

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10358

PSUKIM UN TAYTSHN

Israel Steinberg

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ישראל שטיינבערג
*
פסוקים און טייטשן

ל' סיון תשכ"ד

בני ברק

ישראל שטיינבערג

31/א/ 1964

ליל מיינפערד

בסובות און ליל משון

פארלאג
י.ל. פרץ
ישראל

תש"ל / 1969

Israel Steinberg
PSUKIM UN TAJCZN

I. L. Peretz Publishing House
31, Allenby Str., Tel-Aviv

ישראל שטיינבערג / פסוקים און טענטשן
פאַרלאַג י. ל. פרץ, תל-אביב, אלנבי 31

נדפס בישראל תש"ל
Printed in Israel 1969

סודר במסדרת חנות את חנוך / דפוס "הפועל המזרחי"

געווידמעט

מיין שחעגערין און שחאָגער ע"ה
איטע ביילע מאַלווין (פון דער היים גראַפּע)
און חיים פּנחס מלאך (מאַלחין)

ווי אַזוי צו באַנוצן זיך מיטן טעקסט :

ערשטער זאץ (פעטע שריפט) — פסוק (און מקור).
צווייטער זאץ (אָדער זאַצן) — טײַטש.
דריטער זאץ (אָדער זאַצן) ציטאַט (און מקור).

קירצונגען :

ממ"ס — מענדעלע מוכר ספרים
ש"ע — שלום-עליכם

א

אבי הנביאים (לויט דברים לז, 10)

דער פאָטער פון אַלע נביאים. משה רבנו.

ער (אַנגעלאָ) האָט געמאַלט און געהאַקט אין שטיין אַ סך נביאים — אָבער דעם אבי־הנביאים האָט ער געגעבן די סאַמע מאַיעסטעטישע, סאַמע מעכטיקסטע באַרד.

(מ. ראָזיטש: „דאָס מעשה־בוך פון מײן לעבן“)

אבי יתומים (תהילים סח, 6)

פאָטער פון יתומים, פאַרזאָרגער פון עלנטע קינדער, גאָט.

נישטאָ קיין טאַטע, דער אייבערשטער איז אָבער אַן אבי־יתומים, איז דאָך דאָ אַ זיידע.

(ש. מילער: „דור המדבר“)

אבל וחפוי ראש (מגילת אסתר 9, 12)

טרויעריק און מיט אַ פאַרדעקטן קאַפּ. צעבראַכן און פאַרשעמט.

בין איך אַרויסגעאַנגען פון דאַרט אָבל וחפוי־ראש — אַ צעבראַַ כענער, אַ צעברעקלטער.

(ש״ע: „טביה דער מילכיקער“)

אבן מקיר תזעק! (חבוקק ב' 11)

אַ שטיין פון וואַנט וועט שרייען. די שטיינער פון די ווענט וועלן

געוואַלדעווען וועגן דער רשעות.

צי ווייסט ער נישט דעם סוד פון אבן מקיר תזעק, אַ שטיין פון

דער וואַנט וועט שרייען!

(י. ל. פּרץ: „דאָס בלאַנדזשען אין מדבר“)

אבן נגף (ישעיה ח. 14)

שטרויכלשטיין. שטרויכלונג, שטערונג, מכשול.
קאן, בכך, דער פראספעקט פון מיליטער נישט זיין קיין אבן-נגף
צום גליק-שידוך.

(מ. ראויטש : „דאס מעשה-בוך פון מײן לעבן“)

אגיל ואשמח (פון שבת-זמירות)

איך וועל לוסטיק און פריילעך זיין. ס'איז אַ גיל ואשמח — ס'איז
גוט און פיין.

נישט געשפּאַרט קיין מי, אַז ער (דער ספר) זאָל אַרויסקומען,
ווי מען זאָגט, אגיל ואשמח — קיילעכדיק און שפיצערדיק.

(מ״ס : „דאָס קליינע מענטשעלע“)

אדם דואג על איבוד דמיו ואינו דואג על איבוד ימיו (מעבר יבוק)
אַ מענטש זאָרגט אויפן פאַרלוירענעם געלט און נישט אויף די
פאַרלוירענע יאָרן.

אדם דואג על איבוד דמיו ואינו דואג על איבוד ימיו — די טעג
וועלן צוריק נישט קומען, און דאָס געלט ווערט נישט מיטגענומען.

(י. באַשעוויס : „די פאַמיליע מושקאַטי“)

אדם הראשון מכל העולם הוצבר עפרו (סנהדרין לח)

דער שטויב, פון וועלכן אדם הראשון איז אויסגעפורעמט געוואָרן,
איז צונויפגעזאַמלט פון דער גאַנצער וועלט.

אַלע קומען אַרויס פון איין מקור, פון אדם הראשון, ווי רבי מאיר
פלעגט זאָגן : אדם הראשון מכל העולם הוצבר עפרו... קיינער איז נישט
קיין מיוחס און קיינער איז נישט פון קיין נידעריקן גראַד.

(ח. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

אדם יסודו מעפר וסופו לעפר (פיוט פון ימים נוראים)

דער מענטש קומט פון דער ערד און קערט זיך אום צו דער ערד.
אדם יסודו מעפר וסופו לעפר — אַ מענטש איז שוואַכער פון
אַ פליג און שטאַרקער פון אייזן.

(ש״ע : „טביה דער פילכיקער“)

אדם לעמל יולד (איוב ה, 7)

אַ מענטש איז צו אַרבעט (צו מאַטערניש) געבוירן.
עס איז נישטאָ קיין ברירה, מען מוז זיך מאַטערן, אדם לעמל
יולד.

(י. קאטיק)

אדם קרוב לעצמו (לויט סנהדרין ט)

אַ מענטש איז נאָענט צו זיך. אַ מענטש זאָרגט קודם-כל פאַר זיך.
אדם קרוב לעצמו — אַז מען איז גוט פאַר יענעם, איז מען שלעכט
פאַר זיך.

(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חברו (בבא מציעא לח)

אַ מענטש וויל בעסער איין מעסטל זיין אייגנס איידער ניין מעסטל-
לעד יענעמס.

און ער, ר' זישעלע, עסט וואָס די רביצין באַקט... אדם רוצה
בקב שלו.

(י. ל. פרץ: „וואָס אַ מאַל ווייניקער“)

אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות (אבות א, י)

האַב ליב מלאכה און האָב פיינט רבנות (הערשאַפט, גרויסקייט).
„אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות“... צי בען האָט טאַקע ליב
זיין אַרבעט ווייסט ער נישט, אָבער אַז ער האָט פיינט די „רבנים“
(אינטעליגענטן), דאָס איז זיכער.

(ש. מילער: „דור המדבר“)

אהבה התלויה בדבר (אבות ה, טז)

ליבשאַפט צוליב עפעס. נישט קיין ריינע ליבשאַפט.
מען רעדט שוין נישט פון אַן אַהבה התלויה בדבר, אַ ליבע צו
גאַט, וואָס איז אויסן לאַנגע יאָרן, קינדער און פּרנסה.

(ה. צייטלין: „אַריינפיר אין חסידות“)

ישראל שטיינבערג

אהבת הבריות (אבות א, יב)

ליבשאפט צו מענטשן.

באר ליבשאפטן זענען פאראן א סך: ס'איז פאראנען אהבת המקום,
אהבת הבריות, א ליבשאפט צו כליישראל. (י. ל. פרז)

אהבת ישראל

ליבשאפט צו יידן.

מיט אהבת ישראל דערהייבן מיר זיך צום זיבעטן הימל.

(י. י. טרונק: „משיחגעיטער“)

אהבת נפש (שמואל א כ, 17)

ליב האבן מיט דער גאנצער נשמה, מיטן גאנצן הארצן.

יעקב באטאשאנסקי האט אהבת-נפש ליב יידן, יידיש און יידיש
לעבן.

(יעקב גלאטשטיין)

או חברותא או מיתותא (תענית כג)

אדער לעבן אין געזעלשאפט אדער דער טויט.

א מענטש איז א יצור חברתי און קאן נישט לעבן אפגעזונדערט...
או חברותא או מיתותא.

(א. א. ראבאק)

אוד מוצל מאש (זכריה ג, 2)

אן אפגעברענגט האלץ ארויסגעריסן פון פייער. באצייכענונג פאר

א מענטש וואס האט זיך געראטעוועט פון חורבן.

זיין עליה קיין ארץ-ישראל האט ער דערגרייכט שוין נאכן חורבן-
פוילן, ווי אן אוד מוצל מאש.

(ג. שמן: „דאס געזאנג פון חסידות“)

אוהב ישראל

יידנפריינט.

די חסידישע לעגענדע ווייסט צו דערציילן ווי אזוי די רביים,

פסוקים אין טיטשן

אוהבי ישראל, האבן אַקטיוו זיך באַטייליקט, צו העלפן דעם אַרעמען אַרענדאַר.

(ג. שמן : „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

אוּחוּ (האוּחוּ) ביר (פּיוט פון ראַש־השנה)

האַט אין דער האַנט. האַט אויף דעם אַ „חוקה“.

אַבער אַ תקיף איז „ער“, אַן אוּחוּ ביר איז „ער“.

(מ"ס : „ספר הגילגולים“)

אוּויראַ דאַרְק־יִשְׂרָאֵל מַחֲכִים (בבא בתרא קנח)

די לופט פון אַרְק־יִשְׂרָאֵל מאַכט קלוג.

איך האָב ליב אַרְק־יִשְׂרָאֵל צוליב דעם אוּויראַ דאַרְק־יִשְׂרָאֵל, וואָס

איז מַחֲכִים, וואָס מאַכט קלוג.

(ג. שמן : „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

אוּמָה וּלְשׁוֹן (עבודה זרה ה)

פּאַלק און שפּראַך. נאַציע און פּאַלק.

ווי נעמט מען דעם ירמיהו, וואָס זאָל באַוויינען אונדזער היינטיקן

חורבן פון אוּמָה וּלְשׁוֹן, ווי?

(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פּאַלק“)

אוּמוֹת הָעוֹלָם

פּעלקער פון דער וועלט. באַצייכענונג פאַר נישט־ייִדישע פּעלקער.

ביי די אוּמוֹת הָעוֹלָם וואָלט דאָך די געבוירנשטאַט פון אַזאַ גרויסן

נאַציאָנאַלן קינסטלער ווי פּרץ פּול געווען מיט אים.

(ג. מיזל : „י. ל. פּרץ“)

אוּמֵר וְעוֹשָׂה

געזאַגט און געטאַן. נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות.

ס'איז געווען אוּמֵר וְעוֹשָׂה, געזאַגט און געטאַן.

(י. האַפּער : „ר' זלמן“)

אוצר בלום (אבות דר' נתן יח)

אן אָנגעשטאַפּטער אוצר. באַצייכענונג פאַר אַ מענטש מיט אַ סך וויסן.

ער האָט אַרויסגעוויזן אַ טיפע בקיאות אין דער וועלט־ליטעראַטור, געווען ממש אַן אוצר בלום.
(נ. מייזל : „פאַרגייער און מיטצייטלער“)

אור לגויים (ישעיה מב, 6)

ליכט פאַר פעלקער, וועגווייזער פאַר אַנדערע אומות.
[ישראל] איז געוואָרן אַן אור לגויים, אַ ליכט־פאַרשפרייטער, אַ פאַרויסטרעטער אויף דעם וועג פון דער גאולה.
(ש. אַש : „דער תהילים־ייד“)

אורים ותומים (שמות כח, 30)

ליכט און אמת. נאָמען פון הייליקן גורל, דורך וועלכן דער כוהן פלעגט מודיע זיין די תשובה אויף דער געשטעלטער פראַגע. באַצייכענונג פאַר אַן אויטאָריטאַטיוון ווערק. די האַנטביכער זענען דאָך אייגנטלעך די „אורים־ותומים“ פון דעם בילדונג־דאָרשטיקן מענטש.

(א. א. ראַבאָק)

אותות ומופתים (דברים ד, 34)

צייכנס און ווונדער. קלאַרע באַווייזן, איבערצייגנדיקע אַרגומענטן. ער האָט זיי אויפגעקלערט און באַוויזן מיט אותות ומופתים, אַז עס איז נישט גוט, וואָס מענטשן קריגן זיך.
(ש"ע : „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

אזלת לקרתא — הלך בנימוסה (הלכת לעיר — לך במנהגיה)

(בראשית רבה מח)

גייסטו אין שטאַט — פיר זיך לויט אירע מנהגים, „אין וואַסער שול מען קומט, אַזאַ קדושה שפּרינגט מען“.

פסוקים און טעטשן

ער מוז זיך צופאסן צו די איינזויגער און צו די באדינגונגען פון
יעדן ארט... אזלת לקרתא — הלך בנימוסה.
(ג. שמן: „דאס געזאנג פון חסידות“)

אזניים לכותל (ויקרא רבה לב)
ווענט האבן אויערן.
מען גלייבט נישט די בני-בית, מען ציטערט פאר די ווענט...
אזניים לכותל.
(ד"ר ת. שאשקעס)

אח לצרה (משלי יז, 17) *
א ברודער אין אן עת-צרה. א שותף אין אן אומגליק.
האבן מיר אין דעם פרט מער ווי איין אח לצרה ביי די כינעזער
און ביי די גריכן.
(א. א. ראבאק)

אחד בפה ואחד בלב (פסחים ק"ג)
אנדערש רעדט ער און אנדערש טראכט ער.
ער האט נישט פארטראגן קיין צביעות, ער האט פיינט געהאט
מענטשן וואס זענען אחד בפה ואחד בלב.
(ג. מיזיל)

אחד המרבה ואחד הממעיט (ברכות ה)
דער פארמעגלעכער וואס גיט א סך צדקה און דער נישט-
פארמעגלעכער וואס גיט ווייניק זענען גלייך (סיי מערער, סיי ווייניקער,
אבי מיט א גוטער כוונה).
גיט, יידן, א נדבה, וויפל אייער הארץ פארטראגט... אחד המרבה
ואחד הממעיט!
(ש"ע: „קנארט“)

אחד מועיר ושנים ממשפחה (ירמיה ג, 14)
איינער פון א שטאט און צוויי פון א משפחה. בלויז יחידים.

געהערט די שטים האָבן אַלע, אַבער „דערהערט“ האָבן זי אַחד מעיר ושנים ממשפחה.

(אהרן צייטלין: „מיין פאָטער“)

אחיזת-עינים (סנהדרין טז)

אַ פאַרבלענדעניש פאַר די אויגן, אַן אָפּגאַרערני.
דאָס האָט נישט קיין ממשות, עס איז בלויז אַן אחיזת-עינים,
אַ פאַרבלענדעניש פאַר די אויגן. (ממ"ט)

אחינו אתה! (סוטה מא)

ביסט אונדזער ברודער! ביסט אַן אייגענער.
אחינו אתה, מיר פילן דיך מיטטראַגן מיט אונדז אַלע יאָרן.
(ש. ביקל: „יעקב באַטשאַנסקיי“)

אחינו בני-ישראל *

אונדזערע יידישע ברידער, אונדזערע יידן.
אַט דאָ ביי אונדז אין דער בלאַטע ווילט איר מאַכן געשעפטן?..
צווישן אחינו בני-ישראל?.. מיט יידן איז גוט קוגל עסן.
(ש"ע: „מנחם מענדל“)

אחרון אחרון הכיב (רש"י: בראשית לג, 2) *

דער לעצטער איז דער ליבסטער.
מען שטודירט די שריפטן פון מאַקס נאַרדאַו און טעאָדאָר הערצל
און אַחד-העם און מ. ז. פייערבערג און אַחרון אַחרון — חיים נחמן
ביאַליק.
(מ. ראָוויטש: „דאָס מעשה-בוך פון מיין לעבן“)

אחרי ככלות הכל (פון דער תפילה „אדון עולם“)

נאָך אַלעמען.

דו מיינסט דאָך, טביה, אַז עס איז שוין אחרי ככלות הכל —
עק וועלט, דער הימל איז אויף דיר געפאלן?
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

אחרי מות — קדושים אמור !

נאָכן טויט זאָג: קדושים! נאָכן שטאַרבן לויבט מען דעם מענטש.
דער אויסדרוק איז געשאַפן געוואָרן אויפן יסוד פון די דריי שכנותדיקע
פרשות אין ספר ויקרא: „אחרי מות“ (נאָכן טויט), „קדושים“ (היילי-
קע), „אמור“ (זאָג).

און נישט מחמת זי איז שוין אויף דער אמתער וועלט דערפאַר
לויב איך זי, ווי זאָגט איר: אחרי מות — קדושים.

(ש"ע: „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

אחרי רבים להטות (שמות כג, 2)

נאָכן רבים זאָל מען גיין, מען גייט לויט דער מערהייט.
אחרי רבים להטות — אַ רבים פירט שטענדיק אויס.

(פאַלקסווערטל)

אחרית הימים (לויט ישעיה ב, 2)

די ווייטע צוקונפט. משיח צייטן.

משיח לעבט אין האַרץ פון דער מענטשהייט, וואָס בענקט און
גאַרט צו אים, צו יענעם „אחרית הימים“, וואָס איז אָנגעזאָגט געוואָרן.
(א. גאַלאַמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

אחת דתו להמית (מגילת אסתר ד, 11)

עס קומט אים טויטשטראַף.

אַזאַ זאַך ווייסט איר מיט וואָס עס שמעקט? מורד במלכות —
איז אחת דתו להמית!

(ש"ע: „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

אַטו מילתא זותרתא היא? (כלום דבר קטן הוא?) (לויט ברכות ג)

צי איז דאָס אַ קלייניקייט?

אויפצושטעלן אַזאַ אינסטיטוציע אַטו מילתא זותרתא היא? ס'איז
מיטן מויל אַרויסצורעדן?

(א. א. ראַבאַק)

אי אפשר לבית-המדרש בלא חידוש (חגיגה ג)
דער קיום פון אַ לערן-אַנשטאַלט איז נישט געמאַלט אָן נייע אויפטוען.

אי אפשר לבית-המדרש בלי חידוש — ווי אויף אַ בוים וואָס לעבט דאַרפן כסדר קומען נייע בלעטער... אַזוי מוזן פון יידישקייט אַרויס-וואַקסן כסדר נייע תורות, נייע אידעען.
(א. גאַלאַמב: „ר' שמעון ראַבידאַזשיטש“)

איזהו גבור? — הכובש את יצרו (אבות ד, א)
ווער איז דער גיבור? — דער וואָס באַהערשט זיין יצר-הרע.
ער קאַן מיט אַט דעם כוח פון זיין האַרץ ווייזן געוואַלדיקע גבורות אין דער בחינה פון: איזהו גיבור? — הכובש את יצרו.
(ה. צייטלין: „ר' נחמן בראַצלאַווער“)

איזהו חכם? — הרואה את הנולד (תמיד ב)
ווער איז אַ חכם? — דער וואָס זעט פאַר דעם רעזולטאַט.
איזהו חכם הרואה את הנולד — מאַכן תקנות איז גרינג, קריק (צוריק) רופן זיי איז שווער.
(א. א. ראַבאַק)

אימת מוות (תהילים נה, 5)
טויטשרעק, גרויסער פחד.
אַן אימת-מוות איז אים באַפאַלן פאַר דעם מעכטיקן פויסט און דעם פיערדיקן בליק.
(ש. אַש: „משה“)

אימתא דציבורא (אימת הציבור) (סוטה מ)
מורא פאַרן קהל. שרעק פאַרן עפנטלעכן אויפטריט „טרעמע“.
האַלטן פלעגט ער זיך אויף דער טריבונע שטאַלץ, נישט פאַר-לירנדיק זיך קיין מאָל אין רעדגערישער אימתא דציבורא.
(א. צייטלין)

אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת (יבמות ק"ב)
א מענטש טאר נישט וווינען צוזאמען מיט א שלאנג (אין איין קויש).

מען טאר זיך נישט געפינען מיט אַזעלכע רשעים אין איין מחיצה...
אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת. (ש. ל. ציטרען)

אין אדם משים עצמו רשע (סנהדרין ט)
א מענטש מאַכט זיך נישט אַליין פאַר קיין רשע.
— יא, רבי — ענטפערט דער בחור — מיין נשמה איז אַ זינדיקע...
זאָגט ר' חייא: — אין אדם משים עצמו רשע...
(י.ל.פרץ: „מסירת־נפש“)

אין אדם נתפס בשעת צערו (בבא בתרא טז)
מען משפּט נישט קיין מענטש פאַר נישט פאַסיקע רייד, וואָס ער האָט גערעדט אין אַ צייט פון צער (פון אומגליק).
ס'איז איר ביטער... אין אדם נתפס בשעת צערו.
(י. באַשעוים: „די פאַמיליע מושקאַט“)

אין אדם רואה את נגעי עצמו (לויט נגעים ב)
א מענטש זעט נישט די אייגענע נגעים (די אייגענע חסרונות).
א מענטש איז דאָך נישט מער ווי אַ מענטש... אין אדם רואה את נגעי עצמו, מען מוז צו עמעצן טענות האַבן.
(מ. סמבטיון: „אַ גרוס פון יענער וועלט“)

אין אורח מכנים אורח (דרוך־ארץ זוטא ח)
אַן אורח ברענגט נישט מיט נאָך אַן אורח.
איך אַליין זיך אויף קעסט ביי יענעם, מיט וואָס פאַר אַ יושר קאָן איך נאָך צונעמען צו מיר מיין שותף? אין אורח מכנים אורח.
(ממ"ס: „אין אַ שטורעמציט“)

אין אפטרופום לעריות (כתובות יג)
אין סעקסועלע ענינים געטרויט מען קיינעם נישט.

אלס באזונדער פארפירערש ווערט באטראכט דער סעקסועלער אינסטינקט... אין אפטרופוס לעריות.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

אין בודקין למזונות (בבא בתרא ט)

מען קאנטראלירט נישט נאך דעם מאטעריעלן מצב פון דעם מענטש וואס בעט עסן.

אין בודקין למזונות — פרעגט מען נישט ווער און וואס, עסן קומט יעדער לעבעדיקער נשמה.

(י. ל. פרץ: „שמע ישראל“)

אין הקומץ משביע את הארי (ברכות ג)

א ביסל קאן נישט זאט מאכן א לייב. די מיטלען זענען קליינע לגבי די באדערפענישן.

מען מאַנט, מען קלייבט צונויף, אבער ס'איז ווי א טראַפן אין ים... אין הקומץ משביע את הארי.

(ש. מילער)

אין חכם כבעל הניסיון (מילי דאבות)

נישטאָ אַזאָ חכם ווי דער, וואָס איז אַליין געפרוּווט געוואָרן. איצט וועט ער שוין וויסן, ווי אַזוי זיך נוהג צו זיין מיט ווייב און קינד... אין חכם כבעל-הנסיון.

(י.האָפּער: „ר' תנחום“)

אין טוב שאין בו רע (תנחומא, מבוא)

נישטאָ קיין גוטס, וואָס זאָל נישט האָבן אין זיך קיין שלעכטס. ווייזט אויס, אַז אין טוב בלא רע, נישטאָ קיין גוטס אָן שלעכטס. ביידע זאָכן גייען שטענדיק געפאַרט.

(שלמה ראָזענבערג)

אין כוחו אלא בפיו (במדבר רבה ט)

זיין כוח איז נאָר אין מויל (ער קאָן בלויז רעדן).

פסוקים און טײטשן

שטילע, אויסגעווייקטע, פארמאטערטע רבנים, שאין כוחם אלא בפייהם.

(י. ל. פרץ)

אין כל חדש תחת השמש (קוהלת א, 9)
נישטאָ קיין נייעס אונטער דער זון.
אין כל חדש תחת השמש — יעדע זאך הענגט אָפּ פון אַ פריער-
דיקער זאך.

(י. ל. פרץ : „פון יוחנן מלמדס מעשהלעך“)

אין לדבר סוף (בבא מציעא ט)
עס האָט נישט קיין סוף, ס'איז אַ מעשה אָן אַן עק.
אַז מיר וועלן אָנהייבן פרעגן קשיות : למאי אָזוי און למאי אָזוי,
איז אין לדבר סוף — אַ מעשה אָן אַן עק.
(ש״ע : „טביה דער מילכיקער“)

אין לך אדם בלי יסורים (בראשית רבה צב)
נישטאָ קיין מענטש אָן יסורים. יעדער טראַגט זיין „פעקל“.
הקיצור, אין לך אדם, שאין לו פעקל.
(ש״ע : „אַרעמע און פריילעכע“)

אין לך דבר העומד בפני הרצון (ספר אוטישקין)
נישטאָ קיין זאך וואָס זאָל שטיין קעגן ווילן. מיט אַ שטאַרקן
ווילן קאָן מען אַ סך דערגרייכן.
אין לך דבר העומד בפני הרצון — מיר דאַרפן נאָר שטאַרק
וועלן האָבן ארץ-ישראל.
(ר. בריינין : „פון מיין לעבנסבוך“)

אין לשערה •

זיך גאַרנישט פאַרצושטעלן. נישט אַפצושאַצן.
די פרייד פון געפינען עפעס אַליין איז אין לשערה.
(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלקס“)

אין מביאין ראיה מן השוטים (שבת קד)
פון קיין שוטים ברענגט מען נישט קיין ראיה.
וואָס ברענגסטו מיר ראיות פון זיי? אין מביאין ראיה מן השוטים!
(י. י. אנכי)

אין מזל לישראל (שבת קנו)
דער גורל פון יידן הענגט נישט אָפּ פון מזלות (פון פלאַנעטן
און שטערן). יידן האָבן נישט קיין מזל.
אין מזל לישראל — ישראל האָט נישט קיין פאַטום, קיין גוטן
אָדער שלעכטן שטערן.
(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

אין מוקדם ומאוחר בתורה (מכילתא, בשלח)
אין דער תורה איז נישטאָ קיין „פריער“ און „שפעטער“. די
תורה איז נישט געשריבן לויטן כראָנאָלאָגישן סדר.
אין מוקדם ומאוחר בתורה — דאָס אַלטע איז ניי, דאָס נייע איז
אַלט.
(י. ל. פרץ: „אַ שמועס“)

אין נביא בעירו (ר"ש אלגאזי: „אהבת עולם“)
אין זיין אייגענער שטאָט איז דער נביא נישט אָנערקענט.
— אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל וועלן מיינע ברידער מיך בעסער
פאַרשטיין... אין נביא בעירו — האָט ער מיט אַ שמייכל געזאָגט.
(ש. ראָזענבערג: „שבת צבי“)

אין סומכין על הנם (קידושין לט)
מען טאָר זיך נישט פאַרלאָזן אויף קיין נס.
עפעס טרעפן זיך מיט דיר נסים, מלאכים היטן דיר, אָבער
געדענק, אַז אין סומכין על הנס.
(י. פרייליך)

אין צבור עני (ירושלמי, גיטין ג)
נישטאָ קיין אַרעמער קהל.

פסוקים און טעטשן

דאס איז נישט קיין ענין פאר א יחיד, נאר פאר קהל... אין ציבור
עני, נישטא קיין ארעמער קהל.
(י. י. טרונק)

אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קוחלת ז, 20)
נישטא קיין צדיק אויף דער וועלט, וועלכער זאל טאן נאר גוטס
און נישט זינדיקן.
אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא... א צדיק ווערט
אויך נכשל.
(ב. האגער: „מלכות חסידות“)

אין קול ואין עונה (מלכיא יח, 26) *
„נישטא קיין קול און נישטא קיין ענטפער“. מען הערט נישט
און מען זעט נישט.
און וואס איך האב צו אים נישט גערעדט איז געווען אומזיסט,
אין קול ואין עונה.
(י. קאטיק)

אין רחמים בדין (לויט כתובות טז)
געזעץ ווייסט נישט פון קיין רחמנות.
אין רחמים בדין — דין ווייסט נאר שכל און געזעץ און מאכט
נישט קיין חילוק צווישן גרויס און קליין.
(י. י. טרונק: „משיח-געזעצער“)

אין רע שאין בו טוב (בראשית רבה טח)
נישטא קיין שלעכטס, וואס זאל נישט האבן אין זיך עטוואס גוטס..
אין רע שאין בו טוב... פארשטייט זיך, אז דאס גוטס קאן זיין
א קערנדל און דאס שלעכטס א גאנצער בארג.
(א. א. ראבאק: „די אימפעריע יידיש“)

אין שני נביאים מתנבאים כסגנון אחד (סנהדרין פט)
צוויי נביאים זאגן נישט נביאות מיט איין נוסח.

יעדער עכטער שרייבער האָט זיין אַריגענעלן נוסח... אין שני
נביאים מתנבאים בסגנון אחד.

(ג. מיזיל)

אינה דומה שמיעה לראייה (לויט מכילתא, יתרו)

עס איז נישט גלייך דאָס הערן ווי דאָס זען די זאך מיט די
אייגענע אויגן.

מי האָט טאַקע געגלייבט יעדעס וואָרט וואָס איז אָנגעקומען פון
דאָרט, אָבער אינה דומה שמיעה לראייה.

(שלמה ראָזענבערג : „שבתי צבי“)

אינו דומה מי שיש לו פת בסליו למי שאין לו פת בסליו (יומא יח)

ס'איז נישט גלייך דער הונגער פון איינעם וואָס האָט ברויט
אין קוויש (כאַטש ער עסט נישט) צום הונגער פון דעם, וואָס האָט נישט
קין ברויט.

ער איז פאָרט געווען איר מאַן און זי זיין ווייב, און אין דומה מי
שיש לו פת בסליו למי שאין לו פת בסליו.

(י. האַפער : „ר' תנחום“)

איצטלא דרבנן -

רבנישער מאַנטל. באַצייכענונג פאָרן רבנישן אַמט.
היינט אַז ער האָט אָנגעטאָן אַן איצטלא דרבנן, האָט ער אָפגעריסן
מיט די אַלטע חברים.

(י. אַפאָטאָשו : „אין פוילישע וועלדער“)

איש אשכולות (לויט סוטה פראָק ט, ט)

תלמודישע באַצייכענונג פאָר אַ גרויסן למדן און בקי אין פאָר-
שיידענע חכמות. אַן ענציקלאָפּעדישער קאָפּ.

צווישן די יידיש-שרייבערס געהערט ב... צום זעלטענעם מין, ער
איז אַן איש-אשכולות: אי ווי אַ פּילזייטיקער שריפטשטעלער, אי ווי
אַ בקי אין דער יידישער קולטור-שאַפונג.

(מ. שטאַרקמאַן : „כה לחי ו“)

פסוקים און טיטשן

איש הישר בעיניו יעשה (שופטים כא, 25)

איטלעכער טוט וואס אים געפעלט.

זאלן זיי נישט מיינען, אָז די וועלט איז הפקר און איש הישר בעיניו יעשה. (ש. מילער)

איש לפעלו ואדם לעבודתו (לויט תהלים קד, 23)

איטלעכער צו זיין באשעפטיקונג און יעדער צו זיין אַרבעט.

איך נעם מיך צוריק צו דער אַרבעט... ווי שטייט דאָרטן: איש לפעלו ואדם לעבודתו — דער שניידער צו דער שער און דער שוסטער צום וואַרשטאַט.

(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

איש מפי איש -

איבער האָט געהערט פון אַנדערן.

די שטאַט איז געוואָרן געוואָרן דעם אינהאַלט פון ביכל, איש מפי איש, און דווקא אָן אַ טעלעפאָן. (ש"ע: „משוגעים“)

איש ריב ואיש מדון (ירמיה טו, 10)

אַ מענטש פון קריגעריי און מחלוקת. אַ מענטש וואָס האָט אַ סך קעגנער.

מען האָט דעם פּייערדיקן איש ריב ואיש מדון קיין מאָל נישט געזשאַלעוועט.

(א. צייטלין: „מין פאַטער“)

איש תחת תחנון ונתת תאנתו (מלכים א ה, 6)

איטלעכער אונטער זיין וויינישטאַק און אונטער זיין פייגנבוים.

זיצסט זיך תחת גפנד ותחת תאנתך... וואָס זשע פעלט דיר אויסעט? (ד"ר נ. ברוסילאָו: „ביי די טייכן פון פאַלעסטינע“)

אל מלא רחמים (תפילה נאָך געשטאַרבענע) *

גאָט וואָס איז פול מיט דערבאַרעמקייט. ערשטע ווערטער פון דער תפילה נאָך געשטאַרבענע און אומגעקומענע.

אין שול האט מען געמאכט אן אל-מלא-רחמים אויף די הרוגי-
קישניעוו. אלטע יידן האבן געוויינט, ווייבער זענען געפאלן אין חלשות.
(ש"ע: „מעשיות פון טוינט איין נאכט“)

אל תאמן בעצמך עד יום מותך (אבות ב, ד)
זאלסט נישט גלייבן אין זיך ביזן טאג פון דיין טויט (מען טאג
זיך אליין נישט געטרויען).
— תנחום, אל תאמן בעצמך עד יום מותך... גרעסערע פאר דיר
זענען אין אזעלכע זאכן נכשל געווארן.
(י. האפער: „ר' תנחום“)

אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו (אבות ב, ד)
זאלסט נישט משפטן דיין חבר ביז דו וועסט נישט זיין אויף זיין
ארט (אין זיין מצב).
די שרעקלעכע נויט האט מיך צו דעם געטריבן... אל תדין את
חברך עד שתגיע למקומו. (ש. סאפיר: „שלמה מיימון“)

אל תיטוש תורת אמך (משלי א, 8)
זאלסט נישט פארלאזן די תורה פון דיין מוטער.
אל תיטוש תורת אמך — מיינט פשוט די אנווייזונגען וואס
א מאמע גיט אירע קינדער, ווי זיי זאלן זיך פירן.
(א. גאלאמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו (אבות ד, כ)
קוק נישט צום קרוג, נאר צו דעם וואס אין אים איז פאראן.
געמיינט: משפט נישט קיין מענטש לויט זיין אויסזען.
ביים נענטערן אַנבליק האב איך אינסטינקטיוו דערפילט די
שיינקייט פון שולמאנס נשמה... אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו.
(ר. בריינין: „פון מיין לעבנסבוך“)

אל תען כחיל כאוולתו (משלי כו, 4)
זאלסט נישט ענטפערן דעם נאר לויט זיין גארישקייט.

פסוקים און טיטשן

מען לאזט אים פלאפלען און מען ענטפערט נישט, ווי ס'שטייט:
אל תען כסיל כאולתו.

(י. באשעוויס: „דער פאסטער“)

אל תפתח פה לשטן! (לויט ברכות יט) *
זאלסט נישט עפענען דאס מויל פארן שטן! זאג נישט קיין
שווארצע גבואה.
וואס די יידן רעדן, וואס פון מויל זיי ברענגען... אל תפתח פה
לשטן.

(י. ל. פרץ)

אל תצר צרת מחר (יבמות טג)
זארג נישט וועגן דער צרה פון מארגן.
אל תצר צרת מחר — זארג נישט וועגן מארגן, ווייל דו ביסט
נאך מיטן היינט אויך נישט זיכער.

(ש. מילער)

אל תשליכני לעת זקנה! (תהילים עא, 9)
פארלאז מיך נישט אויף דער עלטער.
ווי שטייט דארט? — אל תשליכני לעת זקנה... נאך צייט [מיין
אלטיטשקען] איז געשטארבן, זאג איך דיר, אז איך בין אויס מענטש.
(י. אפאטאשו: „אין פוילישע וועלדער“)

אל תתהלל ביום מחר (משלי כז, 1)
זאלסט זיך נישט בארימען מיט דעם מארגן.
מסתמא איז נישט באשערט, ווי זאגט איר: אל תתהלל ביום
מחר — א מענטש טראכט און גאט לאכט.
(שיע: „טביה דער מילכיקער“).

אל תתיאש מן הפורענות! (אבות א, ז)
זיי זיך נישט מייאש, אז עס קומט א צרה.

אל תתיאש מן הפורענות — א געפאלענער איז נישט קיין פארפאלענער.

(י. קאטיק)

אלו ואלו דברי אלוהים חיים (עירובין ג)
סיי די, סיי יענע רייד זענען פון לעבעדיקן גאט. ביידע דעות האבן א יסוד.

ביידע [שטראמען] זענען געווען דברי אלוהים חיים, פונעם יידישן פאלקס־דמיון.

(ש. ביקל: „איציק מאַנגער“)

אלמנה היה (שמואלב כ, 3)

א לעבעדיקע אלמנה (אן עגונה).

דו ביסט אַוועק קיין אמעריקע און מיך האַסטו... אַוועקגעוואָרפן אן אלמנה חיה!

(ש״ע: „מנחם מענדל“)

אין אלף השישי אריין *

אין זעקסטן טויזנט (צייט די וועלט שטייט). גאָר ווייט.

איר הייבט שוין אָן, דאַכט מיר, פאַרקריכן אין אלף השישי אַריין.

(ש״ע: „משוגעים“)

אם אין אני לי — מי לי? (אבות א, יד)

אויב איך זאָרג נישט פאַר מיר — ווער וועט פאַר מיר זאָרגן?

אם אין אני לי, מי לי? — אַז איך וועל נישט טאָן... ווער וועט

פאַר מיר טאָן?

(ה. צייטלין: „חסידות“)

אם אין קמה — אין תורה (אבות ג, יז) *

אַז ס'איז נישטאָ קיין מעל (קיין ברויט), איז נישטאָ קיין תורה.

אַז מען איז הונגעריק, לערנט מען נישט... אם אין קמה, אין תורה.

(אבא גארדיון)

אם אין תורה — אין קמח (אבות ג, יז)
אז ס'איז נישטאָ קיין תורה, איז נישטאָ קיין מעל (קיין ברויט).
ס'איז אַ כלל: אם אין תורה, אין קמח — דאָרט ווו ס'איז נישטאָ
קיין קולטור, איז דאָ הונגער.
(ש. מילער)

אם אני כאן, הכל כאן (סוכה ג)
אז איך בין דאָ, איז אַלץ דאָ. איך איך קאָן אַ סך אויפטאָן גוטס
אויף דער וועלט.
זייט איך, חלילה, נישט מבטל! אדרבא, דער מענטש דאָרף
זאָגן: אם אני כאן, הכל כאן — אין מיר און אין מיינע מעשים הענגט
אָפּ, אויב איך זאָל איבערוועגן די וואַגשאַל פון דער גאַנצער וועלט.
(ש. אַש: „דער תהילים ייד“)

אם אשכחך, ירושלים, תשכח ימיני! (תהילים קלז, ז)
אויב איך וועל דיך, ירושלים, פאַרגעסן, זאָל פאַרגעסן ווערן
(זאָל געליימט ווערן) מיין רעכטע האַנט.
האַט עס ליב! — ווייזט ער מיר אַרום און אַרום אויף דעם שטח
פון ירושלים, ס'שטייט דאָך געשריבן: אם אשכחך, ירושלים, תשכח
ימיני!
(יעקב פאַט: „שמועסן מיט שרייבער אין ישראל“)

אם השעה משחקת לך אל תחמיצנה
אויב די שעה שפילט דיר צו, פאַרשפעטיק זי נישט.
דאָס איז אייער שעה, פאַרשאַפּט זי נישט... אם השעה משחקת
לך אל תחמיצנה!
(ש. ל. ציטראָן)

אם כל חי (בראשית ג, 20)
מוטער פון לעבן, מאַמע פון אַלע לעבעדיקע באַשעפענישן.
רחל לאה איז נישט נאָר אַ מוטער צו אירע קינדער... זי איז
עפעס אַ מין אם כל חי.
(ש. ניגער: „דערציילער און ראַמאַניסטן“)

אם כן מה נאכל? (לויט ויקרא כה, 20)

אויב אזוי, וואָס וועט מען עסן?

זיין כבוד וועט געוויס טראַכטן: אם כן מה נאכל? דער תירוץ איז: איך בין גרייט צו לעבן אויף ענג ברויט און וואַסער פון גויט, אבי איך זאל קאַנען אַנקומען גלייך אין אוניווערסיטעט.
(י. באַשעוויס: „די פאַמיליע מושקאַט“)

אם לא יועיל לא יזיק.

אויב ס'וועט נישט העלפן, וועט עס אָבער נישט קאַליע מאַכן. פון דער אַנדערער זייט, האָב איך זיך געטראַכט, וואָס קאָן מען דאָ פאַרלירן? אם לא יועיל לא יזיק.
(ח. גרינבערג: „ייד און העלט“)

אם לא עכשיו — אימתי? (אבות א, יד) *

אויב נישט איצט — ווען דען?

אם לא עכשיו — אימתי? יידן, עס איז געקומען די צייט.
(מ. בורשטין)

אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך (אבות ב, ח)

אויב דו האָסט געלערנט אַ סך תורה, פאַרלאַנג נישט דערפאַר קיין דאַנק.

אַ ייד טאַר זיך נישט האַלטן גרויס מיט דעם וואָס ער האָט אַ סך געלערנט, ווייל ס'שטייט: אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך!
(ה. צייטלין: „אַריינפיר אין חסידות“)

אם עמ־הארץ הוא חסיד — אל תדור בשכונתו! (שבת סג)

אויב אַן עמ־הארץ איז אַ חסיד, זאָלסטו נישט וווינען אין שכנת מיט אים.

די חכמים זאָגן: אם עמ־האַרץ חסיד, אל תדור בשכונתו — איז אַן עמ־האַרץ אַ חסיד טאַר מען נישט וווינען ביי אים, נישט שטיין אין זיינע ד אמות.
(ממ"ס)

פסוקים און טיטשן

אם פגע בך מנוול זה, משכחו לבית-המדרש (סוכה נב)
קומט צו דיר דער יצר-הרע, שלעפ אים אריין אין בית-המדרש
(געם זיך צום לערנען).

קומט צו דיר דער יצר-הרע, רעדט דיך אן צו טאן שלעכטס, טו
וואס די גמרא זאגט: אם פגע בך מנוול זה, משכחו לבית-המדרש —
לערן, מיין קינד!

(ש. מילער: „דור המדבר“)

אמור לחכמה: אחותי את! (משלי ז, 4)
זאג צו דער חכמה: דו ביסט מיין שוועסטער.
חכמה דארף מען ליב האבן און טייער האלטן, ווי ס'שטייט: אמור
לחכמה: אחותי את!

(י. פרייליך)

אמור מעט ועשה הרבה (אבות א, 10)
רעד ווייניק און טו א סך.
עס זענען אוועק די צייטן פון שיינע דרשות, היינט דארפן מיר
מעשים, ווי עס שטייט: אמור מעט, ועשה הרבה.

(ש. ל. ציטראן)

אמת מארץ תצמח (תהילים 99, 12)
דער אמת וועט ארויסשראָצן פון דער ערד.
אמת מארץ תצמח — דער אמת ליגט אין דער ערד טאקע, אבער
גישט לאיבוד גייט זיין זריעה.

(י. גאלדקארן: „עפיגראמאטיש“)

אני הגבר (איכה ג, 1)
איך בין דער מאן. ביי מיר איז דאס געשען.
אני הגבר וואס האב געזען דעם חורבן פון מיין פאלק אין זיין
איינפנימדיקן גרויל.

(א. סוצקעווער: „די גאלדענע קייט“, 50)

אני ואפסי עוד! (ישעיה מז, 8)
איד, און חוץ מיר איז נישטאָ קיינער!
נאָפּאלעאָן — דאָס איז דער סימבאָל פון הערשער־גאוזה, פון אני
נישט עוד!
(ה. צייטלין: „אַריינפיר אין חסידות“)

אני לדודי ודודי לי (שיר השירים ג, 3)
איד בין זיך פריינד און ער איז מיין פריינד.
— מרדכי יוסף, עס שטייט: אני לדודי ודודי לי... אָז ווען איד
בין גאָטס פריינד, איז גאָט אַ פריינד צו מיר. בעטלער קאָנען קיין פריינד
נישט זיין. (ש. אַש: „דער תהילים־יד“)

אני מאמין (רמב"ם: „י"ג עיקרים" פון דער יידישער אמונה) *
איד גלייב. באַצייכענונג פאַר אַן עיקר־פונקט אין אַן אידעישער
איבערצייגונג.
איד האָב געזען אייך ציטערן פון גרימצאָרן און צער, ווען אייער
גלויבן: „אני מאמין באמונה שלמה אין פעלקער־פריינדשאַפט“ איז געלעגן
טויט אין באַביל־אַר.
(חיים גראַדע)

אנשי שלומנו (אנ"ש) (ירמיה לח, 22) *
אייגענע מענטשן. אונדזער־יקע.
אגב וויל איד מיך פאַרענטפערן פאַר אנשי־שלומינו.
(י. ל. פּרץ: „פון יוחנן מלמדס מעשהלעך“)

אסור לדבר!
מען טאָר נישט רעדן (שרעקלעכע זאַכן).
ער מאַכט פון זיך אַ חל, רעדט אויף זיך אויס אסור לדבר.
(י. י. זינגער: „חבר נחמן“)

אסור לרחם! (ברכות לג)
מען טאָר נישט האָבן (אויף אים) קיין רחמנות.

פסוקים און טיטשן

אומזיסט און אומנישט זיך איינעקשענען אַפצומאַטערן דעם גוף מיט אַ מהלך פון וואַכן צו פוס, אסור לרחם!
(ב. האַגער: „מלכות חסידות“)

אסיא דמגן — מגן שוי (רוכא של חינם — שווה חינם) (בבא קמא פה)
אַן אומזיסטער דאַקטער — אומזיסט (נישט ווערט) זיין היילן.
ס'איז אַזוי ווי אין תלמוד שטייט: אסיא דמגן, מגן שוי — אַ דאַק-
טער וואָס היילט בחינם, איז ווערט בחינם.
(א. א. דאַבאק: „די אימפעריע יידיש“)

אסתירא (איסתירא) בלגנא קיש קיש קריא
(מטבע „איסתירא“ אחד בתוך כד ריק מקשקש) (בבא מציעא פה)
איין מטבע „איסתירא“ אין אַ ליידיקן קרוג קלאַפט שטאַרק. בדרך-
משל: אַן עם-הארץ מאַכט אַ גרויסן טומל.
איסתירא בלגנא קיש קיש קריא — פון ליידיקע פעסער איז
דער ליאַרעם גרעסער.
(פאַלקסווערטל)

אף-על-פי-כן
פון דעסטוועגן, און דאָך.
דער „אף-על-פי-כן“ באַהערשט גיכער אונדזער דראַנג צו זיין
און צו שאַפן, ווי די גאַנגבאַרסטע טעאַריעס.
(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

אפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככוהן גדול (סנהדרין נט)
אויב אַ נישט-יידי לערנט תורה, איז ער חשוב ווי דער כוהן גדול.
תורה איז אַלץ, בלוט און אַפּשטאַם גאַרנישט... אפילו בכרי (גוי)
ועוסק בתורה הרי הוא ככוהן גדול.
(ת. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

אפילו ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון (ברכות נו)
אפילו די זינדיקע יידן זענען פול מיט מצוות, ווי אַ מילגרונים
מיט קערנער.

פושעייִשֶׁראל מלאים מצוות כרימון... אַ שטאַרקע קשיא: אויב יעדער איינציקער ייד פאַרמאַגט אַזאַ ירושה, ווי אַזוי זינדיקט ער פאַרט? (ה. צייטלין: „אַריינפיר אין חסידות“)

אפכא (איפכא) מסתברא (שבת טט) *

פונקט פאַרקערט.

אונדזערע אידעען און געדאַנקען זענען אַ תולדה פון דער „איפכא מסתברא“־פסיכיק: אַז דו זאַגסט אַזוי, דאַרף איך דאָך במילא זאָגן פאַרקערט.

(א. גאַלאַמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלקי“)

איך להעשיר (משלי כח, 20)

יאָגט זיך רייך צו ווערן.

דאָס געשעפט זאָל נאָר זיין אַ געשעפט, דו ווייסט דאָך, אַז איך בין נישט קיין איך להעשיר.

(ש"ע: „מנחם מענדל“)

איך קוצץ־שפראַך

פאַרדאַרבן לשון, פאַרנעפּלטער סטיל. דער אויסדרוק איז געשאַפן געוואָרן אויפן יסוד פון דעם פאַרנעפּלטן פיוט אויף פורים („איך־קוצץ“) פון ר' אליעזר הקליר.

העברעיִש איז אַ מוזיקאַליש לשון, סיידן מען טוט זיך אָן אַ כּוּחַ עס צו פאַרדאַרבן מיט איך־קוצץ־ווערטער.

(א. א. ראַבאַק: „פאַלקסיסט אין יידיש“)

אצבע אלוהים (שמות ה, 15) *

אַ פינגער פון גאָט. אַ צייכן פון הימל.

אַבער הייִנאַר זעט ער אַן אצבע אלוקים, אַ בפירושן צייכן פון

אויבן.

(יהודה עלבערג: „מפּטיר יונה“)

אקמצא זכרי־קמצא הריב ירושלים (על קמצא זכרי־קמצא חרבה
ירושלים) (גיטין נה)

איבער קמצא און בר־קמצא איז חרוב געוואָרן ירושלים. —
שינאת־חינם ברענגט חורבן.

יעדער ליענער וויסט מסתמא די מעשה פון קמצא און בר־
קמצא — אָן אומפאַרשטייעניש, וואָס צוליב דעם איז חרוב געוואָרן
ירושלים.

(א. א. ראַבאָק : „די אימפעריע ייִדיש“)

פון אַרבע כּנפּות האַרץ (לויט ישעיה יא, 12) *
פון פיר עקן לאַנד, פון אומעטום.
מען וועט קומען מאַרבע כּנפּות האַרץ.

(י. ל. פרץ)

אַרבע מיתות בית־דין (סנהדרין פרק ז) *
פירערליי טויטשטראָפּן (וואָס פּלעגן אַ מאָל ביי יידן אָנגעווענדט
זען).

עס איז אים דערפאַר געקומען קרימינאַל, אַרבע מיתות בית־דין,
אַ קלייניקייט — מורד במלכות!

(ש״ע : „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

פון אַרבע פינות העולם (לויט יחזקאל מג, 20) *
פון אַלע פיר עקן וועלט, פון אומעטום.
מאַנסקריפטן און ביכלעך פּלעגט ער באַקומען מאַרבע פינות
העולם.

(ג. מיזיל)

אַרובות השמים נפתחו (בראשית ז, 11)
די פענצטער פון הימל האָבן זיך געעפנט. ס׳גיסט אַ שלאַקסרעגן.
זע נאָר : אַרובות השמים נפתחו... אפשר קומט ווידער אַ מבול
אויף דער ערד ?

(ד״ר ג. ברוסילאָוו)

ארהי־פריה

וואַנדערנדיקע ליידיקגייער. וואַגאַבונד.
הינטער זיי האָבן זיך געהערט די בעטל־קולות פון די ארהי־
פריה, דאָס קלאַפן פון די צדקה־פושקעס.
(י. י. טרונק: „משיח־געזיטער“)

ארי שבחבורה (קידושין מח) *

דער לייב פון דער גרופע. די סאַמע חשובע פערזענלעכקייט פון
דעם קרייז.
דאַרפן מיר זיך זען מיט דעם קאַרלינער — דאָס איז דער ארי
שבחבורה, דער קאַפּ, דער מנהיג.
(ממ"ס)

אריכות־ימים *

לאַנגע יאָרן. לאַנג לעבן.
דוד פינסקי איז געווען אַ קינסטלער מיט אריכות־ימים און מיט
אַ יאָרן לאַנגן שאַפן.
(י. שור: „אַ מצבה פאַר דוד פינסקי“)

ארך־אפים (משלי טז, 32)

געדולדיקער, געלאַסענער.
זי ווייסט, אַז גאַט, ברוך הוא, איז אַן ארך־אפים, ער וואַרט אַוודאי.
(י. ל. פרץ: „אַ סאַרשטערטער שבת“)

ארץ זבת חלב ודבש (במדבר יד, 8)

אַ לאַנד וואָס פליסט מיט מילך און האַניק. אַ לאַנד פון כל־טוב.
אַ לאַנד — אויף אונדז ביידן אַזאַ יאָר! ארץ זבת חלב ודבש!
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

אש זרה (ויקרא י, 1)

פרעמד פייער. נישט קיין הייליק פייער.
אַזוי האָט אויך די השכלה אַפגעשפיגלט בלויז אַ טייל פון דער שנין

פסוקים און טיטשן

וואָס זי האָט געזען ביי די גויים. אפשר איז דאָס דער מיין פון דעם
חומש-אויסדרוק „אש זרה“, וואָס מען טאָר נישט ברענגען אויף אַ יידישן
מזבח.

(א. גאַלאַמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

אש להבה (ישעיה ד, 5) *
פלאַם-פייער.

אַ שיינער יונג, אַ הויכער. אַ ברייטער... און אויגן — אש להבה!
אַ היציקער פאַרשוין.

(ש"ע: „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

אישה (אישה) רעה צרעת לבעלה (יבמות טג)
אַ שלעכט ווייב איז ווי קרעץ פאַר איר מאַן.
אישה רעה צרעת לבעלה... וואָס איז דער תיקון? זאָל ער זי אָפּגטן
און ער וועט אויסגעהיילט ווערן.

(י. האַפּער: „ר. תנחום“)

אשר יגורתי בא לי (לויט איוב ג, 25)
די צרה, פאַר וועלכער איך האָב זיך געשראַקן, איז געקומען.
ער האָט געפילט, אַז עס עקט זיך אים חלילה די וועלט, ואשר
יגורתי בא לי האָט ער גערעדט צו זיך אַליין מיט איובס ווערטער.
(י. האַפּער: „ר' זלמן“)

אשר לא ידע את יוסף (שמות א, 8)
וועלכער האָט נישט געקענט יוספן. וועלכער האָט נישט געקענט
יענעם חשיבות.
דער גייער יידישער דור אין אַמעריקע אשר לא ידע את יוסף... די
וואָס וואַנדלען אויף דעם וועג פון גלייכגילטיקייט צו יידישקייט.
(ש. ביקל: „מנחם באַרישא“)

אשרי המאמין (לויט חבקוק ב, 4)
ווייל איז דעם וואָס גלייבט.

איצט זע איך, און אשרי המאמין... דער אמתער צדיק געפינט לעבן
און גליק אין זיין אמונה. (ש. סאפיר: „שלמה מיימון“)

אשרי יושבי ביתך (תהלים 119, 5)
ווייל צו די וואָס זיצן אין דין הויז.
גלייכער נישט אַהין, נישט אַהער — אשרי יושבי ביתך!
(ממ"ס: „די אַלטע מעשה“)

אשריכם ישראל! (עירובין נג)
ווייל איז צו אייך, יידן!
אשריכם, ישראל! ווייל איז צו אייך, יידעלעך! — טראַכט איך מיר
— קיינעם איז נישט אַזוי גוט ווי אייך
(ש"ע: „שוין איין מאָל אַ סוכה“)

אשת איש (ויקרא כ, 10)
אַ פרוי וואָס האָט אַ מאַן.
ער האָט געהאַט וויפל מאָל זיך געשווירן צו האַלטן די עשרת
הדיברות... אָבער ער פירט אַ ליבע מיט אַן אשת-איש.
(פ. באַשעוויס: „די סאַמיליע מושקאַט“)

אשת חייל (רות ג, 11)
אַ פרוי אַ ברייה.
זי האַנדלט און וואַנדלט ווי אַן אמתע אשת-חיל.
(ש. אַש: „דער תהלים-ייד“)

אשת חייל מי ימצא? (משלי לא, 10)
אַן אשת-חייל, ווער קאָן געפינען?
אשת-חייל מי ימצא? אָבער אַ ווייב אַ שליםזל איז בנמצא.
(פאַלקסווערטל)

אשת-נעורים (משלי ה, 16)
אַ ווייב פון דער יוגנט אַן.

פסוקים און ס'טשן

זיין אשת-נעורים איז שוין אַוועקגעגאַנגען אויפן עולם-האמת.
(א. קאַראַליניק)

אשתו כגופו (ברכות כז)
די פרוי איז זוי דער מאַן אַליין.
און ווידער: אשתו כגופו. אויב איך בין נישט געווען ביי אים אין
די הענט, איז מיין יוכבד געווען.
(מ. סמבטיון: „די אויסגעבענקטע היים“)

את הטאי אני מזכיר היום (בראשית מא, 9)
היינט דערמאָן איך מיינע חטאים.
און ווי צעדערבוים גיט צו: את הטאי אני מזכיר — איך האָב פון
דעם אַלעם גוט געוויסט, אָבער געהאַלטן דעם סוד.
(נ. שמן: „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

אתה בחרתנו (תפילה פון יוסיטוב) *
דו האָסט אונדז אויסדערוויילט. אָן אתה-בחרתנו-פאַלק — אָן אויס-
דערוויילט פאַלק.
מיר זענען פאַרט די אויסדערוויילטע... מיר זאָגן פאַרט: „אתה
בחרתנו“.
(ש"ע: „די רויטע יידלעך“)

אתחלתא דגאולה (מגילה יז) *
אָנהייב פון דער אויסלייזונג, ערשטע טריט פון דער גאולה.
אַ געפיל פון נאַציאָנאַלער אינטימיטעט, נאָך וועלכן די יידן האָבן
דורות לאַנג געבענקט און וואָס האָט געבראַכט אין אונדזער דור די אתחלתא
דגאולה.
(י. האַפער: „נאַציאָנאַלע אינטימיטעט“)

אתמול מלאך והיום שוטה (תנחומא, משפטים)
נעכטן אַ מלאך און היינט אַ שוטה.
ס'איז זי נישט צו דערקענען, פון טאָג צו טאָג וואַקסט איר רשעות
און טיפשות... אתמול מלאך והיום שוטה!
(י. פרייליך)

אתתך גוצא — גחין ותלחש לה (אשתך נמוכה...) (בבא מציעא נט)
אויב דיין ווייב איז אַ קליינע, בייג זיך צו און שעפטשע איר אין
אויער אַריין (האַלט זיך מיט איר אַן עצה).
איידער איר גיט אויף דעם אייער הסכמה, אפשר דאַרפט איר זיך
פריער מיישב זיין מיט אייער זוגתי... עס איז אַ יידישער מנהג... אתתך
גוצא — גחין ותלחש לה!
(מ. סמבטיון : „דם ואש ותמרות עשׂו“)

ב

באה שבת — באה מנוחה (רשׂי : בראשית ב, 2)
קומט שבת — קומט רו.
אַ גאַנצע וואָך אַרבעט ער עבודת־פרך, בענקט ער טאַקע נאַכן
שבת... באה שבת, באה מנוחה.
(ש. אש)

באו מים עד נפש (תהילים טז, 2) *
דאָס וואַסער האָט דערלאַנגט ביזן האַלדז, אַ שלעכטער מצב.
טאַטע אין הימל, ס׳איז מיר ענג... באו מים עד נפש!
(י. באַשעחיס : „לא על אנש רחיצנא“)

באין חזון יפרע עם ! (משלי כט, 18)
אַן נבואישער וויזיע ווערט דאָס פאַלק פאַרווילדעוועט, אַן אידעאַלן
זוערט די געזעלשאַפט דעגענערירט.
מען מוז בילדן דעם המון־עם, וואָס ווערט פאַרווילדעוועט — באין
חזון יפרע עם!
(ר. בריינין : „פון מיין לעבנסבוך“)

באמונה שלמה •
מיט פולן גלויבן.

פסוקים און טיטשן

א פשוטער ייד, א ייד ווי אלע יידן, ער גלייבט אין דעם באמונה שלימה, זאל משיח כאטש מאַרגן קומען.

(י. ל. פרץ : „נעילה“)

בגדי מלכות (לויט מגילת אסתר ו, 8) *

קעניגלעכע קליידער, פּרעכטיקע מלבושים.

אַנגעטאָן גייט מען אין בגדי־מלכות... די נייע קאַפּאַטקעלעך קנאַקן,

די שטייוועלעך סקריפען, די היטעלעך גלאַנצן.

(ש"ע : „ארבע כוסות“)

בגדי משי (לויט יחזקאל טז, 13) *

זיידענע מלבושים.

צווישן די ווייבער שטייט א יידענע, אן אַנגעטוענע אין בגדי־משי,

אין זיידנס און אין סאַמעט.

(י. י. טרונק : „משיה-געוויטער“)

בגילוי ראש *

מיטן בלויון קאַפּ (אָן אַ היטל).

דערצו פּלעגט מען נאָך אויסטאָן דאָס היטל און שטיין בגילוי־ראש.

(ר. בריינין : „פון מיין לעבנסבוך“)

בגפו יבוא — **בגפו יצא** (שמות כא, 3) *

אַליין געקומען און אַליין אַוועקגעגאַנגען (ער האָט גאַרנישט

באַקומען).

אַ מאָל מאַכט זיך, מען קומט אין אַ שטעטל און מען פאַרט אַוועק

מיט לידיקע הענט, ווי זאָגט איר: בגפו יבוא, בגפו יצא. (ש"ע)

בדחילו ורחימו (תפילה ביים אַנטאָן דעם טלית) *

מיט הייליקן ציטער און ליבשאַפט.

זיין נאַמען איז דאָן אַרויסגערעדט געוואָרן מיט ערפורכט און ליב־

שאַפט — בדחילו ורחימו.

(מ. חיינטשעווסקי)

בדידי הוה עובדא (בבא מציעא מט) *

ביי מיר אליין איז עס געשען, מיט מיר אליין האט עס פאסירט.
לאמיר אייך בעסער דערציילן א זאך, ס'איז בדידי הוה עובדא.
ביי מיין אייגענעם שווער.

(י. באשעוויס : „די עצה“)

בדמיך חי! (יחזקאל טז, 6) *

אין דיין בלוט זאלסטו לעבן!
צו דעם יידישן פאלק טראגט זיך דער אויסגעשריי: בדמיך חי!
(ח. זשיטלאַוסקי)

בדמעות שלישי (תהילים פ, 6)

מיט טייכן טרערן (א סך געקלאַגט און געוויינט).
עקיבא האט געוויינט ביים פאטערס בעט בדמעות שלישי.
(י. באשעוויס : „די פאמיליע מושקאט“)

בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו (במדבר רבה ט)
אויף דעם וועג וואָס אַ מענטש וויל גיין, פירט מען אים (פון הימל).
געמיינט: דער מענטש אליין באשטימט זיין לעבנסוועג.
מען דארף זיך נישט לאָזן צעברעקלען, זיך נישט לאָזן אַסימילירן...
בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו.
(מ. סמבטיון : „אַ פאַרשפּעטיקטע חרטה“)

בהאי עלמא

אויף דער וועלט (ביים לעבן).
איר זעט דאָך, אַז ער איז נישט בהאי עלמא, אַז ער איז היינט נישט
קיין היגער.
(ש"ע : „אקדמות“)

בהמה בצורת אדם

אַ בהמה אין געשטאַלט פון אַ מענטש.

פסוקים און טיטשן

ס'איז גארנישט געווען קיין פנימער פון מענטשן, חיות און בהמות
זענען דאס געווען, בהמות בצורת אדם.

(ש"ע : ארעמע און פריילעכע)

בהן צדקי, בהן שלי (לויט בבא מציעא מט) *
אויף מיין ערנווארט.

איך שווער אייך בהן צדק שלי, אז עס וועט זיך אפגעצאלט פין און
שיין צו דער צייט.

(ממ"ס : "בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה")

איך קאן אייך שווערן בהן שלי, אז מיר אלע האבן שוין געהאט
כמעט פארגעסן אן די צוויי יידן.

(ש"ע : קנארטן)

בהפחיהדעת, בהיסחיהדעת (סנהדרין צז) *
אין גאנצן אומגעריכט, נישט-קלערנדיק וועגן דעם.
אזוינע זאכן קומען בהיסחיהדעת, אומגעריכט.

(י. ל. פרז)

בוהן לבבות (משלי יז, 3)

ער קוקט אריין אין די הערצער, ווייסט יענעמס מחשבות.
פון וואנען ווייסט איר וואס איך טראכט, צי זענט איר א בוחן לבבות ?
(מ. בורשטין)

בור דאורייתא *

אן עס-הארץ (פון דער תורה). א גאר פארגרעכטער מענטש.
איך האב אים אויפגעוויזן, אז ער ווייסט גארנישט, אז ער איז
א בור דאורייתא.

(ש. אַנסקי)

בור פוד שאינו מאבד טיפה (אבות ב, ח)

אן אויסגעקאלכטער גרוב, וואס פארלירט נישט קיין טראפן וואסער.
באצייכענונג פאר א מענטשן מיט א גוטן זיכרון.

זוי א קינסטלער האָט יוסף אַפּאַטאַשי געהאַט די מעלה פון רבי אליעזר בן הורקנוס, ער איז געווען זוי אַ בור סוד שאינו מאבד טיפה. (י. האָפּער : „יוסף אַפּאַטאַשו — דער פּוילישער ייד“)

בורא מאורי האש (ברכה ביי הדלה־מאכן)

באַשאַפּער פון ליכט און פייער. מאַכן בורא מאורי האש — אונ־טערצינדן.

טראָגט צו נחמיה זיין אַנגעצונדן ליכטל צו מיין פּאָן און מאַכט בורא מאורי האש. מיין פּאָן צינדט זיך אָן, טוט אַ פּלאַקער פּפּו — אויס פּאָן. (ש״ע : „די פּאָן“)

בוזה הלשון

מיט דעם לשון. מיט פּאַלגנדיקע ווערטער. אַ העברעישער שרייבער אין ישראל זאָגט עפנטלעך בוזה הלשון : מיט יידיש איז דער גלות־ייד, דער געטאַייד נאָר געגאַנגען צום גאַזקאַמער, און מיט העברעיש איז דער ישראל־ייד געגאַנגען צו סיני. (ה. לייחק : „עטייען און רעדעס“)

בזעיר אנפין (זוהר)

אין מיניאַטור־פּאַרם. דער הייליקער אַפּשיין פון דער געטלעכקייט, וואָס דער רבי שטעלט פּאַר מיט זיך בזעיר אנפין. (ש. אַש : „דער תהילים־ייד“)

בוזעת אפּיך תאכל לחם (בראשית ג, 19)

מיטן שווייס פון דיין פנים זאַלטו עסן דאָס ברויט. ער האָט דערשפּירט אַ ליבשאַפט צו די יידן, וואָס נאָרן נישט קיינעם... און זענען מקיים גאַטס געבאַט : בוזעת אפּיך תאכל לחם. (י. באַשעוויס : „לא על אנש רחיצנא“)

בחדרי חדרים (ביצה ט)

אין די אינעווייניקסטע צימערן. אין די פאַרבאַרגנסטע ערטער.

פסוקים און טיטשן

פלעגט מען אמאליקע צייטן כאפן אין מיטן יאר אויך א מאל
א קערטל... נאר ווו? בחרי חדרים! בסוד-סודות.
(ש"ע: „קנארטן“)

בחור כהלכה (הגדה פון פסח)

א בחור ווי עס באדארף צו זיין.
מיט אים, מיטן חתן, באדארף מען אייך באקאנט מאכן... א בחור
כהלכה... דעם גרעסטן ניגון וועט ער אייך אויספייפן מיטן מויל.
(ש"ע: „זומערדיקע ראמאנען“)

בחזקת פכנה

ס'דראָט אַ סכנה. ס'איז אַ געפאַר.
ס'איז געהאַט אַנגעפאַלן אַזאַ שניי, אַז דער וועג איז געווען בחזקת
סכנה.
(י. באַשעוויס: „די עצה“)

בחיריהיצורים

אויסדערוויילטער פון אַלע באַשעפענישן. געמיינט: אַ מענטש.
ס'איז זיכער אַ פּריווילעגיע צו זיין דער בחיר-היצורים... אַבער
פאַר דער דאָזיקער זכיה האָט אונדז גאַט אויך גאַנץ האַרבלעך געשטראַפט.
(ל. לערער: „מיטלען און צילן“)

בחומר ובלבנים (שמות א, 14) *

מיט ליים און ציגל.
בויען מיט די הענט, בחומר ובלבנים, מיט ליים און ציגל.
(מ. בורשטין)

בחצי-חינם

האַלב אומזיסט. גאַר ביליק.
— האַלץ, — זאָגט דער פאַרשטעלטער וואַסיל — האַלץ האָב איך
צו פאַרקויפן! זייער ביליק, בחצי-חינם האַלץ!
(י. ל. פּרץ: „אויב נישט נאָך העכער“)

בטל בשישים ווערן (עבודה זרה סט, תוספתא) *
פארלוירן גיין אין אַ גרויסער צאָל. אַ גאָר קליינער מיעוט וואָס
זעט זיך נישט אָן.
גייסטיק זענען די קוועיקערס אין ענגלאַנד... נישט געווען קיין
מינאָריטעט, כאָטש אין זיגען פון צאָלן זענען זיי דאָרט בטל בשישים
געוואָרן.
(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

ביאת המשיח (פון דער תפילה „אני מאמין“)
דאָס קומען פון משיחן.
דעם לובלינער חוזהס זייגער רופט יעדע שעה אויס: ...מיר זענען
שוין מיט איין שעה נעענטער צו ביאת המשיח.
(ז. שור)

ביד חזקה (שמות יג, 9) *
מיט אַ שטאַרקער האַנט.
מיין יחיאל איז בורמישטש אין קרושניק און געוועלטיקט, ווי זאָגט
איר, ביד חזקה.
(ש"ע: „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

ביד רחבה (ירושלמי, חגיגה טו) *
מיט אַ ברייטער האַנט. נישט געקאָרגט.
דער חסיד אלימלך איז געווען אַ גרויסער עושר און פלעגט איר געבן
ביד רחבה ומלאה אויף הויזפירונג.
(י. ל. פרץ: „די תאוה צו קליידער“)

ביד רמה (שמות יד, 8) *
מיט אַ געהויבענער האַנט. מיט שטאַלץ און כוח.
ר' נאָטע דאַנציגער האָט געפירט זיין הויז ביד רמה, און אַלע האָבן
געציטערט פאַר אים ווי פאַר אַ קייסער.
(ש. אַש: „דער תהלים-ייד“)

בילע המוות לנצח (ישעיה כה, 8)

אין מקור: גאט וועט אומברענגען דעם טויט אויף אייביק. היינט באנוצט מען אויך אין פארקערטן זין: דער טויט פארשלינגט אלץ אויף אייביק.

און נישט איין בר-נש וועט מגולגל ווערן עד סוף כל הדורות בין בלע המוות לנצח.

(י. ל. פרץ: „לא תחמוד“)

די עלטערן זיינע וועלן זיך שוין קיין אנדערן זון נישט אפזוכן... ביי זיי איז טאקע: בלע המוות לנצח.

(מ. אפרתי: „אן איבערקערעניש“)

בין אדם לחברו (יומא פה)

פון מענטש צו זיין חבר. די התחייבותן לגבי דעם מיטמענטש. דער בין אדם לחברו פארנעמט דעם אויבנאן אין דער תורה, און אין רוב מצוות שפיגלט זיך אפ די זארג פארן מענטש.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

בין אדם למקום (יומא פה)

פון מענטש צו גאט. די התחייבותן פון מענטש לגבי גאט. דער בין אדם למקום, דעם מענטשנס פליכטן צו גאט, זענען פאר הללן געווען נישט פון קיין קליינער באדייטונג.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

נישט וויסן בין ארור המן לברוך מרדכי (מגילה ז)

נישט וויסן צו אונטערשיידן צווישן „פארשאלטן זאל זיין המן“ און „געבענטשט זאל זיין מרדכי“.

ער איז געווען פון טרינקען מטושטש און זיכער נישט געקאנט מבחין זיין בין ברוך מרדכי לארור המן.

(י. האפער: „ר. זלמן“)

בין הזמנים •

פעריען אין די חדרים און ישיבות אין דער צייט פון די ימים-טובים אין תשרי און אין ניסן.
בין הזמנים... וואקאציע, וואקאציע, קאניקולע... זיי זענען אָבער נישט דאָס, וואָס דאָס וואָרט בין הזמנים זאָגט דעם יידישן יינגל.
(ש"ע)

בין המצרים (איכה א, 3) *

אין קלעם (צווישן גרענעצן). באַצייכענונג פאַר אַ שווערן מצב (אַן אַן אויסוועג).
ברעכן צוֹימען — איז איצט נישט זיין כאַראַקטער — איז ער ווי בין המצרים, צווישן גרענעצן, אויפן שידוועג.
(ג. מייזל : „פרץ הירשבין“)

בית-דין של מעלה (ירושלמי, ברכות יד) *

איבערשטער געריכט (אין הימל).
האַט דאָס בית-דין של מעלה אַ ישוב און גיט נאָכן ישוב-הדעת אַרויס אַ פסק.
(י. ל. פרץ : „דריי מתנות“)

בית ועד לחכמים (אבות א, ד)

אַ זאַמלאַרט פאַר געלערנטע.
מיין הויז איז געווען אַ בית-ועד לחכמים, אַ צענטער פאַר געלערנטע און יונגע משכילים.
(ממ"ס : לויט „דאָס מענדעלע-בוך“)

ביתו — זו אשתו (שבת קיח)

די היים — דאָס איז זיין ווייב.
אַן אַ גוט ווייב, האָט ער (תנחום) געפילט, קאָן קיין גוטע היים נישט זיין, קאָן בכלל קיין היים נישט זיין, ווייל ביתו זו אשתו.
(י. האַפער : „ר' תנחום“)

פסוקים און טייטשן

בכבודו ובעצמו (הגדה פון פסח) *

ער אליין מיט זיין כבוד. אין זיין אייגענער געשטאלט.
און אומגעריכט גיט זיך אן עפן די טיר, דער בעלי-שם בכבוד
ובעצמו באווייזט זיך.

(י. ל. פרץ : „דער בעלי-שם פירט אויס אַ שידוך“)

בכול מכול כול (בענטשן נאָכן עסן) *

אַלץ מיט אַלעמען.
האַנדלט, קויפט בזיל-הזול בכול-מכול-כול.
(אליעזר שטיינבאָרג : „משלים“)

בכיה לדורות (תענית כט) *

אַ געווייזן אויף דורות. אַ צרה אויף לאַנגע יאָרן.
עס איז אַ בכיה לדורות, און קיינער קאָן דאָ גאַרנישט העלפן.
(ק. שבתאי : „שוואַרץ“ און „חיים“ אין ישראל“)

בכל אשר אפנה

ווהיין איך וועל זיך ווענדן (קערן).
גאָט זאָל מיר אַזוי העלפן מיט אייך אין איינעם בכל אשר אפנה!
(ש"ע : „טביה דער מילכיקער“)

בכל אתר ואתר (רבנן קדיש)

אין איטלעכן אָרט.
און דאָס זענען ענינים וואָס זענען אויך מיר נאָענט צום האַרצן —
יידישע קולטור, יידיש לשון... בכל אתר ואתר.
(י. פאָט : „לחיים, ר' יעקב, ביו 120 יאָר!“)

בכל דור ודור (הגדה פון פסח)

אין יעדן דור. אין אַלע צייטן.
ס'איז געשען אין ניינצנטן יאָרהונדערט, אָבער ס'איז גילטיק בכל
דור ודור.
(י. גלאַטשטיין : „אין תוך גענומען“)

ישראל שטיינבערג

בלא יודעים (תפילה „על חטא“)

אן וויסן. אן אַ שלעכטער כוונה.

לעבעדיקע יידן פון אונדזער דור, וואָס טראָגן אין זיך ביודעים
ובלא יודעים די העכערע שטרעבונגען פון פאַרגאַנגענע דורות.
(ת. גרינבערג: „ייד און העלסט“)

בלב שלם (דברי הימים א כח, 9)

מיטן גאַנצן האַרצן. אויף אַן אמת.

עס איז נישט די צייט פון וויינען, מען דאַרף זיך פרייען, טאַנצן
בלב שלם.

(ג. שמן: „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

בלבוליהמות, בלבוליהמוחות •

צעטומלונג פון מוח (פון מוחות). צעמישונג פון געדאַנקען.

ס'איז אַ צייט פון בלבול המוחות, קומען די הינער און פרעגן עצות
ביי די אייער.

(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

בלי הרף

אן אויפהער. אן איבעררייס.

כסדר און בלי הרף פאַרן און פאַרן בוידן און בוידן, שוואַרצע ווי
די נעכט.

(י. י. סרונק: „משיח-געוויטער“)

בלשון אתה •

רעדנדיק אויף דו. דוצנדיק.

דער ייד האָט געזאָגט: זאַרג נישט — בלשון אתה — אַ היימישער
ייד.

(י. ל. פרץ)

בלשון מליצה

מיט מליצה-שפראַך. מיט אַ באַפּוצטן סטיל.

פסוקים און טיטשן

מיר זענען געווען דורך און דורך פארשיידענע מענטשן, דריי פארשיידענע וועלטן, ווי מען וואלט געזאגט בלשון מליצה.
(א. גלאַנץ־לעייעלעס : „ליטעראַרישע מעמואַרן“)

בלשון נסתר

רעדן אין דער דריטער פערזאָן: „ער“, „זי“, „זיי“ (נישט „דו“, „איר“). העפלעכקייט־לשון.
האַבן מיר גענומען רעדן בלשון נסתר... מיר האָבן זיך באַגאַנגען אַן „דו“ און אַן „איר“.
(ש"ע : „איינער פון טויזנט“)

בלשון סגיינהור (בראשית רבה ז) *

רעדן אין אַ פאַרשטעלטער שפראַך, דאָס באַנוצן אַ וואָרט אין אַ היפּוכדיקן זין, ווי דאָס וואָרט סגיינהור (א סך ליכט), מיט וועלכן מען באַצייכנט אַ בלינדן.
רופט מען אים חיים חנא „דער קלוגער“ בלשון סגיינהור, דערפאַר, וואָס ער איז אַ גרויסער שוטה.
(ש"ע)

במה דברים אמורים (סוטה ח) *

ווען איז דאָס גערעדט געוואָרן...
במה דברים אמורים? ווען איז עס גערעדט געוואָרן? נאָר ווען זיי, די נייע תּורות, זענען הלכה למשה מסיני — אַנגעוואַקסן פון דער אַלטער יידישער טראַדיציע.
(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

במחילת כבודכם

איך בעט איבער אייער כבוד, האָט נישט קיין פאַראיבל.
איר זענט, במחילת כבודכם, אַ גרויסער בטלן.
(מ. בורשטין)

במקום גדולים אל תעמוד (משלי כה, 6)

שטעל זיך נישט (שטופ זיך נישט) צווישן די גרויסע לייט.

במקום גדולים אל תעמוד — שטעל זיך נישט צווישן די גרויסע,
האָט געזאָגט דער פּסוק, דעריבער טרינק איך זיצנדיק.
(ש. י. עגנון: „א פשוטע מעשה“, איבערגעזעצט א. רובינשטיין)

במקלו ובתרמילו (שבת לא)

מיט זיין שטעקל און זעקל. מיט זיין האָב־און־גאָב.
האָט ר' נפתלי גענומען דאָס זעקל אויף דער פלייצע, דאָס שטעקל
אין האַנט... און איז במקלו ותרמילו אַריינגעפאלן אין צימער פון דעם
קאָזשעניצער. (ה. צייטלין: „חסידות“)

בן־חורין, בני־חורין (הגדה 19 פסח)

פרייער מענטש, פרייע מענטשן.
שאַרער באַדאַרף איך נישט, איך באַדאַרף האָבן חסידים בני־חורין,
וועלכע קאָנען אין מלחמה גיין.
(ש. אש: „דער תהלים־ייד“)

בן סורר ומורה (דברים כא, 18) *

אַ ווידערשפעניקער זון.
ווייל איך וויל עס נישט, וויל ער עס יאָ, דער בן סורר ומורה.
(י. י. זינגער: „די משפחה קאָנגאווסקי“)

בנוהג שבְּעולם (שמות רבה ט) *

ווי ס'פירט זיך אויף דער וועלט.
ווייל דער בנוהג שבְּעולם איז אַזוי, דעריבער טו איך אַקוראַט
פאַרקערט.
(ש"ע: „כתרילעחקער פּראָגרעס“)

„בני־אדם“ (תפילה 19 כפרות־שלאָג) *

מענטשנקינדער. אַריינקוקן ווי אַ האָז אין בני־אדם — נישט
פאַרשטיין קיין וואָרט.
אין זוהר האָבן זיי אַריינגעקוקט ווי אַ האָז אין בני־אדם.
(ממ"ס)

פסוקים און טעטשן

בנים גידלתי ורוממתי — והם פשעו בי ! (ישעיה א, 2)
קינדער האָב איך דערצויגן און דערהויבן — און זיי האָבן מיך פאַרראַטן?

בנים גידלתי ורוממתי — האַרעווע פון קינדערס וועגן, והם פשעו בי — זאָגן זיי, אַז זיי פאַרשטייען בעסער.
(ש"ע : „טביה דער מילכיקער“)

בנין־הארץ

אויפבוי פון לאַנד (פון ארץ־ישראל).
געקויפט אין יפו אַ שטח באַדן צו בויען הייזער... ס'האַט געשלאָגן די שעה צו טאָן בפועל־ממש בנין ארץ־ישראל.
(ג. שמן : „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

בנערינו ובזקנינו (שמות י, 9) *

מיט אונדזערע יונגע און אַלטע. מיר אַלע.
איז געבליבן, מיר זאָלן זיך מטריח זיין צו אים אַלע, בנערינו ובזקנינו.
(ש"ע : „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

בנפשו יביא לחמו (לויט איכה ה, 9)

ער שטעלט איין דאָס לעבן, כדי צו באַקומען זיין ברויט.
זיין שטיקעלע ברויט קומט אים אָן נישט גרינג, ממש טאַקע בנפשו יביא לחמו, ער שטעלט זיך איין דאָס לעבן.
(מ"מ"ס, לויט „דאָס מענדעלע־בוך“)

בנקיטת חפץ (רמב"ם, שבועות יא) *

האַלטנדיק אַ הייליקן חפץ (ספר־תורה) ביים שווערן.
איך קאָן שווערן בנקיטת־חפץ, אַז קיינער פון זיי האָט גאָר קיין שיטה נישט.
(י. ל. פרץ : „חסידיש“)

בנשימה אחת (מגילה טז) *

אין איין אַטעם. אַז אַ הפסקה.

האָב איך זיך אַנידערגעזעצט און אַנגעשריבן בנשימה אחת אַ לענ-
גערן ענטפער אויף דער קריטיק.

(ח. זשיטלאַוסקי)

בסבר פנים יפות (אבות דר' נתן יג) *

מיט אַ פריינדלעך פנים. זייער האַרציק.

ער האָט אַ כלל — אויפנעמען יעדן איינציקן פריינדלעך, בסבר
פנים יפות, מיט אַ ברייטן ברוך-הבא.

(ש"ע: „שמואל שמעלקעס“)

בעווונתינו הרבים *

צוליב אונדזערע גרויסע זינד.

איך שווייג, ווייל עס איז, בעווונתינו הרבים, היינט אַזאַ צייט טון
געפילדער און גערויש.

(ממ"ס, לויט „דאָס מענדעלע-בוך“)

בעין יפה (תרומות ד, ג)

מיט אַ גוט אויג. מיט אַ ברייטער האַנט, מיט האַרציקייט.

די קי האָבן געגעבן מילך בעין יפה.

(ש. י. עגנון: „אַ פשוטע מעשה“, איבערגעזעצט: א. רובינשטיין)

בעליבכי

אַ גרויסער זוינער. אַ קלאַגמוטער.

אַ בעל-בכי איז ער איינער טאַקע אין דער וועלט, ער וויינט מיט

חשק.

(ממ"ס, לויט „דאָס מענדעלע-בוך“)

בעל־דבר

די פּערזאָן, דער בעל־דין. געמיינט: דער שטן (יצר־הרע).

גייט ער, דער בעל־דבר, און פאַרשטעלט זיך פאַרן יצר־טוב און

נעמט זי איין מיט גוטע, פרומע און זיסע דיידעלעך.

(י. ל. פרץ: „די תאוה צו קליידער“)

בעל־דמיון

פאָנטאַסט, טרוימער.

דער האַרציקער טביה וואָס פאַרנעמט זיך באַמונה מיט נוצלעכע זאַכן, איז אונדז אָן אַ שיעור גענטער פון דעם בעל־דמיון מנחם־מענדל. (א. קריב : „די צוויי אויסדערווילטע“)

בעל־המצאות, בעל־המצאות *

דער (די) דערפינדער, מענטש (ן) מיט איינפאַלן.

די בעל־המצאות וועלן נאָך כאַפֿן אַ מאָל די ווינטן און וועלן זיי איינשפּאַנען צום וואַרשטאַט.

(י. ל. פּרץ : „חאָס אַ מאָל ווייניקער“)

בעל כרחו (אבות ד' כב) *

קעגן זיין ווילן.

בעל־כרחו איז דער יחיד געצווונגען אין די ראַמען פון זיין מדינה. זיך צופאַסן צו זיין אייגענעם פּאַלק.

(יעקב זרובבל : „ישראל און גלות“)

בעל (על) כרחך אתה חי (אבות ד, כב) *

קעגן דיין ווילן לעבסטו.

בעל־כרחך אתה חי — מיט געוואַלט לעבסטו און מיט געוואַלט צערייסטו אַ פּאַר שטיוול.

(ש"ע : „טביה דער מילכיקער“)

בעל־מגזם

אַן איבערטרייבער. ער דערציילט גוזמאות.

ער איז אַ שטיקל בעל־מגזם, אָדער ווי מען רופט עס אין אונדזערע קאַנטן, ער איז מחילה אַ ליגנער.

(ש"ע : „צוויי אַנטיסעמיטן“)

בעל־מפרנס (לויט פאה ח)

שפּיזער, ברויטגעבער.

אָט דאָס איז אונדזער ברויטגעבער, זאָל געזונט זיין, דער איינ-
ציקער בעל־מפרנס אין דער גאַנצער משפּחה.

(ממ"ס)

בעל־פה (גיטין ס) *

אויסנווייניק.

אַ ליטעראַטור־קריטיקער בין איך אַ לאַנגע צייט געווען בעל־פה,
געהאַלטן לעקציעס וועגן יידישער ליטעראַטור.

(י. באַטשאַנסקי : „פּשטי“)

בפני (לפני) קהל ועדה (לויט משלי ה. 14) *

פאַר אַלעמען אין די אויגן. עפנטלעך.

בפני קהל ועדה האָט ער געשלאנגען ברענענדיקע קוילן ווי
פאַרפּל.

(י. ל. פּרץ : „דער קונצנמאַכער“)

בין הבריות *

געזונט.

ער האָט זיך געפילט נישט מיט אַלעמען, נישט געווען בין-
הבריות.

(י. האַפּער : „ר' תּנחום“)

בין רם (דברים כו, 14) *

אויף אַ הויך קול, מיט אַ שטאַרקער שטימ.

ער האָט גענומען ליענען דעם בריוו בין רם און מיט אַ ניגון.

(ש"ע : „אַ היגרישנע בילעט“)

בין רם וברקים (שמות יט, 16)

מיט דונערן און בליצן. מיט רעש און טומל.

באַקאַנט צו מאַכן פאַר דער וועלט דעם יידישן אויפטו דאַרף מען

נישט בין רם וברקים, מיט געפילדער און טומל.

(א. א. ראַבאַק)

פסוקים און טיטשן

בר־אורין (ברכות יב) *

א בן־תורה. א ייד וואָס קען לערנען.
בערשטיינס זידע... איז געווען אַ בר־אורין און אַ פרומער ייד.
(ז. שור : „ליכטיקע פּערזענלעכקייטן“)

בר־דעת (בבא מציעא פ) *

אַ מענטש מיט פאַרשטאַנד.
ווי קאַן מען זיין אַ בר־דעת, ווי קאַן מען האָבן פאַרשטאַנד, ווען
מען ווייסט נישט, וואָס עס טוט זיך אויף דער וועלט.
(ר. בריינין : „פון מיין לעבנסבוך“)

בר־מינן (בר־מינן) *

געשטאַרבענער (איידער ער ווערט געבראַכט צו קבורה).
אַלץ, ברודערל, האָב איך ליב, נאָר זיין אַ בר־מינן, דאַס נישט.
(י. באַשעוויס : „די פאַמיליע מושקאַט“)

בר־מצווה (בבא מציעא צו) *

יידיש יינגל וואָס איז אַלט געוואָרן דרייצן יאָר (און איז שוין מחויב
צו טאָן מצוות).
צו דער בר־מצווה האָט ער קיין קלינגענדיקע דרשה נישט
געזאָגט.
(י. ל. פּרץ : „באַנטשע שווייג“)

בר־סמכא *

אויטאָריטעט.
ער איז געווען שוין ביים לעבן דער אַנערקענטער בר־סמכא
אין דער גאַנצער סאַציאַליסטישער וועלט־באַוועגונג.
(ז. שור : „עמיל וואַנדער־וועלדע“)

בר־פלוגתא (בבא מציעא זז) *

מיינונגס־קעגנער.

איך האָב נישט בדעה זיך גיין אויסטענהן מיט מיינע בר-פלד-
גתאס... וואָס איך זאָל נישט זאָגן, וועלן זיי צעדרייען און אָפּפּרעגן.
(אבא גאַרדין : „משה“)

ברא כרעיה (כרעא) דאבוה (הבן הוא ברך אביו) (מיט עירובין ט)
דער זון איז אַ פּוס פון טאַטן. אַ זון געראַטן אין פּאַטער.
האַט זי געבעטן גאַט, זי זאָל כאַטש קיין בנינים זכרים נישט האָבן,
ווייל ברא כרעיה דאבוה, און וועלן בוודאי אַרויסגיין לתרבות רעה.
(י. ל. פרץ : „מסירת נפש“)

בראש השנה יכתבון (תפילה „ונתנה תוקף“)
ראש-השנה ווערט אַלץ פאַרשריבן (אין הימל).
וואָס פאַר אַ ווונדערלעכע גליקזעליקייט עס ליגט אין דעם בראש
השנה יכתבון, אין דעם טיפן גלויבן, אַז ס'איז דאָ אַ געטלעך אויג וואָס
זעט אַלץ און אַ ספר וווּ אַלץ וואָס דער מענטש טוט ווערט פאַרשריבן.
(ה. לייזיק : „עסייען און דעזעס“)

בראשו ורובו
מיט לטב און לעבן. מיטן גוף און נשמה.
ער האָט זיך גאָך קיין מאָל נישט אַריינגעטון בראשו ורובו אין
לערנען, ווי אַצינד.
(י. זינגער : „די משפחה קאַראַקטעריסטיק“)

ברוב חובלים תטבע הספינה (בית-המדרש ילינק)
פון צו פיל שיפס-קאַפיטאַנען גייט אונטער די שיף.
צו פיל עסקנים זענען זיך מטפל מיט דעם ענין, דערפאַר הינקט
ער אונטער... ברוב חובלים תטבע הספינה.
(ו. י. אנכי)

ברוביכם (משלי יד, 28) *
מיט אַ סך מענטשן, מיט אַ גרויסן עולם.
דער טאַלנער ניגון מוז געזונגען ווערן ברוביכם.
(י. ל. פרץ : „אַ גילגול פון אַ ניגון“)

ברוך דיין האמת (ברכות ט) *

געבענטשט זאל זיין דער אמתער (דער גערעכטער) ריכטער.
א צושפרוך וואס יידן באנוצן, ווען זיי הערן, אז ס'איז ווער געשטארבן.
איז שוין, הייסט עס, רב שמשון-בארד אויך אַוועקגעקומען? ברוך
דיין האמת!

(ש"ע: "קליינע מענטשעלעך מיט קליינע השגות")

ברוך ה' יום יום (תהלים טח, 20) *

דאנקען גאט פאר יעדן טאג.
פארזארג נישט, מיין ליבער גוטער פריינט, די וועלט. דערווייל
נעם וואס מען גיט דיר און זאג: ברוך ה' יום-יום!
(י. ל. פרץ: "זיבן גוטע יאר")

ברוך הבא! ברוכים הבאים!

זיי באגריסט, גאסט! זייט באגריסט, געסט!
ברוך הבא! ברוך הבא! לאנג, מיין פריינט, דיך נישט געזען.
(ש. אַנסקי)
א גאט-העלף, רבי, קומט אריין, זייט מוחל, זעצט זיך, ברוכים
הבאים!
(י. גלאטשטיין: "נחמן זיגערמאכער")

ברוך שפטרני! (דעם פאטערס ברכה ביים זונט בר-מצווה)

געבענטשט זאל זיין גאט וואס האט מיך באפרייט פון...
מאיר האט אויפגעהויבן ביידע הענט צו גאט און געזאגט: ברוך
שפטרני! פארזאגנדיק שוין אויף קינדסקינדער מער קיין פארטעפיאן אין
שטוב נישט צו האלטן.
(ש"ע)

ברוכים היושבים!

זאלן זיין באגריסט די וואס זיצן ארום טיש (און עסן).
ברוכים היושבים! עסט געזונטערהייט, און לאז אייך וויל בא-
קומען.

(ש"ע: "טביה דער מילכיקער")

ברור כשמש (סנהדרין עב) *

קלאַר ווי די זון (ווי דער טאָג).

אין טאלנע איז ברור כשמש, אַז אַ ניגון לעבט.

(י. ל. פרץ : „אַ גילגול פון אַ ניגון“)

ברזל ונחושת (דברים לג, 25)

איין און קופער. האַרט און פעסט.

אייער תורה איז סאַמע דיין!... סאַמע ברזל ונחושת, אייזערנע

חוקים, קופערנע דינים.

(י. ל. פרץ : „צוישן צוויי בערג“)

ברח דודי! (שיר השירים ח, 14)

אַנטלויף, מיין ליבער! טראָג זיך אָפּ, מיין פריינט!

ברח לך דודי! קאַנסט זיך נעמען די פיס אויף די פלייצעס,

קינער וועט דיר נישט זאַכלויפן.

(י. גלאַטשטיין : „אין תוך גענומען“)

ברחל בתך הקטנה (בראשית כט, 18) *

פאַר דיין יינגערער טאַכטער רחל. געמיינט : אויסרעדן קלאַר די

באַדינגונגען אין אַן אַפּמאַך. רעדן קלאַרע דיבורים.

חידושט זיך דער קאַסיר און פרעגט אים איבער נאָך אַ מאָל :

וועלכע קלאַס? ווערט שוין מסתמא שלום שכנא רעכט אין כעס און

זאָגט ברחל בתך הקטנה : דריטע!

(ש"ע : „איבער אַ היטל“)

בריאַת-העולם

וועלטבאַשאַפונג.

תשובה איז באַשאַפן געוואָרן פאַר בריאַת-העולם... אין דעם

וועלטפלאַן איז לכתחילה אַריינגענומען געוואָרן אי זינד, אי די רייניקונג

פון זינד.

(ח. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

ברישי-גלי *

פאר אלעמען אין די אויגן. עפנטלעך.
ר' זלמן פלעגט זיך כסדר טשעפען צו ר' תנחומען, זידלען
אים ברישי-גלי, פארן גאנצן עולם.

(י. האפער: „ר' תנחום“)

ברכה לבטלה (ירושלמי, ברכות 9) *

אן איבעריקע ברכה. איבעריקע מי, ארויסגעווארפענע ארבעט.
געלט בעטן ביי אים איז אַ ברכה לבטלה, אַ קמצן אַ גרויסער.
(י. ל. פרץ: „ער זײל און זיינע מקורבים“)

בשבילי נברא העולם (סנהדרין 12)

אויך פון מיינעט וועגן איז די וועלט באשאפן געווארן (און אויך
איך טראג די אחריות פארן סדר-עולם).
אלס אַנווייזונג אויף דער גלייכבאַרעכטיקונג און גלייכווערטיקייט
פון יעדן איינצלנעם אינדיוידום... איז יעדער מחויב צו זאָגן: בשבילי
נברא העולם.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

בשלושה דברים אדם ניכר: בכוסו, בכיסו ובכעסו (שירובין סח)

ביי דריי זאכן דערקענט מען אַ מענטש: ביים גלעזל, ביים בייטל
און ביים כעסן זיך.

אדם ניכר בכוסו, בכיסו ובכעסו — אין די דריי פאלן קומט אַרויס
בולטער דער נאַטירלעכער, איינגעבאַרענער כאַראַקטער פון דעם מענטש.
(א. גאַלאַמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

בשן ועין (לויט שמות כא, 26—27) *

מיט אויסגעהאַקטן צאָן און אַרויסגענומענעם אויג. מיט אַ שאַדן.
מען איז פאַרזיכטיק, אַז אַ זאַץ זאָל אַרויס מיט הענט און פיס
און נישט בלויז מיט בשן ועין.

(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

בשרי'ודם (ירושלמי, סנהדרין פרק 1)

פלייש און בלוט. מענטש.

אלע ציטערן פאר זיך מאיעסטעטישקייט — און ער גופא אן
א ציטער... א הימלישע הארמאגיע אין געשטאלט פון א בשר-ודם,
א. שטיינמאן : „דער גס בעל-שם-טוב“

בשרי'ודם היום עודנו ומחר איננו (ירושלמי, סנהדרין פרק 1)

א מענטש — היינט איז ער דא און מארגן איז ער גישטא.

מיט וואס קאן זיך א מענטש איבערנעמען? וואס איז זיין ווערט?
בשר-ודם היום עודנו ומחר איננו.

(ש. אש)

בת-זוג

א ווייב.

רחל איז ביי אים די איין-און-איינציקע, זי און גישט לאה איז
זיין בת-זוג, זיין באשערטע, זיינע פון תמיד און ביז אייביק.
א. שטיינמאן : „די הייל פון דער מכפלה“

בת-קול (פסחים 13) *

א שטים פון הימל, אן אפקלאנג, אן עכא.

און איך בין געקומען מיט א בת-קול פון די דעמאלטיקע גרויסע
קלינגווערטער וועגן א באנייטן יידישן טעאטער.
(מ. ראויטש : „דאס מעשה-בוך פון מיין לעבן“)

בתוך עמי אנוכי יושב (לויט מלכים ב, 13)

איך זיך צווישן מיין פאלק. איך פיל זיך ווי אן אייגענער.

אבער נישט אלע מאל קאן ער זאגן: בתוך עמי אני יושב —
איך בין כסדר מיט מיין פאלק.

(ג. מייזל : „פארגייער און מיטצייטלער“)

בתופים ובמחולות (שמות 10, 20) *

מיט פויקן און טענץ. מיט טומל און גערויש.

פסוקים און טעטשן

די לעקציע פלעגט שוין דעמאלט דורכגיין בתופים ובמחולות,
מיט געטומל און האַרמידער.

(א. צייטלין)

בתשואת־חן, בתשואת־חן (גויט זכריה ד, ז) *
מיט האַרציקייט, מיט דאַנק, מיט פרייד.
דערלאַנגט אים די אלמנה שונמית בתשואת־חן דאָס צווייטע
ברויטל.

(י. ל. פרץ: „דריי קיכלער“)

ג

גביית־עדות *

דאָס אָפּנעמען עדות־זאָגן, דאָס אויספרעגן דעם עדות וועגן ענין.
וועגן דעם האָבן מיר די גביית־עדות פון פאַרשיידענע רעוואַלוצי־
אָנערע טוער.

(ג. מייזל: „פאַרגייער און מיטצייטלער“)

גדול בישראל

אַ גרויסער מענטש (באַרימטע פּערזענלעכקייט) ביי יידן.
ער האָט אַ שאַרף קעפל, וועט איינע אויסוואַקסן אַ גדול בישראל.
(ש. מילער: „דור המדבר“)

גדול־הדור, גדול־הדור *

אַ באַרימטע פּערזענלעכקייט פון דער תקופה.
דער קאַצקער רבי איז געווען דער גדול־הדור, וואָס די אויגן
פון ישראל זענען געווען געווענדט צו אים.

(ש. אַש: „דער תהילים־ידי“)

געמיינט האָבן מיר, אַז די דאָזיקע לייט זענען ווער ווייסט ווער —
חשובע מענטשן, גדול־הדור.

(ממ"ס)

גדול הנהגה מיגען יותר מירא שמים (ברכות ח)
דער וואָס לעבט פון זיין אייגענער אַרבעט איז גרעסער פון דעם
וואָס איז בלויז אַ יירא־שמים.
מיר האָבן אומגעקערט דער פיזישער אַרבעט די חשיבות וואָס
זי פאַרדינט... גדול הנהגה מיגען יותר מירא שמים.
(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

גדול עוונני מנשוא (בראשית ד, 13)
גרויס איז די שטראַף (פאַר מיין זינד), נישט צו פאַרטראַגן.
פאַטער אין הימל, פאַר וואָס קומט עס מיר? גדול עוונני מנשוא!
(י. באַשעוויס: „משניות“)

גדיים נעשו תישים (לויט ברכות ט)
פון די ציגעלעך זענען אויסגעוואַקסן בעק. געמיינט: די קליי-
נינקע זענען געוואָרן גרויסע.
דאָס צעבאַלעוועטע רעדעלע דרייט זיך שנעל, שנעל... די קליי-
נינקע ווערן קיין עין־הרע גרויסניקע — גדיים נעשו תישים.
(מ. אפרתי: „דאָס געיעג נאָך דעם נעכטיקן טאָג“)

גזירה מן השמים
אַ גור־דין פון הימל, אַ שטראַף פון גאָט.
איז דאָס אַ באַשערטע זאָך, אַ גזירה מן השמים, דאָרף איד דאָך
נישט זיין קיין אויסנאָם.
(ש״ע: „טביה דער מילכיקער“)

גזירת (גזירות) ת"ח ות"ט *
די שחיתות איבער יידן אין אוקראַינע אין די יאָרן ת"ח און ת"ט
(1648—1649).
די אַנדערע פּאָעמע האָט געהאַט אַ שייכות צו די יאָרן פון די
גזירות ת"ח ות"ט.
(מ. ראַוויטש: „דאָס מעשה־בוך פון מיין לעבן“)

גירסא דינקותא (הלימוד בימי הילדות)

דאס וואס מען האט געלערנט אין די קינדער־יאָרן.
גוטע צייטן געווען! מיין גירסא דינקותא — וואָלד און טייך און
אַן אַלטע מיל איז געשטאַנען אויפן טייך.
(י. ל. פרץ: „דער אַלטער ר' שמעון“)

גירסא דינקותא לא משתכחא (לויט שבת כא)

דאס וואס מען לערנט אין די קינדער־יאָרן פאַרגעסט מען נישט.
דאס וואס דער רבי שמעיא האט דיר אַריינגעקלאַפט אין קאָפּ
אַריין, איז פאַרט פאַרבליבן... גירסא דינקותא לא משתכחא!
(מ. סמבטיון: „דער זעקסטער וועלטטייל“)

גל של עצמות (שבת נז) *

אַ בערגל ביינער.
ער וועט פון איר מאַכן, שרעק איך מיך, אַ גל של עצמות.
(י. ל. פרץ: „צווישן צוויי בערג“)

גלגל חוזר בעולם (לויט שבת קנא) *

דאס רעדל דרייט זיך אויף דער וועלט, אין לעבן פון מענטש
זענען דא עליות און ירידות.
איז דאָן אַבער גלגל חוזר בעולם, און אַז מען קאָן העכער נישט
שטייגן, הייבט מען אָן פאַלן.
(י. ל. פרץ: „חסידיש“)

גלות השכינה (לויט מגילה כט) *

דאָס אַוועקגיין פון דער שכינה אין גלות (צוזאַמען מיט די יידן).
איינער וויינט אויפן פאַרלוירענעם גן־עדן, אַ צווייטער — אויף
גלות השכינה.
(י. ל. פרץ: „אַ גילגול פון אַ ניגון“)

גלגול מחילות (בראשית רבה צו) *

דאָס אונטערערדישע קייקלען זיך פון די מתים קיין ארץ־ישראל
(כדי זוכה צו זיין צו תחית־המתים). באַצייכענונג פאַר שווערע און
לאַנגע וואָגענישן אין וועג.

וואלט ער בעסער געווען אוועקגעפארן אויף דער עלטער קיין ארץ-ישראל און זיך פארשפארט גילגול-מחילות.
(י. באשעוויס : „די פאמיליע מושקאט“)

גם זו לטובה (סנהדרין קח) *

אויך דאס צום גוטן.

ווי זאגט געציי: גם זו לטובה, עס קאן זיין נאך ערגער.

(ש"ע : „נישטא קיין גייעס“)

גרען התחתון (לויט תמיד לב) *

דער גרען אויף דער ערד, דער אונטערשטער גרען.

גו, יא, א גרען התחתון! אבער דערוויל הענגט נאך א שלאס אויפן טיר.
(ש. אפטער : „אין א נייער וועלט“)

גרגרת מכלה את הזהב (ויקרא רבה יח)

דער גארגל פארצערט דאס גאלד. זויפעריי (שיכרות) פארצערט דעם פארמעגן.

ער וואלט געקאנט קלייבן א רובל, נאר הגרגרת מכלה את הזהב...

אז ער דערטאפט ריינעם ספירט, איז נישטא קיין מעשות.

(מ. סמבטיון : „א פארשפעטיקטע חרטה“)

גרוגרת דרבי צדוק (גיטין נו)

די אויסגעזויגטע פייג פון רבי צדוק. באצייכענונג פאר א זייער

מאגערן און אויסגעדארטן מענטשן.

א קליינס, א נידעריקס, א טרוקנס, ווי א גרוגרת דרבי צדוק, ווי

א פייג, הייסט עס.

(ש"ע : „ל"ג בעומר“)

ד

ד' (דלת) אמות •

פיר איילן. געמיינט: א קליינער שטח.
איך האב זיך דערווייטערט פון וואַכעדיקן און גרויען לעבן פון
די ענגע ד אמות, וואָס איך האָב ביז דאָן אין זיי געלעבט.
(ר. בריינין: „פון מיין לעבנסבוך“)

דאגה בלב איש ישיחנה (יומא עה, אויפן סמך פון משלי יב, 25)
האַט אַ מענטש זאָרג, זאָל ער זיך אַראָפּרעדן פון האַרצן.
דאגה בלב איש, זאָגט דער פּסוק, ישיחנה, זאָל ער אַרויס-
דערציילן. (ממ"ס: „דאָס קליינע מענטשעלע“)

דבר אחר •

אַן אַנדערע זאָך. געמיינט: אַ חזיר.
[אַז] אַ פּריסטאָוו רופט, קאָן מען קיין דבר-אחר נישט זיין און
מען מוז גיין. (ש"ע: „הונדערט איינס“)

דבר אל העצים ואל האבנים (לויט מלכים"א ה, 13)
רעד צו האַלץ און צו שטיין! רעד צו דער וואַנט!
און איר מיינט, אַז צו איר וועט עפעס דערגיין? ווייס איך וואָס?
דבר אל העצים ואל האבנים!
(מ. סמבטיון: „דער לעצטער פרוח“)

דבר בעתו מה טוב! (משלי טו, 23)
גוט צו רעדן (אָדער טאָן) אין דער ריכטיקער צייט.
און דבר בעתו מה טוב — כדאי צו דערציילן אַ זאָך אין איר צייט.
(ש. י. עגנון: „די מעשה מיטן סופר“)

דבר בשם אומרו (אבות ג, ו)
איבערגעבן אַ וואָרט אין נאָמען פון דעם וואָס האָט עס געזאָגט.
ציטירן אַ מחבר.

כ'האב זיך תמיד געוונדערט איבער דעם גוומאדיקן זאג, אז
ווער ס'זאגט א דבר בשם אומרו, ברענגט די גאולה אויף דער וועלט
אבער ס'ליגט דערין א טיפער מיין.
(י. גלאטשטיין : „אין תוך גענומען“)

דבר השווה לכל נפש (כתובות ז)

א זאך וואס איז גוט (וואס איז ווערט) פאר יעדן איינעם.
ער האט אפגעקויפט א נייע המצאה, א מין וואקס וואס מען קאן
דערמיט צונויפקלעפן טעלער און גלעזער, דאס איז שוין א דבר השווה
לכל נפש.
(י. ל. פרץ : „נעילה“)

דבר־שקר (שמות כג, 7) *

א ליגן.
אויב ער זאגט א דבר־שקר... זאל זיך אים שטעלן, זאגט ער, דאס
מויל אויף א זייט.
(ש"ע : „אויפן פידל“)

דברי חכמים בנחת נשמעים (קוהלת ט, 17)

געלאַטענע רייד פון חכמים ווערן גערן געהערט. חכמים רעדן
געלאַסן.
דברי חכמים בנחת, מיין ליבער הער קארנאווסקי, „וואצו“ רעדן
דעריבער, איבערהויפט נאך אום שבת ?
(י. י. זינגער : „די משפחה קארנאווסקי“)

דברי־חול

וואַכעדיקע רייד.
שבת האָט ער נישט גערעדט קיין דברי־חול... פלעגט ער מוזן
רעדן שבת אויפן ווונק.
(ש. ניגער)

דברי־תורה (עירובין נד) *

תורה־רייד, ווערטער פון דער תורה.

פסוקים און טיטשן

עס גייט נישט ארויס פון זיין מויל קיין זאג, וואָס זאָל נישט זיין
פאַרווירצט מיט אַ דבר־תורה.

(א. קריב: „די צוויי אויסדערוויילטע“)

דברים בגו (כתובות קיא) *

עס איז דאָ אין דעם אַ טיפע כוונה, די זאָך איז נישט פשוט.

ביי אים איז אַלץ סודות, טיפע כוונות, דברים בגו.

(ממ"ס: „בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה“)

דברים בטלים (ברכות נה)

פוסטע רייד.

מיר רעדן נישט דאָרטן קיין דברים בטלים, מיר לייצענען יידישע

צייטונגען, ביכער.

(ש"ע: „משוגעים“)

דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב (ר"מ. אבן עזרא)

ווערטער וואָס גייען אַרויס פון האַרצן גייען אַריין אין האַרצן.

ער האָט געקאָנט רירן פאַרשטיינערטע הערצער מיט זיינע דברים

היוצאים מן הלב.

(ה. צייטלין: „חסידות“)

דברים העומדים ברומו של עולם (ברכות ו) *

חשובע ענינים וואָס פאַרנעמען דעם אויבנאָן פון דער וועלט.

ער האָט ליב צו רעדן מיטן טאַטן וועגן ערנסטע זאַכן, דברים

העומדים ברומו של עולם.

(א. צייטלין)

דברים כהויתם *

זאָכן ווי זיי זענען (אין דער ווירקלעכקייט).

דערציילן אים קורץ און שאַרף דברים כהויתם, די זאָכן ווי זיי

זענען.

(ח. זשיטלאַחסקי)

דברים (עניינים) שבינו לבינה

זאכן (עניינים) צווישן אים און איר (צווישן מאן און ווייב).
ער האט קיין מאל נישט געקאנט פועלן ביי זיך אַרויסצוברענגען
אויסער דער שטוב די עניינים שבינו לבינה, אפילו נישט פארן רבין.
(י. האסער : „ר תנחום“)

דברים של טעם (סנהדרין זי)

לאַגישע רייד.

מען קאן זיינע טענות נישט אַוועקמאַכן מיט דער האַנט, ער רעדט
דברים של טעם.

(י. זינגער)

דברים (דבר) של מהיבךך

זאכן וואָס האָבן נישט קיין ווערט. נאַרישקייטן.
צי איז אַ מענטש באַשאַפן געוואָרן דורכצושטופן זיך לעבן מיט
טענצלעך, סעודהלעך, דברים של מהיבךך.
(ה. צייטלין : „ר נחמן בראַצלאַווער“)

דוד מלך ישראל חי וקיים !

דוד, דער קעניג פון יידן, לעבט אייביק!
ר' דודל האָט געהאַט אַ גאַלדענע שטול מיט אַן אויסגעקריצטן
פּסוק : דוד מלך ישראל חי וקיים!
(י. ל. פּרץ : „אַ גילגול פון אַ ניגון“)

דוחק את הקץ

ער איילט-צו דעם קץ (סוף). ער איילט-צו דאָס קומען פון משיח.
מען זעט אין ר' שלמה... אַ גוט-ידישן דוחק את הקץ. וואָס האָט
טראַגיש פאַרלוירן, ווייל דער דור איז נישט מיטגעגאַנגען.
(ש. ביקל : „שרייבער פון מין דור“)

דור דור ודורשיו (דברים רבה ז)

יעדער דור און זיינע געלערנטע.

פסוקים און טיטשן

דור דור ודורשיו — יעדער דור מיט זיינע דענקער, וואס דרשענען
אין דער תורה נייע און נייערע געדאנקען און אידעען.
(א. גאלאמב: „ישראל ואורייתא“)

דור הולך ודור בא (קהלת א, 4)

א דור גייט אָוועק און א דור קומט אָן.
אַט כאַפּט זיך אַרויף דאָס אייניקל רייטן אויפן פערד... ווי לאַנג
איז עס געווען ווי ער, ר' משה שמואל, האָט עס אַזוי געריטן... דור
הולך ודור בא.
(א. ליט: „משה סטאַזסקי“)

דור המבול

דער דור פון דער מבול-תקופה. אַ פאַרדאַרבענער דור.
ווילדע חיות-רעות, צו אַלדי שוואַרץ-יאַר! ס'איז געוואָרן ערגער
פונעם דור המבול, עק וועלט איז געוואָרן.
(ש"ע: „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

דור המדבר *

דער דור וואָס איז אַרויס פון מצרים און געוואַנדערט פּערציק
יאַר אין מדבר (דור פון קנעכט).
[ער] קומט אין נייעם לאַנד מיט אַ געהויבענעם קאַפּ, נישט ווי
אַ דור המדבר פון די פליישטעפּ, נאָר ווי אַ פאַרגייסטיקטער מענטש.
(י. גלאַטשטיין: „אין חוך גענומען“)

דור הפלגה *

דור פון צעשפּליטערונג.
אין אַזאַ שרעקלעכן דור הפלגה, וואָס מענטשן דראַפען זיך,
נעבען, אויף די גלייכע ווענט.
(מ"ס, לויט „דאָס מענדעלע-בוך“)

די זיהות (שמות לו, 7) *
איבער גענוג. זייער אַ סך.

בלייבט אים נאך אלץ דייווהוטר: מזומנים אין קאסע, וועקסלען
אין טייסטער.

(י. ל. פרץ: „דער ארענדאר“)

די לחכימא ברמיוזה (מדרש משלי כב)

דעם חכם איז גענוג אַ ווונק.

דא האָט מען דיר נאָר געווזן אַ וועג, און ווייטער גיי אליין און
טראַכט... ודי לחכימא ברמיוזא.

(א. גאלאמב)

דיה לצרה בשעתה (ברכות ט)

די צרה איז גענוג אין איר צייט. גענוג צו זאָרגן ווען די צרה
קומט.

נעמט זיך נישט צום האַרצן פון די שלעכטע ידיעות... אוודאי
קומען אַן שווערע צייטן, אָבער דיה לצרה בשעתה.

(מ. בורשטין)

דיו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת (תעני כד)

ער האָט גענוג אַ מעסטל באַקסער אויף אַ גאַנצע וואָך. ער
באַנוגנט זיך מיט אַ קלייניקייט.

וואָס דאָרף ער אָבער? דיו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת.

(ה. צייטלין: „חסידות“)

דין יוחשבון *

גענויע רעכענונג. אויספירלעכער באַריכט.

בעל־הבית אין שול איז ער דאָך, היינט וועמען דאָרף ער אָפּגעבן

דין יוחשבון.

(ש"ע: „אָפּגעשלאָגענע הושענות“)

דין פרוטה כדון מאה (סנהדרין ט)

דער דין פון איין פרוטה איז אַזוי ווי פון הונדערט.

פסוקים און טייטשן

ער איז געווען אויך אַ גרויסער מדקדק אויף דער פרוטה... דין פרוטה כדין מאה.

(ר. בריינין: „פון מיין לעבנסבוך“)

דינא דמלכותא דינא (נדרים כח)

דאָס געזעץ פון דער רעגירונג איז געזעץ (איז מחייב אַלעמען). קריגסצייט... איך טאָר זיך נישט מישן... דינא דמלכותא דינא.

(י. י. זינגער: „די משפחה קאַרנאַוואָסקי“)

דל גאה (פסחים קיג)

אַן אַרעמאַן אַ בעל־גאווה.

פאַר וואָס האָב איך זיך געהאַט צו שעמען? ... אַ דל גאה אַן אַרעמאַן וואָס האַלט זיך גרויס, בין איך געווען.

(י. האַפער: „ר' תנחום“)

דבֿ־שונא *

אַ בלוטיקער שונא. אַ שונא אויף לעבן און טויט.

ערודיציע און אינספיראַציע זענען זיך ממש דבֿ־שונאים.

(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

דן זיין לכף זכות (לויט אבות א, ו)

משפטן יעדן צום גונסטן. אויסרעכענען צום גוטן (אויב ס'איז

אַ ספק בנוגע דער שולד).

ס'איז אַ מצווה אַ מענטשן דן זיין לכף זכות, אַ פשיטא שוין —

גאַט. (ה. צייטלין: „חסידות“)

דעלך סני לחברך לא תעבד (שבת לא)

זאַלסט נישט טאָן יענעם, וואָס דיר איז נישט ליב.

עראַזמוס [פון ראַטערדאַם] איז געווען אַ פּרעדיקער פון דער

הומאַנישער רעליגיע... וואָס דריקט זיך אויס אין קלאַסישן זאַץ: „דעלך

סני — לחברך לא תעבד!“

(י. גאַלדקאַרן: „פון חעלטקוואַל“)

דעת-הקהל

געזעלשאפטלעכע מיינונג.

עס איז נישט הפקר די וועלט, זיי מוזן זיך רעכענען מיטן דעת הקהל.
(מ. בורשטין)

דקדוקי עניות (עירובין מא)

איבערגעטריבענע פעדאנטישקייט, מקפיד זיין אויף קלייניקייטן.
זאל דאָ קיינער נישט זאָגן, אָז דאָס איז אַ קלייניקייט, דקדוקי-עניות.
(א. א. ראַבאַק : „דער פּאַלקסגייסט אין ייִדיש“)

דריסת-הרגל *

אַ צוטריט.

און מגדל געווען האָט ער כלבים, עס זאָלן קיין אַרעמע לייט נישט מאַכן זיך קיין דריסת-הרגל אין זיין הויז.
(י. ל. פרץ : „מסירת נפש“)

דרך-ארץ קדמה לתורה (ויקרא רבה ט)

פריער דרך-ארץ און דערנאָך תורה.

די דאָזיקע יידן האַלטן, אָז דרך-ארץ קדמה לתורה, אָז וועלט-לעכע פליכטן זענען בילכער ווי לערנען תורה.
(ש. סאַפיר : „שלמה מיימון“)

דרך הישר (לויט אבות ב, א)

גלייכער (גוטער) וועג.

ר' תנחום האָט געזען, וואָס ס'איז געוואָרן פון זיינע קינדער, האָט ער זיך געוואַלט פאַרהיטן, זאָלסט נישט אַראָפּ פון דרך-הישר.
(י. האַפער : „ר' תנחום“)

דרך המלך (במדבר כ, 17)

קעניגלעכער וועג. ברייטער שליאָך.

שלום-עליכם איז זיך געגאַנגען מיט זיין אייגענעם שליאָך, מיטן דרך המלך, און זייטיקע שטעגן זענען אים געווען פרעמד.
(נ. מייזל : „שלום-עליכם“)

ה

ה' נתן וה' לקח (איוב א, 21)

גאָט האָט געגעבן און גאָט האָט צוגענומען.
ה' נתן ה' לקח — מיר זענען נישט די ערשטע, מיר זענען נישט
די לעצטע.

(ש"ע : „טביה דער מילכיקער“)

הא בהא תליא

איינס הענגט אָפּ פון אַנדערן. ביידע זאָכן זענען געקניפט און
געבונדן.

וואַרשעווער יידן האָבן גלייך אַרויסגעדרונגען, אַז האַ בהאַ תליאַ :
דעם מיידלס אַנטלויפן האָט גורם געווען ר' משולם זאָל אַוועקפאַלן.
(י. באַשעוויס : „די פאַמיליע מושקאַט“)

האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב (קידושין מ)

דער וואָס עסט גייענדיק אין מאַרק איז געגליכן צו אַ הונט.
גייענדיק האָבן זיי געביסן די סענדוויטשעס, געקייט... הינט.
הינט! האוכל בשוק דומה לכלב.

(ש. מילער : „דור המדברי“)

הבה נתחכמה (שמות א, 10)

לאַמיר עפעס צוטראַכטן, לאַמיר זוכן אַן עצה.
הבה נתחכמה — לאַמיר עפעס צוטראַכטן, ווי אַזוי ווערט מען
פּטור פּונעם דאָזיקן המן ימח שמו!

(ש"ע : „לשנה טובה“)

הבוקר אור (בראשית מד, 3)

ס'איז נאָר טאָג געוואָרן. באַגינען.
הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג געוואָרן, האָב איך מיך געפּעדערט
אין בית-המדרש אַריין.

(ש"ע : „מנחם מענדל“)

הבטלה מביאה לידי שיעמום (כתובות נט)

דאָס אַרומגיין פּוסט־און־פּאַסט ברענגט צו לאַנגווייליקייט.
ער וועט זיך דאָרט נישט דערהאַלטן, הבטלה מביאה לידי שיעמום!
(מ. סמבטיון : „אַ פאַרשפּעטיקטע חרטה“)

הבל הבלים (קוהלת א, 2) *

נאַרישקייטן. גאַרנישט מיט גאַרנישט.
דאָס לעבן איז הבל־הבלים, אַ נאַרישע שפּיל.
(ר. בריינין : „פון מיין לעבנסבוך“)

הגשמה עצמית

זעלבסטפאַרווירקלעכונג.
ער האָט ווערטער פון אַנערקענונג און צו מאָל אַפּילו פון באַגייס־
טערונג פאַר דער מדרגה פון מאַראַליש־יידישן תּיקון, וואָס ליגט אין
דער הגשמה עצמית פון די חלוצים.
(ש. ביקל : „שרייבער פון מיין דור“)

הדברים סתומים והתומים (דניאל יב, 9)

די ווערטער זענען פאַרבאָרגן און פאַרחתמעט. שווער צו פאַרשטיין
די נישט־קלאַרע דיבורים.
כ׳האַב געלייענט דעם מאמר עטלעכע מאָל און נישט געקאָנט
תּופּס זיין דעם רעיון. הדברים סתומים והתומים.
(בעל־מחשבות)

הדיוט קופץ בראש (מגילה יב) *

דער גראַבער־יונג רייסט זיך דער ערשטער.
היינט — הדיוט קופץ בראש, ביי שנים כתיקונם — גייט משה
רבנו פאַרויס.
(י. ל. פרץ : „חסידים“)

הדרת פנים (שבת קנב) *

אַ מאַיעסטעטיש אויסזען.

פסוקים און טייטשן

און מיט אַ מאַל אַ ייד אַ הדרת־פנים, אַ גילגול־ייד פון פוילן צי
פון זשאַמעט.

(א. סוצקעווער : „די גייסטיקע ערד“)

ההרגל נעשה טבע שני (מ. ח. לוצאטו : מסילת ישרים) *
געווינהייט ווערט די צווייטע נאַטור.
מען איז שוין צוגעווינט צום הויז, צו דער שטאַט, צו דער
אכסניא... איז טאַקע הרגל נעשה טבע.
(י. ל. פרץ : „ער זײל און זיינע מקורבים“)

הויות העולם (הויות העולם)
וועלטזאַכן, שטייגער־לעבן.
פישל האָט זיך פאַרטראַכט... אין הויות העולם, אין הימלזאַכן,
אין דער גרויסקייט פון דער שיינער וועלט.
(ש״ע : „אויף פסח אַהיים“)

הותרה הרצועה (ויקרא רבה כח)
אויפגעבונדן דעם קאַנטשיק, אַלץ איז הפקר.
ווי געפעלן אייך עפעס אַזוינע דיבורים, אַזאָ חוצפה? האָ? אויס
וועלט! הותרה הרצועה!
(ממ״ס : „בישיבה של מעלה...“)

הזהר והשמר *
אַפגעהיט און באַשירעמט זאַלסטו זיין!
הזהר והשמר! טאַמער וועט זיך דערוועגן עמעצער צוצורירן זיך.
(ש״ע : „מאַטל פייסי דעם חונסי“)

הזהרו בכני עניים, שמהם תצא תורה (נדרים פא)
זייט געהיט מיט די קינדער פון אַרעמע־לייט, ווייל פון זיי קומט
די תורה.
פאַר די פרושים וואָס האָבן געפרעדיקט : „הזהרו בכני עניים,

שמהם תצא תורה... האָט מלכות מיט די מלכים מיט די דינאַסטיעס...
געהאַט אַ קליינע באַדייטונג.

(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

הזהרו בבני עם הארץ, שמהם תצא תורה (סנהדרין 13)
זייט געהיט מיט די קינדער פון עמי־הארצים, ווייל פון זיי קומט
די תורה.

דער תלמודישער זאָג „הזהרו בבני עם־הארץ, שמהם תצא תורה...“
מיינט : פון דעם פאַלקישן מאַסיוו און זיין לעבן וואַקסט די תורה.
(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

הזורעים בדמעה — כרינה יקצורו (תהילים קכו, 5) *
די וואָס זייען מיט טרערן, וועלן שניידן מיט געזאַנג.
עס איז פאַרווירקלעכט דאָ די לאַזונג: הזורעים בדמעה, כרינה
יקצורו.

(נ. מייזל)

החילות לנפול — נפול תיפול! (מגילת אסתר 1, 13)
האַסטו נאָר אַנגעהויבן פאַלן, וועסטו שוין תמיד פאַלן.
אוי טביה... החילות לנפול — ביסט געווען אַ קבצן און וועסט
בלייבן אַ קבצן!

(ש"ע : „טביה דער מילכיקער“)

החכם עיניו בראשו (קוהלת ב, 14)
דער חכם האָט זיינע אויגן אין קאַפּ (ער זעט פאַר דעם רעזולטאַט).
החכם עיניו בראשו, דאָס מיינט : אַ קלוגן זאַגט מען אויפן ווונק.
(ש"ע : „טביה דער מילכיקער“)

היה יהודי בביתך ואדם בצאתך (לויט י. 2. גאָרדאָו)
זיי אַ ייד אין שטוב און אַ מענטש אין גאַס (לאַזונג פון די משכילים).
דאָס לעבן איז אַ קאַטאַוועס־טרייבער. יידן האָבן געוואַלט זיין
יידן אין הויז און מענטשן אין גאַס — היה יהודי בביתך ואדם בצאתך —

פסוקים און טיטשן

איז געקומען דאָס לעבן און האָט איבערגעביטן די יוצרות: מיר זענען
גויים אין הייז און יידן אין גאָס.

(י. י. זינגער: „די משפחה קאַראַנאַסקיי“)

היום כאן ומחר בקבר (ברכות כח)

היינט אין שטוב און מאַרגן אין גרוב.

איך האָב אים דערמאָנט, אַז אייביק לעבט מען נישט, היום כאן

ומחר בקבר.

(י. באַשעוויס: „דער רואה ואינו נראה“)

היום קצר והמלאכה מרובה (אבות ב, טו)

דער טאָג איז קליין, און אַרבעט איז דאָ אַ סך.

די תורה איז אַ גרויסע און אַ טיפע, יעדער דור האָט גענוג וואָס

אויפצוטאָן... היום קצר והמלאכה מרובה.

(ח. גרינבערג)

היינו הך

איינס און דאָס זעלבע. די אייגענע זאָך.

הייזער זענען געוואָרן פאַרשאַטן... הימל און ערד ווערן היינו הך.

(י. באַשעוויס: „די עצה“)

הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל (זוהר, נשא)

אַלץ דאַרף האָבן מזל, אפילו אַ ספר־תורה אין היכל.

נאָר מיט דעם „הכל תלוי במזל, אפילו ספר תורה שבהיכל“ קאָן

מען אָננעמען דעם פסק פון גורל, וואָס גראַד דאָס ווערק איז אַזוי ווייניק

באַקאַנט.

(י. האַפער: „יוליוש סלאַוואַצקיי“)

הכסף יענה את הכל (קוהלת י, 19)

געלט מאַכט אַלץ. געלט רעגולירט די וועלט.

הכסף יענה את הכל... פאַרן עגל קניט מען אפיים ארצה.

(י. טרייליר)

הכרת טובה

געדענקען אַ טובה, דאַנקבאַרקיט.
ער איז געווען פול מיט הכרת טובה, פול מיט דאַנקבאַרקיט פאַר
דעם אַלעם וואָס דער פעטער טוט פאַר אים.
(י. האַפער : „ר' תנחום“)

הלומד ילד למה הוא דומה? לדיו כתובה על גייר חדש (אבות ד, כ)
דער וואָס לערנט קינדווייז איז געגליכן צו טינט, וואָס איז געשריבן
אויף גיי פאַפיר.
הלומד ילד למה הוא דומה? לדיו כתובה על גייר חדש — דעם
לערערס רייד דרינגען אַריין אין דעם קינדס האַרץ און ווירקן דאָרט
אַזוי, פונקט ווי די בוכשטאַבן אויף גיי פאַפיר טראַגן דעם כאַראַקטער
פון שרייבער.
(ממ"ס : „אַ בריוו וועגן דערציונג“)

הלך לעולמו

ער איז אַוועק אין זיין וועלט. ער איז נפטר געוואָרן.
אַ חכמה אַ יידענע איז געווען טאַקע מיינע... האָט זי זיך באַצייטנט
אַרומגעקוקט, אַפגעזעגנט זיך מיט דער גאַרישער וועלט און הלכה
לעולמה.
(ש"ע : „טביה דער מילכיקער“)

הלכות דרך־ארץ

העפלעכקייט־פאַרשריפטן.
לערנען מיט זיי הלכות דרך־ארץ.
(ז. שניאור)

המבדיל בין קודש לחול (הבדלה)

וואָס טיילט אַפ די הייליקייט פון דער וואַכעדיקייט.
ווער עס האָט די קלינגערס, דעם איז גוט, ווי זאַגט מען : המבדיל
בין קודש לחול — ווער עס האָט געלט, דעם איז וויל.
(ש"ע : „משוגעים“)

המון העם (המוזיעים) -

פאלקסמאסע, פשוטע מענטשן.

דערפאר האב איך נישט געמאטערט צו באשרענקען מין געדאנק און אריינצוקוועטשן אים אין אויסדרוקס-געפעס פון המון-עם. (י. ל. פרץ אין אַ בריוו צו שלום עליכם)

המלכין פני חברו ברבים, אין לו חלק לעולם הבא (אבות ג, יא)
דער וואָס פאַרשעמט יענעם עפנטלעך, פאַרלירט זיין חלק עולם-הבא.

האָב איך מורא, עס זאָל זיי, חס־שלום, נישט שאַטן... המלכין פני חברו ברבים... (י. ל. פרץ: „מסירת־נפש“)

המתרגם פסוק כצורתו הרי זה בדאי (קידושין מט)

דער וואָס פאַרטייטשט אַ פסוק בוכשטעבלעך, איז אַ ליגנער (ער גיט נישט איבער דעם ריכטיקן מיינן).

מען האָט פריער געזאָגט וועגן דער תורה: „המתרגם פסוק כצורתו הרי זה בדאי“ — דער וואָס פאַרטייטשט אַ פסוק ווי זיין אויסזען, איז אַ פלוידערער.

(א. גאַלאַמב: „אייביקע חעגן פון אייביקן פאַלק“)

הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו (שמואל ב א, 23)

די געליבטע און געטרייע אין זייער לעבן און אין זייער טויט האָבן זיך נישט צעשיידט.

אויף זיי איז געזאָגט געוואָרן דער פסוק: הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו — די ליבע און געטרייע, סיי ביים לעבן סיי ביים טויט האָבן זיי זיך נישט געשיידט.

(ש"ע: „דאָס פאַרפאַלק“)

הם מלהזכיר! (לויט עמוס ג, 10)

נישט וואָגן צו דערמאָנען. מאַכן אַ שווייג.

ער איז געלעגן, איינגעאַטעמט ריינעם זויערשטאַף... פון מאַכן די מינדסטע באַוועגונג איז שוין אַפגערעדט, און רעדן — הם מלהזכיר! (ש. מילער: „אַלטער נאַר“)

העצמות היבשות (יחזקאל 27, 5)
די טרוקענע ביינער. אָן לעבן.
וועלן זיי שוין באַלעבן די עצמות יבשות און אַריינגעבן אין דער
גאַנצער אַטמאָספּער אַ רוח־חיים.
(א. א. ראַבאָק : „די אימפעריע יידיש“)

הפה שאסר, הפה שהיתיר (כתובות יח) *
דאָס אייגענע מויל וואָס האָט פאַרבאַטן האָט דערלויבט.
שרייבן מוז מען! הפה שאסר, הפה שהיתיר!
(י. ל. פרץ)

הפלא ופלא! (ישעיה כט, 14) *
וונדער איבער וונדער. אויסטערליש שיין.
וונדערלעכע מעשיות... אַז איר וועט זיי האַרכן, וועט איר אַליין
זאָגן אַז ס'איז הפלא ופלא!
(ש"ע : „מעשיות פון טוינט אין נאַכט“)

הפנקס פתוח והיד כותבת (אבות ג, טז)
דאָס בוך איז אָפן און די האַנט פאַרשרייבט (אַלע מעשים).
פון דער אַנדערער זייט — דירעקטע פּערזענלעכע אחריות פאַר
אַלע מעשים און כוונות... הפינקס פתוח והיד כותבת.
(ח. גרינבערג : „יד און העלט“)

הפסד מרובה *
גרויסער געלטשאַדן.
ביי אַ הפסד מרובה האָט ער אַפילו אויף אַ קדמון אַ מחמיר נישט
געקוקט.
(י. ל. פרץ : „וואָס אַ מאָל ווייניקער“)

הציץ ונפגע (חגיגה יז)
ער האָט אַריינגעקוקט און איז געניזוקט געוואָרן (געלייקנט אין
יידישקייט).

פסוקים און טיטשן

ער האָט זיך אין גאַנצן דערווייטערט פון יידן און יידישקייט —
הציץ ונפגע.

(ר. בריינין: „פון מיין לעבנסבוך“)

הקול קול יעקב והידיים ידי עשו (בראשית כז, 22)

דאָס קול איז יעקבס און די הענט עשׂוס.

ער (דער אליינהערשער) וועט פראָפאָגאַנדירן דאָס הקול קול יעקב,
אַבער ער וועט זיכער נישט פאַרנאַכלעסיקן די דובינע (די רוט) פון
דיקטאַט, די הידים ידי עשו.

(א. גאַרדין: „די יסודות פון דער געזעלשאַפֿט“)

הקנאה, התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם (אבות ד, כא)

קנאה, תאוה און כבוד ברענגען אום דעם מענטשן פון דער וועלט.
איר פרעגט מיך, צי ער האָט פחד? ... מן הסתם האָט ער יאָ,
נאָר דער חשק צו זיין אַ גענעראַל... הקנאה, התאוה והכבוד מוציאים את
האדם מן העולם. (מ. סמבטיון: „דם ואש ותמרות עשׂן“)

הרהורי־עבירה, הרהורי־עבירה *

מחשבה (מחשבות) וועגן דער עבירה.

אַז אַ ייד האָט גאַר, רחמנא ליצלן, היריהורי־עבירה ביים דאַוונען.
(י. ל. פּרץ: „דער הינטישער סדר“)

הרהורי־תשובה, הרהורי־תשובה *

מחשבה (מחשבות) וועגן תשובה טאָן.

פון דעם שמועס וועגן דער אונטערגייענדיקער שיף האָב איך
באַקומען היריהורי־תשובה. ס׳איז מיך באַפאַלן אַ פרומקייט.
(י. האַפּער: „ר׳ תנחום“)

הרהורי־עבירה קשים מעבירה (יומא כט)

דאָס כסדרדיקע טראַכטן וועגן דער עבירה איז ערגער פון דער
עבירה גופא.

מרדכי האָט געפילט ווי בייזע מחשבות קלייבן זיך אַרום אים...

און כאַטש ער האָט גוט געוואוסט, אַז היראָריר־עבירה קשים מעבירה,
האַט ער זיך גאַרנישט געקאַנט העלפן.
(י. אַפּאַטאַשו : „אין פּוילישע וועלדער“)

הרחק משכן רע (אבות א, ז)
דערווייטער זיך פון אַ שלעכטן שכן.
ער איז אַ מסור, אַנטלויף פון אים... הרחק משכן רע.
(ש. אַש)

הרי אני כבן שבעים (הגדה פון פסח)
איך זע אויס ווי אַ בן־שבעים (ווי איינער וואָס איז אַלט זיבעציק
יאַר).

טוט אָבער אַ קוק אויף מיר : הרי אני כבן שבעים — איך בין
נאָך נישט אַלט קיין זעכציק און זעט, ווי ווייס טביה איז געוואָרן.
(ש"ע : „טביה דער מילכיקער“)

הרי הושך (תמיד לב) *
פינצטערע (שוואַרצע) בערג. עק וועלט, גאַר ווייטע מקומות.
דאַרטן ערגעץ הינטער די הרי הושך, אַזש אויף יענער זייט
סמבטיון, געפינט זיך אַ פּאַלק, וואָס מען רופט עס די רויטע יידעלעך.
(ש"ע : „די רויטע יידעלעך“)

הרים וגבעות (ישעיה מב, 15) *
בערג און בערגלעך, גאַנצע בערג. צוזאַגן הרים וגבעות —
צוזאַגן דאָס טעלערל פון הימל.
ער האָט מיר צוגעזאַגט הרים וגבעות, גאַלדענע בערג.
(ר. בריינין : „פון מיין לעבנסבוך“)

הרצחת וגם ירשת? ! (מלכים א כא, 19)
דו האַסט געמאַרדעט און ווילסט אויך ירשענען דעם קרבן ?
דעם נביאס רוף צום מעכטיקן מלך אחאב : „הרצחת וגם ירשת ?“
האַט געטראָפּן ווי אַ דונער אין די עטישע טיפּענישן פון יידישן וועלט־
מיטאַס.
(י. טרונק : „משיח־געווייטער“)

הרת־עולם (מוסף פון ראש־השנה) *

די באשאפונג (דער משפט) פון דער וועלט, גרויסע געשעעניש.
קריגט זיך נישט מיט אַנאַנדער, היינט איז הרת־עולם, היינט גייען
מיר אַלע צוזאַמען.

(ש. אַש)

השארתי־הנפש, השארות הנפש

אומשטערבלעכקייט פון דער נשמה, דאָס אייביקע לעבן.
ער (חיים גרינבערג) האָט גערעדט מיט אַזאַ גלויבן וועגן השארת־
הנפש, וועגן דעם טויט, וועלכער באַדייט נישט קיין אַפּשלוס.
(ז. שור : „ליכטיקע פּערזענלעכקייטן“)

השגחה עליונה ; השגחה פרטית *

אייבערשטע השגחה ; הימלישע אויפזיכט (אויף יעדן פרט).
די השגחה עליונה האָט אויסגעקליבן זייער פּאַלק צו זיין דער
אַוואַנגאַרד פון דער מענטשהייט אויפן וועג צו מאַראַלישער ווידערגע־
בורט.

(ח. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

ער האָט גלייך דערזען אין דעם אַ צייכן פון אויבן, אַ השגחה פרטית.

(י. י. וינגער)

השומר אחי אנוכי ? (בראשית ד, 9)

צי בין איך דער שומר פון מיין ברודער ? צי טראָג איך פאַר אים
די אחריות ?

איך מאַך מיך תּמעוואַטע און רוף מיך אָן צו אים אַזוי : „השומר

אחי אנוכי ?“ — פון וואַנען זאָל איך וויסן ?

(ש״ע : „טביה דער מילכיקער“)

השכלה בת השמים

בילדונג — הימלישע טאַכטער. אויפקלערונג, רענעסאַנס.

מער באַגייסטערונג פאַר דער ראַציאָ, פאַר וויסן, פאַר דער השכלה

בת השמים.

(ש. ביקל : „שרייבער פון מיין דור“)

השתפכות־הנפש *

געריטקייט, באַגייסטערונג, התלהבות.
סענטימענטן זענען אים לחלוטין פרעמד, השתפכות־הנפש און
השתפכות־הפעדער — אוודאי נישט. (ג. מייזל: „י. י. זינגער“)

התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך (אבות ב, יב)
גרייט זיך צו לערנען תורה, ווייל זי גייט נישט איבער צו דיר
בירושה.

התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך — די תורה ווייסט
נישט פון קיין ירושה, פון קיין דינאסטיע, פון קיין אַריסטאָקראַטיע.
(ג. שמן: „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

היתר־הוראה (היתר־הוראה) *

סמיכה אויף צו זיין אַ רב, רבנישער דיפּלאָם.
ער איז אין אַ מקום תורה, ער זיצט אין לובלין און לערנט אויף
היתר־הוראה.
(ש. אש: „דער תהילים“)

התרוממות־הנפש

גשמ־דערהייבונג, גייסטיקע הויכקייט.
[די אגדה] האָט אין אירע מאַמענטן פון התרוממות־הנפש אַוועק־
געשטעלט דעם עכטן גר, דעם גר־צדק אויף איין מדרגה פון יידן, אַדער
אפילו העכער פון יידן.
(ח. גרינבערג: „ייד און העלטי“)

ן

ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, 18) *
זאָלסט ליב האָבן דיין פריינד ווי זיך אליין.
ואהבת לרעך כמוך — דאָס איז אַ וויזיע פון מעטאָפיזישער
אידענטישקייט פון „איך“ און „נישט־איך“.
(ח. גרינבערג: „ייד און העלטי“)

וארשתוך לי לעולם (הושע ב, 21)
איך וועל דרך פארקנסן צו מיר אויף אייביק.
ווען ער (מאנגער) האט געשטעלט זיינע ערשטע טריט אין פאעזיע,
האט ער צו יידיש געזאגט די ווערטער פון הושע הנביא: **וארשתוך לי לעולם.**

(י. האפער, „די גאלדענע קייט“, 40)

ובא לציון גואל (ישעיה נט, 20)
„און קיין ציון וועט קומען דער אויסלייזער“ (מיט דעם פסוק פארענדיקן די מגידים זייערע דרשות).
איך חזר זי (די דרשה) אלע מאל איבער, דא שטעל איך אריין א צאצאקע, דארט מאך איך א נייעם קנייטש, א נייעם אויפטו און איך האלט שוין ביי **ובא לציון גואל.**
(ממ"ס: „בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה“)

ובחרת בחיים (דברים 2, 19)
זאלסט אויסקלייבן דאס לעבן.
אונדזער תורה לערנט דעם יידן ליב צו האבן דאס לעבן... ובחרת בחיים!
(ה. צייטלין)

וגר זאב עם כבש (ישעיה יא, 6)
עס וועט וווינען א וואלף צוזאמען מיט א שעפס (שלום וועט זיין אויף דער וועלט).
און באלד וועט מקויים ווערן ישעיה הנביאס ווערטער: **וגר זאב עם כבש** — עס וועט וווינען א וואלף צוזאמען מיט א שעפעלע.
(י. ל. פרץ: „וואס א מאל הייניקער“)

ודע מה שתשיב לאפיקורוס (אבות ב, יד)
זאלסט וויסן וואס צו ענטפערן דעם אפיקורס.
ער וויל וויסן וואס צו ענטפערן אנדערע יידן, וואס מאטערן אים מיט אַזעלכע קשיות: **ודע מה שתשיב לאפיקורוס.**
(ת. גרינבערג: „ייד און העלסי“)

והא ראיה *

און אַט איז אַ באַווייזן.
און וואָס ראיה: נעמט אַ ניגון און צעשניידט אים, זינגט אים
קאַפּויר... נון האָט איר אַ ניגון?

(י. ל. פּרץ: „אַ גילגול פּון אַ ניגון“)

והגית בו יומם ולילה (יהושע א, 8)

זאַלסט לערנען [תורה] טאַג און נאַכט.
פּונקט ווי ער האָט וואָס ווייטער אַלץ שטאַרקער מקיים געווען דעם
והגית בו יומם ולילה, אַזוי האָט ער אויך נישט אויפּגעהערט צו שטודירן
אַלגעמיינע וועלט־דערשיינונגען.

(א. צייטלין: „מײן פּאַטער“)

והדרת פני זקן (ויקרא יט, 32)

זאַלסט אָפּגעבן כבוד דעם זקן.
נישט שייך, יענטל, צו טרייבן אַ זקן!... והדרת פני זקן שטייט
געשריבן אין דער תורה.

(י. ז. זינגער: „די משפּחה קאַראַאָוסקיי“)

והילד איננו (בראשית לז, 30) *

און דאָס קינד איז נישטאַ.
פּלוצעם פּלעגט ער זיך אויפהייבן, אַוועקגיין און והילד איננו,
נישטאַ פּעפּערל.

והכל שריר וקיים
און אַלץ איז פּעסטגעשטעלט און באַשטעטיקט (אַנגענומענער
צושריפט צום סוף פון אַ דאַקומענט).
והכל שריר וקיים... און פאַרפּעסטיקן דעם אָפּמאַך איז געקומען
רב יוחנן און אַליין זיך געזחממעט.

(ש. מילער: „ירושׁה“)

זחי אחיך עמך (ויקרא כה, 36)

זאַל דיין ברודער לעבן צו גלייך מיט דיר.

פסוקים און טיטשן

יעדער מענטש דארף לעבן! ס'שטייט ביי אונדז, זאגט ער, גע-
שריבן: וחי אחיך עמך!

(ש"ע: „לשנה טובה")

וחי בהם (ויקרא יח, 5)

[דער מענטש] זאל לעבן מיט זיי (מיט די מצוות).

וחי בהם — גאט האט געהייסן לעבן, נישט שטארבן.

(ח. נ. ביאליק: „דער קורצער פרייטיק" — יידיש: ח. גורט)

ויבוא המן! (מגילת אסתר ו, 6) *

און עס קומט אריין המן! (אן אויסדרוק וואס ווערט באנוצט, ווען
ס'קומט פלוצעם אריין א שונא).

איך הייב אויף די אויגן — ויבוא המן! פאר מיר שפרייזט דער
מלאך-המוות. (ש. אנסקי)

ויסעו ויחנו, ויסעו (לויט שמות יט, 2)

זיי זענען געפארן און זיך אפגעשטעלט, זיך אפגעשטעלט און
געפארן.

אז מען הייבט אן רעדן פון פאגראמען, הייבן יידן אן צו לויפן פון
אין שטאט אין דער אנדערער... ויסעו ויחנו, ויסעו ויחנו — פאר דו צו
מיר, וועל איך פארן צו דיר.

(ש"ע: „טביה דער מילכיקער")

וישמן ישורון ויבעט (דברים לב, 15)

ישראל איז פעט געווארן און האט געבריקעוועט (צו פיל שפע איז
גורם צו שלעכטע מידות).

די ארעמקייט וועט זיין בעסער פאר יידישקייט איידער די רייכקייט
און שפע... וישמן ישורון ויבעט!

(ה. צייטלין: „חסידות")

זכרי בזיון וקצף (מגילת אסתר א, 18)

גענוג חרפה און ערגערניש.

— איר זייט אפשר זיין מאמע? — אט דאס הייסט וכדי בזיון
וקצף, צו דעם בראך נאך א צוגאב א שטאך.
(ש. מילער: „צו דער עקידה“)

וכך היה אומר... וכך היה מונה... (מוסף פון יוסיפור) *
און אזוי האט ער געזאגט... און אזוי האט ער געציילט...
פון וכך היה אומר ביז וכך היה מונה פאלט מען זיבן מאל כורעים.
(ש"ע)

וכתתו חרבותם לאתים (ישעיה ב, 4)
זיי וועלן איבערשמידן זייערע שווערדן אויף אקעראייזנס. (שלום
וועט זיין אויף דער וועלט).
אונדזערע נביאים האבן מיט טויזנטער יארן צוריק גערופן צו
שלום אויף דער וועלט... וכתתו חרבותם לאתים.
(ח. גרינבערג)

ומותר האדם מן הבהמה אין (קוהלת ג, 19)
א מענטש שטייט נישט העכער פון דער בהמה (אין פיזיאלאגישן
זין).
א מענטש האט א מויל און קאן זיך כאטש אויסטענהן... און א פערד
להבדיל, וואס? ווי זאגט איר: ומותר אדם מן הבהמה...
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

ונשמרתם מאוד לנפשותיכם (דברים ז, 15)
היט אפ אייערע לעבנס.
דער דאזיקער ייד האט אלע יארן עוסק געווען אין דער מצווה
פון ונשמרתם מאד לנפשותיכם, דהיינו: ער האט געגעסן, געטרונקען
און זיך געלאזט ווילגיין.
(י. באשעזיס: „דער רואה ואינו נראה“)

ועל כולם (פון דער תפילה „על חטא“)*
אויף אליק, מער פון אלעמען.

פסוקים און טיטשן

איך קאן נישט פארטראגן דאָס רויטע פנים זיינס מיט די פעטע באַקן, מיט דער מעשענער באַרד, און ועל כולם דאָס הוסטעלע זיינס. (ש"ע)

ושמחת בחגך (דברים טז, 14)

זאָלסט זיך פרייען אין דיין יום־טוב.

זאָלסט לכבוד דעם הייליקן יום־טוב באַנייען אַ מלבוש... און דו

וועסט מקיים זיין: ושמחת בחגך!

(י. ל. פרץ: „די תאוה צו קליידער“)

ז

זה בכה וזה בכה (מלכים א כב, 20) *

דער זאָגט אַזוי און דער זאָגט אַנדערש, דער אַהער און דער אַהין.

קומען זיי... ווערט זה בכה וזה בכה! איינער זאָגט אַ דריטל,

איינער — אַ האַלבן, איינער — גאַר אַ גאַנצן מיליאָן.

(י. ל. פרץ)

זה חלקי מכל עמלי? (לויט קוהלת ב, 10)

צי איז דאָס די באַלוינונג פאַר מיין גאַנצער אַרבעט?

[מיין פערדל] קוקט אויף מיר מיט שטומע אויגן, ווי איינער

רעדט: זה חלקי מכל עמלי? — אַט אַזוי דאַנקסטו מיר אַפּ פאַר מיין

סלוזשבע? (ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

זה לעומת זה (לויט קוהלת ז, 14)

איינס אַנטקעגן אַנדערן (גוטס אַנטקעגן שלעכטס, קדושה אַנטקעגן

טומאה אד"גל.

סאיז זה לעומת זה, אַז די קדושה שטאַרקט זיך איז זיך אויך

מתגבר די קליפה. (י. באַשעוויס: „די פאַמיליע מושקאַט“)

זה נהנה וזה לא חסר (במדבר רבה יג)

דער האָט פאַרגעניגן און יענער האָט נישט קיין שאַדן.

אז מען קאן אַ חבר פאַרשאַפן אַ ביסל כבוד, פאַר וואָס זאָל מען דאָס
נישט טאָן? עס איז דאָך זעהנה וזה לא חסר.

(מ. בורשטין)

זה נופל וזה קם *

דער פּאָלט און יענער שטייט אויף, דער ווערט דערנידעריקט און
יענער דערהויבן.

זה נופל וזה קם... מאַכט דער נייער קינסטלער דעם זעלבן וועג
וואָס דער אַלטער האָט געמאַכט. (י. ל. פרץ)

זו תורה וזה שכרה! (ברכות טא) *

דאָס איז די תורה און דאָס איז איר שכר.

זו תורה וזה שכרה! מיש איך אויף די גמרא — ווער איז צו מיר
גלייך?

(י. ל. פרץ: „פון יוחנן מלמד מעשהלעך“)

זולל וסובא (דברים כא, 20) *

פרעסער און זויפער.

זיצט ער דאָרטן, דער זולל וסובא, אין פאַריוו, שרייבט וועקסלען,
פטרט אַ פאַרמעגן.

(י. אַפּאַטאָשו: „אין פּוילישע וועלדער“)

זיווג מן השמים

אַ פאַר פון הימל, אַ געראָטן פאַרפאַלק.

איך האָב געזען בחוש, אַז איך און גלופסק זענען אַ זיווג מן השמים.

(ממ"ס)

זכור את אשר עשה לך עמלק! (דברים כה, 17)

געדענק וואָס עמלק האָט דיר געטאָן.

עמלקן האָבן זיי (די יידן) נישט געקאָנט מוחל זיין... זכור את

אשר עשה לך עמלק!

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

פסוקים און טיטשן

זכות אבות (אבות ב. ב.) *

זכות פון די עלטערן.

ער האָט זיך די גאַנצע צייט געבריהט, געשריבן פּאַפּירן, געזוכט זכות אבות. (ש"ע: „מיטן עטאַפּ")

זכותו יגן (תגן) עלינו *

זיין זכות זאל אונדז ביישטיין (א שפרוך ווען מען דערמאָנט א פאַרשטאַרבענעם צדיק).

אליהו הנביא, זכותו יגן עלינו, האָט זיך שטאַרק דערפרייט, ווען ער האָט געהערט וואָס דער בעל־שם־טוב טראַכט און זאָגט אין שטעטעלע מעזשיבעזש.

(י. י. טרונק: „משיח־געוויטער")

זכיה לדורות

א זכיה אויף דורות לאַנג, א זכיה אויף אייביק. ס'איז אַ גרויסע זכיה פאַר אַ מענטש... אז זיינע פּערזן זאָלן געזונן גען ווערן מיט אַזאַ ברען, מיט אַזאַ התלהבות — אַ זכיה לדורות, אַ זכיה אויף אייביק.

(ה. לייזיק: „עסייען און רעדעס")

זכר לחורבן

אַן אַנדענק פון חורבן.

די יידישע ענציקלאָפּעדיע האָט זיך געראַטעוועט. נישט נאָר דאָס שטיקל גוף, די אַנגעהויבענע אַרבעט, וואָס איז געבליבן ווי אַ זכר לחורבן, נאָר געראַטעוועט אויך די גשמה.

(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען")

זכר ליציאת מצרים (קידוש)

אַנדענק צו דער באַפּריינג פון מצרים.

שבת איז אויך אַ זכר ליציאת מצרים, אַ באַפּריינג פון יענער שקלאָפּן־אַרבעט וואָס האָט זיך איינגעקריצט אין זיכרון פון פּאָלק.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט")

זכר צדיק לברכה (משלי י, 7)
דער אַנדענק פון צדיק זאל זיין געבענטשט (אַן אויסדרוק פון
כבוד ביים דערמאָנען דעם נאָמען פון אַ פאַרשטאַרבענעם צדיק).
עס שטעלן זיך מיר פאַר די אויגן: ר' זישעלע זכר צדיק לברכה...
יעדע זאך קערט זיך צו איר שורש.
(י. ל. פּרץ : האָס אַ מאָל ווייניקער)

זרוק חוטרא לאווירא, אעיקריה קאי (בראשית רבה נג)
וואַרף אַ שטעקן אין דער לופטן, בלייבט ער שטיין אויף זיין קאַפּ.
יעדע זאך קערט זיך צו איר שורש.
זרוק חוטרא לאווירא, אעיקריה קאי, האָט אברהם באַשלאָסן:
איין מאָל אַ פאַרבער, אַלע מאָל אַ פאַרבער.
(ש. מילער : „דור המדבר“)

ח

חבל על דאבדון (ולא משתכחין) (סנהדרין קיא)
אַ שאַד די וואָס גייען אוועק פון אונדז (און ווערן נישט פאַרגעסן).
חבל על דאבדון — געווען אַ מאָל יאָרן, אי יאָרן!
(ש"ע : „חלחל גאמבעטא“)

חבלי יצירה *
שאַפּונג-ווייען.
עס זענען געווען די ערשטע חבלי-יצירה פון אַ שפּראַך, וואָס האָט
געדאַרפט נאָך אַ מאָל געבוירן ווערן.
(ר. בריינין : „פון מיין לעבנסבוך“)

חבלי לידה (לויט ישעיה יג, 8) *
געבורט-ווייען.

פסוקים און טעטשן

ער פילט די חבלי-לידה און גלייבט, און א גרויס געלייטערט וואָרט
וועט ער באַלד געבן דעם עולם.

(י. אַפּאָטאָשו: „אין פּוילישע וועלדער“)

חבלי משיח, חבלי גאולה

אויסלייזונג-ווייען.

די וועלט איז פול מיט חבלי-משיח, מיט געבורט-ווייען פון דער
גאולה. (י. טרונק: „משיח-געוויסער“)

חבלי קליטה

פאַרוואַרצלונג-ווייען, די איינגלידערונג-ווייען פון נייע עולם.
וואָס מער בענקשאַפט נאָך נאַציאָנאַלער אינטימיטעט — אַלץ
קלענער די חבלי-קליטה.

(י. האַפּער: „נאַציאָנאַלע אינטימיטעט“)

חברים כל ישראל (תפילה פון ראש-חודש-בענטשן)

אַלע יידן זענען חברים.

חברים כל ישראל, אַלע יידן זענען חברים, אַלע זענען ערוב
איינער פאַרן אַנדערן.

(מ"ם: „אין אַ שטורעמצי“)

חד בדרא (כתובות יז)

איינער פון דור, נישט אַ זיינס גלייכן.

אַ חד בדרא איז ער געווען, אַ מין אוניקום וואָס האָט צו זיך
נישט קיין גלייכן.

(ז. שור: „ליכטיקע פּערזענלעכקייטן“)

חד במינו

איינער פון דעם מין. אַן אויסנאַם.

בערטי וויטקעוויץ האָט מוכה געווען די יידישע ליטעראַטור מיט
אַ בוך, וואָס איז דערווייל אַ חד במינו — אַ יוואש-ביבליאָגראַפיע.

(א. א. ראַבאָק: „די אימפּעריע יידיש“)

ישראל שטיינבערג

חד גדיא (הגדה פון פסח)

איין ציגעלע. פאלקס־באצייכענונג פון אַ טורמע (אַ תפיסה).
דער טאַטע האָט געקויפט אַ ציגעלע מיט יאָרן לאַנג צוריק, אין
חד־גדיא עס פאַרשפאַרט, געבונדן אויף אַ שטריק.
(א. מאַנגער)

חדר מיוחד *

אַ באַזונדער צימער.
און אַזוי זענען מיר געבליבן זיצן און שמועסן, גוטע צוויי שעה,
אין אַ חדר מיוחד פון גרויסן בראַנדייס־אוניווערסיטעט.
(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

חדש ימינו כקדם (איכה ה' 21)

באַנני אונדזערע טעג אַזוי ווי אַ מאָל. זאָלן צוריקקומען יענע גוטע
צייטן.
דער שטורעמויגט וועט זיך איינשטילן, דער הימל וועט זיך
אויסלייטערן און עס וועט זיין חדש ימינו כקדם.
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

חוזר על הפתחים (כתובות פרק יג)

גיט איבער די הייזער, קלאַפט אין די טירן.
דאָס יידישע בוך אין אַמעריקע מוז זיין אַ חוזר על הפתחים, דאָס
איז זיין גורל.
(א. מוקדוני: „די גרויסע שפע פון יידישע ביכער“)

חוט המשולש (קוהלת ד' 12) *

דרייפּעדעמדיקע שנוּר, אַ פּאַדעם אין דרייען געדרייט.
אין דער אמתן אָבער איז דער חוט המשולש (מענדעלע, שלום־
עליכם, פּרץ) ווייט־ווייט נישט פון איין שטאַף.
(נ. מייזל: „י. ל. פּרץ“)

חוט השדרה *

רוקנביין, דער עיקר, דער יסוד.

פסוקים און טייטשן

ס'מוז יידיש אויסגלייכן די חוט־השדרה להכעיס אירע פייניקער
און שענדער.

(א. סוצקעווער: „די גייסטיקע ערד“)

חוטא בעגל געווען

באגאנגען אַ שווערן חטא (ווי אַ מאָל די יידן מיטן גאַלדענעם
קאַלב).

וואָס זשע האָט איר זיך צוגעטשעפעט? ... וואָס האָב איך חוטא
בעגל געווען?

(י. גלאַטשטיין: „נחמן זייגערמאַכער“)

חוכא וטלולא (עירובין סח) *

געלעכטער און אַפּשפעטעריי.

מיט לאַגיק און שכל איז ער אַרויס אין מלחמה קעגן דעם הומאַר-
לאָזן חבר דניאל, כדי אים אויסצולאַכן, מאַכן פון אים חוכא וטלולא
אויף די פאַרזאַמלונגען.

(י. י. זינגער: „חבר נחמן“)

חולה נופל *

עפילעפטיקער, ליידיט אויף דער „פאַלנדיקער קרענק“.

דער פּוּעל מיטן וואַרשטאַט זעען אויס ווי איין גוף, ווי איין חולה
נופל, וואָס וואַרפט זיך, שאַקלט זיך און זעצט.

(י. ל. פּרץ: „חאַס אַ מאָל ווייניקער“)

חולשת־הדעת

עגמת־נפש, קלעמעניש, געפאַלנקייט־געפיל.

באַפאַלט אים אַ ביסל חולשת־הדעת... סטייטש? ער דער „אורח־
חיים“ פילט נישט און יוחנן וואַסער־טרעגער פילט?

(י. ל. פּרץ: „אַ קאַפּיטל תהילים“)

חולשת־הלב

האַרצקראַנקייט, אַ שוואַך האַרץ.

ער האט זיך שטענדיק געקלאַגט אויף חולשת־הלב, אַז עס ציט אים ביים האַרץ.

(י. האַפּער : „ר' תּנחום“)

חומרי־הדין

שטרענגקייט פון דין (אַן רחמנות).

[יונה] פאַרדעכטיקט גאַט אין שוואַכקייט, אין נישט וועלן האַנדלען לויטן חומרי־הדין, אין זוכן וועגן ווי אַזוי צו פאַרמיידן דעם עונש.
(ח. גרינבערג : „ייד און חעלט“)

חויז לדרך הטבע *

איבערנאַטירלעך, נישט קיין געוויינלעכע זאַך.

דאָ איז עפּעס געשען אַזעלכעס, וואָס איז חוץ לדרך הטבע, טאַקע נאָר אַ נס מן השמים.

(ש״ע : „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

חוק ולא יעבור (תהלים קמח, 6) *

אַ געזעץ וואָס מען קאָן נישט ענדערן.

האַט זעלטן געפלעגט קומען אין זיין באַנק, און נאָר אויף צו געבן קורצע שטילע באַפעלן, וואָס זענען געווען חוק ולא יעבור, אות אין אות.

(מ. ראַוויטש : „דאָס מעשה־בוך פון מיון לעבן“)

חוקר ודורש זיין *

גרינטלעך אויספאַרשן.

באַדאַרפן מיר די זאַך חוקר ודורש זיין, דערגרונטעווען ביזן שורש.
(ש״ע : „מנחם מענדל“)

חוש־הריח *

גערוך־געפיל; פעיקייט פון אַרויספילן אַ געשעעניש.

זיי האָבן עס אפנים דערשנאַפּט... קהל האַט אַ גוטן חוש־הריח.

(י. גלאַטשטיין : „נחמן זייגערמאַכער“)

פסוקים און טעטשן

חושד בכשרים (יומא יט) *

חושד זיין אַרנטלעכע און ערלעכע מענטשן.
איך וועל נישט אַרופן קיין נעמען, ווייל איך וויל נישט זיין קיין
חושד בכשרים.

(מ. בורשטין)

חושד ואמלה (צפניה א, 15) *

שטאַק-פינצטערניש, געדריקטע שטימונג.
אין שטאַט איז געוואָרן חושד ואמלה, תשעה באב ז'
(ש"ע : מעשיות פון טוינט אין נאַכט")

חטא לא יכופר (לויט ישעיה ג, 7)

אַ חטא נישט צום פאַרגעבן, אַ שווערע זינד.
דאָס איז אַ חטא לא יכופר פאַר דעם גאַנצן זינען און פאַר דער
גשמה פון דער יידישער תורה.
(א. גאַלאַמב : רבן שמעון ראַבידאָוויטש")

חטאות נעורים (תהילים כה, 7) *

יוגנטזינד.

ער וועט זיך די האַר פון קאַפּ רייסן פאַר זיינע חטאות-נעורים.
(אבא גאַרדין : „משה")

חי וקיים (תפילה פון ימים נוראים) *

„לעבט און איז אייביק" (גאַט); אַ פּראָסטער חי-וקיים — אַ פּראָסט-
טער מענטש; שריי חי-וקיים — שריי אומזיסט.
וואָס ער קאַן צוקלערן, קאַן טאַקע אַ פּראָסטן חי-וקיים נישט
איינפאַלן.

(ז. שניאור)

שריי חי-וקיים, אַז טיר און לאַדן זענען פאַרמאַכט.

(י. ל. פּרץ : „דער הינטישער סדר")

חי נושא את עצמו (שבת צד)

דער לעבעדיקער טראַגט זיך אליין. ער לעבט אויפן אייגענעם
חשבון (אן הילף פון אַנדערע), האַלט זיך אליין אויס.
אַ שפּראַך איז נישט קיין חי נושא את עצמו, זי איז נישט קיין יש
וואָס קאָן לעבן אין גאַנצן אויפן אייגענעם חשבון.
(ל. לערער : „ידישקייט“)

חיבוט הקבר *

דאָס פייניקן זיך אין קבר.
ער קומט שוין באַצייטנס אָפּ חיבוט הקבר.
(י. אַפּטאַשו : „אין פּוילישע וועלדער“)

חיי עולם (דניאל יב, 2)

דאָס אייביקע לעבן, דאָס רוחניותדיקע לעבן.
עס קאָן נישט זיין איין אמת פאַר חיי-עולם און אַ צווייטער גלייכ-
באַרעכטיקטער אמת פאַר חיי-שעה.
(ח. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

חיי שעה (שבת לג) *

פאַרגעניגן אויף דערוויל, דאָס געניסן פון עולם-הזה, דאָס גש-
מיותדיקע לעבן.
ער ווייסט נישט פון קיין חיי-שעה, און אַלע זיינע יאָרן זענען
איין לאַנגע קייט פון מאַטערניש און פּלאַג.
(ממ"ס : „בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה“)

חייד קודמין לחיי חברך (בבא מציעא טו)

דיין אייגן לעבן איז פריער פון דיין חברים לעבן.
מען האָט געזאָגט : חייד קודמין לחיי חברך נאָר ביי איין קריגל
וואָסער, אָבער נישט, אַז איין מענטש זאָל מעגן עסן צו דער זאַט,
ווען דעם חבר פעלט ברויט צום עסן.
(ג. שמן : „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

חילול הקודש *

פארשוועכונג פון הייליקייט.
דאס האט מען מיר פאררעכנט פאר אן אפיקורסות, פאר חילול-
הקודש.
(ר. בריינין : „פון מיין לעבנסבוך“)

חילול השם (ברכות יט) *

פארשוועכונג פון גאטס נאמען, דאס פארשעמען דעם נאמען פון
יידן.
פע, א חילול השם, מען דארף נישט קיין לייטיש געלעכטער.
(י. גלאטשטיין : „נחמן זייגערמאכער“)

חילוקי דעות *

מיינונג-פארשידנקייט.
מיר האבן אויך נישט פארטושט די חילוקי-דעות און זיי גאנץ
שאַרף אַרויסגעבראַכט און באַטאַנט.
(א. גלאַנץ-לעייעלעס : „ליטעראַרישע מעמואַרן“)

חיתוך-הדיבור *

דיקציע, אויסשפראַך.
און עברי האַט ער געזאָגט... אַ חיתוך-הדיבור! אַ וואָרט פאַלט
ווי אַ פערל פון מויל.
(י. ל. פרץ : „אן אַפקומעניש“)

חכם עדיף מנביא (בבא בתרא יב)

אַ חכם שטייט העכער פון אַ נביא.
אין די צייטן פון תלמוד פאַרנעמט דער תלמיד-חכם אַ גאָר
הויכע מדרגה, און די גמרא זאָגט: חכם עדיף מנביא.
(ח. גרינבערג)

חכמה מפוארה בכלי מכוּעַר (תענית ז)

פּרעכטיקע חכמה אין אַ מיאוסער כלי. באַצייכענונג פאַר אַ גרויסן
חכם, וועלכער איז נישט קיין הדרת-פנים.

זיין אויסזען האט אָפגעשטויסן, אָבער זיין חכמה און חריפות האָבן צוגעצויגן ווי אַ מאַגנעט... חכמה מפוארה בכלי מכוּער.
(מ. בורשטין)

חכמים, הזהרו בדבריכם! (אבות א, יא)
חכמים, זייט פאַרזיכטיק מיט אייערע ווערטער.
אַ קריטיקער איז נישט קיין טרייבערער, ער דאַרף תמיד געדענקען דעם אָנזאַג: חכמים, הזהרו בדבריכם.
(א. א. ראַבאָק)

חכמת המסכן בזויה (קוהלת ט, 16)
די חכמה פון אַרעמאַן איז פאַרמיאוסט (פאַרשעמט).
קינער דאַרף נישט אונדזער חכמה... חכמת המסכן בזויה!
(י. באַשעוויס: „די פאַמיליע מושקאַט“)

חכמת ישראל
יידישע חכמה, יידיש וויסן.
דייטש איז ביי אים השכלה, ליכט, משה מענדעלסאָן, חכמת-ישראל.
(י. זינגער: „די משפחה קאַרנאַוסקי“)

חלק בחלק (דברים יח, 8) *
גלייכע חלקים, גלייך אויף גלייך.
וויפל מיר וועלן פאַרדינען, וועלן מיר זיך טיילן אויף דער האַלב,
גלייך אויף גלייך, חלק בחלק.
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

חלקת לשון
גלאַטיק צינגל, שיינע רייד.
אויב סנדרל וועט אפשר אין עטלעכע פונקטן זיך איינשפאַרן וועט ער אים מיט גאַטס הילף און מיט זיין חלקת הלשון גובר זיין.
(ממ"ס: „מסעות בנימין השלישי“)

חלשה דעתו (שבת נא)

ער האָט זיך געערגערט, איז ביי זיך געפאלן.
אַז משה רבינו האָט אין הימל געהערט די תורה פון ר' עקיבא
איז חלשה דעתו — ער האָט נישט פאַרשטאַנען וואָס מען לערנט דאָרט.
(א. גאַלאַמב, „די גאַלדענע קייט“, 29)

חמור נושא ספרים

אַן אייזל וואָס טראָגט ביכער. געמיינט: איינער וואָס לייענט אַ סך
ביכער, אָבער פאַרשטייט נישט זייער אינהאַלט.
סתם וויסן און נישט קאַנען אַרויסדרינגען עפעס נייעס, דאָס איז
נישט פון די וויכטיקע זאַכן. אַזאַ סתם־ווייסער האָט גאָר נישט קיין פיינעם
עפיטעט אין גמרא: חמור נושא ספרים.
(א. גאַלאַמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

חנוך לנער עליפי דרכו (משלי כב, 6)

דערציי דאָס יינגל אויף זיין דרך (אין איינקלאַנג מיט זיינע פיזישע
און גייסטיקע כוחות).
דער לערער דאַרף באַזיצן גענוג חכמה און פאַרשטאַנד, כדי אין
יעדן פאַל אויסצוקלייבן דעם ריכטיקן וועג, און דאָס איז דער אייגנט־
לעכער זין פון פסוק: חנוך לנער עליפי דרכו.
(ממ"ס: „אַ בריוו וועגן דערצויגן“)

חסד עליון

גאָטס גענאָד. געבענטשטער טאַלאַנט.
דער חסד עליון איז נישט קיין פריוילעגיע פון איין שיכט יידן.
(ש. ביקל: „שרייבער פון מיין דור“)

חסד של אמת *

אמתער חסד. טאָן עמעצן אַ טובה אָן באַצאַלונג, טאָן עפעס פאַר
אַ געשטאַרבענעם.
מיט די „אויסגעקליבענע שריפטן“ פון לייב ניידוס איז געטאָן
געוואָרן אַ קינסטלערישער חסד של אמת אַ יידישן דיכטער.
(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

חסיד שוטה

א נאָרישער חסיד.

די חכמי התלמוד האָבן מיט ביטערקייט גערעדט וועגן דעם חסיד שוטה... זואַס זעט-צו ווי אַ פרוי טרינקט זיך אין טייך און ער וויל זי נישט ראַטעווען, כדי ער זאל זי נישט מוזן זען אַ נאַקעטע.

(ת. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

חסידים אומות העולם (רמב"ם, הלכות מלכים)

די חסידים פון די אומות העולם. יידנפריינד ביי אַנדערע פעלקער. דער קעניג איז געווען אַן אוהב ישראל און איינער פון די אמתע חסידים אומות העולם.

(א. מענעס: „אליהו הנביא“)

חסיד דעה *

א מענטש אָן פאַרשטאַנד. אַ נאַר.

קיינער שרייבט נישט קיין בריוו אָן אַן אַדרעס, סיידן אַ חסיד-דעה. (א. מוקדוני: „די גרויסע שפע פון יידישע ביכער“)

חסרונ־כים (לויט קידושין לב)

נישטאָ קיין געלט אין טאַש.

דער ערגסטער פון אַלע חסרונות איז חסרונ־כיס. (פאַקסווערטל)

חצי שלי וחצי שלך

אַ העלפט מיר און אַ העלפט דיר. גלייך אויף גלייך.

וויפל ס'זעט זיין, וועט מען זיך טיילן, חצי שלי וחצי שלך.

(ש"ע: „מנחם מענדל“)

חרב פיפיות (תהילים קמט, 6)

אַ שווערד מיט צוויי שאַרפן.

נאַר אַט דער „איינס־צוויי־דריי [און אַ חופה]“ איז מיר אַריין כחרב

פיפיות — ווי אַ טעמפער מעסער אין האַרצן אַריין.

(ש"ע: „טביה דער מיליכקער“)

חרם דרבנו גרשום *

דער חרם וואָס ר' גרשום האָט אַרויסגעגעבן, בעיקר דער פאַר-
באַט פון פּאַליגאַמיע.

עס זענען פאַראַן... אַריענטאַלישע עדות וואָס האָבן נישט אָנגע-
נומען דעם חרם דרבנו גרשום און זיי פּראַקטיצירן נאָך ווייטער ביז
היינט פּאַליגאַמיע.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

חשבוני־הנפש *

נשמה־חשבון. זעלבסטקריטיק, מאַראַלישער חשבון וועגן די איי-
גענע מעשים.

ער (עזר־העשל) האָט צום וויפּלטן מאַל געמאַכט אַ חשבוני־הנפש׃
וואָס האָט ער אויפגעטאָן אין די יאָרן?

(י. באַשעזיס: „די פּאַמיליע מושקאַט“)

חשוך־בנים *

קינדערלאָזער.

געווען איז ער אַן אלמן און אַ חשוך־בנים, נישט געהאַט קיין
אייניק קינד.

(י. ל. פרץ)

חתימת־זקן * (בבא מציעא לט)

צייכן פון אַ באַרד. באַרדשפּראַצונג.

אַזא יינגל, וואָס האָט קוים אַ חתימת־זקן, וואָס ווייסט ער פון
וועלטזאַכן?

(מ. י. בערדיטשעווסקי)

חתן דומה למלך (פרקי דרבי אליעזר, פרק טו)

אַ חתן אויף דער חתונה איז ווי אַ מלך (מען גיט אָפּ כבוד דעם
חתן).

אויך דער חתן האָט זיך געפילט גאַרנישט דומה למלך, נאָר ווי
אַ פּאַרלירענע שאַף.

(דער נסתר: „דערציילונגען און עסייען“)

ט

טבין ותקילין (בבא מציעא מד)

גוטע, געווייגענע מטבעות. גוט געלט, מזומן-געלט.
איך האב טאקע באצאלט דעם שוסטער טבין ותקילין.
(י. האפער : „ר' תנחומי“)

טביעות-עין, טביעת-עין (שבת קיד) *

שאַרף אויג. פעיקייט פון דערקענען א מענטש אדער א זאך.
דעם וואָלד קען ער גוט... נאָר פאַרלאָזן זיך אויף טביעת-עין
וועגן „מזרח“ וויל ער נישט.
(י. ל. פרץ : „אַן אַפּקומעניש“)

טוב אחרית דבר מראשיתו (קוהלת ז, 8)

בעסער דער סוף פון א זאך איידער איר אָנהייב.
טוב אחרית דבר מראשיתו — אַז דער סוף איז גוט, איז אַלץ גוט.
(פאָלקסווערטל)

טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו (איכה ג, 27)

גוט איז דעם מאַן, וואָס טראַגט אין זיין יוגנט דעם יאָך (פון
אַרבעט).
פוסט-און-פאַס קאַנען זיי דאָך נישט אַרומגיין... טוב לגבר כי
ישא עול בנעוריו.
מ. סמבטיון : „פאַרלאַשענער שייטער“)

ז

טוב שבנחשים — רצוין את מוחו! (תנחומא הקדום, מבוא)

דעם בעסטן פון די שלאַנגען — צעשמעטער זיין מוח!
זאַלסט דעם צורר-יהודים נישט גלייבן, קיין שלאַנג טאָר מען
נישט געטרוען... טוב שבנחשים, רצוין את מוחו!
(מ. בורשטין)

טוב שכן קרוב מאח רחוק (משלי כז, 10)

בעסער אַ נאָענטער (און גוטער) שכן, איידער אַ ווייטער ברודער.

פסוקים און טיטשן

מיין דירה איז נישט קיין גוטע, אבער אַ שכן האָב איך אַ טייערן
און אַ האַרציקן ייד, און טוב שכן קרוב מאח רחוק.
(ש. ל. ציטראָן)

טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקויות (ברכות ז)
איין חרטה־רעוואַלט אין מענטשנס האַרצן איז בעסער פון זיך
לאָזן שלאָגן אַ סך מלקות.
תשובה איז אין תלמוד נישט אַ דרויסנדיקער אַקט, נאָר אַן
אינעווייניקסטע טראַנספּאַרמאַציע... טובה מרדות אחת בלבו של אדם
יותר מכמה מלקויות.
(ח. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

טובים השניים מן האחד (קהלת ד, 9)
בעסער צוויי איידער איינער. שלעכט צו זיין אָן אַ חבר.
אַז מען איז פאַרוואַגלט אין אַ פרעמד אַרט פילט מען זיך גלאַט
היימלעכער מיט אַן אייגענעם מענטשן... טובים השניים מן האחד.
(מ"ס : „בשעת דער מהומה“)

טובל ושרין בידו (תענית טז)
ער איז זיך טובל אין וואַסער און האַלט אַ שרץ אין האַנט. —
ער שלאָגט זיך על־חטא און זינדיקט ווייטער.
וואַס קומט אַרויס פון גט? ס'איז טובל ושרץ בידו.
(י. באַשעוויס : „די פאַמיליע מושקאַט“)

טובת־הכלל (לויט ברכות מט)
נוצן פאַר דער געזעלשאַפט.
למאי גיט מען אים נישט קיין אַרבעט, ער זאָל עפעס קאַנען טאַן
לטובת־הכלל.
(ש"ע : „משוגעים“)

טורא בטורא לא פגע, אנש באנש פגע (פאָלקסווערטל)

א באַרג מיט אַ באַרג טרעפן זיך נישט, אַ מענטש מיט אַ מענטשן
טרעפן זיך.
נישט געזאָרגט, מיר וועלן זיך גאָך זען... טורא בטורא לא פגע,
אנש באנש פגע.
(ש. פרוג)

טלאי על גבי טלאי (ברכות מג)
אַ לאַטע אויף אַ לאַטע, אין גאַנצן צעריסן.
שוין יאָרן, ווי איך גיי אין די זעלבע שטייוול. זיי זענען שוין טלאי
על גבי טלאי, לאַטעס אויף לאַטעס.
(י. האַסער: „ר' תנחום“)

טלטול-הדרך
ריזע-וואַגלעניש.
טאַקע פאַר זיין טובה וועגן האַט עס דער פאַטער געהאַט דעם
טלטול-הדרך קיין פינסק.
(א. צייטלין)

טעות לעולם חוזרת (חושן משפט רלב)
אַ טעות ווערט תמיד פאַרריכט.
די טוער אין קהל-שטיבל האַבן געטענהט, אַז ר' משולם האַט
אויסגענאַרט דאָס אַרט פאַר אַ שיבוש, און טעות לעולם חוזרת.
(י. באַשעוויס: „די פאַמיליע מושקאַט“)

טענו חיטין והודה לו בשעורין (בבא קמא לה)
דער האַט אים געמאַנט ווייץ און יענער האַט אים מודה געווען
גערשטן. דער ענטפער איז נישט צום ענין.
טענו חיטין והודה לו ב„לאַקשן“.
(ש"ע)

טריף-פּכול
באַצייכענונג פאַר אַ פאַרבאַטן ביכל.

פסוקים און טיטשן

אונטער דעם יורה-דעה איז שוין געלעגן אַ טריף-פסול רחמנא
ליצלה, שוין געווען געכאַפט אין דער מעשה.
ש. מילער : „דור המדבר“)

י

יאה עניותא לישראל (לויט חגיגה ט)
אַרעמקייט (באַשיידן לעבן) איז שוין פאַר יידן.
יאה עניותא לישראל — יידישקייט איז אייביקע אַרעמשאַפט.
(י. י. טרונק : „משיחגועוויטער“)

יבדל לחיים (ארוכום)
זאָל ער זיין אַפגעשניידט צו לאַנגע יאַרן.
איך באַדויער באַזונדער, וואָס עס פעלן צווישן די פאַעטן מאַגני
לייב ז"ל און חיים גראַדע יבדל לחיים.
(ש. ביקל : „שרייבער פון מיין דור“)

יגון ואנחה *
צער און קלעמעניש, עגמת-נפש.
ער האָט געהאַט דערפון בלויז יגון ואנחה, בלויז עגמת-נפש.
(י. קאַטיק)

יגיע כפיך כי תאכל — אשריך ומוזב לך! (תהלים קכח, 2)
אַז דו וועסט עסן די מי פון דייגע הענט — וויל און גוט וועט
דיר זיין.
יגיע כפיך כי תאכל — אַז דו וועסט נישט האַרעווען, וועסטו
נישט עסן.
(ש"ע : „טביה דער מילכיקער“)

פון יגיעת-כפיים *
פון אַרבעט מיט די אייגענע הענט.

רבי, האָט ער געהעשעט, כ'האָב אַלע מאָל געלעבט פון יגיעת-
כפיים.

(י. י. זינגער: „חבר נחמן“)

יגעתי ומצאתי — תאמן (מגילה ו)

איך האָב זיך באַמיט און געפונען — גלייב!
איז אים דער ראשי־שיבה מודה און ענטפערט אים: יגעתי ומצאתי,
תאמין.

(י. ל. פרץ: „מסירת־נפש“)

יד אחת *

„איין האַנט“. שותפות, ברודערשאַפט.
מיר וויל מען נישט געבן קיין שטעלע, אָבער קיינער נישט, ווי
אַפגעמאַכט יד־אחת.
(ש. מילער: „דור המדבר“)

ידו בכול ויד כול בו (בראשית טז, 12)

ער שלאָגט זיך מיט אַלע, און אַלע שלאָגן זיך מיט אים.
דאָס איז אַ יינגל אַ מחבל... ידו בכול ויד כול בו.
(מ. בורשטין)

ידו על העליונה

ער האָט די אויבערהאַנט. ער איז גובר, ער געווינט.
אין יעדער טענה (אין יעדן סכסוך) צווישן אַ בעל־מלאכה מיט
אַ הענדלער, איז דער יד פון פועל געווען על עליונה.
(נ. שמן: „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

ידוע לכול *

ס'איז אַלעמען באַווסט.
ס'איז ידוע לכול, אַז ר' זישעלע איז געווען איינער פון די גדולי
הדור.

(י. ל. פרץ)

ידע שור קונהו (ישעיה א, 3)
דער אַקס קען זיין בעל-הבית.
ידע שור קונהו — אַ סקאַטינע (אַ בהמה) פילט, אַז מען האַלט
זי ביים פאַרקויפן.
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

יהי אור! ויהי אור (בראשית א, 3)
זאַל זיין ליכטיק! און ס'איז געוואָרן ליכטיק.
בירנבוים האָט נישט געהאַט קיין געדולד. אים האָט זיך געגלוסט,
אַז זיינע פלענער זאַלן געבן רעזולטאַטן אין אַן אויגנבליק: יהי אור —
ויהי אור.
(מ. ראַחיטש: „דאָס מעשה-בוך פון מיין לעבן“)

יהי זכרו ברוך!
זאַל זיין אַנדענק זיין געבענטשט.
ווען פרוג האָט נאַר דאָס אַליין אויפגעטאַן, איז אויך ווערט, אַז
יהי זכרו ברוך!
(ג. מיזיל: „איך אַלמאַנאַך“)

יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך (אבות ב, י)
דער כבוד פון דיין חבר זאַל דיר זיין אַזוי ליב ווי דיין אייגענער.
יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך — זאַל דער כבוד פון דיין
מיטמענטש זיין ביי דיר אַזוי ליב און טייער ווי דיין אייגענער.
(ש. סאַפיר: „שלמה מיימון“)

יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך (אבות ד, יב)
זאַל דער כבוד פון דיין תלמיד זיין דיר אַזוי ליב ווי דיין אייגענער.
זאַלסט דעם תלמיד דיינעם נישט פאַרשעמען, אויב ער האָט זיך
פאַרזינדיקט! דעריבער האָבן אונדזערע חכמים געזאָגט: יהי כבוד תלמידך
חביב עליך כשלך.
(ממ"ס: „אַ בריוו וועגן דערציונג“)

יהי רצון (ברכות יז)

זאל זיין דער גוטער ווילן פון גאט. הלוואי (ערשטע ווערטער פון א תפילה).

ויהי רצון, און זאל זיין דער גוטער ווילן פון זיין ליבן נאמען, אז מיין סטעמפעניו זאל געפינען לייטזעליקייט אין אייערע אויגן. (ש"ע : „סטעמפעניו“)

יהללך זר ולא פוך (משלי כז, 2)

זאל דיך יענער לויבן און נישט דו אליין.

יהללך זר — גוטע סחורה לויבט זיך אליין.

(ש"ע : „טביה דער מליכיקער“)

יהרג (ייהרג) ואל יעבור (רש"י : פסחים כה)

זאל ער בעסער אומקומען און נישט טאן די עבירה.

זיך בוקן צו דער פארקערפערונג פון טעראריזם איז ערגער ווי

דינען עבודה זרה! אין אזא פאל איז חל דער יהרג ואל יעבור!

(ש. דובנאוו, לויט א. שטיינבארג)

דער יודע הכול

דער אלצווייטער (גאט).

דער יודע הכל האט אפשר געוויסט, אז דווקא דער וועג פון

„גרעסטן גליק“ אין דער משפחה וואלט געבראכט ווייט גאט וואס.

(מ. ראויטש : „דאס מעשה-בוך פון מיין לעבן“)

יודע מחשבות (פון הקפות)

ער ווייסט דעם מענטשנס געדאנקען. גאט.

דער יודע מחשבות ווייסט, אז ער איז זיך נישט מצער, אפילו

ער זאל דארפן דאס לעצטע קישן פארקויפן. (י. עלבערג : „מפטיר יונה“)

יודע ספר *

א בן-תורה, דער וואס קאן לערנען.

קיין יודע ספר בין איך נישט, לערנען לערן איך נישט.

(י. ל. פרץ : „שרה בת-טובים“)

פסוקים און טייטשן

יודע צדיק נפש בהמתו (משלי יב, 10)
דער צדיק קען דאָס לעבן פון זיין בהמה.
יודע צדיק נפש בהמתו — נישט טביהס פערד גייט אויף מלחמה.
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

יודעיה"ן *
אויסדערוויילטע (וועלכע קענען די פאַרבאָרגענע חכמה, ח"ן —
חכמה נסתרה).
נאָר ווייניקע יודעיה"ן האָבן געוואָסט, וואָס ס'טוט זיך אין רבינס
הויף.
(י. קאַטיק)

יום הדין (פון „ונתנה תוקף“) *
טאָג פון משפט.
דער דאָזיקער עקזאַמען... דאָס איז ביי מיר דער יום הדין.
(ש"ע: אַ „וויגרשנע בילעט“)

יומא דפגרא (לויט שבת קכט) *
פרייער טאָג, יום-טוב.
אַ ביסל וואָסער אין אַ יומא דפגרא, אין אַ יום-טוב.
(י. ל. פרץ: „געילה“)

יוסיף דעת — **יוסיף מכאוב** (קהלת א, 18)
דער וואָס מערט וויסן, מערט ווייטיק.
און טאַקע, וואָס פאַר אַ נוצן האָבן מיר פון דעם, וואָס מיר האָבן
זיך דערוואָרבן אַ סך וויסן? — יוסיף דעת, יוסיף מכאוב!
(ש. סאַפיר: „שלמה מיימון“)

יוצא דופן (בכורות מז)
אַנדערש ווי אַלע, אַן אויסנאַם.
אַן עקשן איז יעדער קינסטלער און יעדער — אַ יוצא דופן.
(מ. גראַס־ציערמאַן: „אינטימער ווידעראַנאַנד“)

ישראל שטיינבערג

יוצא ונכנס

אן איינגייער.

ער איז א יוצא ונכנס אין הויף.

(י. ל. פרץ)

יוצא מן הכלל (לויט פסחים יז) *

אן אויסנאם.

באר איינער פון זיי, א. מ. דיק, איז געווען א יוצא מן הכלל. ער האט געפרווט צו גיין זיין אייגענעם וועג און צו ווירקן טאקע אויפן המון. (ד"ר קאנטאר)

יושב אוהל (בראשית כה, 28) *

געצעלט-זיצער, שטובזיצער. דער וואס זיצט און לערנט.

זיי זענען געווען מער יושבי-אוהל, שטובזיצער און פאמיליע-מענטשן.

(ג. מייזל : „י. ל. פרץ“)

יותר ממה שהעגל רוצה לינוק, הפרה רוצה להניק (פסחים קיב)

מער ווי דאס קעלבל וויל זייגן, וויל די קו עס אָנזייגן (דער געלערנטער וויל פארשפרייטן זיינע אידעען).

שרייבן שרייב איך אומזיסט אָדער כמעט אומזיסט... אין הסכם מיטן גמרא-ווערטל, אַז יותר ממה שהעגל רוצה לינוק, הפרה רוצה להניק.

(י. ראפאָרט : „זוימען אין ווינט“)

יותר משהאיש רוצה לישא, אישה רוצה להינשא (יבמות קיג)

מער ווי דער מאן וויל נעמען אַ ווייב, וויל די פרוי חתונה האָבן. יותר משהאיש רוצה לישא, אישה רוצה להינשא... נו יא, געיעג פון איר נאך אים אויך... זי פאנגט אים מיט איר אויגנקוק, גערוד, באַריר.

(ש. מילער : „דור המדבר“)

יחיד במינו

איינער פון זיין מין. אַ זעלטענער.
צוואַנציק יאָר פאַרשונג אויף אַ געביט וואָס איז אַ יחיד במינו —
יידישע מאַכלים.

(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

יחיד־סגולה *

אויסדערוויילטע מענטשן.
אייער תורה, רבי, איז גאָר פאַר יחיד־סגולה, פאַר למדנים,
נישט פאַר כל ישראל.

(י. ל. פּרץ: „צווישן צוויי בערג“)

ילוד־אשה (איוב יד, ו) *

מענטשנקינד.
גאָר מיט איין תנאי, אַז קיין ילוד־אשה זאָל דערפון נישט וויסן.
(ש. אַש: „דער תהילים־ייד“)

ילמדנו רבנו

לערן אונדו, לערער, מאַך אונדו קלאָר דעם ענין.
דאָס בוך האַלט כסדר אין פּרעגן אין אַ טאָן פון „ילמדנו רבנו“,
אדרבא זאָגט מיר, מאַכט מיר קלאָר.
(אַבא גאַרדין: „געשטאַלטן און אינטערוויען“)

ים הקרח

אייז־ים, פאַרגליווערטער ים.
זועסט קומען אויף יענער וועלט וועסטו זיך דאַרפן באַדן אין ים־
הקרח, זיך קוליען אין הורבעס שניי.
(ש. מילער: „דור המדבר“)

ים התלמוד

די גרויסע תלמודישע ליטעראַטור.
אברהם האָט זיך געלערנט שווימען אין ים־התלמוד... קומט גאָר

א גרויסע כוואליע, איז איינגענורעט דעם קאפ, א קנייטש דעם שטערן —
און ארויסגעשוומען.

(ש. מילער : „דור המדבר“)

ימות המשיח (ברכות זד)
משיח צייטן.

די אגדתא ווארט אויף די ימות־המשיח, ווען זי וועט קאנען זיך
פארגינען צו שילדערן דעם אויפקום פון פאלק און זיין טריומף.
(אבא גארדין : „מאראל אין יידישן לעבן“)

ימח שמו וזכרו (דברים כט, 19) *

אפגעמעקט זאל ווערן זיין נאמען און זיין אנדענק.
דער ימח שמו, ווי ער האט עס דערהערט, איז אים די שמחה
געווארן געשטערט.
(י. ל. פרץ : „מאגיש“)

ימים נוראים *

פארכטיקע טעג. די טעג פון ראש־השנה און יום־כיפור.
געווען אויף ימים נוראים [אין שטאָט]... מען גייט ארויס פון
דאווענען, איז „א גוט־יום־טוב“, „לשנה־טובה“. מ'פילט אז מ'איז א ייד.
(ש. מילער : „דור המדבר“)

יסורים של אהבה *

יסורים פון ליבשאפט.
דו דערהייבסט אונדזער פלאגעניש צו דער הויכער מדרגה פון
יסורים של אהבה.
(ש. אש : „דער תהלים־ייד“)

יעבור עלי מה (איוב יג, 13)

זאל קומען אויף מיר וואס ס'ויל. זאל זיין וואס ס'וועט זיין.
אצינד וועל איך אים זאגן : יעבור עלי מה! און ער נעמט און
לייגט אוועק... א מענה־לשון.
(ש"ע : „לשנה טובה“)

יפה־תואר (בראשית לט, 6) *

א גאָר שיינער מענטש.

ער איז געווען א יפה־תואר פון אַ מאַנסביל: הויך און שלאַנק ווי
אַ יונגער טייטלבוים.

(י. י. טרונק: „משיח־געוויטער“)

יפה תלמוד תורה עם דרך־אריך (אבות ב, ב)

גוט איז לערנען תורה צוזאַמען מיט דרך־אריך, גוט איז תורה
מיט אַרבעט.

זאָגט דאָך רבן גמליאל אין אבות: יפה תורה עם דרך־אריך, ס'איז
גוט תורה מיט אַרבעט.

(י. האַפער: „ר' תנחום“)

יפיותו של יפת יהא באהלי שם (מגילה ט)

די שיינקייט פון יפת זאָל זיין אין שם'ס געצעלטן. די עסטעטישע
ווערטן פון נישט־יידן זאָלן זיין אין יידישע געצעלטן.

ווי הויך יידן פון דער תלמודישער עפאָכע האָבן געשאַצט געוויסע
גייסטיקע אייגנשאַפטן פון פרעמדע פעלקער, קאָן מען זען פון דעם
[מאמר]: יפיות של יפת יהא באהלי שם.

(ח. גרינבערג: „ייד און חעלט“)

יפת־תואר (בראשית כט, 17) *

אַ שיינע פרוי, אַ גרויסע שיינהייט.

זי האָט גאָרנישט געהאַט אין זיך פון די גרויסע יפת־תוארס:
נישט זייער אָנזעעוודיקייט, נישט זייער געשטעל און גאַנג.

(י. י. זינגער: „די משפחה קאַרנאַזוסקיי“)

יפתח בדורו כשמואל בדורו (ראש־השנה כה)

יפתח אין זיין דור איז געווען אַזוי חשוב ווי שמואל אין זיין דור.
ווי עס שטייט: איז יפתח בדורו כשמואל בדורו — יעדער דור
מיט זיין תורה איז גלייכווערטיק.

(א. גאַלאַמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאָלק“)

ישראל שטיינבערג

יצא מדעתו *

ער איז אַראָפּ פון זינען.

דער מענטש איז יצא מדעתו געוואָרן, אין מרה־שחורה אַריינגע־
פאלן. (י. ל. פרץ)

יצאה נשמתו (תענית כא)

די נשמה איז אים אויסגעגאַנגען, ער איז געשטאַרבן.
מען רעדט עסק, קומט זי צו גיין מיט איר זיידן, וואָס יצאה
נשמתו בגלעזל...

(ש"ע : „טביה דער מילכיקער“)

יציאת מצרים (הגדה פון פסח) *

דאָס אַרויסגיין פון מצרים.

היינט איז יום־טוב, יציאת מצרים, פאַרשטייט? טרויערן טאָר
מען נישט.

(י. ל. פרץ : „דער קונצנמאַכער“)

יציאת נשמה *

דאָס אויסגיין, דאָס שטאַרבן.

ווען ס'האַט שוין געהאַלטן גאָר שמאַל, ביי יציאת־נשמה, איז
שפרה לאה געלאָפן ברענגען דעם רופא.

(י. באַשעוויס : „דער צוריקגעשריגענער“)

יצר הרע (ברכות ט)

שטן, פאַרפירער, חשק צו פאַרבאַטענע זאַכן.

מיטן יצר־הרע, אַז ער כאַפט זיך אַריין, מוז מען שטאַרק מלחמה
האַלטן.

(י. ל. פרץ : „אַראָפּגעלאָזטע אויגן“)

יצר־טוב, יצר הטוב (ברכות ט)

גוטער מלאך, וועלכער האַלט אָפּ דעם מענטש פון טאָן שלעכטס ;
חשק צו טאָן גוטע מעשים.

פסוקים און טיטשן

— מאך „שהחיינו“, זאגט צו מיר דער יצר־טוב — „שהחיינו“ איז א מצווה.

(ש"ע : „די סאן“)

יצר לב האדם רע מנעוריו (בראשית ח, 21)

דער יצר פון מענטש איז שלעכט פון זיין יוגנט אָן.
אָ ווי באַלד יצר לב האדם רע מנעוריו... טאָ ווי־באָך זאָל דער
מענטש גישט זינדיקן ?

(י. אַפּאַטאַשו : „אין פּוילישע העלדער“)

יצרו של אדם מתחדש בכל יום (סוכה נב)

דעם מענטשנס יצר־הרע ווערט ווי אויף ס'ניי געבוירן יעדן טאָג.
יצרו של אדם מתחדש בכל יום... און יעדן טאָג, הייסט עס,
מוז מען שטיין קעגן אים אויף דער וואַך.

(ח. גרינבערג : „ייד און העלט“)

יקוב הדין את ההר (סנהדרין ו)

זאָל דער דין דורכלעכערן דעם באַרג. מען דאַרף אָן רחמנות.
אָנווענדן דאָס געזעץ.

דער רב איז געווען אַ גרויסער מחמיר... יקוב הדין את ההר...
דין זייסט גישט פון רחמנות.

(מ. בורשטין).

יקר המציאות *

אַ זעלטענע זאָך, אָן אַנטיק.

ער האָט ליב צו רעדן וועגן זיינע יקר־המציאותן, דערציילן די
געשיכטע פון יעדן ספר אָדער כתב־יד.

(י. זינגער : „די משפחה קארנאָוסקיי“)

ירא שמים *

אַ פרומער ייד.

ישראל שטיינבערג

מיר זעען פאר זיך א ייד א ירא-שמים, וואס האט קיין מורא
נישט פאר דער וועלט.

(מ. גראס-צימערמאן : „אינטימער ווידעראנאנד“)

יראת הכבוד *

ערפורכט, פארהערלעכונג.

אבער דער דאזיקער ייראת-הכבוד פאר פרצט שטראלנדיקער
פערזענלעכקייט איז לחלוטין נישט געווען קיין סתירה צו מיין קריטישער
שטעלונג.

(מ. גראס-צימערמאן : „אינטימער ווידעראנאנד“)

יראת שמים

פרומקייט.

די וועלט פלעגט זאגן: ביי ר' מענדעלען ליגט דער שליסל
צום אוצר פון פרנסה, ביי ר' אוריין — פון ייראת-שמים.

(ב. האגער : „מלכות חסידות“)

ירושלים של מעלה

ירושלים פון אויבן, גייסטיקע ירושלים.

די בענקשאפט נאך ארץ-ישראל איז אויך געווען שטענדיק פאר-
בונדן מיט א בענקשאפט... נאך אמתער משיחיות, נאך ירושלים של
מעלה.

(ה. לייחיק : „עסייען און רעדעס“)

יש אומרים *

פאראן אַזעלכע וואס זאגן. ס'איז דא א מיינונג.

פאראן א יש אומרים, אַז ער האט זיך אויסגעדרייט פונעם תלינס
הענט דורך א המצאה.

(ש"ע : „מעשיות פון טויזנט איין נאכט“)

יש מאיין (ר' אברהם בן עזרא, בראשית א) *
א יש (א וועזן) פון גארנישט.

פסוקים און טיטשן

וועלטלעכע יידישקייט איז נישט קיין נייע באַשעפעניש וואָס איז אַרויסגעשפרונגען פון גאַרנישט, אַ ים מאַין.
(א. גאַלאַמב: „ישראל ואורייתא“)

יש קונה עולמו בשעה אחת (עבודה זרה י'
פאַראַן אַ מענטש, וואָס קויפט זיך אייביקייט אין איין שעה.
אפילו אַ ייד אַ גילוח קאַן זיין אַ קונה עולמו בשעה אחת, קאַן זיך מיט איין אַזאַ מצווה אַפּקויפן עולם הבא.
(י. האַפּער: „ר' תנחום“)

ישׁוּבֵיהֶדֶעֱת

באַטראַכטונג, באַקלערונג, איבערלייגונג.
איך האָב לאַנג געהאַט אַ ישׁוּבֵיהֶדֶעֱת מיט זיך, צי איך זאַל דערציילן מיין ביסל פּערזענלעכע זכרונות וועגן נאַמבערגן.
(י. באַטשאַנסקי: „פּשט“)

ישׁוּבֵת כִּרְכִּיּוֹם קִשָּׁה

 (כתובות קי)

שווער צו וווינען אין גרויסע שטעט.
פון דרויסן האָט זיך אַריינגעריסן אַ קלינגען פון טראַמוויי, דאָס קלאַפּן פון פּורן... ר' דן האָט ערשט איצט באַנומען דעם מיין פון דער גמרא: ישׁוּבֵת כִּרְכִּיּוֹם קִשָּׁה.
(י. באַשעוויס: „די פאַמיליע מושקאַט“)

ישׁפּוֹט תּבֵל בַּצִּדֵק

 (תהלים ט, 9)

גאָט וועט משפּטן די וועלט מיט גערעכטיקייט.
אַזאַ אייביקע שנוּר פון אונדזער געשיכטע איז דער אַלטער „ישׁפּוֹט תּבֵל בַּצִּדֵק“, וואָס ציט זיך ביי אונדז פון אברהם אבינו מיט זיין תפילה פאַר סדום... דורך די טענות פון די נביאים, דורך די אנדות פון תלמוד און ביז פּרצס „בערל שניידער“.
(א. גאַלאַמב: „ישראל ואורייתא“)

ישראל אה־על־פי שחטא ישראל הוא (סנהדרין מד)
אויב אפילו אַ ייד זינדיקט, בלייבט ער פאַרט אַ ייד.

ישראל אף-על-פי שחטא ישראל הוא — א ייד בלייבט תמיד
א ייד.

(ל. לערער : „ידישקייט“)

ישראל ואורייתא חד הוא (לויט זוהר, אחרי)
יידן און תורה זענען איינס (נישט אפצוטיילן).
די קבלה לערנט אונדז, אז ישראל ואורייתא — יידיש פאלק און
תורה איז איינס.
(א. גאלאמב : „אייביקע וועגן סון אייביקן פאלק“)

ישראל סבא (בראשית רבה עד)
דער אלטער ישראל. געמיינט : דאס יידישע פאלק.
ווען יידישער כבוד ווערט געטראָטן... איז דאָך וויכטיק צו
באווייזן, אז ישראל סבא, דאָס אלטע פאלק יידן, האָט עפעס געגעבן
דער מענטשהייט.
(ג. מייזל : „שלום אָש“)

כ

כאדם העושה בתוך שלו (לויט בנא בתרא כא)
ווי א מענטש וואָס טוט ביי זיך (אין זיין אייגן ווינקל).
מישט ער זיך דאָרט ווי אָן אייגענער, כאדם העושה בתוך שלו.
(מ. שטריגלער)

כאור הבוקר *
באָגינען, ווי ס'איז טאָג געוואָרן.
אין דאָרף האָבן זיי איבערגענעכטיקט, און אויף מאָרגן האָט
זיך פישל געפּעדערט כאור הבוקר.
(ש"ע : „אויף פסח אַהיים“)

כאחד האדם *
ווי יעדער מענטש, ווי יעדער איינער.

פסוקים און טיטשן

אינעווייניק, רבי, ציטערט! די נשמה איז אין די קנעכל, נאָר
בערל שניידער דרייט זיך אויס און גייט אַנטקעגן כאחד האדם.
(י. ל. פרץ: „בערל דער שניידער“)

כאחד הריקים *

ווי איינער פון די הפקר־מענטשן.
ער האָט געשאַלטן און געזידלט כאחד הריקים.
(י. האַפער: „ר' זלמן“)

כאכילתכם כך תורתכם

ווי איר עסט, אַזוי לערנט איר.
אַז ער קאַן עסן — דאָס זע איך, אָבער איך וויל זען צי ס'איז
כאכילתכם כך תורתכם.
(י. האַפער: „ר' זלמן“)

כאמה בתה (יחזקאל טו, 44)

ווי די מוטער, אַזוי איז די טאָכטער, די טאָכטער געראַט אַריין
אין דער מוטער.
כאמה בתה — דאָס עפעלע פאַלט נישט ווייט פון בייםעלע.
(מ. בורשטין)

כאן מצא בעל־חוב מקום לגבות חובו (בראשית רבה ה)

דאָ האָט דער בעל־חוב (דער בעל־הבית) געפונען אַן אָרט אָפצו־
געמען זיין חוב.
איצט איז געקומען דער ריכטיקער שעת־הכּושר... כאן מצא
בעל־חוב מקום לגבות חובו... ער וועט אויפמאַנען ביי איר פאַר אַלע
דערנידעריקונגען.
(י. האַפער: „ר' תנחום“)

כאשר אברתי — אברתי ! (מגילת אסתר ד, 16)

איך בין שוין סיי ווי סיי פאַרלוירן, איך האָב שוין נישט מער
וואָס איבערצופירן.

נו, טביה, כאשר אבדתי — אבדתי... מעגסט זיך שוין געזעגענען מיט די עטלעכע גראַשנס.

(ש"ע : „טביה דער מילכיקער“)

כבר־פה (שמות ד, 10)

שטאַמלדיקער, שווער־רעדנדיקער.
ביי דער מעשה האָט זיך... וועלוולס כבד־פה־צונג אַ ביסל מער צעבונדן.

(ש. ביקל : „דריי ברידער זענען מיר געווען“)

כבדהו וחשדהו (דוד־ארץ רבה ה)

גיב אים אַפּ כבוד און זיי אים חושד. האַלט אים ערלעך און היט זיך פאַר אים.
אין דעם תוך פון אַ מענטש איז נישט אַזוי לייכט צו דערקענען...
כבדהו וחשדהו.

(י. ל. פרץ : „מסירת נפש“)

כבודו במקומו מונח (לויט בכורות 2)

דער כבוד זיינער בלייבט אויפן אָרט, דער כבוד זיינער ווערט נישט געמינערט. נישטאָ קיין כוונה אים פוגע בכבוד זיין, אָבער מיר זענען מיט אים נישט מסכים.
זיין היסטאָרישער כבוד במקומו מונח... אָבער וואָס קער זיך אַן יהושעס פאַרדינטער פּלאַץ אין יידישן היסטאָרישן פּאַנטעאָן מיט אונדזער פּאַלקס־באַוווסטזיין היינט?
(ח. גרינבערג)

כבשת הרש (שמואל־ב יב, 4)

דעם אַרעמאַנס שעפעלע. דאָס איינציקע און טייערסטע וואָס דער אַרעמאַן פאַרמאַגט.
וויילן זיי, די רשעים, דאָרטן אָט די לעצטע האַפענונג ביי אונדז אויך אַפּרויבן... די כבשת הרש אונדזערע איז זיי אויך גרויס אין די אויגן.

(מ. אמרתי : „אַ מינוט פאַר דער שקיעה“)

כדרך העולם

ווי דער שטייגער פון דער וועלט, ווי עס איז אָנגענומען אין דער וועלט.

(נ. ברוסילאָו : „הא לחמא עניא“)

כדרכו בקודש (תהילים עז, 14)

ווי ער פירט זיך ביי אַ הייליקער אַרבעט, ווי זיין מנהג איז תמיד.

ער האָט זיך נישט געאיילט ביים שרייבן, האָט געטאַקט יעדעס וואָרט, געשליפן יעדן זאַץ כדרכו בקודש, ווי זיין מנהג איז געווען. (ש. ניגער)

כדת וכדין (מגילת אסתר ד, 11)

ווי עס באַדאַרף צו זיין.

יידן האָבן צוגעגרייט דעם פסח כדת וכדין.

(י. באַשעוויס : „די פאַמיליע מושקאַט“)

כדת משה וישראל (ברכה פון מקדש זיין אַ ווייב) *

לויטן יידישן דין.

האָט זי מיט אים עולה געווען קיין ארץ־ישראל און חתונה געהאַט כדת משה וישראל. (ש. י. עגנון : „ולא גכשלי“)

כה לחי! (לויט שמואל"א כה, 6)

הלוואי זאָלסטו מצליח זיין אין דיין גאַנצן לעבן (אַ ווונטש ביי אַ פּייערונג).

און זיי שיקן דורך מיר אַ ברכה צו דיין יום־טוב : כה לחי!

(ש. ביקל)

כהאי לישנא *

מיט דעם לשון, מיט די ווערטער.

און רופט זיך אָן צו מיר כהאי לישנא : זעסטו אָט די תליה ?

(ש"ע : „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

כהרף עין (ירושלמי, ברכות א) *

אין אויגנבליק.

גיט ער דעם צווייטן פיף, ווערט דאָס אַלץ כהרף עין פאַרשוונגן.
(י. ל. פרץ : „דער קונצנמאַכער“)

כוח הדיבור *

רעדנער־טאַלאַנט, אַ שטאַרק מויל.

באַזונדער ליב האָט מען אים פאַר זיין כוח־הדיבור... דער עולם
אַ פאַרשיכורטער טרינקט די ווערטער.
(ב. האַנער : „מלכות חסידות“)

כוח־המושך *

צוציונג־כוח, מאַגנעטישע קראַפט.

אין זיין דערציילן איז געלעגן אַ טאַלאַנט, אַ כוח־המושך וואָס
האַט צוגעצויגן.
(ש״ע)

כוח־יצירה

שאַפונג־כוח, שעפּערישער טאַלאַנט.

אין דער אתה־בחרתנו־קאַנצעפּציע האָט מען צו טאָן... נאָר מיט
שעפּערישקייט, מיט כוח־יצירה.
(ח. גרינבערג : „ייד און חעלט“)

כוחא דהיתרא עדיף (כוח של היתר עדיף) (ביצה ב)

דער כוח פון מתיר זיין אַ זאָך איז שטאַרקער.

אַ גאַנץ יאָר איז כוחא דהיתרא עדיף — כשר און כשר... און
פּסח — אַלץ טריף!

(י. ל. פרץ : „וואָס אַ מאָל ווייניקער“)

כוחי ועוצם ידי (דברים ה, 17)

מיין כוח און מאַכט (האַט דאָס אויפגעטאָן).

ער מוז זיך אַנבלאַזן און זאָגן: כוחי ועוצם ידי, ווי דען?

(י. ל. פרץ : „חסידיש“)

פסוקים און טיטשן

כולו זכאי •

אין גאנצן א גערעכטער, אין גאנצן א גוטער.
ווי אין א דור וואס איז כולו זכאי, ווי אין א דור ווען מענטשן
טוען גאטס געבאָט.

(א. ליס: „משה סטאַוסקי“)

כולו חייב •

אין גאנצן שולדיק, אין גאנצן שלעכט.
די גאולה קאָן נישט קומען אין א וועלט אָן „אויסוורף“, אין
א וועלט וואָס איז כולו חייב.

(ח. גרינבערג: „ייד און העלט“)

כולו מוקשה •

אין גאנצן געהאַרטעוועט (געשטאַלט).
א מענטש דאַרף זיין כולו מוקשה — שטאַל-און-איזן, כאָטש
מויערן דורכצוברעכן. (י. ל. פרץ)

כולו שבת

אין גאנצן שבת, אייביק שבת.
דער חלום פון כולו שבת וועט געחלומט ווערן נאָך א מאָל און
נאָך א מאָל, ביז דער אמתער כולו שבת וועט אַנטשטיין אויף דער
וועלט.

(ה. לייחיק: „עטיען און רעדעס“)

כולנו חכמים כולנו נבונים (הגדה 19 פסח)

אַלע זענען מיר קלוגע און פאַרשטענדיקע.
ס'טאָר אין דער קריטיק זיך נישט אַריינגעבענען דער באַנקעט
אָדער הספּד־טאָן פון כולנו חכמים כולנו נבונים.

(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

כום התרעלה (ישעיה נא, 17)

א בעכער מיט סם. געמיינט: גרויסע צרות.

באפוילן אויסטרינקען דעם כוס התרעלה עד תמה.

(א. ראָזין, „די גאַלדענע קייט“, 18)

כוס של ברכה לויט סוטה לח)

אַ בעכער פול מיט וויין (צו מאַכן אַ ברכה. בדרך־משל: עשירות און גליק.

זי (די אַריסטאָקראַטיע) שענקט אַוועק אַ פאַר טראַפנס פון איר כוס־של־ברכה, וועלכער גיסט זיך איבער.

(א. גאַרדין: „די יסודות פון דער געזעלשאַפֿט“)

כופין אותו עד שיאמר: רוצה אני (ראש־השנה ו)

מען גייט אים ביז ער איז מסכים.

כופין אותו עד שיאמר רוצה אני — מיינט מען דעם יצר־הרע...

אַז מען פאַרצוימט דעם יצר דאַס מויל, בלייבט ער שטום.

(י. באַשעזיס: „די עצה“)

כופר בעיקר (סוטה ד) *

ער לייקנט אין עיקר. לייקנט אין גאַט.

זיי האָבן עס צעלייגט אויף טעלערלעך און נחמן איז שוין ביי זיי

געוואָרן אַ כופר בעיקר. (י. גלאַטשטיין: „נחמן זייגערמאַכער“)

כזה ראה וקדש (רש״י: שמות יב, 2)

אַזוי זע און זיי מקדש. טו גענוי ווי מען הייסט דיר.

דערנאָך וועל איך זאָגן די העברעיִשע שרייבער: כזה ראה

וקדש! אַזוי דאַרף מען שרייבן!

(דניאל לייבל: „ביאַליק שבעל־פה“)

כחוט השערה (סוטה נב)

ווי אַ האַר. עטוואַס.

ס׳איז גענוג, אַז אַ מענטש זאָל אַראַפּ כחוט־השערה פון גלייכן

וועג.

(דניאל לייבל: „ביאַליק שבעל־פה“)

כחול הים (הושע ב, ו) *

ווי זאמד אויפן ברעג ים. זייער א סך.
א ביסעלע, א הייפנדל קעגן מחנות כחול הים.
(י. ל. פרץ: „א יונגן שרייבערס חנוכה“)

כחומר ביד היוצר (ירמיה יח, 6)

ווי ליים אין דער האנט פון טעפער, ווי שטאף אין דער האנט
פון שעפער (וועלכער פורעמט לויט זיין ווילן).
רבונג של עולם! מיר זענען אין דיין האנט כחומר ביד היוצר.
(ה. צייטלין: „חסידות“)

כחרס הנשבר (פון „ונתנה תוקף“)

ווי א צעבראכן שערבל.
וועט מיך ארויסווארפן כחרס הנשבר.
(ש״ע: „טביה דער מילכיקער“)

כי האדם עץ השדה (דברים כ, 19)

ווייל דער מענטש איז ווי דער בויים פון פעלד.
עס איז נישט נאָר כי האדם עץ השדה... נאָר עס איז כי העם
עץ השדה — א פאלק איז געגליכן צו א בויים.
(א. גאלאמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

כי מציון תצא תורה (ישעיה ב, 3)

ווייל פון ציון וועט ארויסגיין די תורה (פאר אלע פעלקער).
כי מציון תורה — נייע און דערהויבענע קולטורווערטן וועלן
נאָך אין דער צוקונפט דאָ געשאַפן ווערן.
(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

כיבוד אב ואם (פאה פרק א) *

דאָס אָפגעבן כבוד דעם פאָטער און דער מוטער, טייער האַלטן
טאַטע־מאַמע.

[דיין ווייב] האלט זיך מיט דרך־ארץ, היט אָפּ דעם כיבוד אב
זאם.

(י. האָסער : „ר' תנחומי")

כיד המלך (מגילת אסתר א, 7) *

מיט אַ קעניגלעכער (ברייטער) האָנט. אויפן רייכסטן אופן.
כל זמן דער פּאָטער עליו השלום האָט נאָך געלעבט... איז געווען
אַ דירה, און צו עסן, און צו טרינקען, טאַקע כיד המלך.
(י. ל. פרץ : „דעם רבינס ציביק")

כיוון דרש — דש (גיטין נו)

אַזוי ווי ער האָט געדראָשן, דרעשט ער ווייטער. ער טוט עס
שוין פון געווינהייט.
די קרעטשמע איז אים פאַרמיאוסט, אַ ביטער שטיקל ברויט,
און דאָך האָלט ער זי... כיוון דדש — דש.
(י. קאַטיק)

כימא הכבוד (יומא 19) *

דערהויבענע שטול, ערנטראָן (אין הימל).
ביים כסא־הכבוד האָט מען ליב נישט די פיין געבוירענע, נאָר די
אויפגעקומענע.
(י. ל. פרץ : „דריי מתנות")

כימא הרחמים (ויקרא רבה כט) *

דערבאַרעמקייט־שטול, גאָטס שטול.
לויפט, קינדערלעך, און בעט ביים כסא־הרחמים פאַר אייער
מאַמען.
(ש. אַש)

כך הווה *

אַזוי איז געווען.

פסוקים און טיטשן

און כך הוה: מיין ייד האט זיך שוין נישט געקאנט איינהאלטן
און האט זיך אַזש צעלאַכט פאַר צרות.
(ש"ע: אַ וואַרט פאַר אַ וואַרט)

כך דרכו של העולם

אַזוי איז דער שטייגער פון דער וועלט.
כך דרכו של העולם... דער זאַטער גלייבט נישט דעם הונגעריקן.
(דער נסתר)

ככה ייעשה לאיש... (מגילת אסתר ה, 11)

אַזוי ווערט געטאַן צום מענטש... אַזוי באַגייט מען זיך מיט
דעם...

ככה יעשה לאיש — אַזאַ גדולה איז באַשערט דעם, וואָס איז
נושאַ חן אין די הויכע פעטערבורגער פענצטער.
(ממ"ס: „צוריק אַהיים“)

ככל משפטו וחוקתו (הגדה פון פסח)

לויטן דין און געזעץ. ווי עס באַדאַרף צו זיין (מיט אַלע
„פיטשעווקעס“).

די קאַזאַקן האָבן שוין געטאַן זייער אַרבעט, אַפגעריכט דעם סדר
פון פאַגראַם ככל משפטו וחוקתו, מיט אויפטרענען דאָס בעטגעוואַנט,
מיט צעשפרייטן די פעדערן.
(ש"ע: „מעשיות פון טוינט אין נאַכט“)

כל אדם שאין לו אישה אינו אדם (יבמות טג)

דער וואָס האָט נישט קיין ווייב, איז נישט קיין מענטש.
די גמרא זאָגט: כל יהודי שאין לו אישה אינו אדם... אַבער
אים, תנחומען, האָט גראַד דאָס ווייב געמאַכט אויס מענטש.
(י. האַפער: „ר' תנחום“)

כל דאליים גבר (בבא בתרא לד)

דער שטאַרקער פירט אויס.

אויב אַלץ איז הפקר, איז כל דאליים גבר.

(י. באשעחיס: „די פאמיליע מושקאט“)

כל דבר אסור *

אַלץ וואָס מען טאָר נישט. אַל דאָס שלעכטס.

בעת די חסידישע מעשה האָט דערציילט וועגן די רביים ניסים ונפלאות... האָבן די משכילים, פאַרקערט, דערציילט וועגן זיי כל דבר אסור.

(ש. ניגער: „דערציילער און ראַמאַניסטן“)

כל דכפין

ווער עס וויל.

אויפן טיש די טאַבאַקערקע לאָזט ער אָפּ, און כל דכפין —

שמעק דיר.

(א. שטיינבאָרג: „רב מיזל-מיזל“)

כל דכפין ייתי וייכל (מי שרעב יבוא ויאכל) (הגדה פון פסח) *

ווער עס איז הונגעריק, זאָל קומען עסן.

טיר און טויער שטייען אָפּ... יידן זאָגן: כל דכפין ייתי וייכול.

(י. ל. פּרץ: „דער קונצנמאַכער“)

כל דעבד רחמנא לטב עבד (כל מה שעושה אלוהים לטוב עושה)

(ברכות ט)

אַלץ וואָס גאָט מאַכט איז צום גוטן.

מען דאַרף זיין צופרידן מיט אַלץ וואָס עס פאַסירט דעם מענטש...

כל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

(נ. שמן: „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

כל האדם כוזב (תהילים קטז, 12)

אַלע מענטשן זענען פאַלש.

כל האדם כוזב — נישטאָ קיין אמת אויף דער וועלט.

(ש"ע: „טביה דער מיליכיקער“)

כל הבורח מן הכבוד — הכבוד רודף אחריו (תנחומא ויקרא)
כבוד גייט צו דעם מענטש, וואָס אַנטלויפט פון אים.
כל הבורח מפני הכבוד — ווער עס אַנטלויפט פון כבוד, איז
הכבוד רודף אחריו — יאָגט אים דער כבוד נאָך פון הינטן און בעט
זיך ביי אים: שוטה, וואָס אַנטלויפטו?
(ש"ע: „כתרילעווקער פראַגרעס“)

כל הגדול מחברו, יצרו גדול הימנו (סוכה נב)
ווער ס'איז גרעסער פון אַנדערן, איז זיין יצר-הרע אויך גרעסער.
אויב ס'איז טאַקע ווי דו מיינסט, אַז שלמה איז אַ שטיקל גדול,
איז אדרבה: כל הגדול מחברו, יצרו גדול הימנו.
(מ. סמבטיון: „אַ זעקסטער העלטטייל“)

כל הון דעלמא •
דער גאַנצער פאַרמעגן פון דער וועלט.
כ'בין גרייט ס'זאָל קאָסטן כל הון דעלמא, אַבי דו זאָלסט זען, אַז
דיין שוסטער זאָל מיר מאַכן אַזאַ פאַר שטיוול ווי דו טראַגסט.
(י. האַפער: „ר' תנחום“)

כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה (זוהר, בראשית כז)
דער וואָס כעסט זיך, איז ווי ער וואָלט געדינט עבודה זרה.
כעס פירט אַראָפּ פון דרך הישר... כל הכועס כאילו עובד עבודה
זרה.
(מ. בורשטין)

כל המאבד נפש אחת מישראל כאילו איבד עולם מלא (סנהדרין לז)
ווער עס ברענגט אום איין יידיש נפש, איז גלייך ווי ער וואָלט
אומגעבראַכט אַ גאַנצע וועלט.
אַ טעמפער ייד, דיין מחותן, אַ טעמפער! נו, ער האָט שוין דיך
מדריך געווען?... און איטשע שווייגט, ס'אַרט אים אַפנים נישט אַז כל
המאבד נפש אחת מישראל, כאילו איבד עולם מלא!
(י. אַפאָטאָשו: „אין פוילישע העלדער“)

כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות (גיטין ז)
דער וואָס גט אָפּ זיין ערשט ווייב, אויף דעם גיסט אפילו דער
מזבח מיט טרערן.

דערמאָן זיך וואָס די גמרא זאָגט אין גיטין: כל המגרש אשתו
ראשונה, אפילו מזבח מוריד עליו דמעות... — איך וויל נישט מען
זאָל איבער מיר וויינען.

(י. האָפּער: „ר' תנחום")

כל המוסף גורע (סנהדרין כט, רש"י)

דער וואָס לייגט צו — נעמט אַראָפּ (צוגאַב מאַכט קאַלע).
זיי האָבן נישט געהאַלטן פון דעם כלל, אַז כל המוסף גורע —
ווער עס לייגט צו, נעמט אַראָפּ.

(מרדכי יאָפּע: „די העברעיִשע ליטעראַטור אין ישראל")

כל המלמד את בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו

(סנהדרין יט)

דער וואָס לערנט אימעצן תורה, איז גלייך ווי ער וואָלט דעם
תלמיד געבוירן.

כל המלמד את בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו,
איז ר' פייוויש מלמד דערפאַר געוואָרן דער טאַטע, די מאַמע און אַלץ.

(ש. אַש)

כל המוצר לישראל נעשה ראש (גיטין נה)

דער וואָס טוט יידן שלעכטס, ווערט (ביי די שונאים) דערהויבן.
שוין זשע, האַלט ביאַליק, אַז ווייל די ענגלענדער פירן זיך אויף
מיאוס לגבי יידן, וועלן זיי האָבן אַ שוואַרצן סוף? אין גאַנצן פאַרגעסן
דעם „כל המוצר לישראל נעשה ראש"?

(דניאל לייבל: „ביאַליק שבעל־פה")

כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא (סנהדרין זז)

דער וואָס דערהאַלט ביים לעבן איין יידיש נפש, איז ווי ער וואָלט
געראַטעוועט אַ גאַנצע וועלט.

פסוקים און טיטשן

די מאַטאָ פון דעם סאַנאַטאַריום: „כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא“, ער דאַרף מקיים זיין און ער איז מאבד... אַ סך פאַציענטן שטאַרבן.

(ש. מילער: „דור המדבר“)

כל המרבה הרי זה משובח (הגדה פון פסח) *
דער וואָס גיט (טוט) אַ סך, ווערט געלויבט. וואָס מער, אַלץ בעסער.

מיר זאַמלען ביכער פאַר דער יידישער ביבליאָטעק, וכל המרבה הרי זה משובח.

(י. פרייליך)

כל המשיא בתו לעם הארץ, כאילו כופתה ומניחה לפני ארי

(פסחים טז)

דער וואָס גיט אויס זיין טאַכטער פאַר אַן עס־הארץ, איז ווי ער וואַלט זי געבונדן און אַוועקגעלייגט פאַר אַ לייב.

ר' אברהם ברוך האָט געהאַט אַ משונהדיקע שרעק פאַר עס־הארצים... כל המשיא בתו לעס־הארץ כאילו כופתה ומניחה לפני ארי.

(י. האַפער: „ר' זלמן“)

כל הפוסל, במומו פוסל (קידושין ט)

דער וואָס פסלט יענעם, פסלט געוויינלעך מיט זיין אייגענעם חיסרון.

זיינע אָנפאַלן אויף מיר וועל איך פאַרשווייגן, ווייל כל הפוסל במומו פוסל.

(א. א. ראַבאָק)

כל הצרות שבעולם

אַלע צרות פון דער וועלט.

אפשר דערפאַר, וואָס זי האָט קינדווייז אַ סך געקרענקט, איבער־געטראָגן אויף זיך כל הצרות שבעולם.

(ש"ע: „טביה דער מילכיקערי“)

כל הקודם זכה (בבא קמא ג) *

דער וואָס קומט פריער — געווינט.

איר טאַרט נישט אַפלייגן דעם ענין, ווייל כל הקודם זכה.

(י. קאַטיק)

כל הרודף אחר כבוד — הכבוד בורח ממנו (תנחומא, וישרא)

כבוד אַנטלויפט פון דעם מענטש, וואָס יאָגט זיך נאָך אים.

כל הרודף אחר כבוד — ווער עס יאָגט זיך נאָך כבוד, איז הכבוד

בורח ממנו — אַנטלויפט פון אים דער כבוד ווו דער ווייסער פעפער זואַקסט.

(ש"ע: „כתרילעווקער פראַגרעס“)

כל התחלות קשות (מכילתא, יתרו כד)

יעדער אָנהייב איז שווער.

דער עיקר וואָס די התחלה איז שוין געמאַכט, ווייל כל התחלות

קשות.

(מ. בורשטין)

כל זמן שאדם חי יש לו תקווה (ירושלמי, ברכות פרק ט)

כל־זמן אַ מענטש לעבט, האָט ער אַ האַפענונג.

כל זמן שאדם חי, יש לו תקווה — כל זמן דער מענטש האַלט

זיינע אויגן אָפן, דאַרף ער כסדר האַפן.

(פאַלקסווערטל“)

כל זמן שהנשמה בקרבי (ברכות ט)

כל זמן איך לעב.

אַ ייד, כל זמן שהנשמה בקרבי — עס שלאָגט זיך נאָך אַן אַדער,

טאַר ער נישט פאַרלירן דעם ביטחון.

(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

כל חמתם *

זייער גאַנצן צאַרן.

האָבן זיי אויסגעלאָזט כל חמתם, נעבעך, אויפן שדכנס קאָפּ.
(ש"ע : „מנחם מענדל")

כל טוב •

אַל דאָס גוטס, פון אַלעם גוטן.
טריינע מירל דעקט אַ טיש מיט כל-טוב, איבערן שטאַנד.
(י. ל. פרץ : „דער בעל-שם-טוב פירט אויס אַ שידוך")

כל ימיו, כל ימיהם •

אַלע זיינע (זייערע) יאָרן.
זיי האָבן זיך כל ימיהם געמאַטערט.
(מ. י. בערדיטשעווסקי)

כל ישראל אחים

אַלע יידן זענען ברידער.
ווען דער חלף איז געלעגן ביי אַלעמען אויפן האַלדז, איז ביי
אייך געווען כל ישראל אחים.
(מ"מ"ס : „בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה")

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא (סנהדרין ז)

אַלע יידן האָבן אַ חלק עולם-הבא.
כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא — סיי די וויללערנער, סיי
די נישט-וויללערנער.
(י. ל. פרץ : „שטומע נשמות")

כל ישראל ערביין זה בזה (שבועות לט) *

אַלע יידן זענען פאַראַנטוואָרטלעך איינער פאַרן אַנדערן.
כל ישראל ערביין זה בזה, פונעם באַרג סיני ביזן היינטיקן טאָג.
(מ"מ"ס : „בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה")

כל עבודות זרות שבעולם •

אַלע עבודה-זרות פון דער וועלט.

ער האָט שוין אויסגעדינט כל עבודות זרות שבעולם און צו גאָר-
נישט געקומען.

(י. ל. פרץ)

כל עבירות שבעולם

אַלע עבירות פון דער וועלט.

אַ ייד וואָס טוט אַפּ אַזאַ זאַך איז עלול אַפּצוטאָן כל עבירות
שבעולם.

(י. האַפּער : „ר' תנחום")

כל עורב למינהו (ויקרא י"א, 16) *

יעדע קראַך צו איר מין. איטלעכער צו זיין גלייכן.

כל עורב למינהו — איטלעכער צו זיינעם: איר צו אייערע ביכ-
לעך, איך צו מיינע טעפּלעך.

(ש"ע : „טביה דער מילכיקער")

כל עצמותי תאמרנה (תהילים לה, 10)

אַלע ביינער אין מיר רעדן, איך בין זייער גערירט, איך בין פול
מיט התלהבות.

דאָס איז דער סוד פון דוד המלכס ווערטער: כל עצמותי תאמרנה...
אינעם מאַרך פון די ביינער דאַרף זינגען, דאָרט דאַרף זיין דער ניגון.
(י. ל. פרץ : „מקובלים")

כל רעה ולא אישה רעה (שבת י"א)

יעטוועדע צרה, נאָר נישט קיין שלעכט ווייב.

ער אַליין איז טאַקע, נעבעך, ביטער אַריינגעפאַלן... כל רעה ולא
אישה רעה — אַלע שלעכטסן, אָבער נישט קיין שלעכט ווייב, זאָגט די
גמרא.

(י. האַפּער : „ר' תנחום")

כל שאינו מלמד את בנו אומנות, כאילו מלמדו ליסוות (קידושין כט)
דער וואָס לערנט נישט זיין זון קיין מלאכה, איז ווי ער וואַלט
אים געלערנט רויבעריי.

פסוקים און טיטשן

א געזעלשאַפט וואָס בויט נישט קיין פּאַכשולן, בויט תּפּיסות, ווי די חז"ל זאָגן: כל שאיננו מלמד את בנו אומנות, כאילו מלמדו ליסטות. (אבא גאָרדיו)

כל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה (אבות ב, ב)
תורה וואָס פּאַרט זיך נישט מיט אַרבעט קאָן נישט האָבן קיין קיום. כל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה — מיט אַזאָ קלאַסיש ייִדישן קוק אויף דער באַדייטונג און ווערדע פון פיזישער אַרבעט, מעג טאַקע יעדער ייד שטאַלצירן. (ח. גרינבערג: „יד און העלט“)

כל תלמיד-חכם שנמצא רבב על בגדיו, חייב מיתה (שבת קיד)
אַ תּלמיד-חכם, וועמענס קליידער זענען פאַרפּלעקט, פאַרדינט אַ האַרבע שטראַף.

יאָרן זענען אַריבער... פון דעסטוועגן האָט מען נאָך אַלץ נישט געפונען אויף זיין קאַפּאַטע קיין שפּרענקעלע, ווי ס'שטייט: תּלמיד-חכם שנמצא רבב על בגדיו חייב מיתה.

(י. באַשעוויס: „די פּאַמיליע מושקאַט“)

כלא ידע *

ווי ער וואָלט נישט געוואָסט, געמאַכט זיך נישט-וויסנדיק. ר' ישראל-יענקל האָט זיך געמאַכט כּלא-ידע, ווי ער וואָלט גאָר-נישט געהערט וואָס ר' תּנחום האָט געזאָגט. (י. האַפּער: „ר' תּנחום“)

כלאחר-יד (כתובות ט)

נישט-טראַכטנדיק, אָן וועלכער ס'איז כּוונה. אַלץ וואָס ער האָט געשריבן, האָט ער נאָר געשריבן כּלאחר-יד... צו וואָס בכלל שרייבן, אַז מען קאָן שמועסן?
(ז. שור: „ליכטיקע פּערזענלעכקייטן“)

כלו כל הקצין (סנהדרין צז)

ס'זענען שוין פאַריבער אַלע אויסגערעכנטע צייטן פון קץ (פון דער גאולה). נישטאָ מער קיין האַפענונג, שוין אַלץ פאַרפּאַלן.

זי האָט געזען, אַז עס האַלט שלעכט, אַז כלו כל הקצין.
(י. ל. פרץ)

כלחוך השור (במדבר כב, 4)

זיי אַן אַקס וואָס עסט אַלץ אַרום. באַגינען.
און גאַנץ פרי, כלחוך השור... האָב איך איינגעשפּאַנט דאָס פּערד
און וועגעלע.

(ש"ע: "טביה דער מילכיקער")

רייסט אַרויס מיטן וואַרצל כלחוך השור.

(י. האַפּער: "מיט יענעם און מיט זיך")

בלרזין (יבמות קטו) *

געווער; אינסטרומענט.

די מעסערס — דאָס זענען זיינע כלי־זיין, זיינע אינסטרומענטן,
זיינע חלפים.

(ש"ע: "מעשיות פון טויזנט איין נאַכט")

כלי־משחית *

צעשטערונג־כלים.

די בראַנדזענע האַק איז אַפּגעשיקט געוואָרן אין מוזיי אַרין, נייע
כלי־משחית... האָבן פאַרנומען דעם פּלאַץ פון די אַלטמאָדישע.

(אַבא גאַרדין: "יסודות פון דער געזעלשאַפּט")

כלי־קודש *

הייליקע כלים. פּאַלקס־באַצייכענונג פאַר יידישע רעליגיעזע באַ־
אַמטע (רב, שוחט, חזן אדג"ל).

נישט שלעכט לעבן זיך דאָרטן די כלי־קודש: די רבנים, דינים,
שוחטים, חזנים, שמשים, שתדלנים.

(ש"ע: "די רויטע יידלעך")

בלתה פרוטה מן הכים (סנהדרין צז)

נישטאַ מער קיין גראַשן אין טאַש.

פסוקים און טיטשן

זאל משיח כאטש מאַרגן קומען?.. עס איז שוין לאַנג כלתה פרוטה
מן הכיס.

(י. ל. פרץ : „נעילה“)

כמה... איכא בשוקא? (לויט ברכות יז)
וויפל... איז פאַראַן אין מאַרק? וויפל אַזעלכע ווי... זענען דאָ
בכלל?

איך בין אים אָבער אויפריכטיק מקנא מיט יענע מצוות: פער-
זענלעכע און נאַציאָנאַלע. — כמה באַטאַשאַנסקי איכא בשוקא?
(מ. שטרינגלער)

כמונח בקופסה (יומא עה)
ווי עס ליגט אין דער פושקע (גאַר זיכער).
אויף זיין וואָרט קאָן מען שטעלן, אַז ער זאָגט עפעס צו, איז כמונח
בקופסה.

(מ. בורשטין)

כמוצא שלל רב (תהילים קיט, 162)
ווי איינער וואָס געפינט אַן אוצרי. זייער צופרידן.
פאַר אים איז דאָס געווען אַ קלייניקייט... און פאַר יענעם וואָלט
דאָס געווען כמוצא שלל רב.
(ש"ע : „מיטן עטאַפּ“)

כמי שכפאו שד (נדרים כ)
ווי אַ שד וואָלט אים דערצו גענייט.
ער פאַרטראַגט נישט קיין מסחר און שטייט אין קראַם אַ צעטראַ-
גענער כמי שכפאו שד.
(א. קאַראַלניק)

כמלך בגדוד (איוב כט, 25)
ווי אַ מלך צווישן זיינע חיילות. פילט זיך אויסגעצייכנט.
נאָך מער ווי גוט! איך בין דאָרט כמלך בגדוד!
(א. שטיינבאַרג : „משלים“)

ישראל שטיינבערג

כן יאכדו! (שופטים ה, 31) *

אָט אַזוי זאָלן זיי (די שונאים) פאַרטיליקט ווערן.
כן יאכדו!... אויך אים דערוואָרט אַ מיאוסער סוף.

(א. ביק)

כן ירבו! *

הלואי זאָלן זיי זיך מערן, זאָלן זיין אַ סך אַזעלכע.
זיי פרוכפערן זיך און מערן זיך זייער געשמאַק, כן ירבו!
(ש"ע: „משוגעים“)

כנסת ישראל (מנחות נג) *

די יידישע אומה.
דו, כנסת ישראל, דו ביסט עס די ליבע, געטרייע מאַמע.
(מ"ס: „אַ גרויע האַר“)

כסף טהור *

ריין זילבער.
גענומען האָבן מיר... אַלצדינג וואָס איז פון ריין זילבער, כסף טהור.
(ש"ע: „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

כסף מטהר ממזרים (קידושין עא)

געלט איז מטהר ממזרים.
כסף מטהר ממזרים, און בפרט נגידים חזרים. (פאַלקסווערטל)

כעני בפתח

ווי אַן אַרעמאַן ביי דער טיר.
ער האָט נעבעך אַראַפגעלאָזט דעם קאַפ און געשטאַנען פאַרן בעל-
שמש בעט כעני בפתח. (י. טרונק: „משיח'געוויטער“)

כעפרא דארעא (ברכה בייס אויסרוימען דעם חמץ) *

ווי שטויב פון דער ערד (הפקר). ווי אַ זאך וואָס האָט נישט קיין
ווערט.

פסוקים און טיטשן

דא אין שול איז נישטא ביי אים קיין נגיד, קיין אריסטאקראט,
ער איז זיי מבטל כעפרא דארעא.

(ש"ע : אקדמות)

כף הקלע (שמואלא כה, 29) *

שטיין-שליידערער. פייניקונג-אינסטרומענט אין גיהנום.
אט אזוי לעבט דער דאזיקער אסימילירטער ייד אין א מין כף-
הקלע — נישט אהער און נישט אהין, פרעמד צווישן אייגענע און נישט
אייגן צווישן פרעמדע.

(א. גאלאמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

כפה עליהם את ההר כגיגית (שבת פח)

געדראַט איבערצוקערן אויף זיי דעם באַרג. ער האָט זיי אויפגע-
צוונגען (צו נעמען די תורה).

אויך ישראל האָט די תורה מיטן גוטן ווילן נישט געוואָלט אָב-
נעמען... כפה עליהם הר כגיגית, נאָך נישט געווען רייף זי אַפצושאַצן.

(ת. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

כפוי-טובה *

פאַרגעסט אַ טובה. אַן אומדאַנקבאַרער.

תנחום האָט זיך דערפילט שולדיק, ווי ער וואָלט חלילה געווען
אַ כפוי-טובה, נישט-דאַנקבאַר פאַר די חסדים וואָס זענען מיט אים
געשען. (י. האַפער : ר' תנחום)

כפלי-כפליים

פיל מאָל מער. עטלעכע מאָל אזוי פיל.

דער אמתער פאָעט צאָלט זיינע חובות, ער גיט צוריק דעם פאָלק
מיט פראַצענט — כפלי-כפליים.

(י. גלאַטשטיין : „אין תוך גענומען“)

כפתור זפּרה! (בבא בתרא צא, לויט שמות כה, 33)

קנאַספ און בלום. אויסטערליש שייך.

האַ, וואָס זאָגט איר צו אַזאַ מין איינפאַל? איך זאָג אייך: כּפתור
ופּרה!

(א. גאַלאַמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

כּצאַן בלי רועה (במדבר כז, 17) *

ווי שאַף אַן אַ פאַסטעך. ווי קהל אַן אַ מנהיג.

איך בין געבליבן כּצאַן בלי רועה.

(י. ל. פרץ)

כּצאַן לטבח (ישעיה נג, 7)

ווי שאַף צו דער שחיתה.

וואַלטן מיר אַליין כאַטש געוואָסט, ווהיין מען פירט אונדז — איז

ניין! כּצאַן לטבח — ווי די שאַף צו דער שלאַכט.

(ש"ע: „מעשיות פון טויזנט אין נאַכט“)

כּצפּיחית ברבש (שמות טז, 31)

ווי אַ האַנדיק־קוכן.

און זי אַליין דערלאַנגט מיר שוין די שפיץ פינגער טאַקע כּצפּיחית

כּדבש!

(י. ל. פרץ: „פורים־שפּיל“)

כּקליפת־השום (בכורות נח)

ווי קנאַבל־שאַלעכץ. ווי אַ זאַך וואָס האָט נישט קיין שום ווערט.

דערציילט גדולות ונפלאות וועגן אייגענע גדולים און מבטל געווען

אַנדערע גדולים כּקליפת־השום.

(ה. צייטלין: „ר' נחמן בראַצלאַווער“)

כּרחוק מזרח ממערב (תהילים קג, 12)

ווי עס איז ווייט מזרח פון מערב.

זייענדיק אין דער אמתן אַזוי ווייט פון גאַט און גאַטדיגען כּרחוק

מזרח ממערב.

(ש. א. האַראַדעצקי: „חסידיוֹם“)

כרחם אב על בנים (תהילים קג, 13)
ווי אַ פאָטער דערבאַרעמט זיך אויף זיינע קינדער.
זיי וועלן דאָס זיך מרחם זיין איבער אונדז כרחם אב על בנים.
(ממ"ס : „אין אַ שטורעם־צייט“)

כרמי שלי לא נטרתי
מיין אייגענעם וויינגאַרטן האָב איך נישט אָפגעהיט.
כרמי שלי, מיין וויינגאַרטן, וואָס איז מיר געקומען בירושה פון
מיינע עלטערן, לא נטרתי — האָב איך נישט געהיט.
(ממ"ס : „אַ גרויע האַר“)

כשושנה בין החוחים (שיר השירים ב, 2)
ווי אַ רויז צווישן דערנער.
אגב האָב איך געפילט, אַז איך באַדאַרף עס זיין כשושנה בין
החוחים — ווי אַ פינפטער ראָד צום וואַגן.
(ש"ע „טביה דער מילכיקער“)

כשל כוח הסבל (נחמיה ד, 4)
עס האָט געפלאַצט דאָס געדולד. שווער איבערצוטראַגן די צרות.
וכאשר כשל כוח הסבל — ווייל ער פלעגט זי פייניקן און רודפן.
האָט זי אויף זיך אַליין געבעטן דעם טויט.
(י. ל. פרץ : „מסירת נפש“)

כשמו כן הוא (שמואל"א כה, 25)
אַזוי ווי דער נאַמען, אַזוי איז ער.
געשריבן אַ ספר „שערי־הברזל“, וכשמו כן הוא : אַזוי האָט דער
ספר געהייסן, אַזוי האָט מען אים גערופן! אַן אייזערנער ייד!
(י. ל. פרץ : „דער עונש“)

כתב־יד *

מאַנוסקריפט ; האַנטשריפט.

ער האָט ליב, אַז מען רעדט מיט אים וועגן זיינע כתב־ידן.
(י. י. זינגער: „די משפּחה קאַרנאַווסקי“)
די אַדרעסן פּלעגט ער שרייבן מיט דער לינקער האַנט, מען זאָל
זיין כתב־יד נישט דערקענען.

(י. ל. פּרץ: „וואָס אַ מאָל ווייניקער“)

כתבא רבא *

אַ גרויסער שרייבער. אַ קאַליגראַף.
היינט זיין האַנטשריפט! איז צו אים אַנגעקומען אַ יינגל (אַ תּלמיד).
איז ער אַרויס אַ כתבא רבא!
(ש. מילער: „זור המדבר“)

כתב־הקדש

הייליקע שריפטן (תנ"ך).
אַנדערע פעלקער האָבן אויך הייליקע שריפטן, כתב־הקודש. ביי
אונדז זענען די ספרים, די שריפטן נאָר ציגל, וואָס פון זיי דאַרף מען
כסדר בויען נייע און נייערע געביידעס.
(א. גאַלאַמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

כתל־מערבי, הכתל המערבי (שמות רבה ב) *
מערב־וואַנט (איבערגעבליבענער טייל פון דער מויער, וואָס האָט
אַרומגערינגלט דעם בית־המקדש).
די כותל־מערבי... אירע שטיינער זענען שוואַרץ פון ליפּן און פון
טרערן.

(י. י. טרונק: „משיח־געוויטער“)

ל

לא אלמן ישראל (ירמיה נא, 6) *

ישראל איז נישט קיין אלמן. נישט אויסגעלאזט האָבן זיך די מנהיגים ביי יידן.

לא אלמן ישראל... פאַראַן נאָך תלמיד־חכמים, וואָס נעמען זיך אָן פאַר אַרעמע־לייט.

(א. א. ביק)

לא אמות כי אחיה (תהלים קיח, 17) *

איך וועל נישט שטאַרבן, כיוועל לעבן.

די לאַזונג „לא אמות כי אחיה!“ דאַרף שטיין פאַר אונדז אַלעמען, די לעבנגעבליבענע יידן.

(ג. מייזל)

לא אסתיעא מילתא (לא נסתיע הדבר) (בבא מציעא פה)

דער ענין איז נישט געלונגען, די זאך האָט זיך נישט איינגעגעבן. ער האָט געטאָן אַלצדינג עולה צו זיין קיין ארץ־ישראל... אָבער לא אסתיעא מילתא.

(ג. שמן: „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

לא בחייל ולא בכוח, כי אם ברוח (לויט זכריה ד, 6)

נישט מיטן פיזישן כוח, נאָר מיטן גייסט.

לא בחיל ולא בכוח, כי אם ברוח — יידישער גייסט דריקט זיך אויס אין דערהייבונג פונעם ווערט פון מאַראַלישן לעבן איבער דער פיזישער קראַפט.

(ח. גרינבערג)

לא בשמים היא (דברים ל, 12)

זי (די תורה) איז נישט אין הימל.

לא בשמים היא, די תורה איז נישט מער אין הימל.

(א. מענעס: „אליהו הנביא“)

לא דובים ולא יער (סוטה מז) *
נישט קיין בערן און נישט קיין וואַלד. נישט געשטויגן און נישט
געפּלויגן.
מיינט איר דאָך, אָז ער פּאַרשטייט דעם שטאַך? לא דובים ולא
יער — עס הייבט זיך גאַרנישט אָן.
(ש"ע : מטביה דער מילכיקער)

לא הביישן למד (אבות ב, ה)
דער שעמעוודיקער קאָן נישט לערנען.
אָז מען פּאַרשטייט נישט פּרעגט מען... נאָר זיך נישט שעמען.
ווייל לא הביישן למד.
(מ. בורשטין)

לא היה ולא נברא (בבא בתרא טו) *
דאָס איז קיין מאָל נישט געווען, ס'האַט קיין מאָל נישט פּאַסירט.
זי (די פּאַבריק) איז גאָר לא היה ולא נברא, נאָר אָן אויסטראַכ-
טעניש עפּעס.
(ת. הוז : אַ פּיער ברענט)

לא היו דברים מעולם, להד"ם (בבא מציעא יז) *
דאָס איז קיין מאָל נישט געשען, ס'איז אָן אויסטראַכטעניש.
להד"ם! — עס האָט זיך גאַרנישט אָנגעהויבן.
(י. ל. פרץ : „כרת")

לא המדרש עיקר אלא המעשה (אבות א, יז)
נישט דאָס לערנען איז דער עיקר, נאָר דאָס טאָן, נישט רייד, נאָר
מעשים.
גיט אים ר' חייא אָנצוהערן, אָז לא המדרש עיקר...
(י. ל. פרץ : „מסירת נפש")

לא הקפדן מלמד (אבות ב, ה)
א קפּדן טאָר נישט זיין קיין לערער.

פסוקים און טייטשן

דער כעס האָט געזאָטן... ער האָט זיך צעוויינט, צעוויינט פאַר כעס
און אַנטלאָפּן... לאַ הקפּדן מלמד, אויס!
(ש. מילער: „דור המדבר“)

לאַ זה (זו) הדרך (מלכים ב, 19)
נישט דאָס איז דער וועג. גאָר אַן אַנדער דרך, גאָר אַנדערש.
ער האָט שוין גענומען רעדן אַ סך ווייכער, אַן אַנדער לשון...
ס'איז גאָר לאַ זו הדרך!
(ש"ע: „לשנה טובה“)

לאַ טוב היות האדם לבדו (בראשית ב, 18)
עס איז נישט גוט פאַרן מענטש צו זיין אַליין.
ס'איז שלעכט, כ'האָב אפילו נישט מיט וועמען אַ וואָרט אויסצו-
רעדן... לאַ טוב היות האדם לבדו.
(מ. בורשטיין)

לאַ יבוא בקהל ה' (לויט דברים כג, 3)
ער זאָל נישט קומען אין ייִדישן קהל.
שטעלט מען אים אָפּט אַוועק מחוץ-למחנה, ער איז געוואָרן אַ לאַ
יבוא בקהל.
(ג. מייזל: „ד"ר חיים זשיטלאָוסקי“)

לאַ יזכר ולא יפקד, לאַ יזכר ולא יפקד (ירמיה ג, 16)
זאָל נישט דערמאָנט און נישט געדאַכט ווערן.
אַנגעזאָגט האָב איך אין שטוב, אַז חוה לאַ יזכר ולא יפקד —
נישט אַ חוה.
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

„לאַ יחרץ“ געלט (לויט שמות יא, 17)
שווייג-געלט. שוחד פאַר נישט-דערציילן.
אַלערליי געלט: לימוד-געלט, צדקה-געלט... און מען איז דאָך
אין גלות — לאַ יחרץ-געלט אויך.
(י. ל. פּרץ: „תורה“)

לא ינום ולא יישן שומר ישראל (תהילים קכא, 4)
עס דרימלט נישט און שלאפט נישט דער היטער פון יידן.
זיך פארלאזן אויפן אייבערשטנס הילף, ער איז א טאטע, ווי אין
פסוק שטייט: הנה לא ינום ולא יישן...
(ממ"ס: „צוריק אהיים“)

לא יעשה (לא ייעשה) כן במקומו (בראשית כט, 26)
מען פירט זיך נישט אזוי ביי אונדז.
ענטפערט אים [דער ראש-ישיבה]: ניין, יחיאל-מיכל, לא יעשה
כן במקומו, נישט קיין יידישע זאך (צו חתונה מאכן א יינגערע טאכטער
פאר דער עלטערער). (י. ל. פרץ: „אַראַפּגעלאַזטע אויגן“)

לא יצלה, לא יוצלח (ירמיה כב, 30) *
א נישט-געראַטענער, אן אומבאַהאַלפּענער, א בטלן.
ער פאַרשטייט נישט פון דאַנען אַהין, אין קלייטזאַכן (אין מסחר)
איז ער א לא-יצלח. (מ. י. בערויטשעווסקי)

לא ישא (ישא) גוי אל גוי חרב (ישעיה ב, 4)
א פאלק קעגן א פאלק וועט נישט אויפהייבן קיין שווערד.
און דער אידעאל איז אויך אן אוניווערסאלער: לא ישא גוי אל גוי
חרב... — אייביקער שלום.
(א. גאלאמב: „אייביקע חעגן פון אייביקן פאלק“)

לא כל אדם זוכה
נישט אַיטלעכער איז דערצו זוכה.
אים האָט ער באַפוילן זיין צוגעגרייט צו דער גרויסער און
הייליקער שליחות, וואָס לא כל אדם זוכה...
(ש. ראָזענבערג: „שבתי צבי“)

לא כל אדם זוכה לשני שולחנות (ברכות ה)
נישט יעדער מענטש איז זוכה צו צוויי טישן (צו תורה און
עשירות צוזאַמען).

פסוקים און טעטשן

ער האָט געשמט מיט זיין למדנות און דערצו געווען אַ גרויסער עושר... לאַ כל אדם זוכה לשני שולחנות.

(ש. פרוג)

לא כל הרוצה ליטול את השם, יטול (ברכות טז)
נישט יעדער וואָס וויל זיך נעמען אַ נאָמען פון אַ גדול, מעג אים נעמען.

אַמאָליקע יאָרן האָבן די חכמים געזאָגט: לאַ כל הרוצה ליטול את השם, יקום ויטול — נישט יעדערער, ווער עס וויל נעמען אַ נאָמען. מעג אים נעמען.

(ממ"ס, לויט „דאָס מענדעלע־בוך“).

לאַ כל שבין (ברכות נג) *
אודאי און אודאי.

איר זאָלט זיך אָפּגעבן מיט אַזאַ קליין מענטשעלע ווי איך... און לאַ-כל־שכן אַרויסשטעלן מיין נאָמען אין אַ בוך!

(ש"ע: „טביה דער מילכי־קער“).

לאַ לחכמים לחם (קוהלת ט, 11)

חכמים האָבן נישט קיין ברויט.

ווי זאָגט שלמה המלך: לאַ לחמים לחם — אַלע קענערס גייען אָן שטיוול. (ש"ע: „קליינע מענטשעלעך מיט קליינע השגות“).

לאַ מדובשך ולאַ מעוקצך (במדבר רבה כ)

נישט דיין האָניק און נישט דיין שטאַך, נישט דיין גוטס און נישט דיין שלעכטס.

לאַ מעוקצך ולאַ מדובשך! זיי מיר נישט קיין פעטער און ניי מיר נישט קיין שטיוול.

(ש"ע: „נישטאַ קיין נייעס“)

לאַ מעלה ולאַ מוריד (גיטין נב) *

עס גיט נישט צו און עס נעמט נישט אָפּ.

דער עלטערער גוט־באקאנטער שרייבער איז שוין גענוג געזאָלבת געוואָרן, זיין ניי בוך, קאָן מען זאָגן: לא מעלה ולא מוריד.
(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

לא מעלמא הדין

נישט פון אונדזער וועלט (פרעמד צו אונדזער ווירקלעכקייט).
עס פאַרשפרייט זיך ביי אונדז ביסלעכווייז אַ מין עפידעמיע, אַ קראַנקער און פרוכטלאַזער גוסט פאַר לא מעלמא הדין, אַ מין געפיל פון אוניווערסאַלער שוואַכקייט.
(ח. נ. ביאליק, לויט ת. גרינבערג אין „ייד און וועלט“)

לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה (אבות א, יז)

איך האָב נישט געפונען פאַרן גוף קיין בעסערס ווי שווייגן.
אוודאי דאַרף מען קאַנען שווייגן, נישט אומזיסט זאָגט דער פרק:
לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה.
(ש. ל. ציטראָן)

לא על הלחם לבדו יחיה האדם (דברים ח, ג)

נישט אויף ברויט אַליין לעבט דער מענטש (ער דאַרף האָבן אויך רוחניותדיקע שפּייז).
כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם — די נשמה דאַרף אויך עסן.
(י. ל. פרץ: „תורה“)

לא עליך המלאכה לגמור (אבות ב, טז)

דו מוזסט נישט פאַרענדיקן די אַרבעט (דו דאַרפסט נאָר טאָן).
לא עליך המלאכה לגמור... זאָלן קומען אַנדערע און דערגאַנצן דאָס וואָס דאָ פעלט.
(נ. מייזל: „דאָס מענדעלע־בוך“, הקדמה)

לא עמי־הארץ חסיד (אבות ב, ה)

אַן עמי־הארץ קאָן נישט זיין קיין חסיד.

פסוקים און טיטשן

אמת ולא עם-הארץ חסיד — אן תורה קאן מען קיין חסיד נישט זיין.
(י. ל. פרץ: „תורה“)

לא קם ולא זע (מגילת אסתר ה, 9)
ער איז נישט אויפגעשטאנען און נישט גערירט זיך פון אַרט
(נישט רעאַגירט).
מיין איך, אַז ער וועט דאָ בטל ווערן, צום סוף — ווער וואָס?
לא קם ולא זע!
(ש"ע: „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

„לא ראינו“ אינה ראייה (עדות פרק ב)
מיר האָבן נישט געזען איז נישט קיין באַווייזן (אַז עס האָט נישט
פאַסירט).
אַז ער האָט נישט געהערט אַזאַ און אַזאַ וואָרט איז דעריבער אַזאַ
וואָרט נישט בנמצא? ... ער ווייסט דעם מאמר לא ראינו ראייה, טאַ
אַ פשיטא שוין לא שמעתי.
(א. א. ראַבאַק: „דער פאַלקסגייסט אין יידיש“)

לא תגנוב (שמות כ, 13) *
זאַלסט נישט גנבענען.
זאַל מיר דער געבאַט פון לא תגנוב מוחל זיין, נאָר דער ניסיון איז
געווען גרויס.
(דער נסתר: „דערציילונגען און עטייען“)

לאו בכל יומא מתרחש נסא (פסחים 1)
נישט יעדן טאָג געשעט אַ נס.
לאו בכל יומא מתרחש נסא... און אפשר געשעען יאָ אַלע טאָג
(ח. גרינבערג)ניסים, נאָר ווער גיט זיך אַפּ אַ חשבון וועגן זיי.

לאו עכברא גנב אלא חורא גנב (גיטין מה)
נישט די מויו איז די גנבטע, נאָר דאָס לאָד.

דער אייגנטלעכער גנב איז דער וואָס באַהאַלט אויס די גניבה.
לאו עכברא גנב — נישט דאָס וועקסל צאָלט, נאָר דער מענטש
צאָלט.
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

לאחר המעשה *

נאָך אַלעמען, נאָך דעם ווי ס'איז געשען.
לאחר המעשה איז יעדער איינער אַ חכם.
(פאָלקסווערטל)

לאחר מאה ועשרים (לויט בראשית ו, 3)

נאָך הונדערט און צוואַנציק יאָר.
האָט אָן אַלטער רב געפאָדערט פון זיין קהילה, אַז לאחר מאה
ועשרים זאָל זיינס אַ זון אָדער איידעם פאַרנעמען זיין אָרט.
(י. האָפער: „ר' זלמן“)

לב יודע *

אַ האַרץ ווייסט, אַ האַרץ פילט.
אַ מאַמע! לב יודע — איר האַרץ האָט שוין געפילט די סכנה.
(י. ל. פרץ: „צווישן צוויי בערג“)

לב יודע מרת נפשו (משלי יד, 10)

דאָס האַרץ פילט די צרה, וואָס רוקט זיך אָן.
און לב יודע מרת נפשו — פילט ער, אַז עס איז שלעכט.
(י. ל. פרץ: „מסירת נפש“)

לבא (ליבא) לפומא לא גלי (הלב לפה אינו מוגלה) (קוחלת רבה יב)
דאָס האַרץ אַנטפּלעקט נישט וועגן דעם אפילו דעם אייגענעם מויל
(ס'בלייבט אַ סוד).

וואָס זאָל איך אייך זאָגן וועגן דער כוונה פון מיין נסיעה קיין
ארץ-ישראל? עס איז אפילו ליבא לפומא לא גליא.
(ה. צייטלין: „ר. נ. בראַצלאַווער“)

להבדיל אלף אלפי הבדלות *

נישט פארגלייכנדיק (אונטערשיידנדיק) טויזנט טויזנטער מאָל.
טביה אָבער האָט געמיינט, אַז עס איז, להבדיל, אלף אלפי הבדלות,
אַ פּראָסטער כּישוף-מאַכער.
(י. ל. פרץ: „זיבן גוטע יאר“)

להבדיל בין החיים והמתים

להבדיל צווישן די לעבעדיקע און טויטע.
עס זענען דאָ פּאַראַן אָפּהאַנדלונגען וועגן שרייבער וואָס לעבן
נישט, און שרייבער וואָס, להבדיל, בין החיים והמתים, לעבן יאָ.
(י. באַטאַשאַנסקי: „פּשט“)

להשמיד ולהרוג (לויט מגילת אסתר ג, 13) *

צו פּאַרטיליקן און צו אומברענגען. איז להשמיד ולהרוג — איז
אין כּעס.
ער האָט מיך באַגעגנט אין גאַס און זיך אָפּגעקערט, איז להשמיד
ולהרוג אויף אַלעמען.
(י. באַשעוויס: „די פּאַמיליע מושקאַטי“)

ל"ו צדיקים (סנהדרין צו)

זעקס און דרייסיק פּאַרבאַרגענע צדיקים (וואָס אין זייער זכות
שטייט די וועלט).
וועדליק איר, איז ער איינער פון די ל"ו צדיקים, וואָס אין זייער
זכות האָט די וועלט אַ קיום.
(יהודה בורלא: „ווי איינער פון די קדמונים“, פון העברעיִש: אלי)

לועג לרש (משלי יז, 6)

ער שפּאַט אָפּ פון אַרעמאַן.
עס וואַלט געווען ווי אַ לועג לרש: שפּאַטן פון אַ שטומען, פאַר וואָס
ער רעדט נישט.
(ממ"ס: „ספר הגילגולים“)

ישראל שטיינבערג

לחם חוקן (משלי 2, 8)

ברויט פאר זיין אויסקומעניש, טעגלעך ברויט. לעבנס-באדער-פעניש.

היינטיקע צייטן זענען קינאָ און טעאָטער נישט קיין זאך פון לוקסוס, נאר לחם חוקן פון איטלעכן קולטורעלן מענטש.

(אבא גארדין)

לחם לאכול ובגד ללבוש (בראשית כח, 20)

ברויט צום עסן און אַ מלבוש אַנצוטאָן.

וואָס דאַרף, מישטיינס געזאָגט, אַזאַ אַלטער ייד ווי איך? לחם לאכול ובגד ללבוש.

(י. פרייליך)

לחם עוני (דברים טז, 3)

אַרעם ברויט. (מצה).

קנאַפ ווי דער לחם עוני פון טאַטנס מאַגערן טיש.

(מ. גראַס-צימערמאַן: „אינטימער ווידעראַנאָד“)

לי הכסף ולי הזהב (חגי ב, 8)

צו מיר (גאַט) געהערט דאָס זילבער און דאָס גאַלד.

אויב דער ריבונן-של-עולם זאָגט: כי לי הכסף ולי הזהב, מיינט

ער: דאָס זילבער פון דער לבנת מיט אירע שטראַלן און דאָס גאַלד פון

דער זון אין תמוז, אָבער געלט האָט דער הימל נישט.

(י. ל. פּרץ: „וואָס זאַל איך העלן?“)

ליל-שימורים (שמות יב, 42)

אַ נאַכט פון וואָך זיין, אַ נאַכט פון גרייטקייט.

אָבער די האַלטונג: רוֹק — אַ סאַלדאַט אויפן פּאַסטן, און דער

סאַלדאַט דאַרף זיין וואָך: ליל שימורים.

(ש. מילער: „צו דער עקידה“)

לית דין ולית דין (אין דין ואין דין) (ויקרא רבה כח) *

נישטאָ קיין געזעץ און נישטאָ קיין ריכטער (אַלץ הפּקר).

פסוקים און טיטשן

און פארן פארט זי אליין! לית דין ולית דיין — פאר קיינעם קיין מורא נישט!

(י. ל. פרץ: „נחת פון קינדער“)

לית מאן דפליג (אין מי שחולק) (תוספות חולין קיא)

קיינער איז נישט קעגן (אלע זענען מסכים).

אז דאס פאלק באשטימט ווי אזוי מיר זאלן רעדן, איז דאך לית מאן דפליג.

(א. א. ראבאק: „דער פאלקסגייסט אין יידיש“)

„לך-לך“ (בראשית יב, ו)

גיי דיר, גיי אוועק פון דאנען. נאמען פון א פרשה.

אונדזער געשיכטע הייבט זיך אן מיט א „לך-לך“ — „גיי וואנדער“,

וואס איז אנגעזאגט געווארן שוין דעם ערשטן ייד: „גיי קויף זיך קברים!“

(א. גאלאמב: „תורה אדער חכמה“)

לכל הדעות *

לויט אלע מיינונגען.

קאן מען צוזאמענשטעלן א גאנץ פיינע עדה קריטיקערס, וואס

זאלן אויסהאלטן די פראבע לכל הדעות.

(י. גלאטשטיין: „אין תוך גענומען“)

לכל זמן ועת לכל חפץ (קוהלת ג, ו)

אויף אלץ איז דא א שעה און א צייט, פאר איטלעכער זאך.

הערשלס פעטער האט געשריבן: לכול זמן ועת לכל חפץ — אלץ

אין זיין צייט.

(ש. י. עגנון: „א פשוטע משה“)

למה זה אנוכי? (בראשית כה, 22)

צו וואס דארף איך עס?

האב איך מיד מיישב געווען: למה זה אנוכי — וואס דארפסטו זיך

מישן, טביה, צווישן קינדער?

(ש״ע: „טביה דער מילכיקער“)

למי אני עמל ? (קוהלת ד, 8)

פאר וועמען מאטער איך זיך ? פאר וועמען ארבעט איך ?
ווער דארף אט די אלע כתבים... לאנגע יארן פון שווערער הארע-
וואניע ? למי אני עמל ?

(י. י. זינגער : „די משפחה קארנאחוסקי“)

למעלה מן השכל

נישט צו פארשטיין, נישט צו באגרייפן מיטן שכל.
אז מען גייט אריבער ביידע בריקן, פילט מען זיך שטאלץ ביי זיך,
ווי מע וואלט אריבערגעשפאנט עפעס, וואס איז למעלה מן השכל.
(ה. לייזיק : „עסייען און רעדעס“)

למען ישמעו ויראו (דברים יז, 13)

כדי זיי זאלן הערן און מורא האבן.
עס איז א יושר מען זאל דעם חצוף, דעם בטלן טאקע „קורע כדג“
זיין !... למען ישמעו ויראו !
(י. ל. פרץ : „שמעיה דער גיבור“)

לעולם ועד (שמות טו, 18) *

אויף אייביק.
זיין קעניגרייך וועט דויערן לעולם ועד.
(ש. ראזענבערג : „שבתי צבי“)

לעולם יהא אדם רך כקנה (תענית כ)

תמיד זאל דער מענטש זיין ווייך ווי א רארשטעקל (זיין גרייט צו
וויתורים).
לעולם יהא אדם רך כקנה — ...וואס לאזט זיך בייגן פון אלע
ווינטן, און ווען דער שטורעם איז אריבער, בלייבט ער אויף זיין פלאץ.
(א. מענעס)

לעיני השמש (שמואל ב יב, 11) *

אין מיטן העלן טאג, עפנטלעך.

דאס אלץ קומט פאר אפן, לעיני השמש, אן בושה.
(א. איינהארן)

לעילא ולעילא (קדיש פון עשרת ימי תשובה) *
העכער און העכער.
עס איז גאר לעילא ולעילא, ס'איז ממש אַ קונסטווערק.
(מ. י. בערדיטשעווסקי)

לעתיד לבוא (אבות ב, טז) *
אין דער ווייטער צוקונפט, אין משיח'ס צייטן.
דורכגעזאפט מיט דעם ליכט, וואָס איז טאַקע באַהאַלטן געוואָרן
פאַר די צדיקים לעתיד לבוא.
(י. ל. פרץ)

לפום חורפא שבשנתא (לפי חרירות השנאות) (בבא מציעא צו)
לויט דער שאַרפֿקייט איז דער גרייז. גרעסער די חרירות —
גרעסער דער טעות.
און אפשר נעמען זיך זיינע טעותן פון דער חרירות, פון דער
שאַרפֿקייט זיינער, ווי די גמרא זאָגט: „לפום חורפא שבשנתא.
(א. א. ראַבאַק)

לפי עניות דעתי
לויט מיין באַשיידענער מיינונג.
די פּאַעמע „מאַניש“ כאַראַקטעריזירט ש. ניגער, און לפי עניות
דעתי, זייער ריכטיק.
(ש. ביקל: „שרייבער פון מיין דור“)

לפני עיוור לא תיתן מכשול (ויקרא יט, 14)
פאַר אַ בלינדן זאָלסטו נישט לייגן קיין שטרויכלונג.
אַ פּרעמדער קאַן נאָך מיינען, ער שפּאַצירט מיט אַ אישה... לפני
עיוור לא תתן מכשול.
(י. באַשעוויס: „די פּאַמיליע מושקאַט“)

לפנים משורת הדין (ברכות ז)

נישט מיטן הארבן דין, מיט רחמים.
על-פי-דין איז זי גערעכט, נאָר היינט דאָרף זי טאָן לפנים
משורת הדין.

(י. ל. פרץ : „א יונגן שרייבערס חנוכה“)

לשון נופל על לשון (בראשית רבה לא)

וואָרטשפּיל (ווערטער וואָס זענען ענלעך צו זיך מיט זייער אויס-
שפראַך און קלאַנג, אָבער פאַרשידן לויטן מין).
די פיינקייטן און חנדלעך פון זיין שפראַך... האַלטן זיך בעיקר אויף
עפיגראַמאַטישע און קאלאַמבורישע לשון-נופל על-לשון-אַנדייטונגען.
(אַבאָ גאַרדין : „אליעזר שטיינמאַן“)

לשון תורה לעצמה, לשון חכמים לעצמם (חולין קלז)

די תורה האָט איר אייגענע שפראַך, די חכמים, ווידער, האָבן זייער
אייגענע שפראַך.
אונדזערע חכמים ז"ל האָבן שטאַרק מקפיד געווען אויף שפראַך-
ריינקייט און האָבן געזאָגט : לשון תורה לעצמה, לשון חכמים לעצמם.
(ממ"ס, לויט „דאָס מענדעלע-בוך“)

לשם מצווה *

פאַר מצווה וועגן.
[דער בעל-דבר] נעמט זי איין מיט גוטע, פרומע און זיסע ריידע-
לעך, ער מיינט טאַקע לשם מצווה, לשם שמים.
(י. ל. פרץ : „די תאוה צו קליידער“)

לשם שמים (אבות ב, ב) *

לשם אידעאַל (נישט פאַר אייגן נוצן).
זיי טוען זייער זאָך בשלמות גלאַט אַזוי לשם שמים, נישט צו
נעמען פאַר זייער מי... אַ צעבראַכענעם „העלער“.
(ממ"ס : „מסעות בנימין השלישי“)

פסקים און טייטשן

לשנה הבאה בירושלים (הגדה 19 פסח)

איבער א יאר אין ירושלים.

לאמיר, יידן, טרינקען לחיים! לשנה הבאה בירושלים!

(שיע: „ביים קעניג אחשוורוש“)

לתפארת המליצה

פאר מליצה־שיינקייט, פאר שפראך־באפונג.

דעם לעצטן זאץ באנוץ איך נישט סתם לתפארת המליצה.

(מ. שטריגלער)

לתקן עולם במלכות שדי (תפילה „עלינו לשבח“)

איינשטעלן אויף דער וועלט די הימלישע געטלעכקייט. דערהייבן

דאס ערדישע.

דער גאנצער אידעאל פון יידישקייט ווערט פארמולירט אין איין

זאץ: לתקן עולם במלכות שדי — געטלעכקייט אויף דער וועלט צווישן מענטשן.

(א. גאלאמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

לתרבות רעה (שמות רבה מג) *

[אוועק] אויף שלעכטע וועגן. [געוואָרן] אַן אַפיקורס.

ער איז געוואָרן אויס פרום, גענומען לערנען רוסיש און איז אַרויס

לתרבות רעה.

(י. באַטשאַנסקי: „פשטי“)

מ

מאבד עצמו לדעת (בראשית רבה פב) *

נעמען אליין זיך דאָס לעבן, באַגיין זעלבסטמאָרד.

מוניא איז געגאנגען דעם וועג פון אַ מאבד עצמו לדעת אין ווין,

ווי זיין געביין רוט טאַקע.

(מ. ראָוויטש: „דאָס מעשה־בוך פון מיין לעבן“)

מאה מיתות ולא קנאה אחת (דברים רבה, סוף וילך)
הונדערט מיתות און נישט קיין איין קנאה (קנאה איז ערגער פון טויט).

דאָס רעדט שוין פון איר נישט די ליבע, נאָר די קנאה... מאה מיתות ולא קנאה אחת.

(מ. סמבטיון : „א פאַרשפּעטיקטע חרטה“)

מאחורי הפרגוד (תנחומא, דברים) *

פון הינטער די קוליסן.

דאָס אַלץ האָבן מיר געהערט מאחורי הפרגוד, ס'דאַרף בלייבן אַ

סוד.

(פ. הירשביין)

מאי טעמא ?

וואָס איז דער שכל ? פאַר וואָס איז עס אַזוי ?

מאי טעמא ? זענען מיר אַנדערש ווי אַלע פעלקער ?

(ב. האַנער : „דער גילגול פון אַ ניגון“)

מאי קא משמע לן ? (ברכות ז) *

וואָס זשע לאַזט עס מיך הערן ?

דער יידישער „מאי קא משמע לן ?“ שטראַלט דורך אונדזער

ערגסטער אומפאַרשטענדלעכקייט.

(י. גלאַטשטיין : „אין תוך גענומען“)

מאיגרא רמא לבירא עמיקתא (מגג גבוה אל בור עמוק) (חגיגה ה)

פון אַ הויכן דאָך אין אַ טיפן גרוב (געפאַלן). אַ פּלוצעמדיקע ירידה.

ער איז אַראָפּ פון זיין גדולה, טיף געפאַלן... מאיגרא רמא לבירא

עמיקתא.

(מ. בורשטיין)

מאין באת ולאן אתה הולך (אבות ג, א)

פון וואָנען ביסטו געקומען און ווהיין גייסטו.

פסוקים און טיטשן

איצט רעד קלאַרע ווערטער: מאין באת ולאן אתה הולך? א ייד
הייבט זיך אויף און ווערט בעלם אויף פינף יאָר!
(י. באַשעווים: „די פאַמיליע מושקאַט“)

מאין יבוא עזרי? (תהילים קכא, ו) *
פון וואָגען וועט קומען מיין הילף?
צו די בערג טו איך מיינע אויגן: מאין יבוא עזרי? אפשר וועט
דער אייבערשטער העלפן.
(ש"ע: „מנחם מענדל“)

מאמר מוסגר *
באַמערקזאַץ. דערקלערונג-זאַץ.
אייטליקייט זאָגט מיר אונטער אַריינצושרייבן דאָ אין אַ מאמר
מוסגר, און ער האָט שפּעטער געבויטן זיין מיינונג וועגן מיינע שירים.
(מ. ראַחיטש: „דאָס מעשה-בוך פון מיין לעבן“)

מאן דיהב חיי יהב מזוני (מי שנותן חיים נותן מזונות)
(לויט תענית ה)
דער וואָס גיט לעבן, גיט אויך צום לעבן (פרנסה).
ער וועט פאַרקויפן דעם אַלטן שפייכלער און דעם נייעם... אַי
ברויט? — מאן דיהב חיי, יהב מזוני.
(י. עלבערג: „מפּטיר יונה“)

מאן דכר שמה (מי זכר את שמו) (שבת נז)
ווער דערמאָנט עס, ווער רעדט דערפון.
אַראַפגעפאַלן דער טלית פון קאַפּ, האָט ער אים שוין נישט
אַרויפגעצויגן, אַרויסציען אַ האַנט — מאן דכר שמה!
(י. ל. פרץ: „אַן אַפּקומעניש“)

מאריך בדברים זיין
אַ סך רעדן, ברייט אַרומרעדן.

דארף איך דא גארנישט מאריך בדברים זיין, און יעקב באַטאַ-
שאַנסקי געהערט צו זיי בכל רמ"ח איבריו.
(מ. שטרינגלער)

מאריך ימים זיין (לויט יהושע כד, 31) *
זאל לאַנג לעבן, זאל האָבן לאַנגע יאָרן.
דאָס ווייב, זאל מאריך ימים זיין, האָט פאַרקאַטשעט די אַרבל און
זיך אַוועקגעשטעלט ביים אויוון.
(ש"ע: „אַרעמע און פריילעכע“)

מאשפות ירים אביון (שמואל"א ב, 8)
פון די מיסטן דעהייבט גאָט דעם אַרעמאַן.
וואָס איז דאָ אַ סך צו שמועסן — מאשפות ירים אביון... יידן
זענען געוואָרן כמעט ווי דאָס אייבערשטע פון שטייסל.
(י. י. טרונק: „משיחגעוויטער“)

מבטן ומלידה (לויט הושע ט, 11) *
פון געבוירן אָן.
„די קליאַטשע“ איז איבערזעצט געוואָרן אויף פויליש דורכן הער
קלעמענס יונגשאַ, אַ קריסט מבטן ומלידה.
(נ. מייזל: „דאָס מענדעלע-בוך“)

מבין דבר מתוך דבר (חגיגה יד)
פאַרשטייט איין זאַך פון דער אַנדערער.
איך האָב געדולדיק געזוכט, און וואָס איך האָב נישט געפונען,
האָב איך אַלס מבין דבר מתוך דבר אַליין זיך אַנגעשטויסן.
(י. בריינין: „פון מיין לעבנסבוך“)

מגדל הפזרה באוויר (לויט סנהדרין קו)
אַ טורעם וואָס פליט אין דער לופט. לופטשאַס, אַ פאַנטאַזיע,
אַ חלום.

פסוקים און טייטשן

עפעס ווייזט מיר אויס דער גאַנצער מסחר אייערער ווי אַ מגדל
הפורח באוויר.

(מ. סמבטיון: „אַ פאַרשפעטיקטע חרטה“)

מגדל זיין לתורה, לחופש ולמעשים טובים *
דערציען צו תורה, צו חופה און צו גוטע מעשים (ברכה־פאַרמולע).
לחיים! גאַט זאַל העלפן, איר זאַלט זיי מגדל זיין לתורה, לחופה
ולמעשים טובים!

(ש. מילער: „דור המדבר“)

מגע ומשא *

באַרירונג, קאַנטאַקט.

דער מגע־ומשא מיט די יידישע מאַסן אין גיו־יאָרק האָט אויף
מיר געמאַכט דעם טיפּסטן אייגנדרוק.

(י. פאַט: „שמועסן מיט שרייבער אין ישראל“)

מדבר־שקר תרחק (שמות כג, 7)

אַנטלויף פון שקר, פון פאַלשקייט דערווייטער זיך.

מדבר־שקר תרחק — דורך יעדן פאַלשן דיבור, אפילו דורך יעדער
פאַלשער תנועה, ווערסטו דערווייטערט פונעם אייבערשטן.

(ה. צייטלין: „חסידות“)

מדוע דרך רשעים צלחה? (ירמיה יב, 1)

פאַר וואָס גייט דעם רשע גוט? פאַר וואָס איז דער רשע מצליח?

ערשט ירמיהו שטעלט דער ערשטער אַוועק דעם פראַבלעם פון
אינדיוויד און זיינע גורלות. ער שטעלט די פראַגע: מדוע דרך רשעים
צלחה?

(א. גאַלאַמב: „איביקע וועגן פון איביקן פאַלק“)

מדקדק כחוט השערה (יבמות קכא) *

ער איז מדקדק אויף אַ האָר.

מיט אַזאַ צדיק ווי דער טריסקער איז מען טאַקע מדקדק כחוט השערה.

(י. ל. פרץ)

מה אנו, מה חיינו? (תפילה אין דער פרי)
וואָס זענען מיר, וואָס איז אונדזער לעבן?
מה אנו, מה חיינו? וואָס איז דען, פרעג איך אייך, דאָס יידישע
לעבן אין גאַנצן?

(ממיס, לויט „דאָס מענדעלע-בוך“)

איז מה טוב *

איז גאָר גוט, איז אויסגעצייכנט.
אויב, זאָג איך, אַ באַרשטש איז מה טוב, אלא נישט — מאַכט
נישט אויס... קנישעס אָדער קרעפלעך...
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד! (תהילים קלג, 1)
ווי גוט און אַנגענעם, אַז ברידער זיצן צוזאַמען!
אַבער מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד — מיר קאַנען דאָן
גוט פאַרברענגען צוזאַמען.

(ה. צייטלין: „ר' נ. בראַזלעווער“)

מה טובו

ווי גוט זענען (ערשטע ווערטער פון דאָוונען). באַצייכענונג פון
אַן אָנהייב.
באַדאַרף איך אייך דערציילן איטלעכן באַזונדער, אָנהייבן אַלע
מאַל פון מה טובו.

(ש"ע: „משוגעים“)

מה טובו אוהליך יעקב! (במדבר כד, 5)
ווי שייך זענען דיינע געצעלטן, יעקב!
מה טובו אוהליך יעקב — און דווקא אַט דעם פסוק פון דער תורה,

פסוקים און טעסטן

וואָס מען שרייבט אים צו גאָר צו אַ גוי אַ רשע (בלעם), האָבן יידן גענומען פאַר אַן אָנהייב פון זייער טעגלעכן דאַונען אין דעם לאַנגן גלות.

(א. גאַלאַמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

מה יום מימים (מיומיים)? (איכה רבה, אנהייב)

וואָס איז היינט אַנדערש ווי תמיד? וואָס איז עפעס היינט געשען?
זיי פרווון אים דערצערנען, גאָר ער ענטפערט נישט קיין קרום
וואָרט... מה יום מיומיים?

(י. באַשעוויס: „די עצה“)

מה יפית (שבת:זמר) *

ווי שייך ביסטו.

יאָרן, דורות לאַנג זינגען מיר מה־יפית, אָבער אַז עס קומט צום
לעצטן ניסיון שרייען מיר אויס: שמע ישראל!

(ש. אַש)

מה לי לשקר? (כתובות כז) *

צו וואָס דאַרף איך זאָגן אַ ליגן?

איך זאָג אייך דעם אמת! און צוריק געשמועסט, מה לי לשקר?

(י. ל. פרץ)

מה לכוהן בבית הקברות? (שמות רבה ה)

וואָס טוט דער כוהן אויפן בית־הקברות (ווי ער טאָר זיך נישט
געפינען ביים לעבן). וואָס טוט ער דאָרט? ס'איז דאָך נישט זיין פלאַץ.

דאָס זענען זיי גערעכט. מה לכוהן בבית־הקברות? וואָס האָט אַ ייד

צו טאָן אין זייערע שקאַלעס?

(י. באַשעוויס: „די פאַמיליע מושקאַט“)

מה נאמר ומה נדבר? (בראשית מד, 16)

וואָס וועלן מיר זאָגן און וואָס וועלן מיר רעדן?

מה נאמר ומה נדבר וועגן דער איבערזעצונג? ... ווי קאנען מיר רעדן אן פארגלייכן מיטן אריגינעלן טעקסט?
(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

מה ענין שמיטה אצל הר סיני? (ספרא, ויקרא בהר) *
ווי קומט שמיטה צום באַרג סיני? (פאַר וואָס ווערט דער ענין שמיטה געבראַכט אין אָנהייב פון דער פרשה „בהר סיני“? וואָס פאַר אַ שייכות האָבן די ביידע ענינים?
וואָס האָט דאָס פאַר אַ שייכות? מה ענין שמיטה אצל הר סיני?
(ש. ל. ציטראַן)

מה שיעשה הזמן לא יעשה השכל (שו"ת „חוט השני“) *
וואָס דער שכל באַווייזט נישט אויפצוטאָן, מאַכט עס די צייט.
זאָל די צייט אַליין לייען אַט דעם שווערן פּראָבלעם... מה שיעשה הזמן, לא יעשה השכל.
(י. באַטשאַנסקי: „די קעניגין פון דרום־אַמעריקע“)

מהאי טעמא

צוליב דעם טעם, טאַקע צוליב דעם.
טאַקע מהאי טעמא האָט זי גענומען זינגען אויף רוסיש.
(ש. מילער: „דור המדבר“)

מהדרין מן המהדרין (שבת כא)
די פרומסטע, די אָפּגעהיטנסטע.
נישט נאָר וועט איר זען ווי מען מאַכט די פשוטע מצה, נאָר אפילו די מצה־שמירה, צוגעגרייט פאַר די מהדרין מן המהדרין.
(ג. ברוסילאָו: „הא לחמא עניא“)

מהיום והלאה (שמואל"א יח, 9) *
פון היינט אָן און ווייטער.
מהיום והלאה איז מען גוטע פריינד. שלום ושלווה, אויס פריץ, אויס גוי, אויס ייד.
(ש"ע: „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

מהיכא־תיתי (לויט הוריות פרק י' *)

אדרבא, מיט פאָרגעניגן, זאָל אַזוי זיין.

אדרבא! — זאָגט בערל דער שניידער — מהיכא־תיתי... איך קאָן

אפילו פאָר אייך אַ דין־תורה האָבן!

(י. ל. פרץ: „בערל דער שניידער“)

מהפך זיין הקערה על פיה (לויט בבא בתרא טז)

איבערקערן די שיסל. לייקענען אין גאָט. אַריינברענגען אַ צע־

טומלעניש.

איך גיי און גיי, זוך און זוך, געפיין נישט קיין שטעג און קיין

וועג... און עס ווילט זיך מיר דאָן מהפך זיין הקערה על פיה.

(ה. צייטלין: „חסידות“)

מהרסייך ומחריבייך ממך יצאו (ישעיה מט, 17)

דיינע צעשטערער און פאָרוויסטער וועלן אַרויסגיין פון דיר. די

צעשטערער קומען פון פאָלק גופא.

מהרסייך ומחריבייך ממך יצאו — וואָרעם וואָס איז אַ מבטל־מאָכער

און אַ יאָושיסט אויב נישט קיין צעשטערער?

(א. א. ראַבאָק: „די אימפעריע יידיש“)

מובן מאליו

פאָרשטייט זיך, זעלבסטפאָרשטענדלעך.

דאָס איז מובן מאליו, דאָס איז פשוט און פאָרשטענדלעך פון זיך

אַליין.

(י. האַפער: „ר' תנחום“)

מודה על האמת (אבות ה, ז)

איז מודה אויפן אמת.

דאָס איז אפשר די וויכטיקסטע מידה אין לעבן פון אַ פאָרשער —

די פעיקייט צו זיין אַ מודה על האמת, נישט צו פאָרלייקענען דעם

אייגענעם טעות.

(אהרן שטיינבערג: „שמעון דובנאָו“)

מוות והיים ביד לשון (משלי יח, 21)

טויט און לעבן הענגען אָפּ פון דער צונג.
המוות והחיים ביד הלשון — דער מענטש אין זיין קענטעניש
האָט פון זיין צונג געמאַכט אַ טאַפלטן אינסטרומענט.
(ג. ברוסלאַח : „ביי די טייכן פון פּאַלעסיע“)

מוטב שאיקרא שוטה כל ימי ואל אהיה רשע שעה אחת

(עדות פּראַק ה)

בעסער אַז מען זאָל מיך רופן שוטה אַלע מיינע יאָרן און נישט
זיין קיין רשע אפילו איין שעה.
אַ שוטה מעג מען נאָך אַ מאָל זיין, אָבער קיין רשע טאָר מען
קיין מאָל נישט זיין! מוטב שאיקרא שוטה כל ימי ואל אהיה רשע שעה
אחת.

(מ. סמבטיון : „די אויסגעבענקטע היים“)

מוטל בספק (יבמות 12)

עס איז אַ ספק, ס'איז נישט זיכער.
אַז געשווירענע יידישיסטן מוזן ניצן מאַסן ענגלישע ווערטער אין
טאַג-טעגלעכען געשפּרעך איז מוטל בספק.
(א. א. ראַבאָק : „דער פּאַלקסגייסט אין יידיש“)

מוכן ומזומן (פון דער תפילה ביים אַרײַנגיין אין סוכה) •

אין גאַנצן גרייט.
מען איז אין מאַרק געקומען מוכן ומזומן אַ גראַשן צו פּאַרדינען.
(ש. אַש)

מומר להכעיס •

אַ משומד אויף צו-להכעיס, אַ בייזוויליקער זינדיקער.
מיינט דאָך וועלטלעכקייט נישט צו זיין אַ מומר להכעיס, מיינט
דאָך וועלטלעכקייט: מיר נעמען אַן די פּרינציפּן און יידישקייט פון
פּריערדיקע דורות.
(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פּאַלק“)

פסוקים און סיגטשן

מוסר השכל (משלי א, ז) *

אַ מסקנא, אַ לערן-געדאַנק.

דער מוסר-השכל ליגט אויף דער האַנט: איז אַ מענטש געבענטשט פון אויבן מיט נביאישן גייסט, איז ער אויפן גאַנצן לעבן אַן עבד ה' (גאַטס-קנעכט).

(ח. גרינבערג: „ייד און העלט“)

מוסר מודעה זיין

עפנטלעך דערקלערן.

איך האָב זיי מוסר מודעה געווען, אַז פון מיר באַהאַלט מען זיך נישט.

(ש"ע: „גרינס אויף שבועות“)

מועט המחזיק את המרובה (לויט בראשית רבה ה)

דאָס ווייניקע, וואָס אַנטהאַלט אַ סך.

ווייניק ווערטער, אָבער זיי זאָגן אַ סך — מועט המחזיק את המרובה.

(ש. ניגער: „דערציילער און ראַמאַניסט“)

מוציא לחם מן הארץ (ברכה איבער ברויט)

ברענגט אַרויס ברויט פון דער ערד.

[באַנדאַריאָוו] האָט אומעטום געפרעדיקט די פליכט פון יעדן מענטש... צו אַקערן, זייען און שניידן... ער האָט געוואָלט, אַז יעדער מענטש זאָל זיין בפועל ממש אַ מוציא לחם מן הארץ.

(ח. גרינבערג: „ייד און העלט“)

מוציא לעז זיין (שבת צו) *

באַשמוצן עמעצן. רעדן שלעכטס אויף וועמען.

ווי פאַלט דיר איין אַזאַ זאָך? וואָס ביסטו מוציא לעז אויף אַ יידישער טאַכטער!

(י. האַפער: „ר' תנחום“)

מוקצה מחמת מיאוס (שבת מד)

מען טאר עס נישט אָנרירן (האַלטן אין האַנט): צוליב מיאוסקייט.
אַזאָ בייטעלע האַלטן אין די הענט איז מוקצה מחמת מיאוס.
(ש"ע: „מעשיות פאַר יידישע קינדער“)

מורד במלכות *

רעוואַלטירן קעגן מלכות.
איר ווידערשפעניגט? איר זענט מורד במלכות?
(ש"ע: „כפרות“)

מורה־דרך *

וועגווייזער. גייסטיקער מנהיג.
דעריבער איז ער (פּרץ) פון אונדז אַלעמען דערהייבן געוואָרן צו
דער מדרגה פון אַ מורה־דרך.
(י. י. טרונק: „יהואש“)

מורה־מורינו *

לערער פון אונדזערע לערערס. גרויסער למדן, חשובער מענטש.
(כבוד־טיטול אין די רבנישע קרייזן).
קיין שום טיטלען מיט לויבענישן, מיט מורה־מורינוס זאָל אויף
מיין מצבה נישט זיין.
(ש"ע)

מושב זקנים (תהלים קז, 32) *

אַן אַנשטאַלט פאַר זקנים.
און אַ מושב־זקנים שטעל איך אַוועק, אַלטע יידן זאָלן זיך נישט
וואַלגערן אין בית־המדרש.
(ש"ע)

מושל בכיפה (מגילה יא)

אומבאַגרענעצטער מושל. דיקטאַטאָר.
נייע צוויי צדדים, וואָס יעדער פון זיי וויל זיין אַ מושל בכיפה.
(ש. ניגער: „דערציילערס און ראַמאַניסטן“)

מזג טוב *

גוטע נאטור. פיינער כאראקטער.
ער איז געווארן א וויכער מענטש, א דימענט, אואז מזג טוב, אז
ס'איז נישט צו גלייבן.
(י. באשעוויס: „די עצה“)

מזל מחכים, מזל מעשיר (שבת קנו)

מזל מאכט קלוג, מזל מאכט רייך.
אוי ווו נעמט מען א ביסעלע מזל? מזל מחכים, מזל מעשיר.
(מ. בורשטין)

מזרע היהודים (מגילת אסתר ו, 13)

פון יידישער אפשטאמונג, פון יידן.
א יונגער-מאנטשיק מיט א רויטן שניפס, מיט א געגאלט פנים,
נאר מיט אן אויסגעבויגענער נאז, וואס זעט אויס מזרע היהודים.
(ש"ע: „כל-נודרי“)

מחוסר לחם *

האט נישט קיין ברויט צו עסן. א גרויסער ארעמאן.
קאנסט ווערן, לא עליכם, א מחוסר לחם, אויסשטעלן די האנט.
(י. ל. פרץ: „דער בעלישם פירט אויס א שידוך“)

מחויז למחנה (דברים כג, 11) *

אויסער דער מחנה (ווייט פון יידן).
ווען אט די ווארענונג זאל זיך האבן אויף וואס צו שטיצן, וואלט
ער שוין לאנג זיך געפונען מחויז למחנה.
(ש. ניגער: „דערציילער און ראמאניסטן“)

מחזיק טובה זיין (לויט אבות ב, ח)

דאנקען. אויסדריקן אנערקענונג.
איר דארפט אים אלע מחזיק טובה זיין פארן ספר.
(ה. צייטלין: „ר' נ. בראצלאווער“)

מחזיר למוטב זיין (לויט מגילה יד) *

אומקערן צום גוטן. אַרויפפירן אויפן גוטן וועג.
מען דאַרף מחזיר למוטב זיין, מוסר זאָגן, צום האַרץ רעדן.
(י. ל. פרץ : „חסידוש“)

איז מחזיר עטרה לישנה (קדושין טו)

קערט צוריק אום די קרוין צום פריערדיקן (אַלטן) פלאַץ. געמיינט :
שטעלט איין די זאך צוריק צום אַמאָליקן גוטן מצב.
חסידים פאַרטיפן נאָר דאָס יידישקייט און זענען מחזיר עטרה לישנה.
(ה. צייטלין : „חסידות“)

מחטיא את הרבים

מאַכט זינדיקן אַנדערע. פאַרפירט מענטשן.
אין אַ האַנטבוך זענען פינף גרייזן פינף מאָל פינף, מחמת דאָ איז
יעדער גרייז עלול צו זיין אַ מחטיא את הרבים.
(א. א. ראַבאָק : „דער פּאָלקסגייסט אין יידיש“)

מחיה מתים זיין (שמונה עשרה) *

מאַכט פון טויט לעבעדיק, קערט אום די טויטע צוריק צום לעבן.
קאַנט האָט זי (די פּילאָזאָפּיע) געפרוווט מחיה מתים זיין, אָבער
ס'איז אים נישט געראָטן.
(י. באַשעחיס : „דאָס נאַכקרימעניש“)

מחיה נפשות *

דערקוויקט די נשמה.
דאָס גראַז שמעקט מחיה נפשות. (ש"ע : „טביה דער מילכיקער“)

מחייל אל חייל (תהילים פד, 8)

פון כוח צו כוח, פון הצלחה צו הצלחה, העכער און העכער.
מיט זיינע באַזונדערע פּאַעטישע שאַפונגען איז ער (סלאַוואַצקי) זייט
„קאַרדיאַן“ געגאַנגען מחייל אל חייל.
(י. האַפּער : „יוליוש סלאַוואַצקי“)

פסוקים און טעטשן

מחלוקת לשם שמים (אבות ה, יז) *

א מחלוקת פון גאטס וועגן, אן אידעישער שטרייט.
אז די שטרייטן צווישן די גערער און אלעקסאנדער חסידים זענען
א מחלוקת לשם שמים, אין דעם איז ר' תנחום געווען זיכער.
(י. האפער : „ר' תנחום“)

מחמיר שבמחמירים

א גרויסער מחמיר, א גאר שטרענגער.
איז דער צענזאר א מחמיר שבמחמירים, ער טשעפעט זיך צו
ווערטער.

(נ. מיזל)

מחשבות זרות *

פרעמדע מחשבות, שלעכטע געדאנקען.
אט דאס זענען מחשבות זרות, וואס איז גארנישט אזוי לייכט צו
פארטרייבן פון זיך.

(ת. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

מ"ט שער־טומאה

ניין און פערציק מאס טומאה. זייער א סך טומאה.
אין דאסטאיעווסקיס אויגן ליגט די גאנצע וועלט... אין די מ"ט
שער־טומאה, און אן רוסלאַנדס הילף קאן זי גארנישט גערייניקט און
דערלייזט ווערן.
(ת. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

מטה־זעם

א שטעקן פון צארן, א שטראָפּשטעקן.
גאר ווייטע מיסטיקער ווילן אפילו אין א היטלערן זען א באַרעכ־
טיקטן מטה־זעם, גאטס שטעקן אַנטקעגן אונדז.
(ה. לייזיק : „עטייען און רעדעס“)

מטה מטה (דברים כח, 43)

אַראָפּ און אַראָפּ, נידעריקער און נידעריקער.

הויך הייבט זיך אָן דער ניגון אין פרצס מעשה און ער פֿאַלט מטה
מטה.

(ב. האַגער, „די גאַלדענע קייט“, 16)

איז מטהר דעם שרף בק"ן טעמים (לויט עירובין יג)
ער איז מטהר דעם שרף מיט הונדערט פופציק טעמים (ק"ן איז
150, ווייל ק' איז 100, נ' איז 50).
אין פֿאַליטיק... איז מען מטהר בק"ן טעמים אַ שרף.
(ממ"ס : „יודלי“)

מי בראש ?

ווער זאָל שטיין אין שפיץ ? ווער זאָל אָנפירן ?
הייבט זיך גלייך אויף די אַלטע פראַגע : מי בראש ? ווער זאָל מיט
דער אַרבעט אָנפירן ?
(מ. בורשטין)

מי ומי ההולכים ? (שמות י, 8) *

ווער זענען די מיטגייער ? מיט וועמען גייט מען צום טיש ?
עס איז נאָר געבליבן איין זאָך אויף צו באַשטימען : מי ומי ההולכים
— ווער זאָל שפילן ?
(ש"ע : „קנאַרטן“)

מי יודע (יונה ג, 9) *

ווער זוייסט.
מאָכן פון מיר אַ גאַנצן שלוש־סעודות, גלייך ווי איך וואָלט דאָ געווען
מי יודע ווער.
(ש"ע : „טביה דער מילכיקער“)

מי יחיה ומי ימות (פזן „ונתנה תוקף“) *

ווער עס זאָל לעבן און ווער עס זאָל שטאַרבן.
ווער עס וויינט אויפן מי ימות און ווער — אויפן מי יחיה.
(שפריכחאָרט)

מי ירום זמו יישפל (לויט „ונתנה תוקף“)
ווער עס זאל ווערן דערהייבן, און ווער עס זאל ווערן דערנידע-
ריקט.
עס קומט אויס ווי מיר זאגן אינעם ונתנה תוקף: מי ירום ומי
יישפל — ווער עס פאָרט און ווער עס גייט צו פוס.
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

מי ייתן כל עם ה' נביאים! (במדבר יא, 29)
הלואי זאָלן אַלע יידן זיין נביאים!
מען לערנט עברית... אדרבא, מי יתן והיה כל עם ה' — עברית-
קענער. עס זענען דאָך דאָ גוואַלדיקע אוצרות אין העברעיש, אוצרות
פון אַלע דורות.
(א. גאַלאַמב: „איביקע וועגן פון איביקן פאָלק“)

מי כעמך כישראל (גוי אחד בארץ)? (שמואל ב ז, 23)
וואָסער אומה (אויף דער ערד) איז אַזוי ווי דיין פאָלק ישראל?
מי כעמך ישראל...? ווי האָט אָן אַנדער פאָלק דערצו געקאָנט
דערהייבן זיך?
(א. גאַלאַמב: „איביקע וועגן פון איביקן פאָלק“)

„מי שברך“ *
„דער וואָס האָט געבענטשט“ (א מי שברך מאַכט מען דעם, וואָס
איז עולה לתורה און אויך די געסט אויף אַ רעליגיעזער שמחה). פאָלקס-
טימלעך: אַ שאַרף זידלוואָרט.
מאַנדריש, וואָס שווייגסטו? מאַך זיי אַ מי שברך די נגידיים פון
שטאָט!
(ש"ע: „ביים קעניג אחשוורוש“)

מי שטרח בערב שבת אוכל בשבת (עבודה זרה ג)
ווער עס האָט אָנגעגרייט פרייטיק, עסט שבת.
פון איצט אָן וועט ער מוזן לעבן פון גרייטן... מי שטרח בערב שבת
יאכל בשבת.
(י. באַשעוויס: „משניות“)

מי שיש לו מאה רוצה מאתיים (לויט קוהלת רבה א)
ווער עס פארמאגט הונדערט [גילדן], וויל צוויי הונדערט.
אבער מאכן א קאפיטאל, ברודערקע, דאס איז דאך פון די זאכן
שאין להם שיעור, ווייל מי שיש לו מאה רוצה מאתיים.
(מ. סמבטיון : „א פארשפעטיקטע חרטה“)

מי שמך ? (שמות ב, 14)
ווער האט דיך געמאכט (פאר א שופט, פאר א מנהיג) ?
קומט אבער צו א התמנות, אדער אזוי עמעצן אנטאן א כבוד,
ווערט א טומל : מי שמך ? פאר וואס קומט אים ? און וואס עפעס יענער,
נישט איך ?
(ש"ע : „כתרילעזקער פראגרעס“)

מידה כנגד מידה (נדרים לב) *
מאס פאר מאס. דאס אפצאלן יענעם אזוי ווי ער האט פארדינט.
איך האב נישט געקארגט און אים באצאלט מידה כנגד מידה,
ווייל... איך האב ליב אפצאלן און זיך אפרעכענען.
(ממ"ס, לויט „דאס מענדעלע-בוך“)

מידה מגונה *
א מיאוסע מידה.
נאכטאן, נאכקרימען אן אנדערן איז א מידה מגונה, א מיאוסע מידה.
(י. ל. פרץ : „דער עונש“)

מידות טובות *
גוטע מידות, פיינע זיטן.
עס איז נישטא אפילו דא וואס זיך אויסצולערנען, מען זעט גאר-
נישט קיין מידות טובות, מען זעט גארנישט !
(ש. אש : „דער תהילים-ייד“)

מידת הדין (סנהדרין דז) *
מיט דער שטרענגקייט פון דין, אן רחמים.

פסוקים און טיטשן

אבער ווי לאנג קאן מען גיין מיט מידת־הדין? אלע זענען אים געוואָרן שונאים.

(י. באַשעוויס: „די עצה“)

מידת־הרחמים (ברכות ז) *

מילדקייט, דאָס אַנווענדן דאָס געזעץ מיט רחמנות.

מידת־הרחמים וואַקסט פון טאָג צו טאָג.

(י. ל. פרץ: „וואָס אַ מאָל חייניקער“)

מידת־סדום *

שלעכטע מידה, מיאוסע אויפפירונג (אַזוי ווי אין סדום).

מיט וואָס וועט איר פאַרענטפערן אַ מעשה נבלה אַזאַ, אַ רציחה?

ס'איז דאָך מידת־סדום!

(ב. האַגער: „מלכות חסידות“)

מים גנובים ימתקו (משלי ט, 16)

געגנבעט וואַסער איז זיס. פאַרבאַטענע זאַכן זענען ליב.

ער פלעגט איבערדרייען דעם זייגער אויף צוריק... און ווייטער

לערנען. דער רב פלעגט אויף דעם זאַגן: מים גנובים ימתקו!

(ה. צייטלין: „אַריינפיר אין חסידות“)

מים אחרונים (ברכות מו) *

לעצטע וואַסער. וואַסער צו וואַשן די הענט נאָכן עסן (פאַרן בענטשן).

אַפגעגעסן, האָט ער דערלאַנגט דאָס קעלישיקל וואַסער, מים אחר-

ונים.

(ש. מילער: „דור המדבר“)

מיקח וממכר (בבא מציעא עט) *

איינקויף און פאַרקויף. האַנדל, מסחר.

מענטשן זאָלן פטור ווערן פון דער האַנדלעריי, פון דעם מקח-

וממכרזם.

(ד"ר ח. זשיטלאָוסקי)

ישראל שטיינבערג

מיקח טעות (בבא בתרא פרק ג, ג) *

אן אפגענארטע זאך.

נישט קיין ווייב, נאָר אַ פּגע... אַ מיקח טעות!

(י. באַשעוויס: „די סאַמיליע מושקאַט“)

מיתה משונה (שבת קנו) *

אומנאַטירלעכער טויט (פּלוצעמדיקער טויט ביי אַ יונגן מענטשן).

וואָלט איך בעסער אין וועג איינגענומען אַ מיתה משונה, איידער

איך בין געקומען אַהער.

(ש"ע: „די רויטע יידלער“)

מיתת-נשיקה (מועד קטן כח)

געשטאַרבן מיט אַ קוש. (געמיינט: פּלוצעמדיקער טויט פון

אַ זקן).

נישט אין יעדן יידן איז דער ווילן צו יידיש-לעבן גלייך, און פיל

יידן קאַנען נאָך שטאַרבן אַ מיתת-נשיקה.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

מכה אשר לא כתובה בתורה (דברים כח, 61) *

אַ מכה וואָס שטייט נישט געשריבן אין דער תורה (אין דער

תוכחה). אַ גרויס אומגליק.

אַ „קנעפל“ אַ נקי-כפימניק — דאָס איז אַ מכה אשר לא כתובה

בתורה.

(ש"ע: „לשנה טובה“)

מכות רצה *

מערדערישע קלעפּ.

די יינגערע [קינדער] האָט זי פאַר דעם מינדסטן נישט-פּאַלגן...

געגעבן קלעפּ, טייל מאָל געשלאָגן מכות-רצה.

(י. האַפּער: „ר' תנחום“)

מכיר טובה זיין

געדענקען אַ טובה, דאַנקבאַר זיין.

פסוקים און טיטשן

פאַר וואָס ער איז אַזאַ ווילדע בריאה וואָס איז נישט מכיר טובה, ווען מען האַלט אים אין אַזאַ מחיהדיקן פּלאַץ און מען פּאַשעט אים אויס. (א. א. ראַבאַק : „די אימפּעריע יידיש“)

מכל מלמדי השכלתי (תהלים קיט, 99)
פון אַלע לערער האָב איך געלערנט חכמה, איך האָב געלערנט פון יעדן מענטש.
די באַטראַכטונג מכל מלמדי השכלתי שליסט נישט אויס די שונאים.
(א. א. ראַבאַק : „די אימפּעריע יידיש“)

מכת מדינה (בבא מציעא פרק ט) *
אַ לאַנדפּלאַג, אַ צרה וואָס האָט אַרומגעכאַפט דאָס גאַנצע לאַנד.
די דאָזיקע ברואים זענען אַ מכת־מדינה, זיי זענען פאַרשפּרייט אומעטום.
(מ"מ"ט)

מלא גדולה
פול מיט גדולה. פול מיט פרייד.
רחל איז שטענדיק מלא גדולה און שימחה, אַזוי לוסטיק און זאַרגלאַז.
(א. שטיינמאַן : „די הייל פון דער מכפּלה“)

מלא גזלן *
פול מיט צאַרן, מיט בייזקייט.
ווערט דער קאַנדוקטאָר מלא גזלן, טוט אַ צי ביי אַ שטריק, שטעלט אָפּ דעם טראַמוויי און וואַרפט אונדז אַרויס.
(ש"ע : „לאַנדאַן, פאַר וואָס ברענסטו נישט ?“)

מלא וגדוש *
פול און אַנגעשטאַפט. פול מיט תורה. אַנגעשטאַפט מיט וויסן.

א יונגער־מאן נאך פאר די שלושים, אבער מלא וגדוש, האט ש"ס אויפן קאפ.

(י. באשעזיס: „מעשה טישעוויץ“)

מלא חימה *

פול מיט צארן, פול מיט כעס.
פלעגט ער זיך אנצינדן, ווערן מלא חימה.

(ש"ע)

מלא חן *

פול מיט סימפאטיע, זייער שיין.
אויסגעוואקסן איז זי נאָר. אויסגעוואקסן און שענער געוואָרן...
הויך און שלאַנק און רייף און מלא חן.

(ש"ע: „שיר השירים“)

מלא טעם

פול מיט טעם, זייער געשמאַק.
נישט איין מאָל [האַט ער] מיך פאַרבעטן מיטצועסן אַ געשמאַק.
פריש, קרוכלע רעפטל, און עס האָט געהאַט מלא טעם.
(מ. ראָזיטש: „דאָס מעשה־בוך פון מיין לעבן“)

מלא רציוחה *

פול מיט בייזקייט.
הינט האָבן אַ טבע: ווי באַלד זיי דערזעען פאַר זיך אַ לאַנגע
קאַפּאַטע, אַזוי ווערן זיי מלא רציוחה.

(ש"ע)

מלוא כל הארץ כבודו (ישעיהו ו, 5)

די גאַנצע ערד (וועלט) איז פול מיט גאָטס פּראַכט.
אומעטום איז ער (דער באַשעפער) דאָך דאָ, מלוא כל הארץ
כבודו! אין יעדן בוים און אין יעדן גרעזל אפילו איז ער דאָך פאַראַן.
(י. האַפער: „ר' תנחום“)

פסוקים און טיטשן

מלוא קומתו (שמואל'א כח, 20) *

איין זיין פולן זוקס, איין זיין גאנצער הויך (גלייך אויסגעצויגן).
פלוצלינג שטעלט ער זיך אויף מלא קומתו, גלייך אַ בוים וואָלט
אַרויסגעשפרונגען פון דער ערד.

(י. ל. פרץ : „אַן אַפקומעניש“)

מלאך־המוות (בבא קמא ט) *

מלאך פון טויט.

דער מלאך־המוות פרעגט נישט, צי דער מת האָט תכריכים.

(ש"ע : „מנחם מענדל“)

מלאכה בזויה *

אַ מיאוסע מלאכה, נישט קיין שיינע אַרבעט.

ס'איז אַ מלאכה בזויה, מען דאַרף האָבן צו טאָן מיט עמי־הארצים.

(י. ל. פרץ).

מלאכי חבלה (שבת נה) *

שלעכטע מלאכים. שעדיקער (דיווערסאַנטן).

אַ גיהנום ברענט, שדים טאַנצן, מלאכי חבלה פירן אַ פייערדיקן

ראָד.

(י. ל. פרץ : „אַ גילגול פון אַ ניגון“)

מלאכת הקודש

הייליקע אַרבעט.

עס וועט מיר דערביי אויסקומען צוצולייגן ביידע הענט צו דובנאָווס

מלאכת־הקודש.

(א. שטיינבערג : „שמעון דובנאָח“)

מלה בסלע — שתיקה בתרין (מגילה יח)

אַ וואָרט איז ווערט אַ טאַלער און שווייגן — צוויי.

מלה בסלע, שתיקה בתרין — א תלמיד-חכם דארף וויסן ווען צו שוויגן.

(י. י. זינגער)

מלווה מלכה *

פייערלעכע סעודה מוצאי-שבת (צום געזעגענען די מלכה-שבת).
גאנץ טאלנע איז געשטאנען אויף מלווה-מלכהס, און דער עיקר
מלווה-מלכה איז געווען דער ניגון.

(י. ל. פרץ : א גילגול פון א ניגון)

מלח ממון חסר (כתובות 10)

נישטאָ קיין זאלץ אויף איינצוזאלצן געלט.
פאָראַן אַ ווערטל : מלח ממון חסר — געלט האַלט זיך נישט
לאַנג, עס ווערט גיך צעטרענצלט.

(ש. ל. ציטראָן)

מלחך פנכי, מלחכי פנכי (פסחים מט)

טעלער-לעקער, טעלער-לעקערס (חנפנים).
געוויס וועט איר דאָך וועלן מיטנעמען אין דעם געבענטשטן לאַנד
אונדזערע קהילה קדישאַ מיט דער גאַנצער כאַפּטע כלי-קודש... מיט די
מלחכי פנכאס.

(א. מ. דיק, לויט ש. ל. ציטראָן)

מלי (מילי) דעלמא (שבת 19)

וועלטזאָכן.

מיט כפירה קאָן מען ווייט נישט דערגיין, אַפילו במילי-דעלמא.

(י. באַשעוויס : „די פאַמיליע מושקאַט“)

מליך יושר (פיוט פון ימים נוראים) *

פאַרטיידיקער. אַדוואַקאַט.

ווער בין איך און וואָס בין איך, אַז איך זאָל זיין אַ מליך-יושר

פאַר אייך ?

(ש. אַש : „דער תהילים-ייד“)

מלך אביון (פיוט פון ראשהשנה)

א קעניג און אביון. באצייכענונג פאר א קעניג אויף דער ערד.
קעגן וועמען דארף איך שטרייקן? — קעגן דלות, קעגן דעם מלך
אביון, קעגן ניקאלאיקען.
(ש. מילער: „דור המובר“)

מלכות שדי, מלכות שמים (ברכות פרק ב)

גאטס מלכות, הימליש קעניגרייך. א יושרדיקע און גערעכטע
ארדענונג אויף דער וועלט.
אין דעם קונפטיקן מלכות-שדי זעט ער פלאץ פאר דער גאנצער
דערלייזער מענטשהייט.
(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

דער מאַראַלישער ענטוויאַזם איז געצווונגען זיך צו באַפרידיקן
מיט די סימבאָלישע פאַרשטייער פון דעם צוקונפטיקן מלכות-שמים.
(ל. לערער: „מיטלען און צילן“)

מלמד זכות זיין (סנהדרין פרק ד) *

גוטזאָגן, פאַרטיידיקן, פאַרענטפערן.
אברהם שטעלט זיך איין פאר סדום, ער איז מלמד זכות אויף איר.
(אבא גארדין: „מאראל אין יידישן לעבן“)

מלתא דבדיחותא

א גלייכווערטל, א וויץ.
איך וועל אייך זאָגן אַ גלייכווערטל, אַ מילתא דבדיחותא.
(י. ל. פרץ)

ממה נפשך (ירושלמי, ברכות פרק ב) *

איינס פון די ביידע. אַדער, אַדער.
איטלעכע זאך מוז דאך האָבן אַן עק! ממה-נפשך, אַדער אַהיין
אַדער אַהער.

(ש״ע: „מעשיות פון טוינט איין נאַכט“)

ממלכת כוהנים וגוי קדוש (שמות יט, 6)

א כוהנים-מלוכה און א הייליק פאלק.

משה, דער גרויסער טרוימער... האט טאקע פארטראכט צו נעמען אן אנגעליטן, אויסגעמאטערט פאלק און עס מאכן פאר א ממלכת כוהנים וגוי קדוש — א מוסטערפאלק.

(א. גאלאמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

ממשה ועד משה לא קם כמשה

פון משה רבנו איז נישט געווען ביי יידן אזא גדול אין תורה ווי משה בן מימון (רמב"ם).

א סך שטארקער האט באקעמפט יעדע מאטעריאליזאציע פון גאט דער גיגאנטישער גאון פון יידישקייט — דער רמב"ם, וואס אויף אים זאגט מען: „ממשה ועד משה לא קם כמשה“.

(א. גאלאמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

ממשלת זדון (שמונה-עשרה פון די ימים נוראים)

רשעותדיקע ממשלה. יידן-פיינטלעכע רעגירונג.

וואס פריער זיך באגעגענען מיט אדום אדער רוים, כדי צו מאכן וואס פריער א סוף צו אט דער ממשלת זדון.

(ש. ניגער: „דערציילער און ראמאניסטן“)

מן התורה מניין

ווי געפינט זיך דאס אין דער תורה? ווי שטייט עס געשריבן?
דער תלמוד האט אויף אלע נייע אין זיין צייט איינפירונגען געזוכט צו געפינען דעם מן התורה מניין — ווי שטאמט דאס נייע פון דעם אלטן?

(א. גאלאמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

מנה יפה *

שיינע גאב, גוטער חלק, היפשע פארציע, גרויסע סומע.
דארט ליגט א „זאדעק“ (הינטער-חלק) א מנה יפה, פעט, מיט שמאלץ באוואקסן.
(ש"ע: „ראבטשיק“)

מנהג העולם (לויט ברכות נה) *

דער מנהג פון דער וועלט. ווי די וועלט פירט זיך.
דער מנהג העולם איז שוין אזוי פון קדמונים, אז מיר לעבן
אומעטום איינער פון אנדערן.
(ש"ע : א וויגרישנע בילעט")

מנוחת-עולמים

אייביקע רן.

ער האט זוכה געווען אַרױפצוגיין אויפן „סולם“ (אויפן לייטער) פון
עליה קיין ישראל און דאָרט געפונען זיין מנוחת-עולמים.
(ג. שמן : „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

מנחם אבל זיין *

טרייסטן דעם אבל (אין די טעג פון שבעה-זיצן).
נישטאָ, הערט איר, קיין ערגערער וויזיט אויף דער וועלט ווי
מנחם אבל זיין.
(ש"ע : א וויגרישנע בילעט")

מניה וביה *

ווי פון זיך אליין. בליק־שנעל, אין איין מינוט.
זי האט אים תיכף, מניה וביה, אָפגעענטפערט.
(י. האָפער : „ר' תנחום“)

משיג (משיג) גבול זיין (לויט דברים יט, 14)

פאַרלעצן יענעמס חזקה־רעכט (אויסכאַפן יענעמס פרנסה, אויס־
דינגען אַ זאַך אד"גל).
צו האָבן דינ־תורהס מיט יידן, וואָס האָבן אים משיג־גבול געווען.
(י. ל. פרץ : „אַראָפגעלאָזטע אויגן“)

מפיה דעת זיין (לויט יומא ח)

נישט טראַכטן מער וועגן דעם, נישט אין זינען האָבן (פאַרגעסן).

ער האָט לגמרי נישט מסיח-דעת געווען פון דער תורה אפילו אויף אַ רגע.

(נ. שמן : „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

מסיח (משיח) לפי תומו (יבמות קכב) *
דערציילט סתם אַזוי (אַן וועלכער ס'איז כוונה).
דערציילט בענדיצקי ווי אַ מסיח לפי תומו.

(ש"ע : „פּונעם יאַריד“)

מסירות-נפש, מסירת-נפש *

טריישאַפט, איבערגעגעבנקייט, גרייטקייט צו אָפּגעבן דאָס לעבן.
מסירת-נפש איז ביי יידן ברוך השם גאָר אַן אָפטע דערשיינונג.
(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

מסתפק במועט (לויט חגיגה יז) *

ער באַגנוגנט זיך מיט ווייניק.
ער צופט ווי אַ פייגעלע שבת-שירה — מסתפק במועט.

(י. ל. פרץ : „חסידיש“)

מעבדות לחרות (פסחים פרק י) *

פון קנעכטשאַפט צו פרייהייט.
וויפל יידישע הענט עס האָבן זיי אַרויסגעצויגן און אַריינגעצויגן
מעבדות לחרות.

(י. ל. פרץ)

מעביר נחלה זיין *

אַפזאַגן פון דער נחלה, אַפזאַגן פון ירושה-רעכט.
זי (חמא) האָט מורא געהאַט, אַז דער פאַטער האָט אין זיין צוואה
מעביר-נחלה געווען נישט בלויז אַבראַמען, נאָר אויך זי, חמאן, און די
טעכטער.

(י. באַשעוויס : „די פאַמיליע מושקאַטי“)

„מעבר יבוק“ (בראשית לב, 23) *

דורכגאנג איבערן טייך יבוק. נאָמען פון דער תפילות-זאַמלונג פאַר אַ חולה מסוכן.
עס שמעקט מיט מעבר-יבוק, מיט יענער וועלט.
(ש"ע: „אויף פסח אַהיים“)

מעבר לים (דברים 2, 13)

פון יענער זייט ים. פון ווייטע מקומות.
איך וויל נישט דערציילן קיין מעשה מעבר לים... נאָר אַ זאך וואָס האָט זיך געטראָפֿן דאָ.
(י. ל. פרץ: „פון יחזק מלמדס מעשהלעך“)

מעדני מלך (בראשית מט, 20) *

קעניגלעכע מאכלים.
איינגעמאַכטסן אַלערליי מיט פרישע אייערבייגל — מעדני מלך.
(ש"ע: „לשנה טובה“)

מעור אחד (מנחות 27)

פון איין הויט (פעל). פון איין סאַרט.
וואָס איז שייך צו „קיצור מסעות בנימין השלישי“, איז עס מענ-
דעלעס ערשטע דערציילונג מעור אחד, פון איין גוס.
(ש. ניגער: „דערציילער און ראַמאַניסט“)

מעורב עם הבריות (לויט כתובות יז)

אויסגעמישט מיט אַלע. צוגעלאָזט צו מענטשן, מיט אַלעמען היימיש.
ער איז געווען מיט חסידים אַ חסיד און מיט אַריסטאָקראַטן אַן אַריסטאָקראַט — דאָס וואָס הייסט ביי אונדז אַ מעורב עם הבריות.
(ש"ע: „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

מעות-חטים *

געלט אויף ווייץ (צו באַקן מצות). הילף אויף פסח.

זאגט רבקה ביילע: גיי אריבער צו קהל און נעם מעות־חטים.
(י. ל. פרץ: „דער קונצנמאכער“)

מען יצא מתוק (שופטים יד, 14)
פון שטארקן האט זיך באקומען זיסקייט. פון שלעכטס באקומט
זיך אַ מאָל אויך גוטס.
מען יצא מתוק — חידושערס פאָרגאָבטע, קוקט אומיסטן: שפראַצן
נישט בלומען פון מיסטן?
(י. גאלדקארן: „עפּיגראַמאַטיש“)

מעין המתגבר, כמעין המתגבר (אבות ב, ח)
(ווי) אַ שטראַמיקער קוואַל. באַצייכענונג פאַר אַ גרויסן תלמיד־
חכם.
עס צעגיסט זיך מיין וואָרט ווי אַ מעין המתגבר.
(ה. צייטלין: „חסידות“)

מעין נובע, כמעין הנובע (בבא בתרא קעה)
(ווי) אַ קוואַל וואָס פליסט כסדר (און שעפט זיך נישט אויס).
איצט נאָך שרייבט ער אויך זייער לייכט און זייער פיל, איז אַ מעין
נובע.
(ר. ברייגין: „פון מיין לעבנסבוך“)

מעלה גירה זיין (לויט ויקרא יא, 4) *
איבערקייען. איבערחזרן דאָס געזאָגטע.
דער אַקס ליגט זיך אויסגעצויגן און מעלה־גרהט.
(ממ"ס)
צו וואָס איבערחזרן כסדר, צו וואָס מעלה־גרהן?
(מ. בורשטין)

מעלה מעלה (דברים כח, 43)
אַרויף און אַרויף, העכער און העכער.

פסוקים און טיטשן

דער עולם האָט נאָך אַלץ געפראָוועט די שמחה, געפרייט און דערהויבן מעלה מעלה.

(ב. האַגער : „מלכות חסידות“)

מעלין בקודש ואין מורדין (ברכות כח)

אין הייליקע זאָכן דאַרף מען אַרויפשטייגן און נישט אַראָפּשטייגן. מעלין בקודש ולא מורדין... אַ בעל־מדרגה, אויב מען איז עס איין מאָל געווען, קאָן מען נישט אויפהערן צו זיין.

(י. האַפער : „ר' תנחום“)

מעמד הר־סיני (מדרש זוטא, שיר השירים א)

פיערלעכער אַקט פון באַקומען די תורה ביים באַרג סיני. דער מעמד הר־סיני איז נישט געווען קיין איינמאָליקע דער־שיינונג... אונדזער מעמד הר־סיני איז אַ פראַצעס, וואָס ענדיקט זיך נישט.

(א. גאַלאַמב : „רבן שמעון ראַבידאָויטש“)

מענה־לשון (משלי טו, 1) *

אַ ריכטיקער ענטפער. אַ געשליפן צינגל, באַרעדעוודיקייט. און ער נעמט און לייגט אוועק... אַ מענה־לשון.

(ש״ע : „לשנה טובה“)

מענה רך ישיב חימה (משלי טו, 1)

אַ ווייכער ענטפער שטילט דעם כעס.

נאָך וואָס זיך כעסן... מיט גוטן וועסטו בעסער מאַכן... מענה רך ישיב חימה.

(מ. בורשטין)

מערת המכפלה *

קבר־הייל ביי חברון (ווי ס'זענען באַגראָבן די יידישע אבות און אמהות, חוץ רחל).

אלץ האט שוין אויסגעזען ווי געשטארבן, דאס גאנצע שטיבל — א שטילע מערת המכפלה.

(י. מ. הייסנבערג)

מעשה אבות סימן לבנים (בראשית רבה מח)

די מעשים פון די עלטערן זענען א וועגווייזער פאר די קינדער. (דאס פאלק) האלט זיך ביי זיין אנדערשקייט... אזוי דער ערשטער ייד און אזוי דער גאנצער אפשטאם — מעשה אבות סימן לבנים. (א. גאלאמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

מעשה בראשית (שמות רבה טו) *

וועלטבאשאף, גרויסע שאפונג-ארבעט.

דא איז דער ריכטיקער פלאץ פאר נייע מעשי-בראשית. זיי ווארטן: די ערד און דער גורל.

(מ. גראס-צערמאן: „אינטימער חידעראנאנד“)

מעשה בתוך מעשה *

א מעשה אין א מעשה. אין דערציילונג קייטלט זיך מיט דער אנדערער.

די מעשה וואס איך וויל אייך דערציילן, וועט זיין ווי א רעדל אין ראד, א מעשה בתוך מעשה.

(י. ל. פרץ: „פון יוחנן מלמד מעשהלעך“)

מעשה נערות (בראשית רבה טז)

קינדערישע זאכן, יינגלישע שטיק, נישט-ערנסטע אויפפירונג. ער האט געהאט א באדערפעניש זי אנצונעמען ביי דער האנט און גלעטן... אבער דאס וואלט געווען מעשי-נערות. (י. באשעוויס: „די פאמיליע מושקאטי“)

מעשה סדום *

סדומישע מעשים. נידערטרעכטיקע טאט.

פסוקים און טיטשן

די ווארשעווער זולל וסובאס לעבן מיט פרעמדע ווייבער, טוען אַפּ מעשי-סדום.

(י. אַפּאַטאַשו : „אין פּוילישע וועלדער“)

מעשה שהיה (חגיגה כב) *

אַ זאך וואָס איז געשען.

אַ מעשה שהיה, וואָס מיט מיר אַליין האָט געטראָפּן.

(ש"ע : „אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט“)

מעשה שהיה כך היה (כתובות ז)

די זאך האָט אַזוי פּאַסירט.

און אַזוי וואָלט זיך אַפּלויפּן דער פּסח, ווען עס זאָל זיך נישט

טרעפּן אַ מעשה, ומעשה שהיה כך היה.

(ש"ע : „אַ פּריער פּסח“)

מעשה שטן *

אַן אויפטו פּון טייוול, אויף צו להכעיס.

מאַכט זיך אַבער, מעשה שטן, אַזאַ מעשה. (י. ל. פרץ : „מסירת נפש“)

מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה ? ! (מגילה י)

מיינע קינדער טרינקען זיך אין ים, און איר פרייט אייך און זאָגט

שירה ? !

צי איז איצט אַ צייט נהנה צו זיין מזיו השכינה ? מעשי ידי

טובעים בים, ואתם אומרים שירה ?

(ש. אַש : „דער תהלים-ייד“)

מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך (עדותו פרק ה, ו)

דיינע (גוטע) מעשים וועלן דיך דערנענטערן און דיינע (שלעכטע)

מעשים וועלן דיך דערווייטערן.

ביי די נביאים קומט אַרויס די געזעצמעסיקייט פּון דער וועלט

נאָך בולטער, עס קומט אויס טאַקע : מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך.

(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פּון אייביקע פּאַלקע“)

ישראל שטיינבערג

מעשים אשר לא ייעשו (בראשית כ, 9) *

זאכן וואָס ווערן נישט געטאָן.

ער ברעכט דורך מויערן, אייזערנע ווענט, ער טוט מעשים אשר לא ייעשו.

(ש"ע : „דאָס דריידלי“)

מעשים בכל יום (טוכה מד) *

זאכן וואָס געשעען יעדן טאָג.

דאָ האָט מען זיך צו רעכענען נישט מיט מעשים בכל יום, נאָר מיט אַ העכערער מאַכט.

(א. א. ראַבאָק : „די אימפעריע יידיש“)

מעשיות תענועים, „מעשים תענועים“ (לויט ירמיה י, 15) *

פאַרפירערישע מעשים. שאַנדטאַטן.

ער דעקט אויף די מעשים-תענועים פון דעם וואַרשעווער יודנראַט.

(ד"ר ר. מאהלער)

מפה אל פה (עזרא ט, 11)

פון עק צו עק (איבערפולט).

דאָס גרויסע בית-המדרש איז געווען פול מפה אל פה, מען האָט

אַנגעהויבן זאָגן די סליחות. (י. האַפער : „ר' תנחום“)

מפי הגבורה (שבת פח)

פון גאַטס מויל. נישט אַפּצופּרעגן.

נישט אַלץ וואָס ער האָט געזאָגט איז געווען מפי הגבורה.

(ח. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

מפני דרכי שלום (גיטין נט)

פון שלום וועגן.

ער זאל מפני דרכי שלום... מסכים זיין זיי אַ האַנט געבן און

גיין מיט זיי אין איין רעדל.

(דער נסתר : „דערציילונגען און עסייען“)

מפני הרעה נאסף הצדיק (ישעיה נז, ו)

איידער עס קומט דאס שלעכטס גייט פריער דער צדיק אָוועק פון דער וועלט.

געזאגט האָט מען: מפני הרעה נאסף הצדיק — איידער עס האָט געזאָלט חס־ושלום קומען צו עפעס שלעכטס, האָט מען נאָסקען צו־גענומען. (י. ל. פרץ: „ער זײל און זיינע מקורבים“)

מצא אָדער מוצא? (לויט ברכות ח)

צי איז ביי אים ווי דער פסוק מצא פון משלי („ווער ס'האָט געפונען אַ פרוי האָט געפונען גליק“), אָדער ווי דער פסוק מוצא פון קהלת („איך געפין איין, אָן די פרוי איז ערגער פון טויט“)? ער האָט געהערט, אָן מען פלעגט פרעגן אַ יונגן־מאָן: צי אין זיין פאל איז מצא פון משלי, וואָס מיינט, אָן ער האָט געטראָפן מיט זיין ווייב, אָדער מוצא פון קהלת, אָן דאָס ווייב וואָס ער האָט גענומען איז ביטערער פון טויט.

(ש. סאַפיר: „שלמה מיימון“)

מצא אישה — מוצא טוב (משלי יח, 22)

ווער עס האָט געפונען אַ ווייב האָט געפונען גליק.
[מען] האָט פאַרגעלייענט די תנאים... מצא אישה מצא טוב.
(ש. אַפּטער: „אין אַ נייער וועלט“)

מצא מין את מינו (עירובין ט)

געפונען זיין גלייכן.

שיינע חברים האָסטו זיך אויסגעקליבן! מצא מין את מינו!
(מ. באַרישא)

מצווה גוררת מצווה (אבות ד, יב)

איין מצווה ברענגט צו טאָן נאָך אַ מצווה.
מצווה גוררת מצווה... די באַנוצטע מיטלען פירן גויטווענדיק צו רעזולטאַטן, וואָס זענען לאַגיש און מאַראַליש מיט זיי געקייטלט.
(ל. לערער: „מיטלען און צילן“)

מצווה שבאה לידך אל תחמיצנה (מכילתא בוא)
קומט דיר אונטער צו טאָן אַ מצווה, פאַרשפּעטיק זי נישט.
מצווה שבאה לידך אל תחמיצנה — לייג נישט אָפּ די מצווה אויף
מאַרגן, ווייל עס קאָן זיין צו שפּעט.
(ח. גרינבערג)

מצוות אנשים מלומדה (ישעיה כט, 13)
אַן אויסגעלערנטע מצווה. אַ זאָך וואָס מען טוט בלויז פון דגילות
(אַן כוונה).
נישט מצוות אנשים מלומדה, נאָר אויף זיין אייגן לייב אויף ס'ביי
אויסצופרווון, אויפצולעבן יעדע מצווה.
(ש. אַש : „דער תהילים“)

מקבל באהבה זיין *
אַננעמען פאַר ליב.
גייענדיק מיטן עטאַפּ קיין הייסין, האָט שלום-בער מקבל באהבה
געווען אויף זיך אַלצדינג.
(ש"ע : „מיטן עטאַפּ“)

מקום מוכן (מוזמן) לפורענות (סנהדרין קב) *
אַן אָרט וואָס איז אָנגעגרייט צו פורעניות.
דער פּאַוויאַק (אַ תפיסה אין וואַרשע) איז געוואָרן אַ מקום מוכן
לפורעניות. (ד"ר ע. רינגעלבלום)

מקום מנוחה *
אַן אַפּרוואַרט.
זיי בלאַנקען זיך נעבעך אַרום ווי די פאַרוואַלטע, נישט צו
געפינען פאַר זיך אַ מקום-מנוחה.
(ממ"ס)

מקום מקלט *
רעטונגסאָרט, אוילאָרט, אויפהאַלטונג-אָרט (אין אַ סכנה-צייט).

פסוקים און טיטשן

עס איז אויפגעקומען אַ יידישע מדינה... יידן פון דער גאַרער זועלט האָבן אַן אַדרעס, אַ מקום-מיקלט אין מאַמענט פון צרות.
(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

מקום קדוש *

הייליק אַרט (בית-המדרש).
וואָס מער די אַלטע דאָוונער זענען אַוועק, אַלץ מער האָבן די נייע איבערגענומען דעם מקום-קדוש אין זייערע הענט.
(י. י. זינגער : „די משפחה קאַרנאַוואָסקי“)

מקום-תורה

אַן אַרט פון תורה.
ער איז אין אַ מקום-תורה, ער זיצט אין לובלין און לערנט.
(ש. אַש : „דער תהילים-ייד“)

מקור חיים (משלי יד, 27)

לעבנסקוואַל.
וויפל רדיפות און חורבנות מיר זענען נישט אויסגעשטאַנען, דער מקור החיים, די תורה, בלייבט אייביק מיט אונדז.
(ב. האַגער, „די גאַלדענע קייט“, 16)

מקצץ בנטיעות (חגיגה יד)

ער שניידט אונטער די פלאַנצונגען. ער לייקנט אין יידישקייט.
אַן אפיקורס איז בלויז דער, וואָס פירט אַן אַן אַקטיוון קאַמף קעגן יידישן גלויבן, ווען ער איז אַ מקצץ בנטיעות.
(ל. לערער : „יידישקייט“)

מקצר ימים זיין (לויט תהילים קב, 24) *

פאַרקירצן די יאָרן (דאָס לעבן).
ער פאַרהוסט זיך און זאַגט, אַז מיר זענען אים מקצר ימים.
(ש"ע : „ל"ג בעומר“)

מקצת מן המקצת

א קליין ביסעלע, עטוואַס, אַ קאָפּעטשקע.
דאָס מקצת מן המקצת וואָס ער זעט, איז דער שכל נישט משיג.
(י. ל. פרץ)

מקשה לילד (חולין פרק ז)

גייט שווער צו קינד, האָט אַ שווערן געבורט.
דערביי איז יעדע פון זיי געוועזן אַ מקשה לילד, געווען יעדעס
מאָל מער דאָרטן ווי דאָ.
(י. ל. פרץ)

מר בר רב אשי

נאָמען פון איינעם פון די לעצטע אמוראים, מיטרעדאָקטאָר פון
תלמוד בבלי. באַצייכענונג פאַר אַ גרויסן למדן און אַ גאָר חשובן מענטש.
דעבס איז אפשר נישט אַזאַ סאַציאַליסטישער מר-בר-רב-אשי ווי
פלעכאַנאָוו.
(ש. מילער: „דור המדבר“)

מרא דאתרא *

הויפּט-רב פון שטאָט.
גיי אַהיים, צו בערל שניידער, און רוף אים אַהער! זאָג: איך, לוי
יצחק, דער מרא דאתרא רוף!
(י. ל. פרץ: „בערל דער שניידער“)

מראית עין (ביצה ט)

פאַרן אויג. פאַר מענטשן.
ווי דערלאַזט מען אַזוינס משום מראית עין? וואָס פאַר אַ פנים
האָט עס פאַר מענטשן?
(י. ל. פרץ: „ער זיל און זיינע מקורבים“)

מרבח נכסים — מרבח דאגה (אבות ב, ז)
ווער עס מערט נכסים, מערט דאגות.

פסוקים און טיטשן

מרבה נכסים, מרבה דאגה... דער שווער האט צו פיל געשעפטן
און דערפאר רעדט ער וועגן קאפ־דרייעניש.
(י. האָפּער: „ר' תנחום")

„מרבה נכסים, מרבה דאגה", אָבער גאַר קיין נכסים נישט, נאָך
אַ גרעסערע דאגה.
(פאַלקסווערטל)

מרגלית כל מקום שהיא — מרגלית שמה (מגילה טו)
אַ פּערל איז אומעטום פּערל.
אַנגעטאָן איז זי לאַ לפי ערכה: פאַרצירעוועט, פאַרפּרעסט... אָבער
מרגלית כל מקום שהיא מרגלית שמה.
(מ. סמבטיון: „אַ פאַרשפּעטיקטע חרטה")

מרה שהורה •
מעלאַנכאָליע, טרויער־שטימונג, אומעט.
אויף אַלץ ליגט אַ טרויער, אַ מרה־שחורה.
(י. ל. פרץ)

מרכז רוחני
גייסטיקער צענטער.
קולטור־ציוניסטן... האָבן געזוכט זיך און אונדז צו טרייסטן מיט
דער אידעע פון אַ מרכז רוחני: ארץ־ישראל וועט ווערן מיט דער צייט
אַ גייסטיקער צענטער פאַר יידן.
(ת. גרינבערג: „ייד און וועלט")

מרעיש עולם זיין (לויט תּענית כ)
שטורמען וועלטן, אויפרודערן אַ וועלט.
אַבס זיין האָבן מרעיש עולם געווען אַרויסצוראַטעווען דעם אַלטן
טאַטן.
(י. באַשעוויס: „די קליינע שוסטערלעך")

ישראל שטיינבערג

משאומתן (דברים רבה ז) *

פארהאנדלונג; האנדל; קאנטאקט.

חדשים לאנג האט זיך געצויגן דער משאומתן און צו אַ הסכם איז מען נישט געקומען.

(י. קאטיק)

משגיה על הכשרות

אויפזעער אויף כשרות.

איך האלט נישט פון קיין איקאנעס, אבער — איר מעגט דאס אויסזאגן דעם משגיה על הכשרות — איבער מיין בעט הענגט אַ פאַר-טרעט פונעם גלות-ייד.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

משוא פנים (דברי הימים ב יט, 7)

דאס אויסטיילן, פראטעזשירן (איינעם פון די בעלי-דין ביים משפט).

האבן יענע געטענהט: אין רחמים בדין, און נישטאָ קיין משוא-פנים.

(י. בורלא: „ווי איינער פון די קדמונים“, איבערגעזעצט: אלי)

משכמו ומעלה (נכוח מכל העם) (שמואל א ט, 2)

פון אַקסל און אַרויף (איז ער העכער פון אַלע), שטייגט אַלע איבער.

אַ הויכער, הויכער ייד, טאַקע משכמו ומעלה... אן אימה האָט ער אַנגעוואָרפן.

(י. ל. פּרץ: „צווישן צוויי בערג“)

משנה השם זיין *

בייטן דעם נאָמען.

ער האָט אַ מאַל געהייסן הערצאָג און האָט זיך משנה-השם געווען אויף אַנדערע מאָרואַ.

(א. א. ראַבאק: „דער פּאָלקסיגיסט אין יידיש“)

משנה טבע זיין

ענדערן די נאטור. טאן איבערנאטירלעכע זאכן.
ווער ביסטו און וואָס ביסטו, אָז דער רבונג־של־עולם זאל זיך
גראַד מיט דיר אָפגעבן? ער זאל אפשר משנה טבע זיין פון דיינעטוועגן
און אַראַפשיקן אַ חתן פון הימל?
(ש. אָש: „דער תהילים־ייד“)

משנה מקום — משנה מזל (לויט בבא מציעא עה) *
ווער עס בייט דאָס אַרט, בייט דאָס מזל.
צייטל, זאָג איך, מיר קלייבן זיך אַרויס פון דאַנען... משנה מקום,
משנה מזל.

(ש"ע: „טביה דער מלכיקער“)

משנים קדמוניות (מלאכי ג, 4) *

פון פריערדיקע יאָרן. פון אַמאָליקע צייטן.
דאָס איז שוין געווען ביי זיי אַזאַ טראַדיציע משנים קדמוניות.
(י. קאַטיק)

משפט אחד יהיה לכם, כגד כאזרח יהיה (ויקרא כד, 22)
איין געזעץ זאל זיין ביי אייך, דער פרעמדער זאל זיין ווי דער
איינגעבאַרענער.

מען טאָר אים (דעם פרעמדן) גישט דיסקרימינירן אויך ווען
ס'האַנדלט זיך וועגן שטראַפּרעכט און געריכט — משפט אחד יהיה
לכם, כגד כאזרח יהיה.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

מששת ימי בראשית *

פון זינט די וועלט שטייט. פון גאָר אַלטע צייטן.
ס'איז דאָרטן, זאָגט ער, פאַראַן ביימער מששת ימי בראשית, פון
זינט די וועלט שטייט.

(ש"ע: „מנחם מענדל“)

מתוך שלא לשמה בא לשמה (נזיר כג)

פון זייטיקע כוונות וועט ער קומען צו טריישאפט דער זאך גופא.
און טרעפן טרעפט זיך, אז מתוך שלא לשמה בא לשמה... און
ער ווערט טאקע אן אמתער צדיק!
(י. ל. פרץ: „ער ז"ל און זיינע מקורבים“)

מתוקה שנת העובד (קהלת ה, 11)

זיס איז דער שלאף פון אַרבעטער.
נאָך אַזאָ שווערער אַרבעט אין פאַבריק שלאָפט ער טאַקע ווי
אַ געהרגעטער... מתוקה שנת העובד.
(מ. באַרישאַ)

מתי אעשה לביתי? לויט בראשית 2, 30

ווען וועל איך טאָן פאַר מײַן שטוב?
מתי אעשה לביתי? ווען, הייסט עס, וועל איך שוין אָנהייבן
עפעס טאַקע צו טאָן, איך זאָל אויפגעריכט ווערן?
(ממ"ס: „דאָס קליינע מענטשעלע“)

מתי מדבר (תענית 2) *

מדבר־געשטאַרבענע, „אַפגעשטאַרבענע“ מענטשן.
אויך די מתי־מדבר אין פלוינע וואָסן אויף.
(מ. בורשטין)

מתמול שלשום (דברים יט, 6)

פון נעכטן און אייערנעכטן. פון פריער.
איך האָב מיך געפילט מעשה שרייבער מתמול שלשום.
(מ. ראָזיטש: „דאָס מעשה־בוך פון מיין לעבן“)

מתמר ועולה (בראשית רבה מה) *

הייבט זיך אויף הויך (ווי אַ פאַלמע).
אַלץ געשווינדער קומט די תפילה אַרויף, אַלץ מער איז זי מתמר
ועולה.
(י. ל. פרץ: „דער הינטישער סדר“)

פסוקים און טייטשן

מתן בפתר שמלי כא, 14 *

דאָס געבן אין דער שטיל (אַז קיינער זאָל נישט וויסן).
צדקה הייסט ביי אים נאָר מתן בסתר... פלעגט פאַר יעדן יום-
טוב אָפשיקן נדבות מיט דער פּאַסט.
(י. ל. פרץ : „חאָס אַ מאָל חייניקער“)

מתן תורה (ברכות נח) *

דאָס געבן יידן די תורה אויפן באַרג סיני.
און אַזוי צוזאַמען ווי מיר זענען אַלע באַזאַמען געשטאַנען ביי
מתן-תורה, אַזוי וואָר זענען מיר אַלע געשטאַרבן אין לובלין.
(יעקב גלאַטשטיין)

מתנבא ואינו יודע מה מתנבא (לויט רש"י : בראשית מה, 18)

ער זאָגט נביאות און ווייס אַליין נישט דערפון.
דאָנטע איז אין סאַציאַל-פּאָליטישן זין געווען אַ מתנבא ואינו
יודע מה מתנבא.
(י. גאַלדקאַרן : „פון וועלטקראַל“)

מתנת אלוהים (לויט קוהלת ג, 13) *

אַ מתנה פון גאָט.
דאָס איז אַ מתנת אלהים, מיט וועלכער עס זענען באַשאַנקען נאָר
אויסדערוויילטע.
(ש. ל. ציטראַן)

מתנת בשריזום (ירושלמי, ברכות ד) *

דער גאָב פון אַ מענטש. אַ נדבה.
שמואל וועט חלילה אויסשטעלן אַ האַנט נאָך אַ מתנת בשר-זום.
(י. ל. פרץ : „דער בעל-שם פירט אויס אַ שידוך“)

מתנת ייד *

האַנטגאַב (כאַבאַר, שוחד-געלט) ; אַ קלאַפּ.
ער האָט דאָס גרינג איינגעאַרדנט, מסתמא פאַר אַ מתנת-ייד.
(ח. זשיטלאַווסקי)

פארמאכט ער א האנט, סטארטשען ארויס אזעלכע שארפע,
הארטע שלאָסביינער... פון אים כאפן א מתנת-ייד!
(ש. מילער : „דור המדבר“)

1

נאד דמעות (תהלים נז, 9)
א לאַגל מיט טרערן (פון יידישע צרות).
איז דען גאָך אַלץ נישט פול דער נאד דמעות?
(ה. צייטלין : „חסידות“)

נאה דורש ונאה מקיים (יבמות טג)
ער רעדט שיין און טוט שיין. איז מקיים וואָס ער זאָגט.
[זשיטלאָוסקי] איז נישט בלויז אַ נאה דורש, אַ שיין־רעדנער און
שיין־שרייבער, נאָר אויך אַ נאה מקיים, ער וויל זיינע אידייען רעאַליזירן,
פאַרוואַנדלען אין מעשים.
(ג. מייזל : „ד״ר ת. זשיטלאָוסקי“)

נבהל ונשתומם ווערן *
דערשטוינט ווערן.
עס טרייבט דעם שררהס לייב־קאָזאַקל ווי אַ רוח. דער עולם
ווערט נבהל ונשתומם.
(י. ל. פרץ : „דער עונשי“)

נביא לגוים (ירמיה א, 5)
אַ נביא פאַר פעלקער.
ירמיהו באַטראַכט זיך פונעם אַנפאַנג אָן פאַר אַ נביא לגוים.
(ת. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

נגע צרעת (ויקרא יג, 2) *
קרעצקרענק.

פסוקים און טייטשן

דאָס דייטשע פּאַלק איז אָנגעשטעקט מיט דער נגע-צרעת, מיט
דער קראַנקייט פון בעסטיאַלישער מאַרדלוסט.

(ש. אַש)

נהנה מיגייע כפיו (ברכות ח) *

ער לעבט פון זיין אַרבעט. לעבט פון זיינע צען פינגער.
בשכנות וווינט אַ בעל-מלאכה אַ נהנה מיגייע כפיו, אַן ערלעכער
מאַן.

(י. ל. פרץ: „מסירת־נפש“)

נהר די נור (לויט דניאל ז, 10)

פייערדיקער טייך, באַצייכענונג פאַר דעם מילכפאַס אויפן הימל.
און דער ניגון הייבט זיך אַן פּלוצעם צו גיסן ווי אַ „נהר־די־נור“,
אַ פייער־פלאַמענדיקער טייך, און די פּאַליעס שלאָגן אַלץ ברייטער
און העכער, אַלץ פייערדיקער און פלאַמענדיקער.

(י. ל. פרץ: „אַ גילגול פון אַ ניגון“)

נהרא נהרא ופשטיה (נהר נהר וזרמו) (חזו"ן יח) *

יעדער טייך און זיין שטראָם, יעדעס אַרט און זיינע מנהגים.
יעדע אומה מיט אירע מנהגים, יעדעס פּאַלק מיט זיין שטייגער־
לעבן... נהרא נהרא ופשטיה.

(ח. גרינבערג)

נוח לבריות

צוגעלאָזן צו מענטשן. גוט צו יענעם.
און ר' תנחומען, וועלכער איז געווען אַ נוח לבריות, אַ צוגע־
לאַזענער און אַ ווילער, אים האַסטו נישט גערן געהאַט?
(י. האַפער: „ר' תנחום“)

נוח לו לאדם שלא נברא... (עירובין יג)

בעסער וואָלט געווען פאַרן מענטש, ווען ער ווערט נישט געבוירן.

און בנימ זכרים, פון וועלכע מען האט קיין נחת נישט, איז טאקע טוב להם שלא נבראו, זאלן זיי בעסער אויף דער וועלט נישט קומען.
(י. ל. פרץ: „אַראַפּגעלאָזטע אויגן“)

נוח לבעים (אבות ה, יא)

גרינג אין כעס צו ווערן, אַ היציקער.
פון זיין טבע אויס איז ער (ר' זלמן) געווען אַ היציקער, אַ נוח
לכעוס, גיך אַריינגעפאלן אין כעס.
(י. האַפּער: „ר' תנחום“)

נופך משלו (לויט קידושין מח)

זיין אייגענער צוגאָב, זיין באַפּוצונג (צו דעם וואָס ער האָט
געהערט אָדער געזען).
ער האָט אָבער צוגעגעבן מער ווי אַ נופך משלו — אַן אייגנ־
אַרטיקע ראַמאַנטישע ריכטונג.
(ג. שמן: „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

נופת תיטופנה שפתותיך (שיר השירים ד, 11)

האַניק טריפן דיינע ליפּן. דו רעדסט שיין און אַנגענעם.
עס קומען מיר אויפן זינען די ווערטער פון שיר השירים: נופת
תיטופנה שפתותיך, כלה! צוקער טוען טריפן דיינע ליפּן, כלה!
(ש"ע: „שיר השירים“)

נוקב ויורד עד תהום (סנהדרין צז)

דרינגט אַריין טיף ביזן אַפּגרונט (ביזן שורש פון דער זאַך).
שטיל איז די תורה און דאָך איז זי נוקב ויורד עד תהום.
(ה. צייטלין: „חסידות“)

נוקם ונוטר כנחש (יומא כג) *

ער איז זיך נוקם ווי אַ שלאַנג.
דער בריסקער רב איז געווען אַ מתנגד און בטבע אַ נוקם ונוטר
כנחש, האָט עמעץ אַנגערירט אַ זוהר, אַ פרדס, פלעגט ער שעלטן, אין
חרם אַריינלייגן.
(י. ל. פרץ: „צווישן צוויי בערג“)

נושא הן זיין (מגילת אסתר ב, 15) *

קריגן חן, געפעלן ווערן.

אנדערש האָבן זיך פאַרהאַלטן צו אים [צו שמ"רן] די לעזער און לעזערינס פון פּאַלק, ביי זיי האָט ער שטאַרק נושא-חן געווען.
(ש. ניגער: „דערציילער און ראַמאַניסטן“)

נושא-כלים (שמואל א יד, 13) *

וואָפּנטרעגער. אַדיטאַנט, באַגלייטער.

ר' עקיבא פאַרנעמט זיין פּיעדעסטאַל אין דער יידישער געשיכטע נישט דערפאַר, וואָס ער איז געווען אַ מין גייסטיקער נושא-כלים ביי ברויכובאַן, נאָר ווייל ער איז געווען דער וואַגנדיקער דענקער.
(ת. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

נושא פנים זיין (לויט דברים י, 17)

פּראָטעזשירן עמעצן.

ער האָט קיינעם נישט נושא-פנים געווען, אפילו נישט דעם גרעסטן גביר און תקיף.
(י. האַפּער: „ר' תנחום“)

נידדערדישים (בראשית כה, 34)

אַ טאַפּ לינדזן. אַ מינדערווערטיקע זאַך.

און די געפירטע? ... אַ הון אין יעדן טאַפּ, נידדערדישים.

(ש. מילער: „דור המדבר“)

נחבא אל הכלים (שמואל א י, 22) *

באַהאַלט זיך אין אַ ווינקל ביי די כלים. אַן עניו.

ער איז קיין מאָל נישט געווען פון די מפורסמים, ער איז אַלע מאָל געווען אַ נחבא אל הכלים.

(ה. צייטן: „חסידות“)

נחות דרגה, נחות דרגא (יבמות טג)

מענטש פון נידעריקסטן שטאַפל, פּראָסטער מענטש.

מיט מ... האָבן זיך נאָך די מיוחסים פון דער אַלטער גאַלדענער
פּאָן צוגעשעמט ווי מיט עפעס אַ נחית־דרגא אין דער משפּחה.
(נ. מיזל)

נחזור לעניננו *

לאַמיר זיך אומקערן צו אונדזער ענין.
טויזנט מאָל — זאָגט דער אורח — האָבן מיר שוין געזאָגט נחזור
לעניננו און זיך אַלץ נישט אומגעקערט.
(מ. גראַס־צימערמאַן : „אינטימער ווידעראַנאַנדי“)

נטורי קרתא (ירושלמי, חגיגה עו)

שטאַטהיטער. נאַמען פון דער עקסטרעמער אַרטאָדאָקסישער גרופּע
אין ירושלים.
צי ווערט דען נישט איצט, פאַר אונדזערע אויגן, די מדינת
ישׂראל פאַרשריגן דורך די פּאַנאַטישע נטורי־קרתא ווי אַ פּאַלשע משיח־
באַוועגונג? (ש. ראָענבערג : „שבתי צבי“)

ניבול־פה (ויקרא רבה כד) *

מיאוסע רייד, גראַבע ווערטער.
זיי האָבן אויך אַריינגעפירט ווילגאַרע ניבול־פה און גאַסנשפּראַך.
(י. י. זינגער : „די משפּחה קאַראַנאָסקיי“)

ניכרים דברי אמת (סוטה ט) *

אמתע רייד דערקענט מען.
נכרים דברי אמת, ס'איז געווען גלייך צו דערקענען, אַז שולמאַן
דערציילט נישט קיין מעשיות, נאָר ווירקלעכע פּאַקטן.
(ר. בריינין : „פון מיין לעבנסבוך“)

ניתי ספר ונחזה

לאַמיר נעמען דאָס בוך און אַריינקוקן.
פאַרשטייט זיך, אַז ס'איז לייכט נאַכצוזוכן — ניתי ספר ונחזה.
(י. גלאַטשטיין : „אין חוך גענומען“)

פסוקים און טיטשן

נכנס יין, יצא סוד (סנהדרין לח)

וויין אריין — סוד ארויס.

נכנס יין יצאה שטות... האָט גענומען אַן איבעריקן טראָפּן, רעדט ער פון וועג.

(י. ל. פרץ)

נכסי צאן ברזל (בבא מציעא ה)

נכסים — אייזערנע שאַף. אייזערנער קאַפיטאַל. אייביקע גרויסע ווערטן.

די שירים פון ר' יהודה הלוי זענען געוואָרן נכסי צאן ברזל פון דער העברעישער פּאַעזיע.

(ש. דובנאָו)

נס בתוך נס (שבת צז) *

אַ נס אין אַ נס, אַ טאַפּלטער נס, אַ גרויסער נס.

און אַ נס איז געשען, אַ נס בתוך נס!

(ש"ע: „שמואל שמעלקיס“)

נס לגויים (ישעיה יא, 12)

אַ פּאָן פאַר פעלקער. אַ מוסטער פאַר דער וועלט.

וואָס איז שייך פּראָנציוון, האָט זיי די גרויסע רעוואַלוציע געגעבן דאָס געפיל פון אַ היסטאָרישער שליחות — צו זיין אַ נס לגויים און פירן די איבעריקע וועלט אויפן וועג צו פּאַליטישער פּרייהייט און דעמאָקראַטיע.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

נס מן השמים

אַז איך בין נישט געבליבן אויפן אָרט, איז טאַקע אַ נס מן השמים.

(י. ל. פרץ: „צווייטן צוויי בערג“)

נשים ונפלאות (מעריב־תפילה) *

וונדער איבער וונדער.

מען דערציילט פון אים ניסים ונפלאות און מען קאן זיך גאָרנישט
אַנדערציילן.

(ח. הוז : „א פייער ברענט“)

בעזונד (בראשית ז, 12) *

וואָגלען פון אָרט צו אָרט.

נע ונד זאל זי זיין... זאל זי אַרומפליען אין דער מיט צווישן הימל
און ערד.

(י. ל. פרץ : „דריי מתנות“)

נעים זמירות ישראל (שמואל ב כג, 1)

זיסער יידישער זינגער, ליבער יידישער דיכטער. (דוד המלך).
זיין זינגען האָט אין זיך פון דעם סאָרט נעים זמירות ישראל,
וואָס בלייבט אייביק.

(ג. שמן : „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

נער הייתי וגם זקנתי (תהילים לז, 25)

איך בין געווען יונג און זיך געעלטערט.

נער הייתי וגם זקנתי און אַצינד זעט מיר דאָס אַלץ אויס אַזוי
פראַסט, אַזוי נאַטירלעך.

(י. ל. פרץ : „ל"ג בעומר“)

נעשה ונשמע! (שמות כד, 7)

מיר וועלן טאָן און הערן. פריער מקיים זיין און דערנאָך פאַרשטיין
דעם ענין.

יאַ פאַרשטאַנען, נישט פאַרשטאַנען. קודם-כל האָט מען מסכים
געווען... נעשה ונשמע!

(מ. ראָויטש : „דאָס מעשה-בוך פון מיין לעבן“)

נפקא מינה (בבא קמא כז) *

אונטערשייד. חילוק.

עץ זאָגט : קליין, גרויס. וואָס איז די נפקא מינה? אַ מענטש
מעסט מען נישט מיט קיין מאָס.

(י. באַשעוויס : „קליין און גרויס“)

פסוקים און סטשן

נפש אחת (סנהדרין 12) *

איין מענטש, איין נשמה.

איך מיט בענין זענען מיר גיך געוואָרן גוטע ברידער, אָבער
וואָס גוטע ברידער הייסט — נפש אחת.

(ש"ע : „דאָס דריידל“)

נפשו קשורה בנפשו (בראשית מד, 30)

איינער איז צוגעבונדן צום אַנדערן.

מען האָט געוויסט אַז נפשו קשורה בנפשה און אַזוי פאַרקערט,
און זיי זענען איינס מיט אַנאַנדער אַזוי פאַרבונדן און פאַרקניפט.
(י. ל. פרץ : „דער בעלשם פירט אויס אַ שידוך“)

נצח ישראל לא ישקר (שמואל'א טו, 29) *

דער אייביקער גאָט פון ישראל וועט נישט פאַרליקענען זיין
צוואַג. דער קיום פון פאָלק ישראל איז געזיכערט.
נצח ישראל לא ישקר! — דאָס יידישע פאָלק וועט נישט אויפֿ־
הערן צו לעבן.

(נ. מייזל)

נצחו אראלים את המצוקים (כתובות קד)

די מלאכים האָבן באַניגט די צדיקים (און דער צדיק איז נפטר
געוואָרן). אַן אויסדרוק פון צער איבערן טויט פון אַ גרויסן צדיק.
מיט צוויי טעג שפעטער האָט דער הייליקער צדיק אויסגעהויכט
אין געזאַנג זיין הייליקע נשמה... נצחו אראלים את המצוקים!
(נ. שמן : „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

נקי כפיים (תהילים כד, 4) *

אַ מענטש מיט ריינע הענט, אַן ערלעכער (וואָס נעמט נישט קיין
שוחד).

ער וועט זיין אַ נקי־כפיימניק, וואָס נעמט נישט, און אַ גוי וואָס
נעמט נישט איז אַן אומגליק.

(ש"ע : „לשנה טובה“)

נר תמיד (שמות כו, 20) *

אייביק ליכט, הייליק פייער. דאָס אָנגעצונדענע ליכטל פאַרן אַרונ-
קודש.

ברענט זיך אַ לעמפעלע, אַ נר-תמידל, שטענדיק ברענט עס.
(ש. אַש)

נשים דברניות הן (ברכות מח)

וויבער האָבן ליב אַ סך צו רעדן.

מילא, די וויבער האָבן זיך צערעדט, איז דאָך נשים דברניות הן,
אַבער יצחק, וואָס האָט ער צעלאָזט זיין צינגל?
(ל. שאַפירא)

נשים דמעטן מצויה (לויט ירושלמי, עבודה זרה פרק ב)

ביי וויבער זענען טרערן אַ געוויינלעכע זאָך.

נעם זיך נישט איבער מיט איר וויינען. ווייסט דאָך, אַז נשים
דמעטן מצויה.
(מ. באַרישאַ)

נשים דעתן קלה עליהן (שבת לג)

וויבער זענען לייכטזיניק.

דו ווייסט דאָך, אַז נשים דעתן קלה עליהן... זיי קאָנען לייכט
זאָגן „יאַ“ און זיי קאָנען לייכט זאָגן „ניין“.
(י. האַפער : „ר' תנחום“)

נשים עם בפני עצמן הן (שבת סד)

פרויען זענען אַ פאָלק פאַר זיך אַליין (מיט אייגענעם אַרט לעבן).
זי שוועבט לייכט אָפּ פון אים אַ שלאַנקע, אַ שטאַלצע, אַ ווייטע,
אַ נישט-צוטריטלעכע... נשים עם בפני עצמן הן!
(מ. סמבטיון : „אַ פאַרשפּעטיקטע חרטה“)

נתבעין לעגל ונותנין, נתבעין למשכון ונותנין (ירושלמי, שקלים א)

מאַנט מען פאַרן עגל — גיבן זיי, מאַנט מען פאַרן מישכן — גיבן
זיי ווידער.

פסוקים און טײטשן

איך ווייס, אָו יידן, רחמנים בני רחמנים, גיבן. די גמרא זאָגט :
ישראל נתבעין לעגל ונותנין, נתבעין למשכן ונותנין... פון געבן איז נאָך
קיינער בדלות נישט געבליבן.
(ש. מילער : „שטויב“)

נתפרדה החבילה

דאָס בינטל האָט זיך פונאַנדערגעטיילט. די פריינט האָבן זיך
צעשיידט.
און אָט אַזוי איז נתפרדה החבילה געוואָרן... צעשטערט געוואָרן
די זעלטענע גוטפריינטשאַפט, אויס אידיליע.
(ש״ע : „פונעם יאָריד“)

נתתי לפניך את החיים ואת המוות (לויט דברים 2, 15)

איך האָב דיר געגעבן (צום אויסקלייבן) דאָס לעבן און דעם טויט.
נתתי לכם את החיים ואת המוות — קלייבט זיך אויס, יידעלעך,
וואָס איר ווילט : צי אַ צוגעשניטן לעבן אויף די קני, אָדער אַ צוגע-
מאַטערט אָבער אייגן לעבן אויף די פיס.
(א. א. ראַבאָק : „דער פאַלקסגייסט אין יידיש“)

ס

סגי נהור (בראשית רבה ד) *

אַ סך ליכט. באַצייכענונג פאַר אַ בלינדן. זע : בלשון סגי נהור.
דער ינוקא איז געזעסן אויבן אָן און פאַרשטעלט די אויגן. אין
דער נאָכט פון דער חתונה איז ער געוואָרן אַ סגי-נהור.
(י. באַשעוויס : „דריי מעשיות“)

סדנא דארעא חד הוא (סדן הארץ אחד הוא) (קידושין כז) *

דער יסוד פון דער ערד איז אומעטום דער אייגענער (אומעטום
די אייגענע וועלט).
דאָכט זיך : סדנא דארעא חד הוא — אומעטום די אייגענע וועלט.
(י. ל. פרץ)

סדר עולם, סדר העולם *

דער שטייגער פון דער וועלט.

דער מלך האָט, ווי דער סדר עולם איז, אמונה צו זיינע שריי-

מלכות. (י. ל. פרץ: „שטומע גשמות“)

סודות התורה *

טיפע (פאַרבאָרגענע) געדאַנקען פון דער תורה.

מיט די אייגענע אותיות שרייבט מען סודות התורה און, להבדיל,

דאָס גרעסטע אַפיקורסות.

(י. ל. פרץ: „אַ גילגול פון אַ גיגון“)

סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה (בראשית כח, 12)

אַ לייטער שטייט אויף דער ערד און זיין שפיץ דערגרייכט בין

הימל (יעקבס חלום).

אין גלות האָבן זיי (די יידן) מיט זיך מיטגענומען עפעס, וואָס

ווען איך וואָלט געווען אַ דיכטער, וואָלט איך עס געזוכט צוצוגלייכן צו

יעקב אבינוס אויסגעחלומטן לייטער... סולם מוצב ארצה וראשו מגיע

השמימה. (ת. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

סוף גנב לתליה (פּאַלקסווערט 2)

דער סוף פון אַ גנב איז אויף דער תליה.

ווי זאָגט דער פסוק: סוף גנב לתליה... מען פאלט אַ מאָל

אַרונטער.

(ש. מילער: „דור המדבר“)

סוף מעשה במחשבה תחילה (ש. אלקבץ: „לכה דודי“)

דער סוף פון דער זאָך איז שוין פריער געווען אין דער מחשבה

(נישט צופעליק איז עס געטאָן געוואָרן).

פון יעדן פאַקט איז פאַראַן עפעס אַפצולערנען, און סוף מעשה

במחשבה תחילה.

(א. א. ראָבאַק: „די אימפעריע יידיש“)

סוף־פסוק, סוף דבר (לויט קוהלת יב, 13)

אָפּשלוס פון ענין.

דאָס איז דער לויטערער סוף־פסוק פון אַ גרויס שאַפּעריש ווערק.
(מ. גראַס־צימערמאַן: „אינטימער ווידעראַנאַנד“)

סוף דבר: ...אין אונדזער פרייהייטלעך־דעמאָקראַטישער עפנט־
לעכקייט קאָן קיין ריכטונג נישט מאַיאָריזירן און פאַרגוואַלדיקן אַנדערע.
אַנדערע.

(ח. זשיטלאָוסקי)

סופר סת"ם (סופר ספרים, תפילין, מזוזות)

רעליגיעזער שרייבער פון סדר־תורהס, תפילין און מזוזות.
איך פלעג זיך צוקוקן ווי דער סופר סת"ם שרייבט אַ ספר־תורה.
(ר. בריינין: „פון מיין לעבנסבוך“)

סמרא (סימרא) אחרא (פון דער תפילה „כגומא“)*

די אַנדערע זייט. געמיינט: אומריינער כוח, שטן.
דער טיפער רעליגיעזער מענטש האָט אין דעם שטענדיק געזען
די שלאַנג פון אומגלויבן, די סימרא־אחרא, וואָס וויל אַראָפּפירן דעם
מענטש פון דרך הישר.

(ח. גרינבערג: „ייד און חעלט“)

סיג לחכמה שתיקה (אבות ג, יג)

שווייגן איז אַ צוים (אַ שוין) פאַר חכמה.
סייג לחכמה שתיקה, אָבער שתיקה אַליין איז קיין חכמה נישט.
(פאַלקסווערטל)

סימן מובהק (בבא מציעא כז)*

קלאָרער סימן, בולטער צייכן.
אַנדערע [דערציילונגען] לאָזן זיך זייער גוט רעציטירן. דער סאַמע
בעסטער סימן מובהק פון פערפעקטע דערציילונגען.
(מ. דאָוויטש: „אליעזר בלום — אַן אַריגינעלער דערציילער“)

סייעתא (סייעתא) דשמיא (לויט בבא בתרא נה)

הילף פון הימל.

אויף צו פארענדיקן דארף מען האבן א ביסל ווייניקער קאפ־
דרייענישן און א קאפיטשקע סייעתא דשמיא.
(ח. גרינבערג: „ייד און העלטי“)

סיפור המעשה *

א דערציילונג, א געשיכטע.

עס נעמט זיך שפינען א סיפור־מעשה און עס צייכענען זיך אן
די קאנטורן פון א לעבעדיקער געשטאלט.
(ש. ביקל: „שרייבער פון מיין דור“)

סלע המחלוקת (לויט שמואל"א כג, 28)

א זאך וואָס רופט אַרויס קריגערייען.

אין קריסטנטום קומען נאָך צו ספעציעלע טעאָלאָגישע פּראָב־
לעמען, וואָס זענען תמיד געווען דער סלע־מחלוקת צווישן קריסטלעכע
דענקער און סעקטעס.

(ל. לערער: „ידישקייט“)

סלתה ושמנה (לויט ויקרא כ, 2)

זעמלמעל און בוימל. דאָס בעסטע און שענסטע.

אויף דער חתונה זענען געווען די פיינסטע בעלי־בתים, די סלתה
זשמנה פון שטעטל.

(מ. באַרישאַ)

סם חיים (יומא עב)

לעבנס־עלעקסיר.

די תפוצות נייטיקן זיך, ווי אין אַ סם־חיים, אין דער מדינה.

(י. זורבבל: „ישראל און גלות“)

סם מוות (חולין פרק ג) *

טויט־סם. ביטערניש.

פסוקים און טיטשן

די דאזיקע ווערטער... ווערן געזאגט מיט אַזאַ ניגון און מיט אַזוי פיל סם-המוות, אַז זר-ברוך קרענקט אויס דאָס גאַנצע עסן.
(ש"ע: „שמחת-תורה“)

סמיכות-הפרשה, סמיכות-הפרשיות (ברכות י) *
פרשיות-נאָענטקייט (אין דער תורה), פרשיות-צוזאַמענהאַנג. שייכות (צוזאַמענהאַנג) צווישן פאַרשיידענע ענינים.
וואָס פאַר אַ סמיכות הפרשה? איך טענה, אַז וועלדער זענען באַשאַפן געוואָרן מען זאָל זיי האָבן.
(י. אַפּאַטאַשו: „אין פּוילישע וועלדער“)

סעודת הבראה (לויט מועד קטן פרק ג) *
טרויער-סעודה פאַרן אבל נאָך דער קבורה.
עס וועלן דעריבער אייביק זיין חתונות און גטן, בריתן און לוויית, סעודות-מצווה און סעודות-הבראה.
(י. ל. פרץ)

סעודת-מצווה *
מצווה-מאַלצייט (אויף אַ ברית, חתונה אדג"ל).
פאַרגעסט מען אַלץ, אַ שמחה, אַ גדולה! אַ סעודת-מצווה.
(י. ל. פרץ: „דער בעל-שם פירט אויס אַ שידוך“)

ספר הזכרונות (מגילת אסתר ו, 1)
געדענקבוך, טאַגבוך, כראַניק.
פאַרשרייבט אין ספר-הזכרונות וואָס עס איז געשען, כדי עס אויפצוהיטן פאַר די קומענדיקע דורות.
(ש. ניגער: „דערציילערס און ראַמאַניסטן“)

ספר החתום (ירמיה לב, 14) *
אַ פאַרחתמעטער ספר. אַ נישט-באַקאַנטע זאַך, אַן אומפאַרשטענד-לעכער ענין.

לאנגע יארן איז זיין (באַראַכאָוס) גייסטיקער בייטראַג... געבליבן פאַר זיי אַ ספר חתום.

(ז. שזר: „ליכטיקע פּערזענלעכקייטן“)

ספר הספרים

דאָס בוך פון ביכער. דער חשובסטער ספר. באַצייכענונג פאַרן תנ"ך. שוין דאָס ערשטע בוך איז אַרויסגעקומען אַ בוך פון ביכער, אַ ספר הספרים. (י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

ספרא רבא

אַ גרויסער שרייבער, אַ קאַליגראַף. זע: כתבא רבא. אַ ספרא רבא איז ער געווען, נאָר די אַדרעסן פלעגט ער שרייבן מיט דער לינקער האַנט, מען זאָל זיין כתב־יד נישט דערקענען. (י. ל. פרץ: „חאָס אַ מאַל ווייניקער“)

ספרים היצונים *

אַפּאַקריפּן, ספרים וואָס זענען נישט אַריינגענומען געוואָרן אין תנ"ך. נישט־רעליגיעזע ביכער, פון וועלטלעכער ליטעראַטור. די ספרים היצונים האָבן איך נישט געזען, האָבן אפילו נישט געהערט און נישט געוואוסט, אַז ס'איז פאַראַן אַ ליטעראַטור. (ממ"ס, לויט „דאָס מענדעלע־בוך“)

סתימת הגולל (סנהדרין מז) *

דאָס צודעקן דעם קבר (דאָס פאַרשיטן דעם קבר). נאָך סתימת־הגולל, דער יתום זאָגט קדיש...

(י. ל. פרץ: „דריי מתנות“)

סתרי תורה (ירושלמי, כתובות פרק כט) *

תורה־סודות. טיפע זאָכן אין דער תורה.

פאַר זיי אַליין איז דאָס אַלץ געווען נישט קיין קונסט, נישט קיין

ליטעראַטור, נאָר תורה אַדער סתרי־תורה.

(ש. ניגער: „דערציילערס און ראַמאַניסטן“)

ע

עבד כי ימלוך (משלי ל, 22)

אז אַ „קנעכט“ ווערט אַ מלך. אז אַ גייסטלאַזער ווערט אַן אַנפירער.

אין יידנהאַס... האָט ער געזען פאַר דייטשלאַנד... די גרעסטע קולטור־סכנה, די סכנה פון עבד כי ימלוך.

(ת. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

עבד כנעני (לויט בראשית ט, 25) *

אייביקער (כנענישער) קנעכט. פאַרקויפטער מענטש.
איך בין קיין מאָל נישט קיין עבד כנעני צו דעם וואָס איך האָב געזאָגט, געשריבן און אפילו געדרוקט.

(י. ל. פרץ)

עבד לווה לאיש מלווה (משלי כב, 7)

דער לווה איז אַ שקלאַף ביים מלווה.
עבד לווה לאיש מלווה, האָט שלמה המלך געזאָגט, ווער עס לייט [יענעם] — קויפט זיך אַ קנעכט.

(י. ל. פרץ: „דריי קיכלער“)

עבד מלך כמלך (שבועות מז)

דעם מלכס קנעכט איז אַזוי ווי דער מלך.
עבד מלך כמלך — ווי די שררות, אַזוי איז דער משרת.

(פאַלקסווערטל)

עבדא בהפקרא נחא ליה (גיטין יג)

אַ קנעכט האָט ליב הפקרות.
נישטאַ וואָס צו רעדן... עבדא בהפקרא נחא ליה... ער איז תמיד געווען אַ הפקר־מענטש.

(מ. באַריישאַ)

עבודת בתוך חרות (אחד העם)

קנעכטשאפט און פרייהייט, פרייע קנעכטשאפט, קנעכטשאפט פון אייגענעם ווילן.

אָוודאי איז אַחַד־העם געווען גערעכט, ווען ער האָט עס אָנגערופן מיט דעם ריכטיקן נאָמען עבודת בתוך חרות (פרייע קנעכטשאפט) — יידן נוצן אויס די פרייהייט צו זיין קנעכט.

(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

עבודה זרה (סנהדרין ט) *

געצנדינעריי. מיאוסע זאך.

אַלע עבודת־זרות האָט ער געדינט און אַלץ געטאָן, כדי צו דערגיין צו דעם שיינעם פאַלאַסעט מיט די טייערסטע מעבל.

(א. ליס : „ראָנע פאַלאַטניקס דערציילונגען“)

עבודת־אדמה

ערדאַרבעט, לאַנדווירטשאַפט.

דער רבי האָט בכיוון פאַרבונדן עבודת־אדמה מיט זיין יידישקייט, מיט זיין חסידות.

(ש. ביקל : „דריי ברידער זענען מיר געווען“)

עבודת פרך (שמות א, 14) *

שווערע אַרבעט, קאַטאַרגע־אַרבעט.

וואָס קלערט איר, די אַרעמע יתומה האָט געאַרבעט דערביי עבודת־פרך.

(י. ל. פּרץ : „די תּאווה צו קליידער“)

עבירה גוררת עבירה (אבות ד, ב)

איין עבירה ברענגט נאָך אַן עבירה.

זעסט, גאָוריליע, עבירה גוררת עבירה — אַז מען טרינקט, אַרבעט מען נישט, אַז מען אַרבעט נישט, ווערט מען אַ בעלן אויף יענעמס.

(ממ"ס : „צוריק אַהיים“)

פסוקים און טיטשן

עבירות שבין אדם למקום (יומא פה)

חטאים קעגן גאט.

— אמת, רבי, יום-כיפור איז נאָר מכפר אויף עבירות שבין אדם למקום?

(י. ל. פרץ: „בערל דער שניידער“)

עבירות שבין אדם לחברו (יומא פה)

חטאים קעגן מענטשן.

ער קומט נישט צווישן מענטשן און ווערט אנטרוגען פון די אלע עבירות שבין אדם לחברו.

(ש. י. עגנון: „די מעשה מיטן סופר“)

עבר זמנו — בטל קרבנו (ברכות כו)

אַריבער די צייט — בטל דער קרבן (אַלץ אין דער צייט).

צי דער דאָזיקער משלוח-מנות האָט נאָך [צו בדיקת חמץ] אַ פורימ-דיקן טעם? אוודאי נישט... עבר זמנו בטל קרבנו.

(מ. אפרתי: „זאָס געיעג נאָך דעם נעכטיקן טאָג“)

עד אפס מקום (ישעיה ה. 8)

נישטאָ קיין פרייער אָרט. איבערפולט.

אַלע אכסניות זענען געווען איבערפולט עד אפס מקום.

(י. האַפער: „ר' זלמן“)

עד-דלאידע (מגילה ז)

ביז ער וועט נישט וויסן. פורים-קאַרנאַוואַל אין ישראל.

היות ס'איז געווען פורים און דער עולם איז געווען אין אַ מצב

עד-דלאידע, האָט מען אַיטשעלען מוחל געווען זיינע שקאַצישע שטיק.

(י. האַפער: „ר' זלמן“)

עד היום הזה (דברים לד, 6)

ביז היינטיקן טאָג.

ער האט דאס אויסגעטראכט און ער עקספלאצטירט עס עד היום
הזה, ביז היינטיקן טאג.

(ש"ע : „זומערדיקע ראמאנען“)

עד חצי המלכות (מגילת אסתר ה' 3) *

ביז א האלבער מלוכה. אלץ וואָס דו פאַרלאַנגסט.
— און ווילסטו עפעס טאָן פון מיינעטוועגן? — עד חצי המלכות!
(י. ל. פרץ : „דער בעל־שם פירט אויס אַ שידוך“)

עד חרמה (במדבר יד, 45) *

ביז צו דער פולשטענדיקער פאַרניכטונג.
מיר וועלן שלאָגן די פלישתים עד חרמה, מאַכן פון זיי אַ תל!
(ש"ע : „ליג בעומר“)

עד יעבור זעם (ישעיה כו, 20) *

ביז עס וועט פאַרבייגיין דער צאָרן. ביז עס וועט אַדורך די סכנה.
באַפאַלט מיך אַן אומרויקייט און איך וואָלט געוואָלט ערגעץ
אָועקפאַרן... עד יעבור זעם.
(י. גלאַטשטיין : „אין תוך גענומען“)

עד כאן אומרים בשבת הגדול (סידור) *

ביז דאַנען זאָגט מען [די הגדה] שבת הגדול : ביז אַהער און מער
נישט.

דאָס בלעטל וואָס איז אָפגעפאַלן מוז פאַרפוילט ווערן, און מער
זאַלסטו מיט מיר נישט רעדן דערפון — עד כאן אומרים בשבת הגדול.
(ש"ע : „טביה דער מילכיקער“)

עד ככר לחם (משלי ו, 26) *

ביז אַ לעבל ברויט. אלץ פאַרלוירן.
מען וויל מיך איינשלינגען, כ'האָב מורא כ'זאָל נישט דערגיין עד
כיכר לחם.
(י. באַשעוויס : „די עצה“)

ער לב השמים (דברים ד, 11) *

ביון הימל ארויף, ביון זיבעטן הימל.
האָבן זיך די חברה שדכנים אויפגעהויבן און האָבן געמאַכט
א גוואַלד עד לב השמים.

(ש"ע: "כתרילעווקער פראַגרעס")

ער סוף כל הדורות *

ביון סוף פון אַלע דורות. ביז אייביק.
וויפל מענטשן עס זאָלן נישט קומען אויף דער וועלט עד סוף
כל הדורות, וועלן זיי אַלע זיין אדם-הראשונס קינדער.
(ת. גרינבערג: "ייד און וועלט")

עדיראייה, עדיראייה *

עדות וואָס האָט (האָבן) אַליין געזען.
ווי עדיראייה פון שרעקלעכן גיהנום גיבן איבער, האָבן אפילו
די נאַצי־פיינען נישט געבראַכן זייער שטאַנדהאַפטיקייט.
(ג. שמן: "דאָס געזאַנג פון חסידות")

עובד אדמה

ערדאַרבעטער, לאַנדווירט פויער.
וועסט אסירצה-השם זיין אָן עובד אדמה, אָן ערלעכער ייד.
(ש. ביקל: "דריי ברידער זענען מיר געווען")

עובד אדמתו ישבע לחם (משלי יב, 11)

דער וואָס באַאַרבעט זיין ערד, עסט ברויט צו דער זעט.
אָן עובד אדמתו איז ער טאַקע, אָבער קיין ישבע לחם איז ער ווייט
נישט... אַלע שוסטערס גייען באַרוועס.

(מ. באַרישאַ)

עובר-אורח

א דורכגייער, א דורכפאַרער...
טייל מאָל קומט אָן אַרעמאַן בעטן אַ נדבה, אָדער אָן עובר-אורח
גיט אַרײַן, פאַרריכט זיינע תפילין.
(ש. י. עגנון: "די מעשה מיטן סופר", איבערגעזעצט א. רובינשטיין)

עובר בטל (לויט אבות ה' כא) *

אין גאַנצן אָפּגעפּאַרן. צעבראַכן (פון דער עלטער).
איך בין נאָך נישט קיין עובר־בטל, איך זאל מיר אַוועקזעצן עסן
און דרימלען.

(י. י. זינגער: „די משפחה קאַרנאַזסקיי“)

עובר לסוחר (בראשית כג, 16) *

אַ גאַנגבאַרע סחורה, מען קויפט עס גערן.
אין מיינע אויגן איז דער משכון עובר לסוחר אויף פחת ווערט
ק"ץ (150) קערבלעדן.

(י. ל. פּרץ: „וואָס אַ מאָל הייניקער“)

עוג מלך הבשן (במדבר כא, 33) *

עוג, דער קעניג פון לאַנד בשן. זייער אַ הויכער מענטש, אַ ריז.
הויך ווי עוג מלך הבשן, כמעט אונטערגעשפּאַרט מיטן קאַפּ דעם
בוידעם.

(ש"ע)

עוד ידו נטויה (ישעיה ט, 11) *

זיין האַנט איז נאָך אויסגעשטרעקט. ער פאַרמעסט זיך אַ סך
אויפּצוטאָן.
און עוד ידם נטויה, מען פאַרמעסט זיך ערשט אויף ווייטערדיקע
אויפטוען.
(נ. מיזיל)

עובר ישראל (מלכים"א יח, 17) *

יידן־פאַררעטער, רשע.
עובר ישראל, האָט ער גענומען כאַרכלען, דיין פּוס זאל נישט
איבערטוען די וועבעריי!

(י. י. זינגער: „די ברידער אשכנזי“)

עולה ויורד

גייט אַרויף און גייט אַראָפּ, שטייגט און פאַלט.

פסוקים און טיטשן

יעדער ריכטיקער שרייבער און קינסטלער געפינט זיך שטענדיק אין דער מדרגה פון אן עולה ויורד, פון אן אויפשטייגנדיקן און אראפ־שטייגנדיקן.

(ה. בריינין: „פון מיין לעבנסבוך“)

עולה יפה זיין *

מצליח זיין, זיך איינגעבן, געלונגען.

איר זעט דאך, אז איך בין צוריק אַ שניידער, פאַרשטייט איר דאך, אַז דער שידוך איז נישט עולה יפה געווען.

(י. ל. פרץ: „נישט גוט“)

עולה רגל זיין

גיין צו פוס, פילגערן (אין אַ הייליק אַרט).

מיקדש אין די בערג פון גליל! איך בין עולה רגל נאך אַ מאָל צו דיינע הייכן מיטן זעלבן שטעגל.

(ח. גראַדע: „צפת אין די בערג“)

עולה לתורה זיין

אויפגערופן ווערן צו אַן עליה (ביים לייצען די תורה).

ער האָט מיט דער צייט זיין נאַמען פאַרגעסן... ווען איז אַזוינער עולה לתורה?

(י. ל. פרץ: „זער אַרענדאַר“)

עולם־האמת

די וועלט פון אמת, די וועלט נאָכן טויט.

דאָ אויפן עולם־אמת וועסטו דיין לוינ באַקומען.

(י. ל. פרץ: „באַנטשע שוויג“)

עולם הבא (אבות ד, א)

קומענדיקע וועלט (נאָכן טויט).

מיר האָבן רעוואָלטירט קעגן עולם הבא, און אַך און וויי צו אונדזער עולם הזה.

(א. גאַלאַמב: „אייביקע חעגן פון אייביקן פאַלק“)

עולם הדמיון

וועלט פון פאנטאזיע, וועלט פון חלומות.
ער גייט ארום, ווי מען זאגט, אויפן עולם הדמיון, ער איז יא
דא און ער איז נישט דא.

(י. באשעוויס: „דער צוריקגעשריגענער“)

עולם הזה (אבות ד, א)

די וועלט (ביים לעבן). דאס געניסן פון דער וועלט.
זאל ער נישט זיין אזוי אריינגעטאן... אין עולם הזה פון אכילה
רשתיה. (י. ל. פרץ: „דער ארענדאר“)

עולם השקר

וועלט פון שקר, פאלשע וועלט.
אודאי איז די וועלט אן עולם השקר, אבער זי איז איין טריט פון
דער אמתער וועלט.

(י. באשעוויס: „גימפל תם“)

עולם התוהו

וועלט פון כאאס, וועלט פון צעטומלטקייט.
ער איז ארומגעגאנגען, איר פארשטייט צי ניין, אין עולם התוהו.
(ש"ע: „מעשיות פון טוינט אין נאכט“)

עולם התחתון

די וועלט אונטן אויף דער ערד. די אונטערוועלט (פארברעכער).
מען האט [די גשמה] אראפגעשיקט אויפן עולם התחתון פארריכטן,
נישט חלילה קאליע מאכן.

(י. באשעוויס: „די פאמיליע מושקאט“)

עולם ומלואו *

א פולע וועלט, א „וועלט מיט וועלטעלעד“.
דער ליסאָער רב האט פון אים (פון ר' זישעלען) געהאלטן עולם
זמלואו.

(י. ל. פרץ: „וואס אַ מאַל ווייניקער“)

פסוקים און טיטשן

עולם כמנהגו נוהג (עבודה זרה נד) *

די וועלט פירט זיך אויף איר שטייגער.
עולם כמנהגו נוהג — אזוי איז דער מנהג פון דער וועלט, אז
געלט גייט צו געלט, און צום שלימזל — שלימזל.
(ש"ע: „לאַטקעס של חנוכה“)

עולם לסולם דומה (תנחומא, מסות)

די וועלט איז געגליכן צו אַ לייטער.
עולם לסולם דומה — די וועלט איז ווי אַ לייטער: אַרויף גייט
איינער, אַראָפּ דער צווייטער.
(פאַלקסווערטל“)

עולמות עליונים *

אייבערשטע (הימלישע) וועלטן.
מ'זעט באַשיימפערלעך, אז ער שפאַרט אָן אין די עולמות עליונים.
(י. באַשעוויס: „די עצה“)

עומד בדיבורו (בבא מציעא טז) *

ער האַלט וואָרט, ער איז מקיים זיין צוואַג.
צוגעזאָגט האָב איך דיר, און איך וויל זיין אָן עומד בדיבורי און
טאָן דיין רצון.
(י. ל. פּרץ: „אַראָפּגעלאָזטע אויגן“)

עומד בנסיכון זיין (לויט שמות רבה לב)

ביישטיין דעם נסיון.
ער איז געקומען עפעס בעטן, און אז ער האָט קיינעם נישט
געטראָפּן, איז ער נישט עומד בנסיון געווען.
(י. ל. פּרץ: „וואָס אַ מאָל חייניקער“)

עומד על דעתו (לויט חולין ז) *

ער האַלט זיך ביי זיין מיינונג.
[ער איז] געווען אָן עומד על דעתו, אָן עקשן.
(י. האַפּער: „ר' תנחום“)

ש ר א ל ש ט י י נ ב ע ר ג

עוקר הרים (ברכות טז)

רייסט אַרויס בערג. באַצייכענונג פאַר אַ גרויסן למדן און חרף.
וואָס האָט געוואָלט ר' מענדל דער עוקר הרים? אויף וואָס האָט
ער געצאָרנט?

(ש. ביקל: „שרייבער פון מיין דור“)

עוקר מן השורש זיין (לויט אבות ג, יז) *

אויסרייסן מיטן וואַרצל, פאַרניכטן.

לבן האָט געוואָלט אומברענגען דאָס יידישקייט אין גאַנצן, עוקר
מן השורש זיין.

(ש"ע: „ארבע כוסות“)

עזוב תעזוב עמו (שמות כג, 5)

העלפן זאָלסטו אים העלפן.

כ'קאָן נישט לאָזן דעם שווער אַליין אַרבעטן! עזוב תעזוב שטייט
געשריבן.

(י. י. זינגער: „די ברידער אשכנזי“)

עזה כמוות אהבה (שיר השירים ח, 6)

שטאַרק ווי דער טויט איז די ליבע.

דער זון בלייבט נישט שולדיק: כי עזה כמוות אהבה... ער זאָגט
עס און ער בלייבט זייער שטיל.

(מ. ראָויטש: „דאָס מעשה־בוך פון מיין לעבן“)

עזר כנגדו (בראשית ב, 18)

קעגנזייטיקער העלפער. אַ ווייב.

ער האָט איצטער נאָר געטראַכט וועגן איר, וועגן זיין עזר כנגדו.

(י. האַפער: „ר' תנחום“)

עזרת־נשים

ווייבערשול.

פסוקים און טיטשן

האַט זי אין עזרת-נשים זיך רעכט אויסגעוויינט דאָס האַרץ, די וועלט איינגעריסן.
(י. ל. פרץ: „דער אַרענדאַר“)

עין בעין (במדבר יד, 14) *

אויג אויף אויג, אַנקוקן גוט מיט די אויגן.
האַט ער זי געוואַלט זען עין-בעין.

(י. ל. פרץ: „די תאוה צו קליידער“)

עין לא ראתה (ישעיה סד, 3)

קיין אויג האַט אַזעלכעס נאָך נישט געזען (אויסדרוק פון באַגייס-טערונג).

ער וואַרפט אַן אוצר נאָך אַן אוצר... אוצרות — עין לא ראתה.

(י. ל. פרץ: „שמחה שבשמחה“)

עין רואה ואוזן שומעת (אבות ב, א)

אַן אויג וואָס זעט און אַן אויער וואָס הערט.

אַנשטאַט שטומע און בלינדע גזירות... זעט ער (דער ייד) אַ השגחה איבער דער וועלט, און השגחה איז עין רואה (צופיה) און אוזן שומעת, און צו השגחה קאָן מען אַפעלירן.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

עין תחת עין (שמות כא, 24) *

אויג פאַר אויג, אַפצאַלן יענעם אַזוי ווי ער האַט געטאָן.

איך וועל זיי נישט שווייגן, עס וועט זיין עין תחת עין — אַ פאַטש פאַר אַ פאַטש.

(ש"ע: „אַרעמע און פריילעכע“)

עיריהבירה

הויפטשטאָט.

דער פעטער מיינער איז געווען איינער פון די גרויסע... פלייש-

אימפאָרטערן פון דער עיר-הבירה פון צוויי מיליאָנען מיילער.

(מ. ראַחיטש: „דאָס מעשה-בוך פון מיין לעבן“)

עיר ואם בישראל (שמואל'ב כ, 19) *

א שטאָט און אַ מוטער אין ישראל. אַ חשובע יידישע שטאָט.
כתרילעזיקע איז אַ יידישע שטאָט, אַן עיר ואם בישראל.

(ש"ע: „כתרילעזיקער פראַגרעס“)

עכברא דשכיב אדינרי [עכבר השוכב על דינרים] (סנהדרין כט)

אַ מויז וואָס ליגט אויף רענדלעך. בדרך-משל: אַן עושר אַ קמצן.
ער איז אַליין געווען אַ גביר אַדיר, אָבער אַ קמצן אַ גרויסער,
אַן עכברא דשכיב אדינרי.

(מ. סמבסיון: „אַ פאַרגעסענע טובה“)

על אחת כמה וכמה (ברכות טא) *

אודאי און אודא, געוויס און געוויס.

קאַן איך נישט זיין קיין קעגנער פון קולטיווירן יידיש, און על
אחת כמה וכמה קאַן איך נישט זיין קיין קעגנער פון קולטיווירן
העברעיש.

(ת. גרינבערג: „ייד און חעלטי“)

על אלה אני בוכיה (איכה א, 16)

אויף זיי אַלע וויין איך, אויף דעם פאַרגיס איך טרערן.

על אלה אני בוכיה — עס האָט פאַרדינט, מען זאָל נאָך דעם לאָזן
אַ טרער.

(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

על אפו ועל חמתו *

ס'איז אים דערווידער, ס'איז אים איבערדריסיק.

ביי מיר איז דאָס געזעגענען זיך עד היום על אפי ועל חמתי.

(ש"ע)

על דאטמת אטפוך [על שהטבעת אחרים, הטביעו אותך] (אבות ב, ו) *

ווייל דו האָסט יענעם דערטרונקען, האָט מען דיך דערטרונקען.

פסוקים און טעטשן

על דאטפת אטיפוך — אז איין צד האָט אַ לאַנגע צונג, מוז דער צווייטער אַרויסשטרעקן אַ לענגערע.

(י. ל. פרק)

על דעת עצמו *

אויף אייגענער דעה. אויף אייגענער האַנט.
און דער מלאך, דער שמש פון גן־עדן, האָט ביי קיינעם קיין רשות
נישט גענומען, על דעת עצמו איז ער אַראָפּגעשאָסן אויף דער ערד נאָך
לייבל קאַנסקיוואַלערס נשמה.

(י. ל. פרק: „ביים גוסס צוקאַפּנס“)

על ח' ועל משיחו (תהילים ב, 2)

אויף גאָט און זיין געזאַלבתן. קעגן די גרעסטע מענטשן.
אַ צינגעלע שאַרף ווי אַ גאַלמעסער! פּעך און שוועבל! רעדט על
ח' ועל משיחו.

(ש"ע: „סונעם יאַריד“)

על הצד היותר טוב *

אויפן בעסטן אופן.
איך זאָל אייך קאַנען דינען אויף ווייטער אויך מיט מיין קעז און
פוטער על צד היותר טוב.

(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

על התורה ועל העבודה (לויט אבות א, ב) *

אויף תורה און אַרבעט.
ער זיצט על התורה ועל העבודה... פירט מיט דער פּעדער און
מאַכט קרויגען פאַרן באַשעפּער.
(ש. י. עגנון: „די מעשה מיטן סופר“ — איבערגעזעצט א. רובינשטיין)

על כל צרה שלא תבוא (לויט פסחים ק"ז) *

אויף יעדער צרה, וואָס זאָל נישט קומען. גרייט זיין אויף יעדן
אומגליק.

וואלט דאך אזא פאלק געדארפט תמיד אין די גוטע יארן זארגן
און פארפעסטיקן זיינע קאלעקטיווע פאזיציעס... על כל צרה שלא תבוא.
(א. גאלאמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

על מנת להשתקע

כדי זיך צו באזעצן אויף שטענדיק.
האט מען באלד געקאנט ארויסזען, אז [פאגן] איז אריין על מנת
להשתקע, מיט אלע פיר.
(ש"ע: „מעשיות פון טויזנט איין נאכט“)

על-פי דיני דמלכותא (נדריים כח)

לויט די געזעצן פון מלכות.
על-פי דיני דמלכותא מוז מען לערנען רוסיש אין די חדרים.
(י. ל. פרץ)

על-פי דרך הטבע *

אויפן נאטירלעכן וועג.
א פרייע מדינה פון יידן און פאר יידן... וועט ממילא, על-פי דרך
הטבע זיין יידיש.
(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

על-פי מקרה *

צופעליק, דורך א צופאל.
אט אזוי דערהויבן ווערט מען על-פי מקרה.
(אליעזר שטיינבערג: „משלים“)

על-פי סברא (סברה) *

לויטן פארשטיין, לויטן לאגישן טראכטן.
גאליציע וואלט על-פי סברא געדארפט זיין פאר מיר דאס פא-
סיקסטע ארט.
(ח. זשיטלאווסקי)

על-פי רמז *

דורך אן אַנדייט, לויט אַ ווונק.
ביסלעכווייז איז מיר דערקלערט געוואָרן... על-פי רמז, דאָס הייסט
אויפן ווונק מיט אַן אַנצוהערעניש.
(ממ"ס)

על-פי שכל *

לויטן שכל, לויטן פאַרשטאַנד.
ר' אפרים פרובירט איר אויסטייטשן דעם ענין על-פי שכל.
(י. י. זינגער: „די משפחה קאַרנאָוסקי“)

על-פי שני עדים יקום דבר (דברים יט, 15)

אויפן סמך פון צוויי עדות זאל אַ זאך באַשטיין.
על-פי שני עדים יקום דבר, און די צוויי עדות זענען דאָס אויג
און דאָס אויער.
(י. גאַלדקאַרן: „פון העלטקוואַל“)

על קידוש השם (ירושלמי, סנהדרין פרק כא, ב)

אומקומען פאַר יידישקייט.
ער איז געווען גרייט מוסר נפש צו זיין על קידוש השם.
(י. באַשעוויס: „די קליינע שוסטערלעך“)

על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון (אבות ה, ז)

ענטפערט צו ערשט אויף דער ערשטער פּראָגע און צום סוף אויף
דער לעצטער. לויט אַ סדר.
וויילסט איך זאל דיר ענטפערן אין איין קלאַפּ? האָב צייט, זאַגט
ער, איך וועל דיר ענטפערן על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.
(ש"ע: „טביה נער מילכיקער“)

על רגל אחת שבת (א, *)

אויף איין פוס. זייער געשווינד.
מיר כאַפּן אַפּ דאָס גאַנצע ווערק על רגל אחת, אין איין אַטעם.
(ש"ע)

על שלושה דברים העולם עומד: על התורה והעבודה ועל
גמילות חסדים (אבות א, ב)
אויף דריי זאכן שטייט די וועלט: אויף לערנען, אויף ארבעט און
אויף קעגנזייטיקער הילף.
ביי אונדז יידן זאגט זיך: על שלושה דברים העולם עומד: על
התורה ועל העבודה ועל גמילות-חסדים — תורה, וויסטו דאך... איך
וויל פשוט עבודה און גמילות-חסדים.
(ש. מילער)

עלה והצלה! (לויט מלכיסא כב, 15)
שטייג הויך און זיי מצליח!
איך האף, אז מיר וועלן זיך ווידער טרעפן אינעם בויענדיקן לאַנד.
עלה והצלה!
(ח. גרינבערג)

עלות השחר (יהושע ו, 15) *
זובאויפגאנג.
יעדן פאַרטאָג אויפגעשטאַנען און געזאָגט תהילים ביו צו עלות
השחר.
(ש. אַש: „דער תהילים-ייד“)

עלי ועל צווארי (פסחים ח) *
אויף מיר און אויף מיין האַלדז. אויף מיין אחריות.
עלי ועל צווארי! עס וועט זיי חלילה גאַרנישט שאַטן.
(ש"ע: „די רויטע יידלעך“)

עליונים למטה ותחתונים למעלה (בבא בתרא י)
די אייבערשטע זענען אונטן, און די אונטערשטע — אויבן.
עס קאָן נאָך זיין... עליונים למטה ותחתונים למעלה... ווער עס
דאַרף ליגן אין דער ערד זאל מנצח זיין, און ווער עס דאַרף מנצח
זיין — זאל דער גאָר ליגן אין דער ערד און באַקן בייגל...
(ש"ע: „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

עלילת־דם *

בלוט־בילבול (אז יידן נוצן קריסטלעך בלוט צו באַקן מצות).
יידן האָבן געמיינט, אז ס'איז זיכער אַן אומגליק... אָדער אַ גע־
האַנגענעם האָט מען געפונען, אָדער חס־ושלום אַן עלילת־דם.
(ש"ע: "קנאַרטן")

עליית־נשמה (פון קבלה־ספרים)

נשמה־דערהייבונג, אויפשטייג פון דער נשמה.
די כוונה איז צו ווייזן אונדז די הויכע מדרגה פון מענטשן, זייער
עלית־נשמה, זייער גלויבן.
(ש. ניגער: "דערציילער און ראַמאַניסטן")

עם הדומה לחמור (יבמות סב)

מענטשן וואָס זענען גלייך צו איינען.
ער האָט קיין בושה נישט, עסט אין מיטן מאַרק, איז פון דעם
סאַרט וואָס די גמרא רופט: אַן עם הדומה לחמור.
(ר. בריינין: "פון מיין לעבנסבוך")

עם הספר *

דאָס פאַלק פון בוך (פון תנ"ך). בדרך־משל: יידן.
מיר האָבן מער ספרים־ירושה: ספרים וואָס זענען געווען במקום
לאַנד, במקום היים און במקום פאַרוויילונג. מיר זענען דאָך אַן עם הספר.
(א. גאַלאַמב: "אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק")

עם חכם ונבון דברים ד, 6 *

אַ קלוג און פאַרשטאַנדיק פאַלק, בדרך־משל: יידן.
מסתמא האָט זיך דער ערל געווינדערט אויף יידישער חכמה און
זיך געטראַכט: טאַקע אַן עם חכם ונבון די דאָזיקע יידישע אומה.
(ממ"ס: "צוריק אַהיים")

עם ישראל חי ! *

זאָל לעבן דאָס יידישע פאַלק !

מען טאנצט מיט פייער און ברען, מען שרייט אויס: עם ישראל

ח"ט

(ג. מיזיל)

עם סגולה (דברים ז, 6) *

אן אויסדערוויילט פאלק, א פאלק מיט הויכע אידעאלן.
אריגינעלע יידישע שעפערישקייט האט יידן געמאכט פאר אן עם
סגולה און זיי געגעבן דאס באווסטזיך פון אן אוניווערסאלער שליחות.
(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

עם עולם

איביק פאלק, וועלטפאלק.
א פאלק, וועלכעס איז אויסדערוויילט איז אן עם עולם, א שליח-
ציבור.

(אבא גארדין: „מאראל אין יידישן לעבן“)

עם קשה-עורף (שמות לב, 9)

אן עקשנותדיק פאלק, אן איינגעשפארטע אומה.
זענען מיר דאך אן עם קשה-עורף פון פארצייטן אן.
(א. גאלאמב: „איביקע וועגן פון איביקן פאלק“)

עמא פזיזא (שבת פח)

אן אנליק פאלק, א פזיזותדיקע אומה.
מיר זענען פון א מאל נאך בארימט פאר אן עמא פזיזא — מען
איילט זיך... מיר זיילן די גאנצע כל התורה כולה אריינברענגען שוין
אין קינדער-גארטן.
(א. גאלאמב: „איביקע וועגן פון איביקן פאלק“)

עמור-אש (שמות יג, 21) *

פייערוייל. בדרך-משל: א גרויסער מנהיג.
אחוץ די צוגעזאגטע גאנץ מאגערע סטיפענדיעס, האט די יונגע

פסוקים און טיטשן

קינסטלער געמוטיקט און ווי אן עמוד־אש זיי באַלויכטן דעם וועג דער לעגענדאַרער נאַמען אַנטאַקאַלסקי.

(ל. קעניג, „די גאַלדענע קייט“, 16)

עמוד־התווך, עמוד־התווך שופטים 20, 29
צענטראַלזייל, פילאַר.

ער איז געווען איינער פון די עמוד־התווך פון יידישן שולוועזן אין פוילן.

(י. לעשטינסקי)

עמך ישראל צריכין פרנסה (ברכות ג)
דיין פאַלק ישראל (יידן) דאַרף פרנסה.

ער וועט עס נישט אויספירן!... עמך ישראל צריכים פרנסה! עס איז דאָך אַ צער צוצוקוקן.

(ש. אַש : „דער תהילים־ייד“)

עמך כולם צדיקים (ישעיה ט, 21)

דיין פאַלק זענען אַלע צדיקים.

איך האַלט נישט, אַז עמך כולם צדיקים, איך ווייס, אַז עס זענען ביי אונדז דאָ גענוג פאַרברעכער, געווען אַ סך קאַפּאַס אין די לאַגערן.

(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

עמך הבכא (ש אלקבץ : „לכה דודי“)

יאַמערטאַל. באַצייכענונג פון גלות — אַן אַרט פול מיט יסורים

און פיין.

ער (דער בעל־שם־טוב) האָט פאַר זיי פאַרוואַנדלט די עמק־הבכה־

וועלט אין אַ גן־עדן.

(א. שטיינמאַן : „דער נס בעל־שם־טוב“)

עונג־שבת (לויט ישעיה נח, 13) *

שבת־פאַרגעניגן, שבת־דיקער גענוס.

אַז איך טו זיך מיר אָן אַזאַ אויסגענייט העמד, דערפיל איך דעם זיבעטן טעם פון עונג שבת.

(פ. מאַרקיש : „דור אויס און דור אין“)

עונש מן השמים

אַ שטראַף פון הימל.

די ערדציטערניש, האָבן זיי געדונערט אין זייערע זונטיק־דרשות, איז אָן עונש מן השמים פאַר די עבירות פון דער ליסאַבאָנער באַפעל־קערונג.

(ח. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

עני הגון *

אַן אַרנטלעכער אַרעמאַן.

ער איז אָן עני הגון, ער איז געקומען עפעס בעטן.

(י. ל. פרץ : „וואָס אַ מאָל ווייניקער“)

עני ואביון (לויט תהילים לה, 10)

אַ גרויסער אַרעמאַן, אָן אביון „אין זיבן פאַלעס“.

איך בין, נישט פאַר דיר געדאַכט, אַ גרויסער עני ואביון, איך האָב אויף שבת נישט.

(י. ל. פרץ : „זיבן גוטע יאָר“)

עני חשוב כמת (נדרים טז)

זיין אָן אַרעמאַן איז ווי געשטאַרבן, אָן אַרעמאַן איז ווי אַ מת.

עני חשוב כמת... אַ קבצן שמעקט מיט קברות־בלעטלעך.

(ממ"ם : „דאָס קליינע מענטשעלע“)

עני מדוכא *

אַ געדריקטער אַרעמאַן.

איך, עני מדוכא, וואָס שטימט דאָ ווי אַ פיש, וואָס מען טרעט דאָ

ווי אַ וואַרעם.

(י. ל. פרץ : „פון יוחנן מלמד מעשהלעך“)

עני מרוד

א וואַנדערנדיקער אַרעמאַן, און אַרעמאַן אָן אַ היים.
ער איז געווען אָן עני מרוד, אַ ביטערער אַרעמאַן.
(י. האַפּער : „ר' זלמן“)

עני שבעניים *

אַרעמסטער פון צווישן די אַרעמע, דער סאַמע גרעסטער אַרעמאַן.
אפילו ביים לעצטן עני שבעניים מוז זיין פסח גלאַט כשר, ריין
און זויבער. (ש"ע)

ענייני דיומא

פראַגן פון טאַג, אַקטועלע ענינים.
ער האָט זיך געהיג געווען צו זאַגן תורה ביים טיש, מערסטנס מענייני
דיומא.
(ג. שמן : „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

עפר ואפר (בראשית יח, 27) *

שטויב און אַש. אַ זאַך וואָס האָט נישט קיין ווערט.
ווער דען זינדיקט אָן נישט דאָס נפש ? דער גוף אפשר זינדיקט ?
דער עפר ואפר אפשר ?
(י. ל. פּרץ : „אַן אַפּקומעניש“)

עפרא דארעא (ברכה ביים אויטראַמען דעם חמץ) *

שטויב פון דער ערד, אַ זאַך וואָס האָט נישט קיין ווערט.
דעם ספּאַדיק זאָל מען אים אַראַפּרייסן פון קאַפּ, עפרא דארעא
זאָל מען פון אים מאַכן.
(י. ל. פּרץ : „שמעיה דער גיבור“)

עץ־הדעת (בראשית ב, 9) *

בוים פון וויסן (גוטס און שלעכטס).
אַ דענקער ברעכט אָפּ די פאַרוואַנעטע צווייגן פון דעם עץ־הדעת.
(א. שטיינמאַן : „דער גס בעל־שם־טוב“)

ישראל שטיינבערג

עץ־חיים (משלי ג, 18)

(1) בוים פון לעבן, (2) הילצערן הענטל פון א ספר־תורה.
מאכט מען דאך אבער פון איין שטיק האַלץ אַ לאַפּאַטע און אַן
עץ־חיים.

(י. ל. פרץ: „דער עונש“)

עץ קטן מדליק את הגדול (תענית ז)

אַ קליין שפענדל צינדט אַן אַ גרויסן שייט האַלץ.
[די חכמים] האָבן געמאַכט אים (דעם תלמיד) פאַר אַ שותף אין
פּראַצעס פון שאַפּן דאָס וויסן, ווי זיי אַליין האָבן עס אויסגעדריקט: עץ
קטן מדליק את הגדול.

(א. גאַלאַמב: „איביקע וועגן פון אייביקן פּאַלק“)

עקרת הבית (תהילים קיג, 9)

בעל־הביתטע (באַלעבאַסטע).

איר אַמביציע איז צו זיין אַ גוטע באַלעבאַסטע, אַן אמתע עקרת
הבית.

(ד״ר יוסף קרוק: „גאַלדע מאיר“)

ערב־רב (שמות יב, 38) *

מענטשן־געמיש. פינצטערע מאַסן.

דאָס איז קיין וועלט נישט! אַן ערב־רב איז עס, אַ דולהויז.

(י. ל. פרץ)

עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות (פסחים קיב)

מאָך דעם שבת וואַכעדיק און קום נישט אַן צו קיין מענטשן.

עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות... גיין עסן צו פרעמדע האַט

ער בשום אופן נישט געוואַלט.

(י. האַפּער: „ר' זלמן“)

עשיר יענה עזות (משלי יח, 23)

דער גביר ענטפערט מיט חוצפה.

פסוקים און טיטשן

איך ווונדערט זיך חוצפה? ער איז דאך א נגיד, און עשיר יענה
עות.

(מ. בארישא)

עשרת הדברות (דברים י, 4) *

צען געבאט (פון דער תורה).

פון די עשרת הדיברות אן, פון אנהייב אן הייסט עס, איז יידיש-
קייט אן אידעאל.

(א. גאלאמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

עת לחשות ועת לדבר (קהלת ג, 7)

פאראן א צייט צו שוויגן און א צייט צו רעדן.

ער האט עס מורא געהאט צו ברענגען איבער די לעפצן... עת

לחשות ועת לדבר! עס איז איצט די צייט פון שוויגן.

(י. י. טרונק: „משיח'געזיטער“)

עת לעשות

א צייט צו טאן.

איך ווייס, בעלי'הבתים וועלן מיך רודפן, נאר עת לעשות!

(י. ל. פרץ: „חסידים“)

עת לעשות לה', הפרו תורתך (תהילים קיט, 126)

לויט דעם אויסטייש פון תלמוד (ברכות נד): כדי צו טאן א מצווה,

מעג מען איבעררייסן דאס לערנען.

עת לעשות לה', הפרו תורתך! — טו איך א געשריי — לערנען

גמרא קאן יעדער בעלפער!

(י. באשעוויס: „מעשה טישעוויץ“)

עת צרה ליעקב (ירמיה ג, 7) *

א שלעכטע צייט פאר יעקבן (פאר יידן).

עס איז היינט אן עת-צרה ליעקב, א שווערע צייט פאר אונדזערע

יידן. (מ. בורשטין)

עתידיצן, שעת-רצון (לויט ישעיה מט, 8) *

א שעה פון גוטן ווילן, א גוטע מינוט.

אין די עולמות עליונים איז געווען אן עת רצון.

(י. י. טרונק : „משיח-געוויטער“)

און האָט ברוך-השם געפועלט! א שעת-רצון.

(י. ל. פרץ : „א קאפיטל תהלים“)

עתידי ליתן את הדין (שבת צו)

ער וועט שטיין צום משפט. ער וועט באקומען זיין שטראף.

זע, אַז דו זאַלסט חלילה נישט זיין עתידי ליתן את הדין, ווי איך

בין עס.

(י. האָפער : ר' תנחום“)

פ

פארהדור

די פראַכט פון דער תקופה, די צירונג פון דור.

ר' נחמן אליין האָט אויף אים (אויף ר' לוי יצחק) געזאָגט, אַז

ער איז דער פארהדור.

(ה. צייטלין : „ר' נחמן בראַצלאַווער“)

פדיון הנפש (שמות כא, 30) *

נשמה-אויסלייזונג. דאָס אויסלייזן אַ מענטשן (ראַטעווען זיין לעבן).

איך וועל דאָס לעצטע העמד פאַרזעצן און אַוועקגעבן אויף פדיון-

הנפש.

(ש. אַנסקי)

פדיון שבויים (חולין ז)

אויסקויפן געפאַנגענע, אויסלייזן פאַרכאַפטע יידן.

ער האָט מיט נאָך מער ברען גענומען רעדן וועגן פדיון-שבויים,

און קודם-כל וועגן אַרויסראַטעווען דעם אַלטן ר' אפרים.

(י. י. זינגער : „די משפחה קאַרנאַווסקי“)

פה אחד *

מיט איין מויל. איינשטימיק.
יעדעס יידישע קינד... קאן גריילעך זיין משיח, האָבן זיי געזאָגט
בפה אחד.

(י. י. טרונק: „משיח־געזיטער“)

פה אל פה

מויל צו מויל. פערזענלעך, אויף פיר אויגן, איינער מיטן אַנדערן.
און קומט דער בעל־שם, זיצט ער אָפּ מיט שמואלן גאַנצע שעהען
אין חדר און מען שמועסט פה אל פה.

(י. ל. פּרק: „דער בעל־שם פירט אויס אַ שידוך“)

פה מפיך מרגליות (קידושין לט)

פערל שיטן זיך פון זיין מויל.
הרב ביאליק, פערל שיטן זיך ביי איך פונעם מויל... פה מפיך
מרגליות.

(מ. סמבטיון: „דער זעקסטער וועלטטייל“)

פה נטמן (פ"ג) *

דאָ ליגט באַגראָבן. אַנגענומענע אויפּשריפט אויף אַ מצבה.
וויל מען זאַמלען אַלץ וואָס אונדזער יידיש האָט ווילד אַנגעקליבן
און שטעלן אַ גרויסע מצבה אונדזער שפּראַך, אַז יידיש אַליין זאָל ליגן
אונטער אַ ריזיקן פה נטמן...?

(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

פה קדוש (סנהדרין כג)

אַ הייליק מויל.
וועסט אפשר לאַזן רוען? האָט שוין צעעפנט זיין פה קדוש, האָט
ער שוין.

(ש. מילער: „דור המדבר“)

פוגע בכבוד זיין *

אַנרירן יענעם כבוד, עמעצן באַליידיקן.

האָט קיין פאַראיבל נישט, רב טביה, אפשר האָב איך אייך פוגע
בכבוד געווען.

(ש"ע: «טביה דער מילכיקער»)

פוסק על שתי הסעיפים (מלכיס"א יח, 21)

ער שפרינגט אויף צוויי צווייגן. בדרך-משל: ער וואַקלט זיך און
קאָן נישט באַשליסן.

עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים? — אליהו וויל נישט
און קאָן נישט פאַרשטיין קיין וואַקלענישן אין אַזעלכע ענינים ווי גלויבן
און מאַראַל.

(א. מענעס: «אליהו הנביא»)

פוסק אחרון *

דער לעצטער און ענדגילטיקער פוסק.

צוזאַמען פלעגן מיר גיין מיטן מאמר אין האַנט צום ד"ר קאַצע-
נעלסאָן, וועלכער איז געווען... פוסק אחרון אין דער גאַנצער ענציקלאָ-
פּעדיע.

(ז. שור: «ליכטיקע פּערזענלעכקייטן»)

פוק חזי מאי עמא דבר [צא וראה איך העם נוהג] (ברכות מה)

גיי און זע, ווי אַזוי דאָס פאַלק פירט זיך.

אַז עס איז פון פאַלק, איז עס אים ליב און טייער — «פוק חזי
מאי עמא דבר».

(א. גאַלאַמב: «רבן ש. ראַבידאָוויטש»)

פורץ גדר קוהלת 8

צוימען-ברעכער, בונטאַר.

ראובן בריינין איז געווען אין דער העברעישער ליטעראַטור
אַ פּורץ גדר, אַ צוימען-ברעכער, אַ נאַוואַטאַר, אַ בונטאַר.

(נ. מייזל: הקדמה צו «פון מיין לעבנסבוך»)

פורש בשמו זיין *

אַנרופן זיין נאָמען.

איך וויל נישט פורש בשמו זיין, עס פאסט נישט.

(ש"ע)

פושט צורה ולובש צורה (רוח"ח י)

ער בייט זיין אויסזען, נעמט אָן אַ נייע צורה.

אַלץ וואָס לעבט ענדערט זיך... יידישקייט האַלט זיך כסדר אין
ענדערן זיך: פושט צורה ולובש צורה.

(א. גאַלאַמב: „ישראל ואורייתא“)

פחות משווה פרוטה (עירובין סב) *

וואָס ס'איז ווערט ווייניקער פון אַ פרוטה, אַ קלייניקייט.

זאַל מיין מאַן הייסן, שיק איך באַלד צום רבין מיין יום-טובדיק
שטערן-טיכל, נאָר אַן מיין מאַן — נישט קיין פחות משווה פרוטה.

(י. ל. פרץ: „צווישן צוויי בערג“)

פחיתות־הכבוד *

פאַרמינערונג פון כבוד. באַליידיקונג, דערנידערונג.

ער באַטראַכט עס פאַר אַ פחיתות הכבוד. ווען מען וויל אַרױפ־
צווינגען אויף אים אַ רעליגיעזן קאָדעקס.

(ח. גרינבערג: „ייד און העלט“)

פטור בלא כלום אי אפשר (חולין כז)

אַפקומען מיט גאַרנישט קאָן מען נישט.

מען מוז אויף דעם רעאַגירן, פטור בלי כלום אי אפשר.

(ש. ל. ציטראַן)

פיקוח נפש (יומא 9ב)

ראַטעווען דאָס לעבן פון אַ מענטש.

איך רעד וועגן פיקוח־נפש, און אַזעלכע זאָכן מעג מען רעדן

אפילו אום יום־כיפור.

(י. י. זינגער: „די משפחה קאַרנאַווסקי“)

פיקוח נפש דוחה שבת (לויט שבת קלב)

כדי צו ראָטעווען דאָס לעבן פון אַ מענטש איז מען מחלל שבת.
ניין! איז זיך ר' ליפע מיישב: פיקוח נפש דוחה שבת! דאָס לעבן
שטייט ביי גאָט העכער ווי אַלץ.

(ח. נ. ביאליק: „דער קורצער פרייטיק“, איבערגעזעצט: ת. גורט)

פלאי פלאים (שמות רבה ה) *

וונדער איבער וונדער.

פלאי-פלאים! גאַרנישט צו פאַרשטיין!

(ש"ע: „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

פמליא של מעלה (לויט ברכות יז)

הימלשע סוויטע, גאָטס מלאכים.

ער איז אפילו גאַר אַ פראַסטלעכער ייד, נאָר אין דער פמליא של

מעלה קוועלט מען אָן פון זיין תהילים-זאָגן.

(י. טרונק: „משיח'געוויטער“)

פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה (לויט בראשית רבה טח) *

אָוועק איר פראַכט, גלאַנץ און שיינקייט.

איז איר די שטאַט נמאס ומיאוס געוואָרן — פנה הודה, פנה זיוה,

פנה הדרה.

(י. ל. פרץ)

פנו מקום! (עירובין פה)

מאַכט אָן אַרטי, מאַכט אַ וואַרע.

באַלד לאַזט זיך הערן אַ בת-קול... פנו מקום! — מאַכט אַ וואַרע

דעם גאַסט.

(ממ"ס: „ספר הגילגולים“)

פני העיר (בראשית רבה עט) *

אַנגעזעענע בעלי-בתים פון שטאַט.

פסוקים און טייטשן

[דערמיט] האבן זיך פאַרנומען די פני-העיר, די חשובסטע אַלטע בעלי-בתים.

(צ. קאַצענעלסאָן).

פנים אל פנים (שמות לג, 11) *

פנים צו פנים, פערזענלעך, אויג אויף אויג.
מיין ערשטע באַגעגעניש, נישט פערזענלעך, און דאָך פנים אל פנים מיט יידישע שרייבער: פרץ, אַש, רייזען, נאַמבערג.
(מ. ראַוויטש: „דאָס מעשה-בוך פון מיין לעבן“).

פנים חדשות *

אַ ניי פנים, אַ נייער מענטש.
איך איינער אָן אַלטער, פול פנים חדשות.
(י. ל. פרץ).

פרא אדם (בראשית טז, 12)

אַ מענטש ווי אַ מדבר-אייל. ווילדער מענטש. אַ מענטש אָן קולטור.
קיין טאָג וויל איך מער נישט זיין צווישן די פרא-אדם און די עמי-הארצים.

(י. י. זינגער: „די משפחה קאַראַקטער“).

פרד"ס (פּשט, רמז, דרוש, סוד)

די ראשי תיבות פון פרדס: פשט, רמז, דרוש, סוד (פיר שיטות.
צו אויסטייטשן די תורה).

די לעצטע טעג האָב איך אָנגעשריבן אין יידיש אַ נייע דערצייל-
לונג... זי איז געשריבן לויט פרד"ס (פשט, רמז, דרוש, סוד), און דער
פשוטער פשט פאַר זיך איז אויך זייער שיין.
(ממ"ס, לויט „דאָס מענדעלע-בוך“).

פרודיהלכות, פירודיהלכות

הערצער-צעשיידונג. צעטיילונג פון פריינד.

און צום סוף איז געקומען די פערטע סכנה: די סכנה פון פירוד
הלבבות, די סכנה פון דער צעפאלונג פון דער מחנה.
(ז. שור: „ליכטיקע פערזענלעכקייטן“)

פירושהמלות, פירושהמלות

ווערטער-פארטייטשונג, טייטש פון די תפילות.
איר פארשטייט דעם פירושהמלות פון אַזאַ מין תרגום-לשון?
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

פרחה נשמתו

די נשמה איז פון אים אַרויסגעפלויגן. ער האָט זיך זייער דער-
שראַקן.
איבערגעריסן דער שעפערישער תורה-פראָצעס, איז פרחה נשמתו
פון פאַלק.
(א. גאַלאַמב: „ר' שמעון ראַבידאָחטיש“)

פרפראות לחכמה (אבות ג, יח)

אַ צובייס (פאַרבייסעכץ) צו חכמה.
אגדה איז ווייט נישט שטענדיק... פרפראות לחכמה, אויף אַ גע-
וויסן שטח... איז זי די חכמה גופא.
(ת: גרינבערג: „ייד און וועלט“)

פרצה קוראה לגנב

אַן אַפֿן אַרט (אַן השגחה) פאַרבעט דעם גנב.
מען טאָר נישט לאָזן די זאַכן אָן אַ שומר — פרצה קוראה לגנב.
(מ. בורשטין)

פרשת־דרכים (עירובין נג)

שיידועג, אַן איבערברוך־מאַמענט.
עס איז געווען ווי אַ פרשת־דרכים אין מיין שריפטשטעלערישן
לעבן.
(י. טרונק: „משיח־געוויטער“)

פשוטו כמשמעו (רש"י : בראשית ה, 7)

פשוט ווי עס רעדט זיך.

דו מיינסט, טאטע, מען האָט מיך פשוטו כמשמעו אָפגעלאָזט ?
(ממ"ס)

פשוט נבילה בשוק, ואל תצטרך לבריות (פסחים ק"ג)

שינד אָפּ דאָס פעל פון אַ געפּאַלענער בהמה אין מאַרק, אַבי נישט
אַנצוקומען צו קיין מענטשן.

ער האָט פיל יאָרן געליטן נויט און דחקות... האָט ער געפּאַלגט די
מימרא: „פשוט נבילה בשוק ואל תצטרך לבריות“.

(ג. מייזל : „י. י. זינגער“)

פתח בכד וסוים בחבית (בבא קמא כז)

ער האָט אָנגעהויבן מיט אַ קרוג און אויסגעלאָזן מיט אַ פּאַס. ער
איז אַראָפּ פון דער טעמע.

אויף אונדזער פיינעם בעלעטריסט קאָן מען זאָגן: „פתח בכד
וסוים בחבית“... ער האָט אָנגעהויבן מיט סקעפטיציזם און אויסגעלאָזן
מיט ציניזם.

(א. א. ראַבאָק : „דער פּאַלקסגייסט אין יידיש“)

פתחון־פה (בראשית רבה א) *

אַן אויסרייד, אַ טענה.

אודאי איז הערשל נישט אויסן געווען צו געבן אַ פתחון פה דעם

שטן.

(ש. י. עגנון : „אַ פשוטע מעשה“)

פתי יאמין לכל דבר (משלי יד, 16)

אַ נאַר גלייבט אַלץ.

איך מענדעלע איז אַ שוטה, אַ פתי יאמין לכל דבר, דער אַנדערער

מענדעלע איז גראַד אַ חכם, אַן איבערגעשפיצטער.

(ממ"ס : „אין אַ שטורעם־צייט“)

צ

צא וראה היאך הציבור נוהג — וינהוג! (ירושלמי, מעשרות ה)
גיי און זע, ווי אזוי קהל איז זיך נוהג — און פיר זיך אויך אזוי.
עס זענען פאראן אומעטום קאנווענציאנעלע מנהגים... וואס מיר
זענען מקיים כמעט אויטאמאטיש... „צא וראה איך הציבור נוהג“.
(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

צאן מרעיתו (ירמיה כג, 1)
שאף פון זיין פיטערונג. זיין קהילה.
ער בלייבט מיט זיין קהילה, ער וועט זיינע צאן מרעיתו נישט
מפקיר זיין.
(ש. אש)

צאן קדשים (יחזקאל 17, 38) *
הייליקע שאף. בדרך-המשל: יידישע תמימותדיקע קינדער.
מיינע צאן קדשים זענען לוסטיק געלאָפן, געשפרונגען.
(ממ"ס: „דאס קליין מענטשעלע“)

צבת בצבת עשויה (אבות ה, 1)
א צוואַנג איז מיט א צוואַנג געמאַכט געוואָרן (יעדע זאך ווערט
געמאַכט מיט אַ כלי).
ווי קאָן מען דאָס מאַכן, אַז מיר האָבן נישט די פּאַסיקע כלים...
אף צבת בצבת עשויה!
(ז. י. אנכי)

צד השווה
דאָס געמיינזאַמע, דאָס בשותפותדיקע.
עס איז קלאָר, אַז דאָס געמיינזאַמע, דער צד השווה ביי זיי איז
געווען פריער פון אַלץ די אומצופרידנקייט.
(נ. מייזל: „דער גסתר“)

צד שכנגד *

דער צווייטער צד, דער קעגנערישער צד.
וויפל ער גיט, וויל ער, און דער צד שכנגדו זאל געבן צוויי מאל
אזוי פיל. (ש"ע: „מנחם מענדל“)

צדיק באמונתו יהיה (חבוקק ב, 4)

דער צדיק לעבט מיט זיין אמונה.
אין איבערשטן גלייבסטו, משה? — אוודאי. — וויל איז דיר,
וצדיק באמונתו יהיה!
(י. באשעוויס: „די פאמיליע מושקאט“)

צדיק ורע לו, רשע וטוב לו (ברכות ז)

פאר וואס דעם צדיק גייט שלעכט, און דעם רשע גייט גוט.
די אלטע קשיא האט געעגבערט דעם מוח: צדיק ורע לו, רשע
וטוב לו.
(י. באשעוויס: „די פאמיליע מושקאט“)

צדיק יסוד עולם (משלי י, 25)

דער צדיק איז דער פונדאמענט פון דער וועלט.
ר' יחיאל גיט איר (דער וועלט) א תיקון. ער איז א צדיק, און צדיק
יסוד עולם.
(ש. ניגער: „דערציילער און ראמאניסטן“)

צדיק כתמר יפרח (תהילים צב, 13)

דער צדיק וועט בליען ווי א טייטלבוים.
צדיק כתמר יפרח — א צדיק צעוואקסט זיך ווי א טייטלבוים.
(א. שטיינמאן: „דער נס בעל-שם-טוב“)

צדיקים במיתתם קרויים חיים (ברכות יח)

צדיקים לעבן נאך זייער טויט (זיי ווירקן אויף דער געזעלשאפט
ווי ביים לעבן).
גרויסע מענטשן בלייבן לעבן צווישן מענטשן, צדיקים במיתתם

קרויים חיים! זיי שוועבן אין די מענטשן, לעבן אין זיי, ווערן איינגע-
אטעמט אין לעבן.

(ג. שמן: „דאָס געזאַנג פון חסידות“)

צדקה עשה הקדוש־ברוך־הוא עם ישראל שפורם לבין האומות

(פסחים 19)

א חסד האָט גאָט געטאָן מיט יידן, וואָס ער האָט זיי צעשפּרייט
צווישן די אומות.

צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפורם לבין האומות — איז איבסען
געווען ברוגז, הלמאי יידן ווילן זיך פון דער דאָזיקער צדקה פּריוויליג
אָפּזאָגן און ווערן פּראָסטע בשר־ודמס.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

צדקה תציל ממוות (משלי י, 2)

צדקה איז מציל פון טויט.

א באַרג מיט אַלערליי מטבעות איז געלעגן אויפן טיש, און אַרעמע-
לייט זענען אַריינגעקומען און גענומען... — רבי, זאָג איך, — עס שטייט
דאָך: צדקה תציל ממוות (י. ל. פרץ: „צווישן צהיי בערג“)

צהלה ושמחה (מגילת אסתר ח, 15) *

(ס'איז) לוסטיק און פּריילעך.

חי געלעבט און אָן עק... צהלה ושמחה — הוליע קבצן!

(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

צור מחצבתו (ישעיה נא, 1)

דער פעלדו, פון וועלכן ער איז אויסגעהאַקט, זיין אָפּשטאַם.

ער איז שוין לאַנג אַוועק פון יידישקייט און פאַרגעסן זיין היים, זיין

צור מחצבתו.

(ש. אַש)

צורר ישראל, צורר היהודים (מגילת אסתר ג, 10)

יידנפיינט, שונא פון יידישן פּאַלק.

פסוקים און טייטשן

ער האט אויך געהערט, אז דער צורר היהודים האט אַרויסגעיאַגט
די יידן פון דייטשלאַנד.

(י. באַשעוויס: „די קליינע שוסטערלעך“)

צורת־אות *

דאָס אויסזען פון אַן אות. נישט קענען קיין צורת אות — נישט
קאַנען לייענען.

ביז דרייצן יאָר האָט ער נישט געקענט קיין צורת־אות.

(ש. אַש)

צורת מטבע (עבודה זרה מב) *

דאָס אויסזען פון אַ מטבע.

זיי זענען בלויז אַריינגעטאָן אין די עולמות עליונים און ווייסן
נישט קיין צורת מטבע.

(ל. לערער: „יידישקייט“)

צידה לדרך *

רייזע־פּראָוויאַנט, זאַכן אויפן וועג.

און פול די קאַמערן צידה לדרך.

(י. ל. פּרץ: „דער בעל־שם פירט אויס אַ שידוך“)

צידוק־הדין (עבודה זרה יח)

דאָס באַרעכטיקן דעם דין, דאָס אַננעמען אַן טענות גאַטס שטראַף.

די אַלטע באַדערפעניש פאַר טעאָדיציע — פאַר צידוק־הדין... גאַט

איז גערעכט און זיין משפט איז גערעכט.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

צלם אלוהים (בראשית ט, 6)

אַפבילד פון גאַט, געטלעך אויסזען.

דער צלם אלוהים פּעלט נישט אויף קיין איין־און־איינציג

מענטשלעך געזיכט.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

צנא מלא ספרי (מגילה כח)

א קויש פול מיט ספרים.
כבוד-באצייכענונג פאר א מענטשן, וועלכער איז א בקי אין ספרים
און פול מיט ידיעות.
זי איז א צנא דמלא ספרא, אָנגעלייענט ווי אַ פויק.
(מ. סמבטיון: „א פארשפעטיקטע חרטה“)

צער בעלי חיים (שבת קכא) *

רחמנות אויף אַ לעבעדיק באַשעפעניש.
עס איז אַ צער בעלי-חיים געווען צו קוקן, ווי דאָס אַרעמע פייגעלע
האַט זיך קיין אַרט נישט געפונען.
(י. ל. פרץ: „פון יוחנן מלמדס מעשהלעך“)

צער גידול בנים (שבת פט) *

דער צער פון דערציען קינדער.
שווער דער צער גידול בנים, ערגער איז נאָך אָן אים.
(אליעזר שטיינבאָרג)

צרות הכלל *

אַלגעמיינע צרות, צרות פון דעם כלל.
שווער אויפן האַרצן, סיי פון אייגענע צרות, סיי פון צרות הכלל.
(ש. ל. ציטראָן)

צרות צרורות *

גרויסע צרות.
דאגת פרנסה איז אַ רבי! צרות צרורות זענען גוטע מלמדים.
(י. ל. פרץ: „פון יוחנן מלמדס מעשהלעך“)

צרכי-ציבור (תפילה פון „מי שברך“) *

קהילהשע זאכן, געזעלשאַפטלעכע ענינים.
עס האַלט ביי צרכי-ציבור, מע דאַרף דאַטעווען אַ שטאַט.
(ש״ע: „לשנה טובה“)

צרת־רבים חצי נחמה

אַ צרה וואָס קומט אויפן כלל, איז אַ האַלבע טרייסט.
צרת רבים חצי נחמה — אַז מען זעט זיך אָן יענעמס צרות, ווערט
אַ ביסל גרינגער אויף דער נשמה.

(ש"ע : „מנחם מענדל“)

ק

קבורת־חמור (ירמיה כב, 19) *

אַ קבורה פון אַן אייזל. אַ באַליידיקנדיקע קבורה (ביים פלויט פון
בית־עולם).

עמעצער האָט אויסגעגעבן... אַ מסור! ביי יידן אַ מסור! קבורת־
חמור.

(ש. מילער : „דור המדבר“)

קבלו דעתי *

געמט אָן מיין מיינונג.

אַזוי מיין איך, נאָר קבלו דעתי זאָג איך נישט. (ג' 4' 4)

קבר־אבות *

עלטערן־קבר.

ווייבער זענען געגאַנגען אויף קבר־אבות, געמאַסטן פעלד און
פאַרגאַסן טייכן טרערן. (ממ"ס)

קבר ישראל, קבורת ישראל *

קבר אויפן יידישן בית־עולם, קומען צו קבורה לויטן יידישן דין.
איך וויל קומען צו קבר ישראל אין רעדים, לעבן מיין טאַטן און
לעבן מיין מאַמען און לעבן בלימעשי, מיין ווייב.

(מ. ראָוויטש : „דאָס מעשה־בוך פון מיין לעבן“)

קדוש וטהור *

אַ זייער הייליקער מענטש.

ווער ביסטו און וואָס ביסטו, אָז דו האַלטסט דיך פאַר אַ קדוש
וטוהר?

(ש. צש: „דער תהילים־יד“)

קדושים תהיו (ויקרא יט, 2)

הייליק זאלט איר זיין.

קדושים תהיו — הייליק זאלט איר זיין, איז אונדז אַנגעזאָגט
געוואָרן אין דעם באַגינען פון אונדזער געשיכטע.

(א. גאַלאַמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן סאַלק“)

קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא

[סוּר־בישול של שותפים אינו הם ואינו קר] (עירובין ג)

אַ שותפותדיקער טאַפּ [געקעכטס] איז נישט וואָרעם און נישט

קאַלט.

אַ שטיקל טרוקן ברויט מיט זאַלץ צו עסן און נישט האַבן קיין

עסק מיט שותפים... „קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא“, אַליין

איז די נשמה ריין.

(ז. י. אנכי)

קודשי־קדשים; קדשי־קדשים (ויקרא כד, 9) *

זייער הייליק; די סאַמע הייליקסטע זאַך.

ס'איז אַלצדינג געווען אמת, קודש־קדשים.

(ש"ע)

געבן עפעס אַזוינס וואָס געהערט צום קדשי־קדשים פון דעם

לאַנד.

(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

קול דממה דקה (מלכים־א יט, 12)

אַ שטיל קול, דאָס שטילע רעדן.

אליהו איז יאָ אַנטלאָפן אין מדבר אַריין. האָט נישט דאָס קול דממה

דקה... אים נישט געשיקט צוריק צו זיין לעבנס־אויפגאַבע?

(א. גאַלאַמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן סאַלק“)

קול-קורא

אויפרוף, אן עפנטלעכע ווענדונג צום קהל.
איר האט כמעט אין יעדן נומער א קול-קורא צו די ליענער.
(א. מוקדוני : „די גרויסע שפע פון יידישע ביכער“)

קול קורא במדבר (לויט ישעיה מ, 3)

א רוף אין מדבר (וואס קיינער הערט אים נישט).
פראפ' פינקלשטיינס אלארעם איז געווען א קול-קורא במדבר.
(א. מוקדוני : „יידישע קולטור אין אמעריקע“)

קול-קולות (ברכות טו) *

געשרייען, געוואלדן.
חברה שלאגט זיך, מאכט קול-קולות.
(י. ל. פרץ : „וואס א מאל ווייניקער“)

קונה הכל *

ער קויפט אלץ.
ער איז געווען א קונה הכל, אויף אלץ אין דער וועלט איז ער
געווען א קונה.
(ש"ע)

זיך קונה עולם זיין (עבודה זרה י' *)

זיך דערווערבן אייביקייט.
מען קאן מיט איין דערציילונג זיך קונה עולם זיין טאקע אין די
אייביקע אייביקייטן.
(ש. שטערן)

זיך קונה שם זיין (אבות ב, ז) *

באקומען א נאמען, בארימט ווערן.
דער יונגער וויסנשאפטסמאן האט זיך קונה שם געווען מיט זיין
געזאנג וועגן די יידישע אותיות.
(י. גלאטשטיין : „אין תוך גענומען“)

קופה של שרצים (יומא כב) *

א פושקע מיט שרצים, א פעקל מיט (אלטע) חטאים.
אן אויפגעקומענער עושר מיט א קופה של שרצים אויף די
פלייצעס.

(י. ל. פרץ)

קוצו של יוד (מנחות לד) *

דאס שטריכעלע פון אות "יוד". א קלייניקייט.
ער איז נישט מוותר אויף קיין קוצו-של-יוד פון דעם שעפערישן
גלות.

(א. גאלאמב: "רבן שמעון ראבידאזויטש")

קורא נכבד *

חשובער לייענער.

דער מסחר מיט ספרים איז געוואָרן וואָס אַ טאָג ערגער. דער
קורא נכבד האָט אויסגעזען ווי אַ חולה.

(מ"מ"ס: "אין אַ שטורעמציט")

קורע ברג זיין (פסחים מט) *

צערייסן ווי אַ פיש.

ווען ער קריגט איצט אין די הענט אַריין דעם קליינעם איטשעלע,
וואָלט ער אים קורע-כדג געווען.

(י. האַפער: "ר' זלמן")

קטונתי מכל החסדים (בראשית לב, 11)

איך בין צו קליין, נישט ווערט די חסדים.
זאָג איך צו זיי: ברידערלעך, קטונתי מכל החסדים... קלייבט
איך אויס אַ שוסטער פאַר אַ גבאי.

(ש"ע: "אַרעמע און פריילעכע")

קטלי קני (סנהדרין לג) *

העקער פון ראַרשטעקלעך. גאַר פּראַסטע מענטשן.

פסוקים און טיטשן

יאָסל אַליין איז אויך נישט געווען קיין פראַסטאַק, קיין אַבי-ווער,
קיין קטלי-קני.

(דער נסתר: „דערציילונגען און עסייען“)

קטנות המוחין

קליינקעפּלדיקייט. נישט קלאַרע מחשבות.
[אַהרעלע] האָט געמורמלט אַ תפילה צום אייבערשטן, ער זאָל
חלילה נישט אַריינפאַלן אין קיין עצבות, אין קיין כעס, אין קיין קטנות-
המוחין.

(י. באַשעוויס: „די פאַמיליע מושקאַט“)

קטני-אמונה, קטני-אמונה סוטה מח) *

קליינגלויביקע.

די אַלע וואָס פאַרשן נאָך... זענען מקטני-אמונה, פון די קליינ-
גלויביקע.

(ש. אַש: „דער תהלים-ייד“)

קיבוץ גלויות (פסחים פח)

דאָס צונויפנעמען יידן פון די גלות-לענדער און זיי באַזעצן אין
ארץ-ישראל.

אַ מדינה וואָס „שטייט נישט“: דאגות און אויפטוען, שאַפּערישע
וונדער און ווייטיקן אין מיטן דעם גערודער פון קיבוץ-גלויות.

(מ. גראַסימערמאַן: „דוד בן גוריון“)

קידוש השם (ירושלמי, סנהדרין פרק כא) *

דאָס הייליקן דעם (ליבן) נאַמען. אַפּגעבן דאָס לעבן פאַר יידיש-
קייט און פאַר יידן.

ער (שלום אַש) האָט געזוכט קידוש-השם און מענטשלעכע דער-
הויבנקייט בכלל.

(ש. ניגער: „דערציילער און ראַמאַניסטן“)

קידוש-לבנה-אותיות *

גאָר גרויסע אותיות (מיט וועלכע עס ווערט גערוקט די תפילה
פון קידוש-לבנה).

רעדלעך האָבן געלייענט אַ יידישע צייטונג, געדרוקט אויף איין זייט מיט קידוש־לבנה־אותיות.

(י. באַשעזיס : „די פאַמיליע מושקאַט“)

קיום האומה *

עקזיסטענץ פון פּאַלק.

עס האָט זיך פאַר אים אַנטפלעקט אַ גרויסער סוד, דער סוד פון קיום האומה.

(מ. בורשטין)

קימא לן

עס איז פעסטגעשטעלט; פאַר אונדז איז קלאַר, אַ גענויער חשבון. מיר האָבן אַ קיימא־לן, אַז יידן זענען מענטשן מיט קעפּ.

(ממ"ט)

אַ קיימא־לן האָבן מיר, אַז ביים „אַלטן“ אין בית־המדרש האָבן געדאַונט אַ ד' מאות [פיר הונדערט].

(י. ל. פרץ : „אַן אַפקומעניש“)

קיקיון דיונה (זייט יונה ד, 10)

יונהס ריצנבויםל. בדרך־משל: אַ קליינע זאַך וואָס האָט גישט קיין קיום.

קליינע דערפינדונגען, קיקיון־דיונהס, וואָס פּלעגן זיך האַלטן נאָר אַ קליינע צייט.

(ח. זשיטלאַוסקי)

קליוחמר (תוספתא ברכות פרק ז) *

פון גרינג צו שווער (לאַגישער אויספיר).

שווייגן איז גוט פאַר חכמים און אַ קליוחמר פאַר טפּשים.

(שפּריכזאָרט)

קל שבקלים (ראש־השנה כה) *

דער סאַמע לייכטזיניקער.

פסוקים און טייטשן

אויף אַ קל־שבקלים קוקט מען נישט אַזוי.
(י. ל. פרץ : „אַן אַפּקומעניש“)

קלות־ראש (נדרים פרק ב)
לייכטזיניקייט, נישט ערנסטקייט.
ענציקלאָפּעדיע מיינט אויך אַפּקלייב... נישטאַ אין קיין ענציקלאָפּעדיע קיין חילול, קיין קלות־ראש.
(י. גלאַטשטיין : „אין תוך גענומען“)

קללות נמרצות (לויט מלכיא ב. 8) *
ביטערע (שטאַרקע) קללות.
ער האָט זיי ביידן געשאַלטן מיט קללות נמרצות.
(ש״ע)

קלסת־פנים (בבא מציעא פז)
די פיזיאָנאָמיע, דאָס אויסזען.
איך נעם זיך נישט אונטער היינט אויסצומאַלן דעם קלסת־פנים
פון דער מדינת ישראל שפּעטער מיט אַ דור, צוויי אָדער דריי דורות.
(ח. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

קמחא דפסחא (לויט ירושלמי, בבא בתרא פרק יב) *
מעל אויף פסח. הילף אויף פסח. (פאַר נויטבאַדערפטיקע).
דורך אַ פענצטערל האָט מען אויסגעטיילט קמחא־דפסחא.
(י. ל. פרץ)

קנאת־סופרים *
קנאה צווישן שרייבער אָדער געלערנטע, שרייבער־פאַרמעסט.
אין יעדער ליטעראַרישער סביבה איז דאָ קנאת סופרים. אָן דעם
קאָן קיין ליטעראַטור נישט וואַקסן.
(מ. ראַזיטש : „דאָס מעשה־בוך פון מיין לעבן“)

קנאת־סופרים תרבה חכמה (בבא בתרא כא)
קנאה ביי שרייבער (און געלערנטע) מערט חכמה.

פארשטייט זיך, אַז וויל די קאַנקורענץ איז אומגעהייער גרויס און קנאַת-סופרים תרבה חכמה, פלייסן זיך דעריבער ביידע גאַזעטן (צייטונג-געז) צו איבעריאָגן איינס דאָס אַנדערע, אַרויסגיין וואָס פריער פון דרוק. (ש"ע : „כתרילעווקער פראַגרעס“)

קניין-הכלל

אייגנטום פון דער געזעלשאַפט.
דער אַרכיון באַמיט זיך צו ברענגען זיינע דערגרייכונגען צום ברייטן עולם, מאַכן זיי פאַרן קניין-הכלל.
(י. זרובל : „אַרכיון עבודה“)

קפיצת-הדרך *

וועגשפרונג. דאָס גיכע (איבערנאַטירלעכע) איבערטראַגן זיך אויף מיילן ווייט.
אַ שפּאַס, זאָגט ער, אַ וועלט! סאַמע מאַשינעס... זיי פירן איבער פון איין עק וועלט צו דער צווייטער, ריין קפיצת-הדרך.
(י. ל. פרץ : „וואָס אַ מאָל ווייניקער“)

קפצה עליו זקנה (תענית ה)

ער איז זייער אַלט געוואָרן.
ער האָט זיך די לעצטע צייטן שטאַרק געעלטערט, קפצה עליו זקנה... ס'איז אים ממש נישט צו דערקענען.
(ש. שטערן)

קצתי בחיי (בראשית כז, 46)

ס'איז מיר נמאס געוואָרן דאָס לעבן.
איצט, אַז הדסה קאָן אָפּטאָן אַזאַ זאָך, איז וואָס זשע לעבט ער אויף דער וועלט?... ס'איז קצתי בחיי.
(י. באַשעוויס : „די פאַמיליע מושקאַט“)

קרדום לחפור בו אבות ד, ה

אַ גראַבאייזן צו גראַבן. אַ מיטל צו ציען חיונה (פרנסה).

פסוקים און טייטשן

זיי מאַכן פון דער תורה אַ קרדום לחפור בו, זיי מאַכן פון דער תורה אַן ענין פון פרנסה.

(י. האַפער: „ר' זלמן“)

קרוב לאמת *

נאַענט צום אמת, גאַנץ וואַרשיינלעך.

עס קאַן זיין, אַז דאָס איז ער, קרוב לאמת.

(י. ל. פרץ: „צווישן צוויי בערג“)

קרוב למלכות (גיטין יד) *

נאַענט צו די מלוכה־פאַקטאָרן.

קרוב־למלכותדיקע יידן... זענען אויך אין גאַליציע אַ געוויינלעכע

זאך.

(ש. ביקל: „דריי ברידער זענען מיר געווען“)

קרח מכאן ומכאן (בבא קמא ט)

גאַל פון דאַנען און פון דאַרטן. פאַרלוירן ביידע וועלטן.

פלעגט די יונגע אים אויסרייסן אַלע טאַג אַ גרויע האַר, און די

אַלטע פלעגט אים אויסרייסן אַלע טאַג אַ שוואַרצע האַר... דער סוף איז

געווען, אַז ער איז געבליבן קרח מכאן וקרח מכאן.

(ש"ע: „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

קריעת ים־סוף (פסחים קיח) *

דאָס שפאַלטן דעם ים־סוף. זייער אַ שווערע זאך.

איידער מען פאַרדינט אַ דרייער איז קריעת ים־סוף.

(י. ל. פרץ)

קרנע־בתולה (עבודה זרה לב) *

אַן אומבאַאַרבעט פעלד, אַ נישט־געאַקערטע ערד. אַן ענין וואָס

קייער האַט זיך מיט אים נאָך נישט מטפל געווען.

דער דאזיקער געביט איז נאך ביי אונדז אַ קרקע־בתולה, אַן
אומבאַרבעט פעלד.

(ש. ל. ציטראָן)

קשה היא גלות כנגד כל הקללות שבתוכחה
שווער איז דער גלות ווי אַלע קללות פון דער תוכחה.
קשה היא גלות כנגד כל הקללות שבתוכחה... פאַראַן גלותן ווי די
נאַכט אַ שטאַק־פינצטערע, און גלותן מיט אַ לבנה־נאַכט.
(ת. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

קשה כשאל קנאה (שיר השירים ה, 6)
שווער (ביטער) ווי דער קבר איז די אייפערזוכט.
קשה כשאל קנאה — שווער ווי דער גיהנום איז די קנאה.
(ש"ע: „שיר השירים“)

קשה־עורף (שמות לב, 9) *
אַן איינגעשפאַרטער, אַן עקשן.
ס'האַט זיך אויפגעוועקט די אַלטע אויסגעהאַלטנקייט, דער אַלטער
קשה־עורף.
(ש. אַש)

קשומ עצמך ואחר־כך קשומ אחרים (בבא מציעא קז)
פריער ציר דיך אַליין אויס, און דערנאָך — אַנדערע. פריער בעסער
אויס דינע פעלערן, איידער דו גייסט לערנען אַנדערע.
מע דאַרף ווערן אַדורכגעדרונגען מיט גוטע מידות... כדי ראוי
צו זיין, זיך צו באַנוצן מיט דער קרוין — צו לערנען אַנדערע, ווי
אונדזערע חכמים האָבן געזאָגט: קשומ עצמך, ואחר־כך קשומ אחרים.
(מ"מ"ס: „אַ בריוו חעגן דערציונג“)

קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים־סוף (פסחים קיח)
שווער קומט אַן דעם מענטשן זיין פרנסה ווי קריעת ים־סוף
(ווי דאָס שפאַלטן דעם ים־סוף).

פסוקים און טיטשן

פרנסה איז מלחמה... קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים-סוף, זאגט די גמרא. מען דארף שפאלטן ימען, מען דארף רייסן וועלטן פארן ביסל שפייז.
(י. האפער: „ר' תנחום“)

קשר של קיימא

אייביקער קנופ, אייביקער בונד.
אונדזערע הערצער זענען פארקניפט מיט א קשר של קיימא שוין פון לאנג, פון דער ערשטער באגעגעניש.
(מ. סמבטיון: „דער לעצטער פרוח“)

ך

ראות פניך לא פללתי (לויט בראשית מח, 11)
איך האב נישט גערעכנט דין צו זען.
ראות פניך לא פללתי! האסט אפילו נישט צו וויסן געטאן, אז דו קומסט.
(י. באשעוויס: „די פאמיליע מושקאט“)

ראיה לדבר (שבת פרק ח)

א באווייז צו דער זאך.
גראד איז דאס יידישע פאלק א מין ראייה לדבר, אז ס'איז פאראן א גורל, ווארעם לויט אלע כללים... קאן מען נישט דערקלערן דעם יידישן קיום.
(א. א. ראבאק: „די אימפעריע יידיש“)

ראש בית-דין *

פארזיצער פון רבנישן געריכט.
דער ראש בית-דין האט שוין געוואלט פסקענען.
(י. קאטיק)

ראש המדברים (ברכות טג) *

הויפטערדנער. פארשטייער.

אומעטום ווו ביאליק האט זיך געוויזן איז ער געווען דער ראש-
המדברים.

(דניאל לייבל : „ביאליק שבעל-פה“)

ראש הקהל *

קהילה-פרעזעס.

אונדזערע ראשי-הקהל, זאלן לעבן, האבן פארזארגט די נשרפים.
(ממ"ס)

ראש וראשון *

דער סאמע ערשטער, דער חשובסטער מענטש.
דער פעטער הערץ איז דער ראש וראשון ביי אונדז אין שטעטל.
(ש"ע)

ראשו ורובו (סוכה פרק ב) *

ער אין גאנצן, מיט זיין גאנצן וועזן, מיט לייב און לעבן.
איך בין געווען אריינגעטאן ראשי ורובי אין דער יידישער
געשיכטע.
(ח. זשיטלאָוסקי)

ראשי-פרקים (חגיגה יג) *

הויפטפונקטן, הויפטטעזיסן.
נישט קאנענדיק פארנעמען דאָ צו פיל אַרט, וועלן מיר זיך מוזן
באָנוגענען מיט ראשי-פרקים.
(ש. ניגער : „דערציילער און ראמאניסטן“)

ראשית-יבות (תנחומא, האזינו) *

איניציאלן. פאָקירצונג פון ווערטער דורך שרייבן בלויז זייערע
ערשטע אותיות.
די ראשי-יבות פון „פען“ באַשטייען, ווי מיר האָבן אויסגע-
רעכנט, פון פאָעטן, לעסייסטן און לאָועליסטן.
(י. גלאַטשטיין : „אין תוך גענומען“)

ראשית חכמה תהלים קיא, 10) *

„דאָס ערשטע פון חכמה“ די ערשטע זאך.
אָן אַגענט דאַרף ראשית חכמה גיין אָנגעטאָן פֿיין, אָבער טאַקע
וואָס פֿיין הייסט.

(ש״ע : מנחם מענדל“)

רבות מחשבות בלב איש (משלי יט 21)

אַ סך מחשבות האָט דער מענטש.
גאַלדענע מחשבות קריכן אין קאַפּ אַריין... רבות מחשבות בלב
איש.

(ש״ע : „טביה דער מילכיקער“)

רבי לא שנה — ר' חייא מניין לו ?

[אם רבי לא למד, איך ידע תלמידו חייא ?] (לויט עירובין צב)

אַז רבי האָט עס נישט געלערנט, טאָ פון וואָנען זאָל זיין תלמיד
חייא וויסן ?

און דערפאַר ווערט יידיש אַלץ מער פאַרושאַרגאַנעוועט, וואָרעם
רבי לא שנה, חייא מנין לו ? אַז דער סאַמע וועגוויזער האָט נישט
געלערנט, טאָ פון וואָנען זאָל דער תלמיד וויסן ?

(א. א. ראַבאַק : „די אימפּעריע יידיש“)

רבנן קדיש *

קדיש וואָס מען זאָגט נאָכן לערנען תלמוד און נאָך אַ דרשה.
מעג מען שוין נאָך אונדזער געלט זאָגן רבנן קדיש.

(י. קאַטיק)

רגע כמימרא (ברכות ז) *

אַ רגע ווי מען רעדט אַרויס. אַ קליינע וויילע.
געדויערט האָט עס אַ רגע כמימרא, אַ סך ווינציקער ווי איך
דערצייל אייך.

(ש״ע : „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

רואה את הנולד (תמיד לב)

ער זעט דאָס וואָס וועט געבוירן ווערן. ער זעט פאַרויס דעם רעזולטאַט.

ווי דער פרק לערנט אונדז, איז דער חכם גאָר אַזאַ מענטש, וואָס זעט דאָס וואָס וועט געבוירן ווערן — הרואה את הנולד.

(א. א. ראַבאָק: „דער פאַלקסגייסט אין יידיש“)

רואה ואינו נראה *

ער זעט אַנדערע און אים זעט קיינער נישט.

א רואה ואינו נראה געווען, האָט געשלייכט זיך ווי אַ שאַטן.

(ש. אַש)

רוב גדלו ורוב עשרו *

זיין גרויסע חשיבות און עשירות.

דערציילן אייך רוב גדלו ורוב עשרו — זיין דירה מיט זיין

זיצעכץ, איז נישט שייך צו זאָגן.

(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

רוב מניין ורוב בניין אהלות ב) *

דער גרעסטער און וואָגיקסטער טייל, די גרעסטע מערהייט.

דער רוב מנין און רוב בנין פון דער באַפעלקערונג דאָרט

באַשטייט פון יידן.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

רודף אחר הכבוד (לויט תנחומא ויקרא)

יאָגט זיך גאָך כבוד.

נח יאָגט זיך נישט, ער זאָל פאַרנעמען דעם אויבגאַנג... ער האָט

דאָס פיינט, ער איז נישט קיין רודף אחר הכבוד.

(ש"ע: „כתרילעווקער פראַגרעס“)

רודף שלום (אבות א. יב) *

יאָגט זיך גאָך שלום. פאַרמיטלט און גלייכט אויס.

פסוקים און טעטשן

ווערן אַ רודף־שלומניק זאלט איך זיך קיין מאָל נישט פרווון.
(ש"ע)

רווח והצלחה יעמוד ליהודים... (מגילת אסתר ז, 14)
אַ פאַרלייכטערונג און אַ רעטונג וועט קומען פאַר יידן...
רווח והצלחה יעמוד ליהודים... אַ ייד, כל־זמן עס שלאָגט זיך
נאָך אַן אַדער, טאָר ער נישט פאַרלירן דעם ביטחון.
(ש"ע: „טביה דער מליכיקער“)

רוח־הקודש (תהילים נא, 13) *
הייליקער שאַפונגסגייסט. גייסטיקע דערהויבונג, מוזע.
ווי לאַנג קאָן מען לעבן פון דעם רוח־הקודש פון יידישקייט, וואָס
איז אַוועקגעגאַנגען?
(מ. גראַס־צימערמאַן: „אינטימער חידעראַנאַנד“)

רוח חיים (בראשית ו, 17)
לעבנסגייסט, נשמה.
ער פלעגט אין יעדער ראַל אַריינברענגען אַ רוח־חיים, האַרץ,
געפיל.
(צ. קאַצענעלסאָן)

רוח נבואה *
נבואישער גייסט, נבואישע וויזיע.
וויפל עס איז אין זיי געווען רוח־נבואה און וויפל רעדן פון היץ —
איז אַן אַנדער פראַגע.
(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

רוח־שטות (סוטה ג) *
נאַרישער געדאַנק, משוגעת.
דעמאָלט איז אים באַפאַלן עפעס אַ רוח־שטות, אַ נאַרישער
געדאַנק, אַז ער וועט זיך אַדורכשטופן.
(י. האַפער: „ר' תנחום“)

רויז־דרוין

סודי-סודות, די פאַרבאַרגנסטע סודות.
[דער בעל-שם-טוב] איז פאַרבליבן פאַר אונדז אַ רעטעניש אָן
אַ באַשייד, אַ פאַרהוילענער סוד, אַ מין רויז־דרוין.
(א) שטיינמאַן: „דער גס בעל-שם-טוב“

רחל מבכה על בניה (ירמיה לא, 14)
די מאַמע רחל וויינט אויף אירע קינדער.
רחל מבכה על בניה... וויין נישט, מאַמע רחל, איך בין געקומען
דיך טרייסטן.
(י. י. טרונק: „משיח-געוויטער“)

רחמנא ליבא בעי (סנהדרין קו)
גאַט וויל דאָס האַרץ (די גוטע כוונה).
זיי וועלן טאָן בלויז דאָס גוטע, רחמנא ליבא בעי, גאַט פאַדערט
בלויז האַרץ.
(ה. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

רחמנא לצלן (שבת טז) *
זאָל גאַט אָפהיטן. אַנגענומענער שפרוך ווען מען רעדט וועגן
אַ שלעכטער זאך.
איז דאָס מוחל (דאָס קעפל) אַ שוואַכס, ווערט מען משוגע, רחמנא
לצלן.
(י. גלאַטשטיין: „נחמן זייגערמאַכער“)

רחמנות-פנים

אַ נעבעכדיק אויסזען, אַ טרויעריקע מינע.
געמאַכט רחמנות-פנים, געלאָזט טרערן.
(י. אַפּאַטשעו: „אין פּוילישע וועלדער“)

רחמנים בני רחמנים (יבמות עט)

באַרעמהאַרציקע, זין פון באַרעמהאַרציקע. בדרך-משל: יידן.

פסוקים און טיטשן

גאט איז אַ טאַטע, און די ישראל זענען רחמנים בני רחמנים.
(ממ"ס: „מסעות בנימין השלישי“)

ריבילשונות (תהילים לא, 21) *

שפראַכנקאַמף (באַצייכענונג פאַר די שאַרפע ויכוחים צווישן ידיי־
שיסטן און העברעיסטן).
מען האָט געמאַכט אַ סוף צו די שפראַכן־אַמפּערייען, צום ריב־
לשונות.

(י. קאַטיק)

ריבון כל העולמים (ברכות ט)

האַר פון אַלע וועלטן.

דו, ריבון כל העולמים, האָסט רוזיען געגעבן אַזאַ פנים, ווי דו
האָסט געגעבן, און איך וועל דיר אַפּטאַן, גאַט, זי וועט האָבן אַ חתן,
שיין ווי אַ פּרינץ.

(מ. ראַחיטש: „דאָס מעשה־בוך פון מיין לעבן“)

ריבונו דעלמא כולא

האַר פון דער גאַנצער וועלט!

ריבונו דעלמא כולא, איז דיר אונדזער מאַטערניש גייטיק?

(ח. גראַדע: „דער טאַנץ פון גאולה“)

ריבונו של עולם (ברכות ט) *

האַר פון דער וועלט.

פאַרזאַרג דיר דיינע אייגענע געשעפטן, דער ריבונו של עולם
וועט שוין פאַרזאַרגן זיין פאַלק ישראל.

(י. גלאַטשטיין: „נחמן זייגערמאַכער“)

ריח ניהוח (בראשית ה, 21) *

שמעקנדיקער ריח, אַ גוטער גערוך.

אוי באַרן, בעראַמעטן! קיילעכיקע, פעטע הענגען אַראָפּ און
שיקן אַרויס פון זיך אַ ריח ניהוח.

ישראל שטיינבערג

ריח תורה *

א ריח פון תורה-לערנען.

דער ניגון ווערט שוין זוייטער אן אנדערער! ער האט שוין א ריח תורה.

(י. ל. פרץ: „א גילגול פון א ניגון“)

ריסוק־איברים (ירושלמי, סנהדרין פרק כג) *

האלדו און נאקן ברעכן, הענט און פיס ברעכן.

פון אזא פליען קאז מען גיך באקומען ריסוק־איברים, מען קאז ברעכן האלדו און נאקן.
(י. האפער: „ר' תנחום“)

ריקים ופוחזים (לויט שופטים ט, 4)

לייכטזיניקע און פארדארבענע מענטשן.

עס האבן זיך באוויזן ביי אונדז... יונגע לייט ריקים ופוחזים, פארדארבענע מענטשלעך וואס טרעטן ארויס מיט פאלשע מסירות.
(ש"ע: „אפגעשלאגענע הושענות“)

רך־לב (לויט דברים כ, 8) *

ווייכהארציקער, סענטימענטאלער.

ר' יהודה הערש איז א רך־לב, ער קאן קיין בלוט נישט זען.
(ב. האגער: „מלכות חסידות“)

רמ"ח איברים (אהלות א) *

צוויי הונדערט אכט און פערציק (ר=200, מ=40, ח=8) גלידער פון גוף.

זאלסט אריינברענגען זיך מיט דייע רמ"ח איברים אינעם ווארט.
(ה. צייטלין: „חסידות“)

רפואה בדוקה *

אויסגעפרוהוטע רפואה.

אויף דעם זענען טרוקענע באנקעס א רפואה בדוקה.

(י. ל. פרץ)

רפואה שלמה!

א פולשטענדיקע רפואה. אָנגענומענער ווונטש פאַר אַ קראַנקן.
שווער, אַט איז די מעדיצין, צו אַ רפואה שלימה!
(י. באַשעוויס: „די פאַמיליע מושקאַט“)

רצה הקדושיברוך־הוא לזכות את ישראל... (אבות ו, טו)
גאַט האָט געוואָלט מוכה זיין די יידן...
רצה הקב"ה לזכות — גאַט האָט געוואָלט אַ טובה טאָן טביהן.
גיט ער און בענטשט אים מיט זיבן קינדער נקבות.
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

רצונו של אדם הוא כבודו (ירושלמי, פאה)
מען דאַרף רעספעקטירן דעם מענטשנס רצון.
אויב דאָס איז אייער רצון, וועל איך זיך מיט אייך גישט שפאַרן...
רצונו של אדם הוא כבודו.
(מ. בורשטין)

רשות היחיד (בבא קמא פרק ג)
פריוואַט־פאַרמעגן, אייגנטום פון אַ יחיד.
די לידער זענען גלייך אַרויס פון רשות־היחיד פונעם דיכטער
און זענען געוואָרן דער קנין פון פאַלק.
(נ. מייזל: „חיים נחמן ביאַליק“)

רשות הרבים (בבא קמא פרק ג) *
שטאַטישער באַזיץ, אייגנטום פון כלל.
איזן איז עס ר' יחזקאל גאַמבינערס שטוב, נאָר דאָך אַ שטאַט־
שטוב, אַ רשות־הרבים.
(ש. אַש)

רשע גמור, רשעים גמורים *
אַ גרויסער רשע, גרויסע רשעים.

זיי זענען געווען רשעים גמורים, זיי האָבן געראַבעוועט און געגולט.

(י. ב. לעווינאָן)

רשע מרשע *

אַ גרויסער ביזוויליקער רשע.
אַ רשע מרשע!... אַן איינגעגעסענע בריאה, אַ ייד אַ צו להכעיסניק...
טוט וואָס ער וויל.

(ש"ע: „מען איז זיך מוחל“)

רשעים בחייהם קרויים מתים (ברכות יח)

רשעים זענען שוין ביים לעבן זוי געשטאַרבן (פאַר דער געזעל-שאַפט).

רשעים בחייהם קרויים מתים... ער (דער רשע) איז גייסטיק אַזוי טויט, אַז ער פילט נישט די מיסטעריע פון זונאוּפגאַנג און פון זון-אונטערגאַנג.

(ת. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

ש

שאול תחתיה * (תהלים 19, 13)

קבר, גיהנום.

זי פילט, אַז זי פאַלט אין שאול תחתיה אַריין אַלע טאַג וואָס נידעריקער און נידעריקער.

(ש"ע: „כל-נדרי“)

שאין מכירים אותו *

וואָס מען קען אים נישט.

ער זאַל זיך אַריבערציען אין אַן אַנדער שטאַט, שאין מכירין...

(י. אַפאַטאַשו)

שאינו יודע לשאול * (הגדה 19 פסח)

דער וואָס וויסט נישט וואָס צו פרעגן.

פסוקים און טייטשן

די אַסימילאַציע אין אַמעריקע האָט אונדז געגעבן מיליאָנען שאינו-יודע-לשואלדיקע אַסימילאַטאָרן.

(א. מוקדוני : „ידישע קולטור אין אַמעריקע“)

שאל, בני, שאל! (שבת יא)

פרעג, מיין זון, פרעג!

וואָס דו פאַרשטייט נישט, פרעג מיך! שעם זיך נישט... שאל,

בני, שאל!

(א. מ. דיק)

שאלות ותשובות

פראַגעס און ענטפערס.

ער (דובנאָוז) האָט אויך צונויפגעשטעלט פאַר מיר אַ רשימה פון שאלות ותשובות, וועלכע ער האָט מיר געראָטן צו נאָכווהן.

(ז. שור : „ליכטיקע פּערזענלעכקייטן“)

שאר ירקות (הגדה פון פסח) *

פאַרשידענע גרינס. באַצייכענונג פאַר פאַרשידענע קלייניקייטן.

פיר גראַמאַטיקעס באַדאַרף מען אויסלערנען, היינט וווּ איז געאַ-

גראַפיע? וווּ איז היסטאָריע? און וווּ איז שאר ירקות?

(ש"ע : „אַ וויגרישע בילעט“)

שארית-הפליטה (דברי הימים א', ד', 43) *

אַפגעראַטעוועטע רעשט נאָכן חורבן.

וואָלטן דען די סאַטראַפּן, די הערשער... פון די היינטיקע פעלקער

נישט געווען באַדאַרפט באַווונדערן די שארית-הפליטה פון יידישן פאָלק,

וואָס איז אַרויס גאַנץ פון די קאַלכאָויונגס פון דער געשיכטע?

(י. ראַפּאַרט : „פון די תנ"ך-אימפּראַוויזאַציעס“)

שארית ישראל (דברי הימים ב', ז', 9)

דאָס רעשט פון יידישן פאָלק.

עס וועט תמיד בלייבן א שארית ישראל — רעשטלעך וואס האלטן איין זייער דורותדיקע מאַסיווקייט.

(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלקי“)

שבועה דאורייתא *

א האַרבע שבועה (לויט דער תורה).

האַט ער געקאָנט גיין שווערן אַ שבועה דאורייתא, אַז ער האָט נישט נהנה געווען קיין פרעמדע פרוטה.

(ש"ע : „דער יינגסטער פון די מלכים“)

שבור חבית ושמור את יינה! (בבא בתרא טז)

צעברעך די פאַס און היט אַפּ דעם וויין אין איר! (אַן אוממעגלעכע

זאַך).

אַזאַ יידישקייט איז נישט מער ווי די גמרא רופט עס אַן : שבור

חבית ושמור את יינה.

(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלקי“)

שבע חכמות *

זיבן הויפט־חכמות. הויפט־וויסנשאַפֿטן.

ער ווייסט וואָס איז אַזוינס אַ יידישער חקירה־ספר, פון וואָנען די דאָזיקע לייט האָבן געשעפֿט זייער תורה, זייער ידיעה אין די שבע חכמות.

(מ"ס : „מסעות בנימין השלישי“)

שבע יפול צדיק וקם (משלי כד, 16)

זיבן מאָל וועט פאַלן דער צדיק און וועט ווידער אויפשטיין.

כי שבע יפול צדיק וקם — ער מוז זיך אויפהייבן.

(י. האַפּער : „ר' תנחום“)

שבעה דברים בגולם (אבות ה, ז)

זיבן זאַכן כאַראַקטעריזירן דעם גולם (איין זאַך : וואָס ער פאַלט

אַריין יענעם אין מיטן די רייד).

פסוקים און טיטשן

נישט אומזיסט האָבן אונדזערע חכמים געזאָגט: שבעה דברים בגולם... מען רעדט תוך-ואָכן, איז זי דאָ מיט איר מילכיקן באַרשטש.
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

שבעה טובי העיר (מגילה כז) *

זיבן חשובסטע בעלי-בתים פון שטאָט.
עס קומען אַרײַן די שבעה טובי העיר, דער רעכטער שפיגל, דער סאַמע צימעס פון שטאָט.
(ש"ע: „אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט“)

שבעה ימים

זיבן ימען.
די גרעסטע מערהייט פון יידישן פאַלק איז נאָך צעשפרייט איבער שבעה ימים.
(י. זרובבל: „ישאל און גלות“)

שבעה מדורי גיהנום (סוטה י)

זיבן אָפטיילונגען פון גיהנום. גרויסע לידן און יסורים.
ער האָט דאָרט דורכגעמאַכט די שבעה מדורי גיהנום פון וואָג-לעניש אין הונגער און אין נויט.
(ש. ביקל: „שרייבער פון מיין דור“)

שבעים לשון, שבעים לשונות (לויט שבת פח)

זיבעציק שפראַכן. בדרך-משל: אַלע שפראַכן אין דער וועלט.
לויט אַן אַנדער לעגענדע איז די תורה גלייכצייטיק פאַרגעטראָגן געוואָרן אויף אַלע שבעים לשון, כדי אַלע זיבעציק פעלקער פון דער וועלט זאָלן זי הערן, יעדער [מענטש] אויף זיין שפראַך.

(ח. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

שבעת ימי המשתה *

זיבן פייערלעכע טעג נאָך דער חתונה.

צו די מאַלצייטן פון שבעת ימי המשתה האָט קיינער נישט
געטאַרט פעלן.

(י. קאַטיק)

שברייכלי (כלים פרק יא) *

אַ צעבראַכענע כלי. אַ צעבראַכענער מענטש.
וואָס בין איך היינט און ווער בין איך? ... אַ שברייכלי, אַ צעבראַך-
כענער שאַרבן!
(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

שבשתא כיון דעל-על (בבא בתרא כא)

אַ גרייז, וואָס איז געמאַכט געוואָרן, האַלט זיך לאַנג.
אַ טעות איז שווער אויסצוואַרצלען... שבשתא כיון דעל על.
(מ. בורשטין)

שבת-אחים (תהילים קלג, ו) *

דאָס זיצן צוזאַמען ווי ברידער, באַגעגעניש פון פריינד.
זיצט מען אַזוי שבת-אחים, מען שמועסט און מען שמועסט.
(נ. מייזל)

שה"יפה"י (מגילה ג) *

ראשי־תיבות פון: „שבת היום“, „פסח היום“ („היינט איז שבת“,
„היינט איז פסח“). אַפּפטרן מיט אַ פוילן תירוץ, אַפּקומען מיט אַ קליי-
ניקייט. דער שיינער אויסדרוק איז געשאַפן געוואָרן אויפן יסוד פון דער
לעגענדע, ווי המן האָט פאַרמסרט די יידן, אַז זיי דרייען זיך אַרויס פון
אַרבעטן פאַרן מלך מיט פוילע תירוצים: „היינט איז שבת“, „היינט
איז פסח“.

דוד קאַרנאַוסקי האָט געזען, אַז ער וועט דעם קליינעם נישט
אַפּפטרן מיט שה"יפה"י, און ער האָט גערעדט מיט אים מעשה מענטש.
(י. זינגער: „די משפחה קאַרנאַוסקי“)

שוואַ ושאַק

אַ גרויסער ליגן.

פסוקים און טיטשן

אַלצדינג... איז שוואַ וַשקראַ, נישט געשטויגן, נישט געפלוּיגן.
(ש"ע : „אַ וואַרט פאַר אַ וואַרט“.)

שוואַל עצה זיין *

זיך האַלטן אַן עצה.
וויילסטו זיך שוואַל עצה זיין, טאַ הער מיך אויס.
(י. אַפּאַטאַשו : „אין פּוּילישע וועלדער“.)

זיין שוואַל-בשוואַל (נדרים לא) *

זיך פאַרגלייכן מיט עמעצן, לעבן בשלום.
איז ער נישט שוואַל בשוואַל מיט זיינע חסידים און מקורבים.
(ש. ניגער : „דערציילער און ראַמאַניסטן“.)

שוואַל כּספּ (בבא קמא פרק א) *

אַ ווערטזאָך.
קיין געלט און שוואַל-כּספּ איז נישט געווען.
(ש. מילער : „דור המדבר“.)

שוואַל אינו מרגיש (מבחר הפנינים פרק יח)

אַ נאַר פּילט נישט.
ערשטנס איז אַ דבר ידוע, אַז וואַנצן בייסן נישט קיין אייגענע.
חוץ מזה קאַן זיין, אַז אייער זון איז אַ שוואַל, און... שוואַל אינו מרגיש.
(י. האַפּער : „אַ הויף אויף מוראַנאָו“.)

שוואַל עפּר (ישעיה כו, 19) *

דער וואַס רוט אין קבר, אַ טויטער.
אַ ניגון לעבט און אַ ניגון שטאַרבט, און מען פאַרגעסט אַ ניגון
ווי מען פאַרגעסט אַ שוואַל-עפּר. (י. ל. פרץ : „אַ גילגול פון אַ ניגון“.)

שוואַל ערויך *

געגרייטער טיש. קאַדעקס, זאַמלונג פון דינים (צונויפגעשטעלט פון
ר' יוסף קאַראַ).

וואלט מען אַ מאָל זיך באַדאַרפט צוזאַמענרעדן מכוּח אַ קאָדעקס פֿון אויפֿפירונג, אַ מין שולחן-ערוך אַדער עטיקעט פֿאַר אַ קריטיקער.
(י. גלאַטשטיין: „אין תּוך גענומען“)

שומר שמים! (ירמיה ב, 12)

אַטוינט, הימלען!

אַבער שומר שמים! פיער אַבעלאַר, דער גרעסטער פרייגייסט פֿון זיין צייט... באַקומט [אין דער ענציקלאָפּעדיע] אַקוראַט צען שורות!
(א. א. ראַבאַק: „דער פֿאַלקסגייסט אין ייִדיש“)

שומר ומציל זיין *

אַפּהיטן און באַשירעמען.

אַזוי ברעכט אויס אַפּט מאָל אַ מלחמה צווישן די שרייערס, זאָל גאָט שומר ומציל זיין — עס גיסן זיך טייכן טינט!
(ש״ע: „די רויטע יידלעך“)

שומר, מה מליל? (ישעיה כא, 11)

זועכטער, ווי אַזוי גייט דורך די נאַכט? ווי האַלט עס מיטן שונא?
— שומר מה מליל? האַט דאָס געטאָ אומרוק געפרעגט און נישט געקראָגן קיין ענטפּער, געלעגן פֿאַרטאַיעט, געוואַרט — אַט וועט אַ שפרונג טאָן די חיה־רעה.

(ש. מילער: „צו דער עקידה“)

שומר פתאים ה' (תהילים קטז, 6)

גאָט היט אַפּ די נאַראַנים.

שומר פתאים ה'! אַ מענטש דאַרף האָבן ביטחון!

(י. ל. פּרץ: „ער ז״ל און זיינע מקורבים“)

שומרי החומות

מויערן־היטער, היטער פֿון אַלטן לעבנס־שטייגער.
דווקא איצט, ווען אין די חסידישע הייזער האַט דער אַלטער,

פסוקים אין טײטשן

פרומער לעבנס־שטייגער געקראַכט... האָט ר' תנחום געוואָלט זיין פון די שומרי החומות, פון די וואָס היטן די אַלטע מויערן.
(י. האָפּער : „ר' תנחום“)

שונא בצע (לויט שמות יח, 21)

האָט פיינט שוחד, האָט פיינט געלט־מתנות.
אַ שונא בצע איז ער געווען אַן אויסטערלישער... מען וויל ר' זישעלען אָפּגילטן, ער וויל נישט הערן און געדענקען.
(י. ל. פרץ : „וואָס אַ מאָל ווייניקער“)

שונא ישראל (טוכה כט) *

יידנפיינט, אַנטיסעמיט.
לחיים! יידן זאָלן געהאָלפן ווערן, און שונאי־ישראל זאָלן האָבן אַ מפלה.
(י. י. זינגער : „די משפחה קאַרנאַוסקי“)

שונא מתנות יחיה (משלי טו, 27)

דער וואָס האָט פיינט מתנות, וועט לעבן.
„ושנא מתנות יחיה“, האָט ער געזאָגט, ווער עס וויל לעבן, נעמט קיין מתנות נישט.
(י. ל. פרץ : „דריי קיכלעך“)

שונאי ציון *

ציון־פיינט, פיינט פון יידישן פאָלק.
כאָטש נעם לייג זיך, שונאי ציון, און שטאַרב.
(ש״ע : „טביה דער מילכיקער“)

שועלים קטנים מחבלים כרמים (שיר השירים ב, 15)

קליינע פוקסעלעך שעדיקן די וויינשטאַקן.
רשעים, רבי קאַרנאַוסקי, — זאָגט ער וועגן די קליינע משחיתים וואָס מאַכן אים אַ תל פון זיינע אַנטיקן — וועגן זיי האָט שלמה המלך געזאָגט : שועלים קטנים מחבלים כרמים.
(י. י. זינגער : „די משפחה קאַרנאַוסקי“)

ישראל שטיינבערג

שופר של משיח *

דער שופר פון משיחן. דער שופר-בלאזן וואס וועט אַנזאָגן די גאולה.

שטיל איז אויפן בית-הקברות... נאָר פרוּו גיב תחית-המתים, מוזסטו פריער בלאָזן אויפן שופר של משיח.

(י. ל. פרץ: „וואָס זאָל איך וועלן זי“)

שור הכר (לויט בבא בתרא עה)

אויצראַקס, לעגענדאַרער אַקס וואָס איז צוגעגרייט פאַר די צדיקים צום עסן אין גן-עדן.

אַ משכיל וואָס גלייבט נישט, נישט אין שור-הבר, נישט אין לויתן, גלייבט אין עטער!

(י. ל. פרץ: „פון יחנן מלמד מעשהלער“)

שורש דבר (איוב יט, 28)

דער שורש פון דער זאך, דער מקור.

לויט דער לערע איז פריוואַט-אייגנטום דער שורש-דבר פון אַלע צרות.

(אבא גאַרדין: „די יסודות פון דער געזעלשאַפט“)

שותף ליסטים כליסטים (ירושלמי, סנהדרין פרק א)

דער שותף פון גולן איז אַזוי ווי דער גולן אַליין.

ווען ער האָט זיך „מתחתן“ געווען מיט היטלערן האָב אין געזאָגט, אַז שותף ליסטים כליסטים!

(מ. סמבטיון: „די אויסגעבענקטע היים“)

שטן מקטרג (ירושלמי, שבת פרק ה) *

דער שלעכטער שטן (וואָס באַשולדיקט).

טביה איז נישט קיין יידענע, טביה ווייסט ווי אַזוי מען איז זיך

נוהג מיטן שטן מקטרג.

(ש״ע: „טביה דער מילכיקער“)

ש"י עולמות .

דריי הונדערט און צען וועלטן (ש=300, י=10).
אין אלע ש"י עולמות באַוונדערט מען אייער קלוגשאַפט.
(י. י. טרונק : „משיחגעוויטער“)

שיבה טובה

אַ טיפע עלטער.
אודאי צו שבעים... לערנט זיך אַן ערלעכער פאַעט די חכמה פון
שיבה טובה: צייט צו דער פרייד פון צייטיקייט.
(מ. גראַס-צימערמאַן : „אינטימער ווידעראַנאַנד“)

שיבת-ציון (תהלים קכו, 1)

צוריקער קיין ציון.
אַ מעגלעכקייט פון פאַרווירקלעכן אַן אַלטע, ווייטע, אַבער דאָך
נישט אויסגעלאַשענע בענקשאַפט פון שיבת-ציון.
(ח. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

שיחת-חולין (עבודה זרה יט) *

וואַכעדיקע רייד, שמועס וועגן טאַג-טעגלעכע ענינים.
ר' מיכלס שיחת-חולין — נישטאַ נאָך אַזאַ תורה-שמועס.
(ז. שור : „ליכטיקע פערזענלעכקייטן“)

שיעור-קומה

וואַקס, גרויסקייט, חשיבות.
זיין שיעור-קומה קומט דאַרטן אַרויס ביי אייך נישט זייער הויך.
איר האַט אים נישט ריכטיק אַפגעשאַצט. (ח. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

שיקול-הדעת

איבערלייגונג, באַקלערונג, באַטראַכטונג.
דער „אייזערנער קאַפּ“ האַט זיך איינגעהערט... צו זייערע רייד,
און האַט ערשט נאָך אַ לאַנגן שיקול-הדעת אַרויסגעזאַגט דעם פסק.
(ב. האַגער : „מלכות חסידות“)

שיר-המעלות (תהילים קכ — קלד) *

טרעפן-שיר. נאָמען פון פופצן מזמורים אין תהילים, וואָס די לויים האָבן געזונגען אויף די טרעפ פון בית-המקדש. בדרך-משל: אַן אומווערטיקער דאָקומענט אָדער אַ מסירה-שריפט.

עס איז נישט קיין שיפסקארטע, עס איז נאָר אַ שיר-המעלות.

(ש"ע)

נישט פויל אויף דער פען אָנצושרייבן אַ שיר-המעלות (אַ מסירה), צוליגן אַ קנייטל, כדי צעשטערן דערמיט אַ געביידע.

(ממ"ס: „די אַלטע מעשה“)

שיר השירים *

געזאָנג איבער אַלע געזאָנגען. נאָמען פון איינער פון די פינף מגילות אין תנ"ך.

וועמען לויבן? וועמען זינגען שיר השירים? (אליעזר שטיינבאָרג)

שירות ותשבחות (ברכות ג)

לויבגעזאָנגען.

אויב דו וואָלסט זוכה געווען צו הערן דעם קול פון די שירות ותשבחות פון די גראָזן... וואָלסטו באַגריפן די קאָסמישע שיינקייט.

(ה. צייטלין: „ר' נחמן בראַצלאַווער“)

שכיב־מרע (בבא בתרא ט)

טויטקראַנקער, מסוכנדיקער חולה.

וואָרנט אייך יוחנן מלמד: היט אייך פאַר אַ קללה, בפרט פון

אַ שכיב־מרע. (י. ל. פּרץ: „די קללה“)

שכל הישר *

געזונטער (קלאַרער) שכל.

מען איז דאָך עפעס אַ מענטש אַ בר־דעת מיט אַ שכל־הישר, טוט

מען אַ טראַכט אַהין און אַהער.

(ש"ע: „מעשיות פון טוינט אין נאַכט“)

שכולו טוב

וואָס איז אין גאַנצן גוט.

דער אַרעמער מלמד ווערט פריי פון אַלע דאגות ווען ער עפנט די גמרא... ער גייט אַריבער אין אַן אַנדער וועלט, אין אַ וועלט שכולו טוב.
(א. גאַלאַמב: „אייביקע וועגן טון אייביקן פאַלק“)

שכר־בטלה (קידושין טז)

שכר פאַר נישט טאַן קיין אַנדער אַרבעט.

זיי (די רבנים) קריגן שכר־בטלה, קריגן לויגן נישט פאַר וואָס זיי לערנען, נאָר דערפאַר וואָס זיי טוען נישט קיין אַנדער זאַך.
(אבא גאַרדין: „מאַראַל אין יידישן לעבן“)

שכר־הליכה *

שכר פאַרן וועג.

זיי האָבן געהאַט שכר־הליכה, מען האָט זיי אַנגעשטאַפט די קעשענעס מיט ניס.

(מ. י. בערדיטשעווסקי)

שכר ועונש

באַלזינג (פאַר גוטע מעשים) און שטראַף (פאַר שלעכטע מעשים).
דער גלויבן אין שכר ועונש האָט דאָך געשפילט אַזאַ גוואַלדיק גרויסע ראַל אין קיום פון יידישן פאַלק.
(א. גאַלאַמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאַלק“)

שכר לימוד *

לערנגעלט, שולגעלט.

זי האָט נאָר פון גאַלד אויף שכר־לימוד גענומען. דאָס איז גאַטס תורה, מעג מען פאַר זיין תורה מיט זיין גאַלד צאָלן.
(י. ל. פּרץ: „זיבן גוטע יאָר“)

של נעליך מעל רגליך (שמות ג, 5)

טו אויס די שיד פון דיינע פיס (דאָס אַרט איז הייליק).

של נעליך מעל רגליך... אין יעדן אָרט וואָס דו שטייסט, אין יעדער מדרגה וואָס דו געפינסט זיך, איז דאָ קדושה.
(ה. צייטלין : „חסידות“)

שלא ידעו אבותינו

וואָס אונדזערע עלטערן האָבן נישט געוואוסט (נישט געקענט).
עס זאל פאַר אונדז (אָדער אין אונדז) אויפפלאַמען אַ שפּאַגל נייע אנדה, שלא ידעו אבותינו.
(ח. גרינבערג : „ייד און וועלט“)

שלא כדרך הטבע *

נישט נאַטירלעך.
עפעס משונה ווילד, גאָר שלא כדרך הטבע.
(ממ"ס)

שלא לבוּיש (לויט סוכה נג) *

כדי נישט צו פאַרשעמען.
אויך שלא לבייש, נאָר גאָר אויף אַן אַנדער נוסח.
(י. ל. פרץ : „וואָס אַ מאָל חייניקער“)

שלא על מנת לקבל פרס (אבות א, ג)

נישט כדי צו באַקומען באַלויבונג.
פון איצט אָן וועל איך דינען גאָט פון ריינעם האַרצן, שלא על מנת לקבל פרס.
(ש. א. האַרצדעצקי : „חסידים“)

שלוחי מצווה אינם נזוקין (פסחים ח)

שליחים צו טאָן אַ דבר־מצווה ווערן אויפן וועג נישט געניזוקט.
ניין!... שלוחי מצווה אינם נזוקין, איך הער זיי ווי די קאַץ.
(י. ל. פרץ : „שמעיה דער גיבור“)

שלום־בית (שבת טג) *

פרידלעך משפחה־לעבן.

פסוקים און טיטשן

אז א ייד האט נישט חלילה קיין שלום-בית, האט די שכינה דערפון גרויס צער.

(י. האפער: „ר' תנחום“)

שלום ושלווה •

פרידן און רו, שטיל און רוזק.

פון דעמאלט אן איז ביי די רויטע יידלעך שלום ושלווה, שא-שטיל.

(ש"ע: „די רויטע יידלעך“)

שלום-זכר •

פייערונג אין ערשטן פרייטיק-צונאכטס נאכן געבוירן פון א יינגל. ביים שלום-זכר... האט זיך תנחומס שווער אויפגעפירט, ווי ער וואלט דאס געווען דער גאנצער בעל-שמחה.

(י. האפער: „ר' תנחום“)

שלח לחמך על פני המים (קוהלת יא, 1)

לאז דיין ברויט אויפן וואסער. טו טובות מענטשן אן חשבון וועגן באַלדיקן גוצן פאר דיר.

שלח לחמך על פני המים, מיינט מען: צעטייל דיין ברויט צווישן (שלום אש: „דער תהלים-ייד“)

שלי-שלי, ושלך-שלך (אבות ה, י)

מיינס איז מיינס, און דיינס איז דיינס.

דער יידישער שרייבער בכלל האלט אפנים נישט פון שלי שלי, ושלך שלך, נאר ער רעכנט, אז די גאנצע וועלט איז זיינס.

(א. א. ראבאק: „דער פאלקסגייסט אין יידיש“)

שלי-שלך, ושלך-שלי (אבות ה, י)

מיינס איז דיינס, און דיינס איז מיינס.

שלי שלך, שלך שלי — מיינס דיינס, דיינס מיינס, הפקר ציבעלעס! (ש"ע: „טביה דער מילביקער“)

ישראל שטיינבערג

שליח מיוחד *

ספעציעלער שליח.

קומט טאקע אריין א שליח מיוחד פון פריץ, מען רופט אים
אונטערשלאגן א פעלץ.

(י. ל. פרץ : „בערל דער שניידער“)

שליח-ציבור *

שליח פון דער קהילה; בעל-תפילה.

יואל שטייט צווישן זיי, איז זייער שליח-ציבור.

(ש. אש)

שטייט א שליח-ציבור ביים עמוד און רייסט איין וועלטן.

(י. ל. פרץ)

שלילת-הגלות

דאס נעגירן דעם גלות, דאס אונטערשאצן די אויפטוען פון יידן
אין גלות.

דער מינדסטער קער פון ישראל צו שלילת-הגלות... וועט זיין
קאטאסטראפאל פאר ישראל.

(ה. לייזיק : „עסייען און רעדעס“)

שלשלת-היוחסין (ירושלמי, סוכה פרק נה) *

יחוס-קייט.

ער איז געווען די קרוין פון דער משפחה, די ערשטע רינג פון
אונדזער שלשלת-היוחסין.

(י. י. טרונק)

שם דבר *

באוווסטע זאך.

לייבס קאשטאנעס (פערד) זענען געווען א שם-דבר.

(ש. ביקל : „לייבא גוי“)

שם המפורש (יומא פרק ו) *

דער עכטער נאמען פון גאט, וואס ווערט נישט ארויסגערעדט.

פסוקים און טיטשן

וויל איך, הייב איך מיך אויף דורכן שם המפורש און פלי מיר
ווי אן אַדלער.

(ש"ע: „שיר השירים“)

שם טוב (אבות ב, ז) *

אַ גוטער נאָמען.

בעסער אַ שם־טוב איידער אַן אבן־טוב. (פאָלקסווערטל)

שם רע (דברים כב, 14) *

אַ שלעכטער נאָמען.

ער לאָזט אויף אים אַ שם־רע, אַז ער האָט פיינט דעם כלל
ישראל. (ממ"ס)

שמאל דוחה, וימין מקרבת (סוטה 10)

די לינקע האַנט שטויסט אָפּ, און די רעכטע — דערנענטערט.
דער אַלטער רב איז געווען צו מיר מילד און האָט מיך הייס
פאַרטיידיקט, אָבער אויסגעמוסרט דערביי אַ ביסל. ער האָט מקיים
געווען דעם שמאל דוחה וימין מקרבת.
(ר. בריינין: „פון מיין לעבנסבוך“)

שמונה עשרה (ברכות פרק ד) *

אַכצן [ברכות]. נאָמען פון דער וויכטיקסטער תפילה ביים דאַוונען.
צוריק גייט מען נאָר נאָך שמונה־עשרה.

(פאָלקסווערטל)

שמה בחור בילדותך! (קוהלת יא, 9)

פריי זיך, בחור, אין דיין יוגנט!

און ווען כ'האַב נעכטן געכאַפט מיין זונדל מיטן פאַכטערס טאַכטער.
האַב איך אים געדאַרפט טאָן אַ קניפּ אין באַק: שמה בחור בילדותך.
האַ?

(י. אַפּאַטשן: „אין פּוילישע העלדער“)

שמחה וששון ליהודים (מגילת אסתר ח, 17)

פרייד און לוסטיקייט פאַר יידן.
וזהיו איך פלעג נאַר קומען מיטן פערד און וועגעלע, איז געווען
שמחה וששון ליהודים.

(ממ"ס: „בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה“)

שמינית שבשמינית (טוטה ה) *

„אַן אַכטל פון אַכטל“, אַ קלייניקייט.
דאָס דאָזיקע פאַרפאַלק פאַרמאַגט נישט אפילו קיין שמינית שב-
שמינית פון מנחם-מענדלס הר-האָ.

(א. קריב: „די צוויי אויסדערוויילטע“)

שמן זית זך (שמות כז, 20)

קלאָרער איילבירטן-בוימל. באַצייכענונג פאַר אַ געאיידלטן מענטש.
פאַר אַ זיידענעם יונגן-מאַנטשיק.
רופט זיך אָן דעם בעל-שם-טובס אייניקל מיט זיין שמן-זית-לשון
און מיט זיין צוקער-זיס שמיכעלע.

(ש"ע: „קנאַרטן“)

שמע, ישראל! (דברים ו, 4) *

הערט, יידן! (אַן אויסגעשריי אין אַ סכנה). אין איין „שמע ישראל“ —
אין איין מינוט.

מיר קענען אויך דעם היסטאָרישן ייד, זוי ער איז דורכגעגאַנגען...
דורך אינקוויזיציעס, זוי ער האָט מיט שמחה אויסגעשריגן דעם שמע
ישראל.

(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

מען קלעטערט אַרויף אין איין „שמע ישראל“ אויפן העכסטן בוים.
(שי"ע)

שנאת-חנם *

אומזיסטיקע שנאה.
און טאַקע איז גענוג צו לייענען די געשיכטע פון צווייטן בית...

פסוקים און סייטשן

כדי צו זען, אז טאקע האבן די שנאת-חינם, די קריגערייען און רייסע-רייען חרוב געמאכט דאס לאַנד.

(א. א. גאלאמב: „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

שנאת-ישראל

יידן-פיינטשאפט, אַנטיסעמיטיזם.

מיט גרויס חריפות דעקט ער (באַראַכאָוו) אויף די אומפאַרמייד-לעכקייט פון שנאת-ישראל אין די באַדינגונגען פון זיין צעזייט און צעשפרייט איבער דער וועלט.

(ז. שור: „ליכטיקע פערזענלעכקייטן“)

שנוי-שם *

נאָמען-ענדערונג.

דער שינוי-שם האָט באַצייכנט אַ העכערן עטאַפּ אין דער אַנט-וויקלונג פונעם סעמינאַר.

(ד"ר ר. מאַהלער)

שני שבשלישי (גויט סנהדרין כח) *

אַ משפּחה-אַנקערעכץ. אַ ווייטער קרוב. אַ צווייטער וואָס אין דריטן.

נישט קיין קרובים, דאָס הייסט, אפילו יאָ שטיקלעך שני-שבשלי-שי, זייער ווייטע קנעפלעך פון דער מאַמעס צד.

(ש"ע: „מיטן עטאַפּ“)

שנת בצורת (ירמיה יז, 8)

אַ יאָר פון טריקעניש, אַ טרוקן יאָר.

עס איז, לאַ עליכם, אַ שנת-בצורת — אַ הונגער געווען! ליידיקע זאַנגען, שטרוי!

(י. ל. פרץ: „חסידיש“)

שעיר לעזאזל (ויקרא טז, 10) *

דער באַק, וואָס איז אַוועקגעשיקט געוואָרן יום-כיפור אין מדבר,

ש ר א ל ש ט י נ ב ע ר ג

כדי מיט זיין טויט מכפר צו זיין אויף די חטאים. אן אומשולדיקער קרבן, אַ כפרת־הינדל מ'וועט סיי ווי אַרויפלייגן די שולד אויף מיר, איך בין דער אייביקער שעיר לעזאזל.
(י. באַשעוויס : „די סאַמליע מושקאַט“)

שערי־דמעות *

טויערן פון טרערן, פון געוויין (אין הימל).
זיין תפילה דאַרף דאָך אויפהייבן און פירן אין שערי־דמעות אַרײַן.
(י. ל. פרץ)

שערי־רחמים *

טויערן פון רחמנות (אין הימל). אַ תפיסה בלשון סגי־נהור.
האַט ער אָבער מיט איין קאַפיטל תהילים געקאַנט אויפרייסן די שערי־רחמים.
(ב. האַנער : „מלכות חסידות“)
אַ צווייטער זיצט אין שערי־רחמים שוין דאָס דריטע יאָר.
(י. אַפאַטאַשו)

שערי־תפילה (ברכות לב) *

טויערן אין הימל צו אויפנעמען די תפילות.
זענען די שערי־תפילה אַזוי שפעט נאָך פאַרמאַכט ? האַט ר' לוי יצחק קיין כוח נישט אַנצוקלאַפן ?
(י. ל. פרץ : „בערל דער שניידער“)

שעתי־הרחק (אבות ב, ג) *

אַ נויטצייט, אַ שווערע צייט.
אפשר וואַלט געווען אַ סברא, איר זאָלט זיך... אַ רוק טאָן זיך בשעת
הדחק אַ ביסעלע אַראָפּ.
(ש״ע : „מנחם מענדל“)

שעתי־חרום (לויט כתובות יז)

אין אַ צייט פון סכנה, אין אַ מלחמה־צייט.

פסוקים און טיטשן

ר' אהרעלע האט געוויסט, אז ס'איז שעת-חירום, נאָר וואָס איז דער אויפטו פון אַנטלויפן?
(י. באַשעחיס: „די פאַמיליע מושקאַט“)

שעת-הכּושר *

אַ פּאַסיקע צייט. אַ געלעגנהייט.
דער דאָזיקער באַדייטפולער יובל וועט געוויס זיין אַ שעת-כושר...
צום אונטערזוכן די גרונטשיכטן און די וויטאַליטעט-כוחות פון דעם בעל-יובלס דיכטונג.
(נ. אַלטערמאַן: „אברהם שלאַנסקי“)

שפיכות-דמים *

בלוט-פאַרגיסונג. שווערע באַלידיקונג.
דו קאַנסט דאָך נישט זען קיין שפיכות-דמים.
(ש. אַש)
ער איז זיי מוחל די שפיכות-דמים, און איז מוחל אַלעמען פאַר אַלע פינגף און צוואַנציק שווערע ביטערע יאָרן.
(ש"ע: „שמואל שמעלקיס און זיין יובילעום“)

שפּוך חמתך! (ירמיה י' 25) *

„גיס אויס דיין צאָרן!“ לאַז אויס דיין כעס! נעם נקמה!
באַפרייט מיך אויך פון שפּוך חמתך! איך בין נאָך צו יונג.
פאַרסמט מיר נישט דאָס בלוט מיט נקמה.
(י. ל. פּרץ: „עס גייט צו פּטח“)

שקיעת החמה (זבחים נז) *

זונזעצונג, זונאונטערגאַנג.
רב לייביש חקרן, אַ ייד אַ פּילאַזאָף, וואָס איז געווען קלאַר אין שקיעת-החמה פון דער זון אליין.
(ש"ע: „דער זייגער“)

* שקלא זמריא (לויט בבא מציעא טז)
ויכוח, מיינונג-אויסטויש.

די שקלא-וטריא פון דעם טראַדיציאָנעלן לערנען איז זייער נוציק דערציעריש.

(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פּאַלק“)

שקר אין לו רגליים (לויט שבת קז)

שקר האָט נישט קיין פיס. שקר האָט נישט קיין קיום.

שקר אין לו רגליים — איז ער טאַקע דאָ מיט אונדז געבליבן.

(פּאַלקסווערסל)

שקר החן והבל היופי (משלי זא, 30)

חן איז שקר, און שיינקייט איז נאַרישקייט.

דער ייד ווייסט, אַז שקר החן והבל היופי, די אַלע שמאַכטעס

זענען נישט ווערט אַ צעבראַכענעם דרייער.

(ממ"ס : „צוריק אַהיים“)

* שקר וכזב

אַ גרויסער ליגן.

עס איז שקר וכזב, אַז נאָך חמ"ל'ן (נאָך כמעלניצקינ) הערן זיך

משיחס טריט.

(י. י. טרונק : „משיח-געוויטער“)

שרוי בצער (סוטה מח)

האַט גרויס צער, איז פאַרזאָרגט.

ער זיצט טיף אַריינגערוקט אין פאַטעל, פאַרטראַכט... עפעס

אַ שרוי בצער!

(י. ל. פרץ : „דער בעל-שם פירט אויס אַ שידוך“)

שריד ופליט (יהושע ח, 22) *

אַן איבערבליבעניש, אַ רעשט (נאָך אַ חורבן).

אַ ווינט — די טראַטוועס צעריסן, דאָס וואַסער — דאָס געהילץ

צעיאַגט... קיין שריד ופליט געבליבן.

(י. ל. פרץ : „דער בעל-שם פירט אויס אַ שידוך“)

פסוקים און טיטשן

ששון ושמחה (ישעיה כב, 13)

לוסטיק און פריילעך.

אין שטוב איז ווידער געווארן ששון ושמחה, גוט אויפן הארצן.
(ש"ע : „די ערשטע קאמונע“)

ששת ימי המעשה (יחזקאל מו, 1)

זעקס אַרבעטטעג, זעקס וואַכעדיקע טעג.

וואָס ווייסן זיי פון די רעיונות און זעענישן מחוץ די ששת ימי
המעשה ?
(י. י. טרונק : „משיח'געוויסער“)

שתיקה כהודאה דמיא (יבמות 19)

שווייגן הייסט : צושטימען, שווייגן הייסט : זיך מודה זיין.

שתיקה כהודאה דמיא ; אַז דו שווייגסט, איז גלייך ווי דו וואַלסט
זיך מודה געווען.

(ש. אַש : „דער תהילים“)

ת

תאווה לעיניים (בראשית ג, 6)

אַ חשק פאַר די אויגן. אַ חשק עס אַנצוקוקן, אַ שיינקייט און
אַ פראַכט.

און איז נאָך די פרי אַ הדר (אַ שיינקייט) ווי דער פסוק זאָגט :
תאווה לעיניים... נעמט מען נאָך די פרי צו פענער שמחת-תורה.
(י. ל. פּרץ : „כרת“)

תבן אין נתן — ולבנים אומרים לנו עשו ! (שמות ה, 16)

קיין שטרױ גיט מען נישט, און ציגל הייסט מען אונדז מאַכן.
מען פאָדערט צו מאַכן די אַרבעט, און קיין מאַטעריאַל גיט מען נישט.
מען מוז אַ שטיק פון בודזשעט אויסגעבן אויף באַשפּייזונג, מיר
קאַנען נישט זיין ווי ביי פּרעהן : תבן אין נתן לנו, ולבנים אומרים
לנו : עשו !

(ש. אַש : „דאָס געזאַנג פון טאַל“)

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים (תנצב"ה) (שמואל"א כה, 29)
זאל זיין נשמה זיין פארבונדן אין בונד פון אייביקן לעבן (אויפ־
שריפט אויף יידישע מצבות).
זיין נאָמען איז אַריין אינעם צעטל פון די געפּאַלענע און איך
קאָן נאָר זאָגן: "תהי נשמתו צרורה בצרור החיים", און אַ גוטער מליץ
זאל ער זיין.

(ש"ע: "מעשיות פון טויזנט אין נאכט")

תוהו ובוהו (בראשית א, 2) *

כאַאָס, צעמישטקייט, אומאַרדענונג.
אין דרויסן איז תוהו ובוהו, אין קוימען פייפט, אַז ס'נעמט אָן
אַ גרויל.

(י. באַשעזיס: "די עצה")

תוך כדי דבור (בבא קמא עג) *

גיד ווי מען רעדט אַרויס, גלייך אויפן אָרט.
אין תוך־כדיידיבור פאלן אויף זיי פון סטעליע אַראָפּ ווייסע,
שניי־ווייסע קישנס.

(י. ל. פרץ: "דער קונצנמאַכער")

תוכו אכל וקליפתו זרק (חגיגה טו)

דאָס אינעווייניקסטע (פון מילגרוים) האָט ער אויפגעגעסן און די
שאַלעכץ — אַוועקגעוואָרפן. דאָס גוטע (פון פרעמדע) האָט ער איבער־
גענומען און דאָס שלעכטס האָט ער אַוועקגעוואָרפן.
ס'איז געווען די מעטאָדע פון תוכו אכל וקליפתו זרק, אַ דרך,
וואָס ער האָט תמיד... אָנגעווענדעט לגבי גרויסע דערשיינונגען פון דער
נישט־יידישער וועלט.

(א. צייטלין: "מין פאַטער")

תוכו כבדו (ברכות כח)

ער איז אַזוי אינערלעך ווי אויסערלעך, אַזוי טראַכט ער און
אַזוי רעדט ער.

פסוקים און טיטשן

א חושהריח האב איך און איך דערפיל פון ווייטנס א תלמיד-
חכם, צי ער איז תוכו כבדו.

(י. ל. פרץ : „א קאפיטל תהלים“)

תוכו רצוף אהבה (שיר השירים ג, 10) *

אין גאנצן דורכגעדרונגען מיט ליבשאפט.

א ניגון ברענט, טאקע תוכו רצוף אהבה, אויסגעוויקט איז ער
מיט ליבשאפט.

(י. ל. פרץ : „א גילגול פון א ניגון“)

תורה אחת יהיה (תהיה) לכם (במדבר טו, 29)

איין תורה זאל זיין פאר איך אלע.

תורה אחת יהיה לכם, מיינט עס: איין פארעם פון באהאנדלען
אלעמען גלייך.

(א. גאלאמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

תורה וגדולה במקום אחד (גיטין נט) *

תורה און גדולה אין איין ארט (געפארט צוזאמען).

און עפנט ער דאס מויל, שיטן זיך פערל!... מיט איין ווארט —
תורה וגדולה במקום אחד.
(י. ל. פרץ : „לא תחמוד“)

תורה מן השמים *

תורה פון הימל.

איך האב געפילט, אז עס איז אפיקורסות, אז ער לייקנט אין תורה
מן השמים.

(ר. בריינין : „פון מין לעבנסבוך“)

תורה שבכתב *

געשריבענע תורה (תנ"ך).

די צדוקים האבן בשעתם נישט געוואלט אפטרעטן כחוט השערה
פון דער תורה שבכתב.

(א. גאלאמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

תורה שבעל־פה (שבת לא) *

מינדלעכע תורה (תלמוד).

דא נאך א תורה שבעל־פה, וואס ער האט איבערגענומען פון זיין טאטן, זיין טאטע פון זיין זידן.

(ש. מילער : „זור המדבר“)

תורת־חיים („שמונה עשרה“) *

תורה פון לעבן.

יידיש פאלק קאן לעבן ווען זיין יידישקייט, זיין תורה איז א לע־
בעדיקער פראצעס, א תורת־חיים. (א. גאלאמב : „ישראל ואורייתא“)

תורת משה (מלאכי ג, 22)

די תורה פון משה רבנו (חומש), א זאך וואס מען קאן נישט
אפפרעגן.

תורת־משה ווייסט נישט פון קיין שטראף אלס נקמה.

(י. ל. פרץ)

ער האט אויסגעוויזן מיט טויזנטער ראיות, אז אלץ וואס ער
זאגט איז הייליק, תורת־משה, אמת.

(שיע : „א ווארט פאר א ווארט“)

תורתך בתוך מעי (תהילים מ, 9)

דיין תורה איז אין מיינע געדערים. דיין תורה איז אין מיר
אינעווייניק (אין מיין בלוט).

תורתך בתוך מעי — אין דעם מאַרץ פון דיינע ביינער דאַרף זי
אַריינדרינגען, אין אַלע ווינקעלעך פון דער נשמה.

(א. גאלאמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

תחום המושב *

וויינגעביט. די ערטער, וווּ יידן האָבן געמעגט וווינען אין צאַרישן
רוסלאַנד.

דאָס יידישע לעבן אין דעם תחום המושב, אין דעם יידישן שטעטל
איז געווען אַרעם און בלאַס.

(ר. בריינין : „פון מיין לעבנסבוך“)

תחום שבת (עירובין פרק ה) *

שבת-גרענעץ (שטרעקע וואָס מען מעג גיין שבת).
באלד דערמאָנט ער זיך, אַז עס מוז שוין זיין אַ תחום-שבת.
שטעלט ער זיך אָפּ.

(י. ל. פרץ : „דער אוצר“)

תחיית הלשון העברית

אויפלעבונג פון דער העברעישער שפראך.
די פּאַלעמיק מיט בן־יהודה האָט מיך געבראַכט צו פאַראַינטע־
רעסירן זיך נאָך מער מיט זיין טעטיקייט אויפן געביט פון תחיית הלשון
העברית. (ר. בריינין : „פון מיין לעבנסבוך“)

תחיית־המתים (סנהדרין י) *

פון טויט לעבעדיק ווערן. אויפלעבונג, ווידערגעבורט.
און ווייל מיר זענען געפאלן אין וואַרשע — זענען מיר אויפ־
געשטאַנען תחיית־המתים אין ארץ־ישראל.
(א. סוצקעווער : „צום צענטן יאַרצייט“)

תחנונים ידבר רש (משלי יח, 23)

דער אַרעמאַן רעדט ווייכע רייד, דער אַרעמאַן בעט רחמנות.
דערזען, אַז גדלות גייט דאָ נישט, האָב איך אַנגעהויבן מיט
רחמים, ווי זאָגט איר : „כי בתחנונים ידבר רש“.
(ש״ע : „מעשיות פון טויזנט איין נאַכט“)

תילי־תילים (מנחות כט)

גאַנצע הויפּנס, זייער אַ סך.
די רביים קאַנען אָנוואַרפן תילי־תילים מיט פּשטלעך.
(א. א. ראַבאַק : „דער פּאַלקסגייסט אין יידיש“)

תינוק שנשבה בין הגוים (שבת סח)

אַ קינד וואָס איז פאַרכאַפט געוואָרן דורך גוים. איינער וואָס
ווערט אויפגעצווונגען צו טאָן מעשים קעגן זיין געוויסן.

ווען עס וואלט געקאנט געמאלט זיין א גוישער תינוק שנשבה לבין היהודים, וואלט ער מיט דער צייט געווען מער ייד ווי א יידישער תינוק שנשבה לבין העכו"ם.

(ת. גרינבערג: „ייד און וועלט“)

תינוקות של בית רבן (ברכות ה) *

חדר-יינגלעך, קליינע שולקינדער.

פון חדרים און תלמוד-תורהס האָט מען געהערט די קולות פון קינדער, די תינוקות של בית רבן.

(י. באַשעוויס: „די פאַמיליע מושקאַט“)

תכלית-שנאה (תהילים קלט, 22) *

פאַרביסענע שנאה.

ער האָט פיינט געהאַט די „פרומע קופקע“ בתכלית השנאה דער-פאַר וואָס זי האָט די מאַמע געמוסרט.

(ש. אַש: „דער תהילים-ייד“)

תכסיכי מלחמה *

מלחמה-טאַקטיק, מלחמה-סטראַטעגיע.

פון תכסיכי-מלחמה האָבן מיר נישט געוואוסט, מיר ווייסן נישט און מיר ווילן נישט וויסן.

(ממ"ס: „מסעות בנימין השלישי“)

תל עולם (דברים יג, 17) *

דאָס חרוב מאַכן, רוינירן, פאַרוואַנדלען אין אַ באַרג שטיינער.

אַז גאָט וויל נאָר, מאַכט ער פון מיר אַ תל-עולם אין איין כהרף-

עין.

(ש"ע: „טביה דער מילכיקער“)

תלוי (תלויה) על בלימה (לויט איוב כו, 7)

הענגט אויף גאַרנישט, האָט נישט קיין אַנהאַלט.

פסוקים און טייטשן

האדעווען זיך קינדער אָן אַ שטייגער, בלייבט די גאַנצע יידישקייט
אַ „תלויה על בלימה“.

(א. גאַלאַמב : „אייביקע וועגן פון אייביקן פאלק“)

תלמוד תורה כנגד כולם (פאה פרק א)
לערנען תורה איז אַנטקעגן אַלץ. לערנען תורה איז וויכטיקער
פון אַלץ.

דאָס לערנען איז דער וויכטיקסטער ציל פון לעבן, די גרעסטע
מצווה — „ותלמוד תורה כנגד כולם“.

(א. גאַלאַמב : „תורה לשמה“)

תמונת־אות *

אַ צורה פון אַן אות, אַ געשריבן וואָרט.
חדשים לאַנג איז פון גימפּלען נישט אַנגעקומען קיין תמונת־
אות... אויסן אויג — אויסן האַרץ.

(י. באַשעוויס : „די קליינע שוסטערלעך“)

תמות נפשי עם פלשתים (שופטים טז, 30) *
לאַמִּיך אומקומען צוזאַמען מיט די פּלישתים (נאָר נקמה מוז איך
נעמען)!

דער גייסט פון „תמות נפשי עם פלשתים“ האָט ווּנדער געשאַפן.
(ש. אַש)

תמצית שבתמצית

דער סאַמע עיקרדיקער טייל.
יעדער דינסטער בייג פון אַ קנייטש גייט אַריין אין קינסטלערישן
תמצית שבתמצית פון נוסח עגנון.

(מ. גראַס־צימערמאַן : „ש. י. עגנון“)

תניא דמפיע *

אַן אויטאָריטאַטיווע אונטערשטיצונג.

זי איז געקומען אלס תניא דמסייע און פארויכערט, אז אונז פראג-
יעקט איז פאראן.

(י. ל. פרץ)

תעלא בעידניה — פגיר ליה [השוועל בזמנו — השתחזה לין] (מגילה טז)
א פוקס אין זיין צייט (אז מען קרוינט אים פאר א מלך), בוק זיך
צו אים.

אנגעהויבן האָט ער... „תעלה בעידנה סגיד ליה“ — א פוקס
אין זיין צייט, אז מען דארף צו אים אַנקומען...
(ש"ע : „וומערדיקע ראַמאַנען“)

תענוגי־עולם

פאָרגעניגנס אויף דער וועלט, גשמיותדיקע תענוגים.
א כפרה די גאַנצע וועלט מיט אַלע תענוגי־עולם, און אפילו מיט
דער גוטער פרישער מילכיקער סעודה.

(ש"ע : „אקדמות“)

תפוצות־ישראל *

יידישע קהילות אין דער וועלט, לענדער וווּ יידן געפינען זיך.
איז מען זיך גוהג אין תפוצות־ישראל צו פאַרברענגען די צייט
מיט טעלעגראַמעס און ווונטשקאַרטן.

(י. ל. פרץ)

תקיעת־כף (משלי ו, 1) *

פייערלעכער צוזאַג דורך געבן די האַנט.
זיך געגעבן די האַנט, תקיעת־כף, אז מיר זאָלן זיך זען, כאַטש
איין מאָל אין וואָך.

(ש"ע : „די רויטע יידלעך“)

תרגומ־לשון *

די שפראַך פון איבערזעצונג. שווער לשון, נישט־פאַרשטענדלעכע
שפראַך.

פסוקים און טעטשן

מען הערט נישט אויף צו שיטן אַלץ מיט יענעם תרגום-לשון,
וואָס מען קאָן פון אים זיך אויסברעכן אַלע ציין.
(ש"ע: „המן און מרדכי“)

תרי"ג מצוות (תנחומא הקדום, תצא) *

זעקס הונדערט דרייצן מצוות (ת=400, ר=200, י=10, ג=3).
אַ יידיש קינד טראַגט אין זיין האַרץ, אין זיין נשמה אַלע תרי"ג
מצוות.
(י. האַפער: „ר' תנחומים“)

תרתִי משמע (לויט מגילה י"ד)

דאָס וואָרט האָט צוויי טייטשן.
צו קאָמענטירן אין אַלגעמיינע סטאַטיסטישע טערמינען — „סטאַ-
טיסטיש“ תרתִי משמע: מיט טרוקענע סטאַטיסטישע ציפערן און ווי
סטאַטיסטן, אַן פולע, אחריותדיקע ראָלן.
(י. גלאַטשטיין: „אין תוך גענומען“)

פון זעלבן מחבר

„העברעיזמען אין דער יידישער שפראך“
(פארלאג „נידערשלעזיע“, וואַצלאַוו, 1949)

„ממעין החכמה של עם ישראל“
„חכמה פון יידישן קוואַל“
(פארלאג י.ל. פּרָק, תל-אביב, 1962)

„פניני חכמה“
(הוצאת „תרבות וחנוך“, תל-אביב, 1964)